

Sv. Augustin

GOVORI - 1

SVETI AUGUSTIN

GOVORI — I.

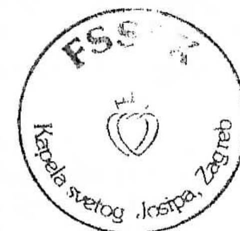
Biblioteka „SLUŽBE BOŽJE"
Knjiga 25

Urednik: Marko Babić, ofm
Korektor: Ante Bešlić, ofm
Naslovnu stranicu izradio:
Ante Branko Periša, ofm

YU ISBN 86-7511-005-7

Sv. Augustin
GOVORI - 1

Preveo, napisao uvod i bilješke
Marijan MANDAC

SLUŽBA BOŽJA

Makarska
1990.

Naslov izvornika: S. AUGUSTINUS HIPPONENSIS EPISCOPUS, *Sermones*, PL, 38, 995-1248; PLS, 2, 536-543.591-593.662-666; S. POQUE, SCh, 116; C. LAMBOT, *Sermones selecti*, 74-94; G. MORIN, *Sermones*, 209-211. 29-32; PL, 46, 980-983.

Izdavač: „Služba Božja", Franjevačka visoka bogoslovija Makarska
Odgovara: Marko Babić, 58300 MAKARSKA, Žrtava fašizma 1
Tisak: TP „Franjo Kluz" — Omiš
Naklada: 1000 komada

PREDGOVOR

„...dok će ostalo, tribut pomodnosti, pasti u zaborav s nama i s našim strastima jednoga dana..."

Tin Ujević

Pred koju se godinu navršila znamenita obljetnica Augustinova konačnog obraćenja i krštenja. Tom se prigodom gotovo svuda u svijetu i na veoma različite načine govorilo o Augustinovu značenju i ulozi pri izgradnji svekolike ljudske misli i duha. Razumljivo je što su se tada toga velikog Afričanina posebice sjećali kršćani jer dobro znaju koliko mu duguju na najrazličitijim područjima svoga učenja i života. Čak je i Rimski prvosvećenik držao shodnim da za Augustinovu godišnjicu rekne svoju pobudnu i mjerodavnu riječ.

Nije mi poznato da se u nas išta istaknutije i vrednije učinilo da se iz zaborava izvuče slavni Augustinov dan. Čak i sam bijah toliko rastresen te sam, objavljujući prvu knjigu o Augustinu, šutke prešao preko njegove krsne obljetnice. Propust priznajem i rado ispravljam. Ovo djelo izravno posvećujem danu kada je Augustin g. 387. u Ambrozijevoj nazočnosti pristupio krsnom zdencu.

Još sam jednom s naročitim užitkom i uživanjem čitao kako Augustin sam opisuje svoje krštenje i osjećaje koji su ga u tome trenutku obuzimali. Upravo je dirljiva jednostavnost i iskrenost Augustinova izvještaja. Ipak bitno nije izostavljeno. Augustin smiono ističe da je krsni događaj prepolovio njegov život. Za nj je krsni čin bio pravo rođenje u Bogu i za Boga. Krstom je minulo sve što je prethodilo. A imaše što i otići u zaborav. Zacijelo ni Moničin sin — što reče Nazianžanin — nije prije krštenja neznatan dio „žrtvovao svijetu i njegovu kazalištu". Sam Augustin izrijekom svjedoči da je sve pređašnje s krštenjem postalo „prošli život". Stječe se

dojam da Augustin nije bio naročito ponosan na svoje pretkrsno razdoblje. Ono je za nj stanovita mora. Sretan je što je s krštenjem zauvijek „pobjegla tjeskoba za pređašnji život". Augustin ne taji da ga je krštenje „duboko potreslo". Ne stidi se priznati da je od „ganuća" mnogo „plakao" i da su mu potokom „tekle suze". Nakon kršetnja ga je obuzela „sreća" i „pri duši mu bijaše dobro".

Tome, eto, događaju — rekoh — posvećujem slijedeće stranice. Ovaj put sam obradio Augustinove *Govore*. Riječ je, pravo govoreći, o stanovitom izboru iz Augustinovih propovijedi. Sve je Augustinove besjede gotovo nemoguće prevesti i tumačiti jer su prekobrojne. Birao sam s različitih područja i uvrstio mnogo Augustinovih homilija. Moći će se prilično široko i ozbiljno zaviriti u način kako je hiponski bogoslov propovijeđu poučavao svoje vjernike.

Ipak se čitač ne smije prevariti. Istina je da su ovdje donesene propovijedi kako su ih bilježili brzopisci koji su slušali Augustina. Usprkos tome Augustinovi su sastavci prije svega vrelo i rudača, a ne gotovi proizvodi. Želi se istaknuti da je korisnije razmišljanjem i razmatranjem na temelju Augustinova razglabanja stvarati vlastite govore nego naprosto prepričavati Augustina. Nije teško zamijetiti da gotovo svaku Augustinovu besjedu uvjetuje i usmjeruje povijesna potreba. Augustinove pak prilike nisu više naše. Ali je njegova vjera i nauk isto što mi vjerujemo i učimo. Stoga bi trebalo pomoću Augustina govoriti našemu vremenu. Iz njegova bi sukna valjalo tkati vlastitu haljinu.

Augustin — sam priznaje — nije želio da njegovi *Govori* ugledaju danje svjetlo. Vjerojatno je smatrao da književno nisu dosegnuli razinu koja se traži kada se objelodanjuje djelo. Jedno je propovijed, drugo smireno pisanje koje se po volji može ispravljati i uljepšavati. Augustin je, uza sve to, i u *Govorima* uvijek ozbiljan i obazriv. Nikada plitko ne slovi. Pokoja se nejasnoća mogla potkrasti brzopiscima. Vjerojatno ni sam nisam svaki put baš najbolje shvatio što sam prevodio. U svakome slučaju za sve nedostatke u ovome spisu svakoga treba prije kuditi nego Augustina. Osobno se pozivam na starozavjetnoga pisca koji kaže: " ...ja ću ovim završiti svoju pripovijest. Ako sam je dobro i vješto sastavio, ispunila mi se želja. Ako li slabo i osrednje, učinio sam što sam mogao".

Zagreb, 23. svibnja 1989.
M. Mandac

UVOD

PRVO POGLAVLJE

AUGUSTIN I NJEGOVI GOVORI

Propovjednik

I s obzirom na propovijedanje Augustinov je život počeo neobično i neuobičajeno. Augustin je svećenikom postao gotovo mimo svoje volje g. 391. Bila je to želja puka i hiponskog biskupa Valerija. Čim se redio za svećenika, Valerije je Augustinu povjerio propovjedničku službu. Bijaše to za ono vrijeme prava novina u africkome kršćanstvu. U Africi je, naime, isključivo propovijedao biskup. Ipak se nitko među afričkim biskupima nije bunio niti prosvjedovao što je Valerije propovjedničku riječ u Hiponu prepustio Augustinu. Vidi se to i otuda što je Augustin g. 393. prigodom jednoga sabora kao običan svećenik propovijedao pred biskupima za biskupe i ostale koji su bili nazočni.

Spomenimo da se Augustin redio u Hiponu, iako je bio član Crkve u Tagasti te se po ondašnjim uredbama dopušteno smio rediti samo u toj zajednici. U Hiponu se zatekao jer je tu htio zasnovati samostansku mušku udrugu te mu je u tu svrhu trebalo Valerijevo dopuštenje. Razumljivo je što je ostarjeli Valerije bacio oko na tako ugledna i znamenita muža kakav već tada bijaše nedavno obraćeni Augustin.

Valerije Augustina redi za biskupa g. 395. Iz početka je njegov pomoćnik u vođenju biskupije. I to je prava novina. Dotada biskup nije po kanonu za pomoćnika mogao imati drugoga biskupa. U biskupiji je bio jedan biskup.

Po Valerijevoj je smrti Augustin biskup u Hiponu. Hipon je grad koji tada broji oko trideset tisuća stanovnika. Katolici su u njemu manjina. Uz pogane su u Hiponu većina donatisti. Tu su još manihejci. Kasnije će se pojaviti i pelagijevci. Čut će se i za priscilijanizam. Židovska je naseobina također jaka.

U Hiponu će Augustin kao biskup biti redoviti propovjednik. U ono vrijeme biskup osobno vodi bogoslužje i propovijeda. Nečuveno je da kod misnoga slavlja nema homilije. Homilija je sastavni dio bogoslužja. Augustin je propovijedanje smatrao svojom prvom dužnošću.

Augustin je propovijedao često. Redovito svake subote i nedjelje. Koji put propovijeda danima uzastopce ili više puta na dan. Osim što je propovijedao u Hiponu, nadasve je često u Kartagi. Tamo ga stalno pozivaše biskup Aurelije kao osobnoga i vrloga prijatelja.

Razumljivo je što Augustin na poseban način propovijeda u Kartagi. Tu ga slušaju probrani i visoko naobraženi ljudi. Kartaga je glavni grad. Augustin je u prijestolnici nešto kao katedralni i sveučilišni propovjednik. Valjda nije u Kartagi bilo crkve gdje se nije čula Augustinova riječ. Ljudi su Augustina u Kartagi poznavali. Tu je prije nego se otisnuo preko mora u Italiju neko vrijeme bio ugledni profesor.

Ipak se Augustin izvan Hipona nije kao navjestitelj zaustavljao samo u Kartagi. Obišao je — tako reći — sve biskupije prostrane afričke crkvene pokrajine. Posvuda je propovijedao kao gost ili na proputovanju. Zaista ga je kao propovjednika znalo sveukupno afričko kršćanstvo. Sam u *Retractationes*[1] spominje da je morao puku govoriti gdje god se zatekao. Nikada mu nije bilo omogućeno šutjeti i slušati kako drugi besjede.

Preduvjeti

Augustina je svjetovna naobrazba i zvanje sjajno pripremilo za propovjednika. Znamo da je imao široku i duboku profanu naobrazbu. Bijaše odličan znalac latinskoga. Dijelom je poznavao grčki. Štogod je bio upućen i u hebrejski. Mogao je neposredno i u izvornicima čitati književna, filozofska i bogoslovna djela.

Augustin je učio i dugo predavao govorništvo. Da je sve to bilo ozbiljno i temeljito, pokazuje činjenica što je postao nastavnikom govorništva u takvim središtima kao što su Kartaga, Rim i najviše državno milansko učilište.

Navedenoj duhovnoj spremi i spremnosti nije uvijek ni u punoj mjeri odgovaralo Augustinovo tjelesno ustrojstvo. Augustinov je glas bio slab i tih. To mu je bio stanoviti nedostatak i zapreka dok je još predavao govorništvo. Jedva bi glasom nadjačao šum i šapat mladeži koja ga slušaše. Ni Augustinova pluća nisu bila sjajna. Augustin je teže dolazio do daha.

[1] *Prologus*, 2; PL, 32, 584.

Usprkos svim spomenutim nepogodama rijetko se nađe u cijeloj crkvenoj povijesti netko tko se s Augustinom može mjeriti u propovjedništvu i crkvenom govorništvu. Augustin bez ikakva pretjerivanja pripada među najveće govornike i propovjednike u općoj Crkvi svih vremena.

Način

Augustin propovijedi nije učio naizust. Govorio je neposredno i od srca. Za nj je bila bitna daleka priprava koja se sastojala od izučavanja, razmatranja, molitve i šutnje. Propovijed se oblikovala u trenutku kada se rađala. Bila je osluškivanje nutarnjega glasa. Augustin je govorio po nadahnuću. Redovito je propovijedao sjedeći. Puk je stajao na nogama. Sjedenje je na biskupskoj stolici bilo znak dostojanstva. Ali i Augustin je znao da sjedenje nije naročito pogodno za propovijed. Kada propovjednika obuzme žar i kada nahrupe misli i riječi, ne može se sjediti. Ali sjedenje kod propovijedi ima i svoju prednost. Govor pretvara u razgovor. Propovijed postaje nagovor, poticanje i gotovo obiteljsko raspredanje. Stoga Augustin za vrijeme propovijedi često razgovara s vjernicima. Vidi se to po primjedbama koje se trajno u propovijedima javljaju i na koje Augustin odgovara. Nije teško zamijetiti da opaske nisu stilske već zaista prave vjerničke primjedbe.

Sjedeći kod propovijedi, Augustin je lako uspostavljao dodir sa slušateljima. Počeo bi neki biblijski navod, vjernici bi ga dovršili. Kada bi Augustin rekao štogod posebno zanimljivo, ljudi bi pljeskali i izvikivali pohvale i odobravanja.

Augustinu je bilo najdraže kad ga je slušao njegov redoviti puk. Zato mu je bilo teže propovijedati na velike blagdane. Tada bi se u crkvu zgrnuo silan svijet. Većina bi svaki čas gledala kada će otići. Slabo je pazila što se govorilo. Augustin je to primjećivao te mu je to presijecalo riječ.

Jezik

U propovijedima je Augustin govorio naročitim jezikom. Bio je to uglavnom pučki latinski. U njemu je dosta govornoga izražaja. Augustinov je propovjedni latinski većinom pravilan. Ipak uporaba prijedloga i gra-

matičkih pravila nije uvijek bila skroz klasična. U propovijedima se katkad susreću grcizmi. Augustin je bio svjestan da odstupa od izglađenoga jezika. Ali njemu je bilo važno da je svjež, živahan i da ga narod razumije. Znao je da više nije govornik. Postao je navjesnik. Nije više za nastavničkom katedrom već na biskupskome sjedalu u crkvi.

Augustina je redovito slušao priprostiji i jednostavniji puk. To su: seljaci, obrtnici i sitni trgovci. Zato Augustin odbacuje kruta i složena govornička pravila. U propovijedi obično polazi od života. U životu traži slike i primjere kojima će dočarati i razjasniti misli. Ali ni tada njegova propovijed ne ostaje bez stilskih vlastitosti koje u ono doba prate svaki smišljeni i sročeni govor.

Tko čita Augustinove propovijedi, lako uvidi da su prožete biblijskim rječnikom. To ne znači jedino da se u njima nalazi mnogo svetopisamskih navoda ili da im sadržaj u bitnome dolazi iz objave već da i onda kada Augustin izražava svoju vlastitu misao posiže za riječima koje redovito rabi Biblija. Stoga je teško reći gdje Augustin citira Pismo, gdje ga preriče, a gdje se samo služi biblijskim rječnikom. Taj svetopisamski utjecaj na Augustinovo propovjedničko izražavanje treba i zato istaknuti što se zna da se Augustin u mladosti dijelom i stoga udaljio od kršćanstva jer ga Biblija nije zadovoljavala ni misaono ni književno. Sada je promijenio sud. Bibliju je počeo i književno cijeniti. Držao je da biblijski jezik, obogaćen hebrejskim načinom shvaćanja i doživljavanja, ima naročitu boju, toplinu i uzvišenost. To je dušin jezik.

Augustin se, inače, nije služio Vulgatom. Upotrebljavao je pradavni prijevod stoljećima udomaćen među afričkim kršćanima koji su vjerojatno prvi Sveto pismo posjedovali na latinskome. To se dade zaključiti na temelju isprave gdje je riječ o najranijim afričkim mučenicima iz g. 180.

Primjeri i dužina

Augustin se nije ustručavao u svoje propovijedi unositi primjere iz dnevnoga života. Nema dvojbe da je i to naučio iz Novoga zavjeta. Koliko god je pohvalno što je taj veliki učitelj osjetio potrebu da svoje razmišljanje oprimjeri i tako učini razumljivijim, red nam je dodati da Augustinovi propovjedni primjeri nisu baš uvijek najsretnije odabrani. Stoga nije velika šteta što ih uopće ne nalazimo u *Govorima* koje ovdje donosimo.

Augustin nije uvijek jednako dugo propovijedao. Katkad je bio zaista veoma kratak. Ipak je po prirodi bio skloniji dužem govoru. Ne bi se, uza sve to, moglo kazati da mu je dužina bila naročito draga. Češće je u slušatelja tražio oproštenje što je u razglabanju bio opširan. Dužinu je redovito izazivalo sporo shvaćanje kod slušatelja. Zato se hiponski biskup ponavljao. Htio je da njegova misao dopre do pameti i duše onoga tko želi razumjeti o čemu se govori.

Augustin katkada upozorava one koji su izlagano shvatili da budu strpljivi što još jednom isto mora reći za one koji još nisu proniknuli njegovu riječ. Nas, dakako, Augustinova ponavljanja donekle zamaraju. Ali su jamačno u njegovo vrijeme bila nužna. Sigurno ni Augustinu kao izučenu i vrsnu učitelju govorništva nisu bila po ćudi. Na njih je pristajao iz korisnih razloga.

Vlastiti slušalac

Uostalom, Augustin je svoje govore držao i samome sebi. Nije se strašio slušateljima kazati[2] da „njemu pripada govoriti, a da je njihovo šutjeti". Ipak je u propovijedi kao prvoga slušatelja stavljao samoga sebe te bio samoslušalac. Augustin izrijekom kaže[3] da, doduše, „govori svima", ali da i „samome sebi govori". Radi toga kliče: „Svi čujmo". Drugi put[4] vjernicima kao određenoj jedinki dovikuje: „Počuj me ili još točnije sa mnom poslušaj! Zajedno slušajmo; zajedno učimo! Stoga što ja govorim, a vi slušate, ne znači da s vama ne slušam. Sa mnom slušaj! Ne rekoh: mene slušaj, već sa mnom slušaj. U ovoj smo školi svi suučenici".

Teret

Prevario bi se tko bi mislio da je hiponskome Ocu propovijed bila samo uživanje i veselje. Ona je i za nj u prvome redu dužnost koju mora s dušom, ljubavlju i korišću obaviti. U tu je svrhu postao svećenik i biskup.

[2] *Govor,* 215,5. U dvanaestom smo uvodnome poglavlju iznijeli osnovne podatke o *Govorima* koje navodimo.

[3] *Govor,* 211,4.

[4] *Govor,* 261,2.

Ali se zna da je i Augustina s velikoga propovijedanja obuzimala zasićenost. Augustin se katkad tuži da mu se ne mili govoriti. Gotovo da su mu njegove vlastite propovijedi dojadile. Čak mu se u neku ruku gade.

Sadržaj

O sadržaju Augustinovih propovijedi gotovo ne treba govoriti. One su istinski rudnik i vrelo. Iz njih upoznajemo pravoga Augustina koji se tu potpuno razotkrio. Iz propovijedi zrcali Augustinova duhovnost, čovještvo i pobožnost. Ali propovijedi su i teološki izvor. Vjerojatno Augustin nije izostavio nijedan dio dogmatike, moralke, liturgije, duhovnoga bogoslovlja, mistike i svega što spada na kršćanstvo, a da to nije kroz propovijedi dotaknuo, naveo i obradio.

Naziv i utjecaj

Augustin je svoj crkveni govor nazivao *sermo,* „razgovor". Koji put se također služio riječju *tractatus,* „obrađivanje". Pravo govoreći, *tractatus* je razjašnjenje nekoga zamršenijeg biblijskog štiva. Augustin je čak *tractatus* dovodio u vezu s onim što se u grčkom bogoslužju naziva *homilia. Homilia* je pak prisni, prijateljski i obiteljski govor i razgovor. Slično značenje ima i *sermo.*

Augustinov propovjednički utjecaj gotovo je nesagledive. Nitko zapravo ne bi mogao ustanoviti na koga je sve i do koje mjere kroz crkvenu povijest utjecalo Augustinovo propovjedničko djelo. Dok je Augustin još bio živ, africki su biskupi uzimali njegove govore i kazivali ih svome puku. Augustina kao propovjednika od Otaca preuzima srednji vijek i njime se nadahnjuje.

Jasno je da se učena teologija i filozofija više služila drugim Augustinovim spisima. Ali svakodnevni kršćanski život vjerojatno više duguje Augustinu propovjedniku nego Augustinu vrsnome piscu, znamenitome psihologu, iznimnome pedagogu, istančanome misliocu i nenadmašenom teologu. Od Augustinovih su propovijedi neposrednu korist imali svi kojima je u Crkvi bila dužnost govoriti i poučavati.

Broj

Teško je kazati koliko je Augustinovih govora i propovijedi. Sačuvanih je oko tisuću. Ali to nikako nije konačni iznos. Istražujući drevne rukopise po bibliotekama, neprestance se — tako reći — nailazi na nove i ranije nepoznate Augustinove govore. Kadšto se neki zabačeni rukopisni govori prepoznaju kao Augustinovi. Posao otkrivanja i prepoznavanja jamačno se neće još dugo dovršiti. Ne treba, uz to, zaboraviti da su neki Augustinovi govori zasigurno izgubljeni za sva vremena.

Brzopisci

Augustin rečene govore redovito nije pisao da bi ih naučio i držao. Obično ih nije ni nakon što su održani sastavljao. Augustin, doduše, spominje da je neke govore kazivao u pero. Vjerojatno su to govori koji su takvi samo vanjskim oblikom, ali ih Augustin zapravo nije nikada rekao.

Augustinove su govore uživo hvatali gotovo službeni brzopisci. To se uglavnome odnosi na homilije održane izvan Hipona. Hiponske po svoj prilici nije nitko nikada zabilježio.

Sami su brzopisci propovijedi nizali u zbirke. Redali su ih po vremenu kako ih je Augustin izgovorio. Slijed je, razumljivo, bio liturgijski.

Augustin je koji put, ali rijetko, stenografske zabilježbe pregledao, ispravio i štogod dotjerao. Ipak se ne stječe dojam da je temeljitije radio na stenografskim predlošcima. Međutim, brzopisci su u ono doba bili brojni i veoma sposobni. Stoga se s pravom smije petpostaviti da su uglavnome zabilježili što je Augustin zaista i rekao za vrijeme propovijedi.

Posebno djelo

Augustin nije kanio homilije objelodaniti kao zasebnu knjigu. Ipak je od svih propovijedi pokoji rukopisni primjerak čuvao u vlastitoj knjižnici. Pregledavao ga je kada je o istome sadržaju propovijedao slijedeće godine. Tada bi uglavnom izmijenio uvod, skovao novi raspored i zaključak. Tako je imao gotovu novu propovijed.

Poslije Augustinove smrti propovijedi nisu više razvrstavali po vremenu održanja već po sadržaju. U zbirke su jedna do druge dolazile propovijedi što se odnose na isti blagdan ili imaju pretežito isti sadržaj.

Još dok je Augustin živio, prijepisi su njegovih homilija došli u ruke afričkim biskupima i služili im kao sjajno propovjedničko gradivo. Kada su došli Vandali, mnogi su biskupi iz Afike prebjegli u Evropu. Sobom su ponijeli i Augustinove propovijedi.

Za to je duhovno blago veliku i neumrlu zaslugu stekao Cezarije iz Arlesa (+ 542). Vjerojatno je od nekoga afričkog prebjeglog biskupa dobio jedan primjerak Augustinovih homilija i dugo po njima propovijedao u svojoj crkvi. Potom ih je svrstao u zbirku, razmnožio i razaslao diljem čitave Evope. Tako je Cezarije sačuvao veći dio Augustinovih govora koje do danas posjedujemo.

Jasno je da su se u srednjem vijeku iz čisto praktičkih razloga Augustinove propovijedi veoma često prepisivale. Tako su se umnožili rukopisi i natrunio izvorni oblik. Augustinovi su govori prvi put izašli tiskom u Augsburgu g. 1475. Potom su se izdanja brzo javljala. Možda je najznamenitije benediktinsko u Parizu iz g. 1683. To je izdanje još uvijek nezaobilazno. Ali nije ni ono bez svake mane. Usavršava se otkrićem novih rukopisa i sve boljim poznavanjem rukopisne baštine.

Nažalost još uvijek nemamo kritičko izdanje svih Augustinovih govora. Na tome se tek radi. Za svoj smo posao — kad je god bilo moguće — upotrijebili najnovije tekstove. To ćemo naknadno posebice istaknuti i podrobnije naznačiti.

Datiranje

Posebno je pitanje datiranje Augustinovih propovijedi. Nešto se kušalo učiniti i na tome polju. Ali se taj posao, uz najbolju volju, ne da do kraja obaviti. Tek se iz pojedine homilije može katkad donekle naslutiti u koje se doba Augustinova pastirskog djelovanja najbolje uklapa. Tražiti točne nadnevke skoro je nemoguće.[5]

[5] Usp. G. BARDY, *Augustin*, 213-263; S. POQUE, *Augustin*, 10.116-131; Chr. MOHRAMANN, *Sondersprache*, 18-40; A. KUNZELMANN, *Chronologie*, 417-520; A. W. KUNZELMANN, *Festlegung*, 1-3; C. LAMBOT, *Sermones*, VIII-XIII; A. TRAPE, *Augustinus*, 110-111; F. di CAPUA, *Ritmo*, 607-764; M. PONTET, *Augustin*, 1-79; F. van der MEER, *Augustinus*, 428-436. — Pune naslove djela donosimo u bibliografiji na kraju knjige.

DRUGO POGLAVLJE

BOŽIĆ

Godina Isusova rođenja

Naoko se čudnim doima, ali je povijesna istina da se još uvijek ne zna koje se godine rodio Isus iz Nazareta. O tome ne postoji nikakva pouzdana predaja ni u novozavjetnim vrelima ni u otačkim spisima. Naznaka što se u tu svrhu čita u Hipolitovu tumačenju Danijelove knjige očito je naknadni umetak.[1]

Polazeći od pribilježaba u Mt 2,1 i Lk 2,2, učenjaci zaključuju da se Isus rodio između 8. i 6. godine pretkršćanske ere. Drugo se što pouzdanije o tome ne može kazati. Uostalom, istraživači se nisu ni posebice trudili da podrobno uniđu u trag godini Isusova dolaska na svijet. Valjda im se činilo da pitanje nije presudne važnosti.[2]

Iako kršćani nisu nikada sa svom sigurnošću znali kada je Krist kao čovjek ugledao svjetlo dana, ipak su odavna slavili godišnjicu njegova rođenja. To se nekako samo od sebe nametnulo. Niknulo je iz već ustaljenih onodobnih običaja. Grci su i Rimljani od pravremena slavili rođendane svojih vladara i slavnih muževa. Činili su to na njihov zbiljski rođendan, ali su još češće odabirali koju naročitu zgodu da slave dotične rođendane. Tako su vladarev rođendan često proslavljivali na dan kada je stupio na prijestolje. Slavnim su muževima rođendansko slavlje upriličavali na koji znameniti nadnevak iz njihovih života i djelovanja. I u Mt 14,6 spominje se „Herodov rođendan".

Već je navedeno gotovo od sebe ponukalo kršćane da slave rođendan svoga vlastitoga utemeljitelja i kralja, Gospodina Isusa Krista.[3]

[1] Usp. H. FRANK, *Weihnachten*, 984. Po Hipolitu, Krist se rodio u srijedu 25. prosinca u 42. godini vladanja cara Augusta. Usp. B. ALTANER-A. STUIBER, *Patrologie*, Herder, 1966, 167.

[2] Usp. R. L. FOLEY, *Nativity*, 250; G. LÖW, *Natale*, 1668; J. BECKMANN, Weihnachten, 1564; C. SMITH, *Christmas*, 656.

[3] Usp. J. A. JUNGMANN, *Liturgie*, 134-135; *Gottesdienst*, 228.

Dan Isusova rođenja

Kršćani nisu znali na koji se godišnji dan Isus rodio. I o tome novozavjetna vrela šute. Rana je predaja — kako svjedoče Klement Aleksandrijski i Hipolit — dugo oklijevala i predlagala veoma različite datume. Dok je Ignacije Antiohijski nekako neodređeno naslućivao[4] da se Isus rodio u proljeće, ostali su navodili slijedeće datume: 6. I; 10, I; 25. III; 28. III; 2. IV. i 20. V. Vidi se, dakle, da je tu od početka vladala posvemašnja nesložnost.[5]

25. prosinac

Ipak se nijedan od gore predloženih datuma nije konačno nametnuo. Kao bogoslužni dan za proslavu Kristova rođenja odabran je 25. prosinca. Pravo je pitanje zašto je izbor pao upravo na taj nadnevak. Smjesta treba istaknuti da se još uvijek ne da sa svom jasnoćom utvrditi koji su razlozi ponukali kršćane da se opredijele upravo za 25. XII. Ovdje se može jedino pogodbeno govoriti.

Negda je vladalo uvjerenje da je Crkva prigrlila 25. XII. jer je bila osvjedočena da se baš na taj dan Isus pojavio među ljudima. Tako je već tvrdio Ivan Zlatousti. Svoje je stajalište zasnivao[6] na novozavjetnim izvještajima vezanim uz začeće i rođenje Ivana Krstitelja. Smijemo već sada dodati da je jednako sudio i Augustin.[7]

Do 25. XII. kao datuma Isusova rođenja kršćani su dolazili i onda kada su polazili od čisto teoloških razmišljanja. Samo ih je, naime, povijesnospasenjsko razmatranje navelo da 25. XII. slave Isusovo rođenje. Vidi se da 25. prosinca više nisu uzimali za strogo određeni datum već za prikladan dan da se proslavi Kristov dolazak na svijet.

Tu je presudnu ulogu odigrao 25. ožujka. Vjerovalo se da se Krist na taj dan začeo. Mnogo je razloga kršćane upućivalo da to povjeruju. 25. ožujka uzima se za dan proljetnoga ekvinokcija. Toga, naime, dana

[4] *Ep ad Eph* 19,1.

[5] Uso, G. LÖW, *Natale*, 1668; H. FRANK, *Weihnachten*, 984.

[6] Usp. E. THEODOROU, *Chrysostome*, 206; J. A. JUNGMANN, *Liturgie*, 136; C. SMITH, *Christmas*, 656.

[7] Augustinovo smo stajalište potanko obradili u raspravi koja se ima objaviti u spomen-knjizi za O.M. Kirigina. Stoga se na tome ovdje ne zadržavamo.

svjetlost toliko svlada tamu da dan napokon postane jednak noći i unaprijed je od nje duži. Već se u spisu *De solstitiis et aequinoctiis* koji potječe iz četvrtoga stoljeća postojano naglašava da Isusov zemaljski život — ukoliko je Isus pravo sunce — u bitnome donekle treba doticati prijelomna zbivanja u tijeku godine. Pobjeda je dana nad noći svakako jedan takav događaj. Tako se uvriježilo mišljenje kako je dolikovalo da se Isus začne 25. III. On je zapravo sunce što tjera svaku tamu. Osim toga, bilo je raspravljano osvjedočenje da je 25. III. dan kada je počelo stvaranje svijeta. Svijet je pak sazdala i rasporedila Božja Riječ. Zato priliči da i ona postane čovjekom upravo 25. ožujka. Njezinim, naime, Utjelovljenjem počinje i u klici se već obistinjuje obnova paloga čovječanstva. Ta je obnova do te mjere temeljita da se može držati novim stvaranjem. Prema tome, Utjelovljenjem počinje preobrazba koja stari svijet petvara u novi. Kršćani su zaključili da je i zato bilo dolično da se Riječ utjelovi 25. ožujka.

Čak je i Kristova smrt tražila da se njegovo začeće odredi za 25. III. U Crkvi se vjerovalo da je Isus preminuo upravo 25. ožujka. Po drevnome pak načinu shvaćanja punina života iziskuje da umiranje nastupi na dan kada se tko rodi.

Pošto su, dakle, kršćani prihvatili 25. III. kao dan Isusova začeća, nije bilo teško izračunati da se rodio 25. prosinca kada dan počinje duljiti ,a noć se skraćivati.[8]

Ipak se najopćenitije smatra da je Crkva svjesno odabrala 25. prosinca jer ju je na to prisililo pogansko štovanje „nepobjedivoga sunca".

Ovaj put vjerojatno treba krenuti od 6. siječnja i od drevnoga Egipta. Spomenutoga se datuma u Egiptu slavio zimski solsticij. Međutim, 6. I. je isto što i 25. XII. Zbog različitoga računanja prijestupnih godina na Zapadu je zimski solsticij 25. prosinca, na Istoku šesti siječnja.

Egipat je zimskome solsticiju priređivao zaista veličanstvene svečanosti. Obavljali su se sjajni ophodi po brojnim hramovima. Posvuda se klicalo i pjevalo: „Djevica je rodila sunce" i „svjetlo raste".

Egipatsko slavljenje zimskoga solsticija nimalo ne iznenađuje. U zemlji je faraona sunce već predajom glavno božanstvo. I Mitrini su se poklonici rado klanjali suncu kao božanstvu.[9] Vidi se, dakle, da je drevni Istok

[8] Usp. G. LÖW, *Natale*, 1668; J. BECKMANN, *Weihnachten*, 1564; H. FRANK, *Weihnachten*, 984; C. SMITH, *Christmas*, 656; J. A. JUNGMANN, *Liturgie*, 135; *Gottesdienst*, 229.

[9] Usp. C. SMITH, *Christmas*, 656; J.A. JUNGMANN, *Liturgie*, 135.

bio kolijevka zanosnoga štovanja sunca koje donosi sreću i svakovrsne blagodati. Gotovo da je klanjanje suncu zajednička baština i opća obilježba svih istočnih pradavnih religija.[10]

U svezi s Egiptom često se navodi kalendar iz g. 239. prije Krista. Tu za 25. prosinca piše: „Rođendan sunca" i „svjetlo raste". Kalendar se našao u egipatskome gradu Kanopos.[11]

Čak se i u arabijskome mjestu Petra 25. prosinca slavilo rođenje od djevice stanovitoga božanstva koje je također vezano uz svijetli i sunčani dan.[12]

Za pojašnjenje kršćanskoga Božića velike je važnosti rimski car Aurelijan. Aurelijan je g. 274. na Istoku dobio neku veliku bitku i upoznao se s tamošnjim sunčevim štovanjem. To ga je štovanje naprosto osvojilo i oduševilo. Stoga je s Istoka ponio taj religiozni običaj. Odredio je da se 25. prosinca uspostavi svečanost za sunce koje se ne da pobijediti. Sunce mora postati jedinstveno božanstvo u cijelome carstvu. Dan se sunca proglasuje općim državnim praznikom.

Aurelijan je suncu podigao sjajan hram. Uspostavio je i zasebno svećenstvo koje u hramu iskazuje počasti božanskome suncu. Smije se reći da je sunčevo štovanje zadnji veliki proplamsaj poganske religioznosti u rimskome društvu.[13]

Car Julijan Odmetnik napisao je g. 362. govor s naslovom *De sole rege*. Zapovjedio je da se u Rimu čita 25. prosinca u počast suncu koje kao kralj ravna svime. Pri tome Julijan nije samo imao pred očima nebesko tijelo već i ljudski razum koji kao duhovno sunce osvjetljuje i upravlja čovjekovim životom i sveukupnom poviješću.

Najredovitije se misli da je Crkva odabrala 25. prosinca za dan Kristova rođendana jer vjeruje da je Isus pravo nepobjedivo sunce. Sami je Gospodin kazao da je „svjetlo svijeta" (Iv 8,12). U Lk 1,78 za nj piše da je „sunce s visine". Čak je i Malahija prorekao da će Mesija biti „sunce pravednosti" (Mal 4,2).

---

[10] Usp. J. A. JUNGMANN, *Liturgie*, 136.

[11] Usp. J. A. JUNGMANN, *Liturgie*, 135; G. LÖW, *Natale*, 1668.

[12] Usp. H. LÖW, *Natale*, 1668.

[13] Usp. J. BECKMANN, *Weihnachten*, 1565; J. A. JUNGMANN, *Liturgie*, 124.135; H. FRANK, *Weihnachten*, 984; C. SMITH, *Christmas*, 656.

Upravo se na 25. XII. odlučivalo da li budućnost u Rimskome carstvu pripada suncu koje štuju pogani ili Suncu kojem se klanjaju kršćani. Nasuprot poganskome prazniku stajaše kršćanski blagdan. Rimskome se blještavilu suprotstavilo kršćansko otajstvo. Pogansku je svečanost imala nadvladati kršćanska svetkovina.

Spor oko 25. prosinca posljednji je veliki sudar između rimskoga poganstva i kršćanstva na bogoslužnoj razini. Pitanje je prevage dugo trajalo. Kršćanstvu je pobjeda bila osigurana jer se 25. prosinca slavilo rođenje onoga koji ima vlast da sve sebi podloži.[14]

Osporavanje

Inače se ne bi smjelo kazati da su svi kršćani i posvuda objeručke prigrlili božićni blagdan.[15] Nekima se učinilo da je rođendansko slavljenje poganski običaj koji nema mjesta u Crkvi. Oporba je trajala dosta dugo. To svjedoče protivnici Božića kao što su: Klement Aleksandrijski, Origen, Arnobije i Epifan. Možda se otuda dade razjasniti zašto božićnu svetkovinu u svojim popisima ne spominje ni Tertulijan[16] ni Origen.[17]

Širenje

Moguće je da je širenju božićne svetkovine dobrano pridonio i car Konstantin Veliki. To je vezano uz njegove vojne pohode i pobjede koje i sam pripisivaše kršćanskim molitvama.[18] Štoviše, smije se kazati da je i arijevstvo — na svoj način — pogodovalo božićnome raspostranjenju. Božić je izravni bogoslužni napad na arijevstvo i potvrda Nicejskoga vjerovanja. Vjernici na Božić slave ljudsko rođenje Riječi koja je u božanskoj

---

[14] Usp. J. BECKMANN, *Weihnachten*, 1665; H. FRANK, *Weihnachten*, 984; P. JOURNEL, *Noël*, 727-728; J. A. JUNGMANN, *Liturgie*, 124-125.135; G. LÖW, *Natale*, 1668.

[15] Usp. J. BECKMANN, *Weihnachten*, 1565; C. SMITH, *Christmans*, 656.

[16] TERTULIJAN, *De baptismo*, 19; PL, 1, 1331 AC.

[17] ORIGEN, *Contra Celsum;* PG, 11, 1549.

[18] Usp. H. FRANK, *Weihnachten*, 984.

naravi istobitna s Ocem. Sve što su Arijevi istomišljenici nijekali u odnosu na Riječ, vjernici su slavili na božićni blagdan.[19]

Božić u Rimu

Pita se gdje je zapravo nastao Božić. Redovito se veli da je to bilo u Rimu. I to je gotovo sigurno. U tome se rijetko kada oklijeva.[20] Dodaje se da su vjernici u rimskome Vatikanu po prvi put proslavili Božić. Razlog je tome taj što su i pogani odabrali Vatikan da slave i veličaju boga-sunce. Kršćani su u Vatikanu 25. prosinca klicali i zahvaljivali svome Suncu. To je Isus Krist.

Teško je sa svom sigurnošću kazati kada se najranije u Rimu slavio Božić. Najpouzdaniji je za to izvor jedan spis koji je neki ljetopisac sastavio u Rimu g. 354. Tu se prvi put nedvojbeno spominje božićno svetkovanje. Ljetopisac u svojoj knjizi koja je dijelom kalendar i dijelom dnevnik navodi da je Božić već našao u jednome vrelu što potječe iz g. 336. Prema tome, g. 336. mora se uzeti kao godina kada se u Rimu zacijelo Božić slavio. Ali je sigurno da je blagdan u rimskome kršćanstvu još starijega datuma.[21]

Ostali kršćanski svijet

Da je Božić nastao u Rimu, pokazuje i afričko kršćanstvo koje je blagdan zacijelo otuda preuzelo. Ovdje bitan dokaz pružaju donatisti koji su se g. 312. odijelili od Katoličke crkve. Donatisti su slavili Božić. To dokazuje da su ga posjedovali dok su još bili u crkvenome zajedništvu. Donatisti su sa sobom u raskol ponijeli što su imali prije odvojenja. To se sigurno odnosi i na božićnu svetkovinu.

[19] Usp. J. BECKMANN, *Weihnachten,* 727.

[20] Usp. E. THEODOROU, *Chrysostome,* 203.

[21] G. LÖW, *Natale,* 1668; J. BECKMANN, *Weihnachten,* 1565; H. FRANK, *Weihnachten,* 984; P. JOURNEL, *Noël,* 728; J. A. JUNGMANN, *Liturgie,* 136; C. SMITH, *Chtistmas,* 656.

Optat, milevitanski biskup, u afričkome je kršćanstvu g. 360. održao božićnu propovijed[22] koja se očuvala do naših dana. To je, po svemu sudeći, prva božićna homilja na latinskome.

U Milanu je već Ambrozije (+397) slavio Božić. U Španjolskoj se blagdan udomaćio prije g. 384. Tako se božićno slavlje počinje[23] malo-pomalo posvuda susretati na kršćanskome Zapadu.

Božić se nešto sporije širio po kršćanskome Istoku. Čini se da je Kapadocija najprije prigrlila božićnu svetkovinu. Tako je vjerojatno Bazilije Veliki održao prve očuvane božićne homilije na grčkome.[24] To bi značilo da se u Kapadociji Božić slavio[25] prije Bazilijeve smrti g. 379.

Prirodno je što gotovo u isto doba Božić slavi i carigradska Crkva. Tu je[26] pred sabor od g. 381. duže s velikim uspjehom djelovao Bazilijev prijatelj i veliki kapadocijski bogoslov Grgur Nazijanski. On sam spominje[27] da je oko g. 380. prvi u Carigrad uveo božićno slavlje.

I Antohija je pristala da slavi Božić. Tu je na Božić držao svoje propovijedi Ivan Zlatousti dok je još kao običan svećenik[28] došao na glas kao znameniti propovjednik. Vjerojatno se Božić u Antiohiji slavio već g. 375. U svakome slučaju Antiohija je rasadište božićnoga blagdana za ostala mjesta toga prostranog patrijarhata.[29]

Božić je veoma sporo prodirao u egipatsko kršćanstvo. Ipak je g. 432. Pavao iz Emese održao u Aleksandriji božićnu homiliju.[30] To navodi na pretpostavku da se Božić stao g. 430. ukorjenjivati u aleksandrijsku crkvenu pokrajinu.[31] Palestina je još dugo oklijevala[32] da se u slavljenju božićno-

[22] Usp. Th.C. LAWLER, *Sermons,* 10-11; G. LÖW, *Natale,* 1670; H. FRANK, *Weihnachten,* 984.986; P. JOURNEL, *Noël,* 730; J.A. JUNGMANN, *Liturgie,* 136; C. SMITH, *Chistmas,* 656.

[23] Usp. C. SMITH, *Christmas,* 656.

[24] BAZILIJE, u PG, 31,1457.

[25] Usp. P. JOURNEL, *Noël,* 730; J. BECKMANN, *Weihnachten,* 1565; C. SMITH, *Christmas,* 656.

[26] Usp. J. MOSSAY, *Noël,* 212; E. THEODOROU, *Chrysostome,* 206; J. BECKMANN, *Weihnachten,* 1565; C. SMITH, *Christmas,* 656.

[27] GRGUR NAZIANSKI, u PG, 36, 312-333; 336-360; 349 B.

[28] IVAN ZLATOUSTI, u PG, 49, 351.

[29] Usp. E. THEODOROU, *Chrysostome,* 203; J. BECKMANN, *Weihnachten,* 1565; P. JOURNEL, *Noël,* 730; C. SMITH, *Christmas,* 656.

[30] PAVAO EMESENSKI, u PG, 77, 1433.

[31] Usp. P. JOURNEL, *Noël,* 730; C. SMITH, *Christmas,* 656.

[32] Usp. C. SMITH, *Christmas,* 656; P. JOURNEL, *Noël,* 730.

ga dana pridruži ostalim crkvenim zajednicama. Tek se oko g. 530. u Palestini počinje svetkovati Božićno porođenje. Car Justin (+578.) naređuje da se Božić mora slaviti u cijelome njegovom carstvu. Samo je Armenija do danas odbila[33] slaviti 25. prosinca kao Isusov rođendan.

Augustin

Augustin, propovijedajući na Gospodinov rođendan, polazi od najobičnije istine da među ljudima „nitko ne može odabrati dan kad će se roditi".[34] Ali takav nije Kristov slučaj. Isus je bio u stanju da to učini. Razlog je u tomu što je on kao Bog „stvorio svaki dan" pa i „onaj dan" kada je došao na svijet. Stoga „mogaše" odabrati vlastit „dan".[35]

Augustin ističe da se Isus nije rodio iznenada i nasumce. Takvo je što nemoguće. Krist je Gospodar vremena. Sam je „stvorio vijekove".[36] Zato je bio vlastan „odabrati dan kad će se roditi".[37] Propovjednik iz Hipona dodaje da se Krist „udostojao"[38] roditi na dan koji je sam utvrdio.

Krist je svojim rođenjem na označeni dan taj dan „posvetio". Zbog toga je i otada taj dan „sretni dan".[39] Nešto je iznimno i veliko u tijeku zemaljskih dana. Odvaja se od svih ostalih dana u godini.

Augustin u svojim propovijedima božićni blagdan dovodi u svezu i suprotstavlja poganskome prazniku koji se u ono doba 25. XII. svečano slavio kao praznik „nepobjedivoga sunca". Hiponski otac zna da među njegovim suvremenicima još uvijek ima ljudi koji „umjesto Boga štuju sunce".[40] Zato baš na Božić svojim slušaocima utjeruje u glavu da je Krist „stvoritelj ovoga vidljivog sunca". On je „tvorac sunca". Načinio je „ovo sunce".[41] Prema tome, sunce nije božanstvo te ne zaslužuje da mu se klanjamo. Tako

[33] J. BECKMANN, *Weihnachten*, 1565; C. SMITH, *Christmas*, 656.

[34] *Govor*, 190,1.

[35] *Govor*, 189,1; 189,3; 195,1; 186,3; 190,1; 186,1.

[36] *Govor*, 184,3.

[37] *Govor*, 192,3; 190,1; 186,2.

[38] *Govor*, 190,1; 191,3.

[39] *Govor*, 186,1; 190,1.

[40] *Govor*, 190,1.

[41] *Govor*, 186,1; 187,1; 190,1.

Augustin otklanja temelj velike poganske svečanosti koja se — rekosmo — zvaše „nepobjedivo sunce".

Ali i kršćani imaju veliki blagdan 25. prosinca. Slave Kristov rođendan. Augustin poziva slušatelje da raskošno svetkuju „taj svečani dan".[42] Upravo i jest smisao njegovih božićnih propovijedi da vjernike potakne na božićnu radost i veselje. Međutim, kršćani 25. XII. ne slave „kao nevjernici zbog ovoga zemaljskog sunca".[43]

Augustin želi svome stadu protumačiti zašto se Krist rodio upravo 25. prosinca, a ne nekoga drugog dana. Izrijekom veli da 25. prosinca „naznačuje Kristovo djelo". I u 25. XII. krije se određeno „otajstvo".[44] Augustin ga naslućuje u prirodnoj činjenici što je 25. XII. u tijeku godine najkraći dan i najduža noć. Tim danom dani postaju duži, a noći kraće.[45] To, po Augustinu, znakovito razjašnjuje Kristov cjelokupni čin. Noć što s 25. XII. biva kraćom hiponskome Ocu doziva u pamet „nevjeru koja je poput noći prekrivala čitavi svijet". Od Božićne noći nevjera kao i ta noć počinje opadati. Krist joj je svojim rođenjem zadao smrtni udarac. Božićna je noć nadjačala noć nevjere. Ta će se noć zbog Božićne noći skraćivati dok posve ne svane vječni dan.

Rast dana i smanjenje noći što počinje sa 25. XII. Augustina upozorava na još jedno „Kristovo djelo".[46] Augustin sada kreće[47] od 2 Kor 4,16 gdje Pavao naznačuje da se „naš vanjski čovjek raspada", a „nutarnji obnavlja iz dana u dan". Očito je da noć što se na Božić počinje skraćivati nagoviješta uništenje „vanjskoga čovjeka" koji je za Pavla i Augustina tjelesni i puteni čovjek, pun mana i poroka. Dan što raste znamen je „nutarnjega čovjeka" koji se malo-pomalo kao „od dana do dana obnavlja". Jasno je da je tu riječ o čovjeku u kojem je pobijedio dan milosti i kod kojega je iščeznula tama grijeha. Prijelaz je pak od noći grijeha u dan milosti Krist začeo ostvarivati svojim rođenjem. Rodio se kad dan počinje rasti i noć opadati da se već otuda vidi da njegovim dolaskom među ljude u čovjeku nestaje grijeh, a povećava se milost.

[42] *Govor*, 190,1.

[43] *Govor*, 190,1; 186,1.

[44] *Govor*, 186,3; 190,1.

[45] *Govor*, 186,3; 190,1; 192,3; 194,1; 186,1.

[46] *Govor*, 186,3.

[47] *Govor*, 186,3.

Augustin je u svome božićnome propovijedanju našao još jedan odgovor zašto se Isus rodio upravo 25. prosinca. Ovaj put ne motri Kristovo djelovanje nego njegovu osobu. Krist se pojavio na ovoj zemlji da se „snizi“, a ne da se „uzdigne“[48] nad ostale. Tome je sniženju vanjsko očitovanje činjenica što je 25.XII. datum najmanjega dana i najveće noći.

[48] *Govor,* 192,3.

TREĆE POGLAVLJE

BOGOJAVLJENJE

I.

Opći prikaz

Bazilid

Vjerojatno u svezi s kršćanskim bogojavljenskim blagdanom na prvome mjestu treba navesti krivovjernu i raskolničku zajednicu koju je u prvoj polovici drugoga stoljeća oblikovao i duhovno vodio Bazilid. Ta se sljedba naselila i djelovala u egipatskoj prijestolnici Aleksandriji.

Bazilidovi su pristaše 6. ili 10. siječnja slavili blagdan koji je u središte stavio Isusovo jordansko krštenje. Noć što prethodi navedenome datumu Bazilidova je skupina provodila u molitvi, pjevanju i s čitanjem biblijskih ulomaka.

Bazilid kao teolog nije gotovo ništa držao do Isusova povijesnog rođenja. To je rođenje, po njemu, kao i svaki drugi ljudski dolazak na svijet. Rođeni Isus samo je čovječji sin. Ničim se naročito ne ističe među ljudima. Isusovo je krštenje, naprotiv, nešto sasvim drugo. Prilikom ulaska u Jordan Duh se spustio na Isusa i učinio ga Božjim Sinom. Bazilid je otuda zaključio da je krštenje u jordanskim vodama prva božanska *epiphaneia* u Isusovu životu. Zato je sa svojim istomišljenicima svečano i veoma ozbiljno slavio 6. siječnja to Isusovo otajstvo.

O tome Bazilidovu slavljenju Isusova krštenja izvještava kao o nečem iznimnom aleksandrijski crkveni pisac Klement.[1] Inače nam je daljnja sudbina Bazilidova bogoslužja za 6. I. nepoznata.[2] Čini se da je već Bazilid sa svojom zajednicom uspostavio proslavu Isusova krštenja da se na taj način odupre stanovitome čisto poganskome kultu u Aleksandriji i čitavome Egiptu.

[1] KLEMENT ALEKSANDRIJSKI, *Stromata,* 1, 146,; PG, 8, 887.

[2] Usp. W. NAGEL, *Epiphanie,* 530; E. . CATTANEO, *Epifania,* 419; F. MANN, *Epiphania,* 726; E. PAX, *Epiphanie,* 904; R. G. COQUIN, *Origines,* 149; C. SMITH, *Feast,* 480-481; J. LEMARIÉ, *Épiphanie,* 865.

Ajon

Aleksandrija i Egipat bijahu poznati zbog svečanosti upriličivanih svake godine u noći od 5. na 6. siječnja bogu Ajonu. Toga se, naime, datuma slavilo Ajonovo rođenje. Vjerovalo se da je Ajona rodila boginja-djevica Kore. Ajon je zapravo bog što u sebi sjedinjuje vrijeme i vječnost. Istodobno je oličenje prolaznosti i trajanja.

Treba dodati da se u Aleksandriji uistinu na posve veličanstven način i uz sudjelovanje ogromnih masa slavio Ajonov rođendan. Također se zna da je štovanje Ajona preraslo egipatske granice. Proširilo se kao pravo osvjedočenje i duboka misao po cijelome Istoku. Čak je dobrano zahvatilo i Zapad. Ni sami Rim nije ostao pošteđen od Ajonova kulta. Uistinu moramo kazati da se posvuda u Rimskome carstvu nalazilo ljudi koji su se osjećali duhovno vezani uz svečanosti koje su se u Aleksandriji 6. I. obavljale u čast boga Ajona.[3] O Ajonovu štovanju imamo valjanih, pouzdanih i neposrednih izvještaja u dobro upućenoga crkvenog oca Epifana iz Salamine.[4]

Nil

U cijelome se Egiptu također noću između 5. i 6. siječnja uvelike slavilo Nil od kojega se u ono doba uglavnom živjelo u toj zemlji. Nil se slavio iz više razloga. Egipćani su držali da sa 6. I. nilske vode koje donose svakovrsne blagodati počinju bujati. Čak su smatrali da presudne noći od 5. na 6. siječnja voda u Nilu stječe naročite osebine. Postaje čudotvorna. Gotovo se pretvara u vino. Nije stoga čudno što su Egipćani u spomenutoj noći silazili u Nil, crpli vodu, nosili sobom i kao svetinju čuvali u svojim domovima.[5] I o tim nas običajima izvješćuje salaminski biskup Epifan.[6]

[3] Usp. W. NAGEL, *Epiphanie*, 530; F. MANN, *Epiphania*, 762; E. PAX, *Epiphanie*, 903; R. G. COQUIN, *Origines*, 162; C. SMITH, *Feast*, 480-481; J. LEMARIÉ, *Épiphanie*, 865.

[4] EPIFAN, *Haer*, 51, 22,3-11; 30,1-3; *Pan*, 51, 22, 10; PG, 41, 928-932; PG, 38, 464.

[5] Usp. C. SMITH, *Feast*, 480-481; R. G. COQUIN, *Origines*, 162; F. MANN, *Epiphania*, 762; E. PAX, *Epiphanie*, 904.

[6] EPIFAN, *Pan*, 51,30.

Nastanak kršćanskog blagdana

Redovito se smatra da se kršćanski blagdan koji se slavi 6. siječnja pojavio i oblikovao na kršćanskome Istoku. Također se ističe da je to moralo biti upravo u aleksandrijskome patrijarhatu. Sve je to dosta razumljivo i dosljedno. Crkvi u Aleksandriji nije nedostojalo poticaja da upravo 6. I. slavi svoju vlastitu svetkovinu. Na to su je barem donekle ponukali Bazilidovi krugovi gdje se na njihov način i u njihovu tumačenju slavilo Isusovo krštenje, ali isto tako slavljenje boga Ajona i rijeke Nila. Dodajmo kako te vanjske okolnosti nimalo ne isključuju da je aleksandrijsko kršćanstvo iz vlastitih pobuda moglo uspostaviti proslavu vezanu uz 6. siječnja.

Iako su aleksandrijski i egipatski kršćani, po svemu sudeći, prvi posjedovali blagdan na 6. I., ipak su o njemu jasni i nedvojbeni podaci razmjerno kasni. Dugujemo ih Kasijanu[7] koji je oko g. 400. obilazio iz znatiželje i duhovne koristi egipatske monaške udruge. Kasijan prvi navodi da se u Egiptu 6. siječnja velikom svečanošću na isti dan svetkuje Isusovo rođenje i krštenje. Iz njegovih napomena nije teško zaključiti da blagdan koji spominje nije novijega datuma već da je veoma drevan i častan.

U određivanju nastanka i sadržaja blagdana koji kršćanski Egipat slavi 6. I. možda se dade poći još malo naprijed. Stječe se, naime, dojam da i Atanazije Veliki u svome pismu vjernicima iz g. 342. ima pred očima blagdan od 6. siječnja kada se bogoslužno proslavljuje Isusovo krštenje i rođenje. Pošto je Egipat prihvatio Božić, 6. siječnja slavilo se samo Isusovo krštenje.[8]

Za svetkovanje 6. siječnja na Cipru s pravom se može reći da je dobro poznato.[9] O njemu nas obavještava sam ciparski metropolita Epifan.[10] Za ciparsko je bogoslužje značajno što se 6. I. u toj zajednici slavi Kristovo rođenje, dolazak istočnih mudraca i svadba u Kani s pretvaranjem vode u vino.

[7] *Coll*, 10,2.

[8] Usp. E. PAX, *Epiphanie*, 902; *Epiphan*, 942; F. MANN, *Epiphania*, 764.762; R. G. COQUIN, *Origines*, 149-170.

[9] Usp. E. PAX, *Epiphanie*, 902; *Epiphan*, 942.

[10] *Pan* 51, 16, 1; 22,3; 51, 9, 13; 51, 16, 8.

Za Kapadociju je važan datum 6. I. 372. To je prvi sigurni dan kad se u toj crkvenoj oblasti svetkovalo blagdan Isusova krštenja. O blagdanu 6. siječnja govori Grgur Nazianski[11] kao neposredni svjedok. Kapadocija je uistinu s velikom slavom i bogatim sadržajem častila 6. siječnja.[12]

O slavljenju 6. I. u Palestini prvorazredno je vrelo Eterijin izvještaj.[13] Čini se da je ta pobožna galska hodočasnica i znamenita putnica koja je jedina zaslužila čast da uniđe u otačku književnost zapravo prva ostavila ulomak u kojem se blagdan 6. I. naziva *epiphánia*. Iz Eterijina iskaza ipak nije moguće sa svom sigurnošću razabrati što se u Betlehemu i Jeruzalemu slavilo na blagdan „epifanije". Stječe se utisak da je blagdan bio usredotočen na Isusovo zemaljsko rođenje. I u Palestini će se 6. siječnja slaviti Isusovo krštenje kada se zavede božićna svetkovina.[14]

Šećući se dosada po kršćanskome Istoku, dodajemo da Armenija i danas 6. siječnja slavi Isusovo rođenje i krštenje.[15]

Rekosmo da se blagdan 6. siječnja najvjerojatnije ranije počeo slaviti među istočnim nego zapadnim kršćanima. Ali ipak na Zapadu susrećemo najstarije svjedočanstvo za blagdan pod nazivom *epiphánia*. Ono potječe od poganskoga povjesnika Amijana Marcelina, suputnika i prijatelja cara Julijana Odmetnika. Amijan u svome djelu spominje da se Julijan 6. siječnja 361. zatekao u Parizu. Da bi prikrio svoje odmetništvo, u Parizu se pridružio velikome slavlju blagdana „epifanije".

Poganski pisac nije naveo koji je bio sadržaj „epifanije" od 6. I. Inače se iz drugih vrela dade zaključiti da je „epifanija" u Galiji bila iznimno bogat blagdan. Obuhvaćala je: Isusovo rođenje, njegovo krštenje, čudo i svadbu u Kani te koji put i čudesno umnoženje kruha.[16]

I za proslavu 6. siječnja u Rimu imamo jedan dosta pouzdan izvor. Posrijedi je pismo cara Honorija koji se iz Ravene javlja rimskome gradonačelniku Simahu. Car je pismo poslao 3. I. 419. Simah na nj uzvraća 8.

[11] PG. 36, 516.

[12] Usp. E. MANN, *Epiphania*, 764.

[13] *Itin* 39,1; 49, 3,; 25,6-12; 26.

[14] Usp. F. MANN, *Epiphania*, 763-764; Ch. MOHRMANN, *Sondersprache*, 107-108; E. PAX, *Epiphan*, 942; *Epiphanie*, 902; A. RENOUX, *Épiphanie*, 190.

[15] Usp. F. MANN, *Epiphania*, 764.

[16] Usp. E. CATTANEO, *Epiphanie*, 419; Ch. MOHRMANN, *Sondersprache*, 107-108; P. JOURNEL, *Noël*, 729; E. PAX, *Epiphanie*, 942; *Epiphanie*, 904; J. LEMARIÉ, *Épiphanie*, 867-868.

siječnja, ali naznačuje da je pismo stiglo u Rim „kada se slavila svečanost svetoga dana". Između 3. I. i 8. I. „svečanost svetoga dana" može biti samo 6. siječnja.

Ipak punu sigurnost za rimsku proslavu blagdana 6. I. pružaju govori Leona Velikoga (+461) održani za tu prigodu. Leonove propovijedi pokazuju da se u Rimu 6. siječnja slavi samo dolazak istočnih mudraca na poklonstvo Isusu Kristu.[17]

U Milanu je svjedok za blagdan 6. I. sami Ambrozije. On već 6. siječnja traži od svoga stada da mu se prijave oni koji se te godine kane krstiti prigodom vazmenih blagdana.[18]

Gotovo da je pitanje kad u Africi nastaje blagdan 6. siječnja nekako najjednostavnije i najjasnije. Donatisti nisu slavili tu svetkovinu. Držali su da je istočni uvoz i zato su napadali katolike. Donatisti su se odvojili od velike i opće Crkve g. 312. To znači da do te godine Afrika zacijelo nije poznavala blagdan 6. siječnja.

Vjerojatno treba isto kazati za vrijeme što teče od g. 312. do g. 360. kada Optat iz Mileve drži svoju prvu božićnu propovijed. On u toj propovijedi govori o Kristovu rođenju i poklonstvu mudraca. Tako naslućujemo da je u to doba božićni blagdan obuhvaćao oba otajstva. Ni Optat, drugim riječima, ne pozna blagdan koji se svetkuje 6. I. jer će se na taj blagdan u Africi slaviti jedino dolazak istočnih mudraca. Kako Augustin 6. siječnja propovijeda o značenju mudraca, zaključujemo da je u razdoblju između Optata i Augustina u Africi uspostaljen blagdan 6. siječnja i da se na taj dan svetkovalo poklonstvo mudraca s Istoka.[19]

Nazivi

Blagdan koji je cijela Crkva slavila 6. I. na ovaj ili onaj način, kroz svoju se dugu i zamršenu povijest veoma različito nazivao. Ali je značajno da su svi ti nazivi grčkoga podrijetla. To najbjelodanije pokazuje da je Istok blagdanu prava domovina. I onda kada se udomaćio na latinskome Zapadu, službneno je trajno zadržao grčko iskonsko nazivlje.

[17] Usp. F. MANN, *Epiphanie*, 765; W. NAGEL, *Epiphanie*, 531; E. PAX, *Epiphanie*, 942; *Epiphanie*, 902.

[18] Usp. F. MANN, *Epiphanie*, 765.

[19] Usp. F. MANN, *Epiphanie*, 765; W. NAGEL, *Epiphanie*, 531; E. PAX, *Epiphanie*, 942; *Epiphanie*, 905.

Blagdan 6. siječnja negda se nazivao *tà phôta*. To se nadasve odnosi na crkvu u Kapadociji o čemu jasno i nepobitno svjedoči Grgur Nazianzanin.[20] Gotovo ne može biti dvojbe da su Kapadocijei 6. siječnja okrstili *ta phota* upravo radi krsnoga čina koji se ustaljeno nazivao *photismos*. Kako se 6. 1. u Kapadociji slavilo Isusovo krštenje i istodobno krštavalo vjernike, bilo je prirodno da se i blagdan prozove „svjetlima". To, drugim riječima, znači da otklanjamo tvrdnju da se 6. I. stao zvati *ta phota* radi veselja što se toga dana sunce i svjetlo već značajnije povećalo i osnažilo.[21]

Blagdan 6. siječnja dosta se često nazivao iznimno lijepim i dubokim imenima: *he theophaneia, ta theophania i ta hagia theophaneia*. Ti se nazivi, začudo, nalaze u brojnim rimskim bogoslužnim izvorima. Rado su za njima posizali i grčki crkveni Oci. Nisu ni bizantinskome bogoslužju tuđi.

Nije teško uočiti vrijednost spomenutih naziva. Oni zaista izrazuju bitno .Događaj ili zbivanje što se slavi 6. I. očitovanje je božanske moći. Očevo je djelovanje u činima što ih je Isus obavio u svijetu. Otac se obznanio u djelima koja je Gospodin učinio među ljudima i za ljude. Stoga ih vjernici slave i časte u bogoslužju.[22]

Također smijemo dodati da je i hrvatski naziv „Bogojavljenje" sadržajno vezan uz grčke nazive koje spomenusmo. Očito „Bogojavljenje" znači „Bogo-objavljenje". To je pak gotovo doslovan prijevod grčkih izričaja. Blagdan 6. siječnja Očevo je objavljenje i očitovanje u Isusu Kristu.

Blagdan koji kršćanski vjernici slave 6. siječnja u čitavoj se Crkvi bez razlike na bogoslužni jezik također nazivao *he epiphaneia* ili *ta epiphania*. Pravo govoreći, to je bio gotovo službeni naziv za svetkovinu. Stoga je najčešći i najprošireniji.[23] I mi mu poklanjamo nešto više prostora.

Nije teško zamijetiti da *epiphaneia* dolazi od glagola *epiphaino* koji znači „nekome se ukazati" ili „nenadano se pojaviti". Ali obje bi se riječi smjelo također izvesti od *phaino* („pokazati") i *phos* („svjetlo"). Tako bismo dobili prilično točno i dosta opsežno značenje za *epiphaneia*.

---

[20] PG. 36, 335.

[21] Usp. F. MANN, *Epiphanie*, 764; E. PAX, *Epiphanie*, 942; *Epiphanie*, 904; C. SMITH, *Feast*, 480; J. LEMARIÉ, *Épiphanie*, 836.

[22] Usp. J. A. JUNGMANN, *Erbe*, 293; E. PAX, *Epiphanie*, 941; *Epiphanie*, 902.

[23] Usp, J. LEMARIÉ, *Épiphanie*, 836; E. PAX, *Epiphanie*, 902; *Epiphanie*, 941; F. MANN, *Epiphania*, 766-767; J. A. JUNGMANN, *Erbe*, 293; B. GÄRTNER, *Epiphaneia*, 992.

Svakako je osnovni smisao kod *epiphaneia* ovo: „očitovanje", „pokazivanje", „vanjsko isticanje". Ovdje nismo daleko od onoga što se tuđicom kaže publicitet.[24] Iz rečenoga slijedi da je *epiphaneia* „pokazivanje", „pojava" i „površina". Sve to zbog *phos* prati „sjaj", „slava" i „čast".

Pojam *epiphaneia* dubokih je korijena u svekolikoj povijesti religija. Gotovo je na tome području kamen temeljac i stup koji sve nosi. Taj se pojam posvuda spominje. Često mu se sadržaj mijenja. Zato nije lako dati takvu odrednicu za pojam *epiphaneia* koja bi sve obuhvatila i svakoga zadovoljila.

U povijesti religija osnovna je misao da je svako božanstvo u sebi nevidljivo. Boga se ne gleda. Ali Bog se može očitovati kroz različite oblike. Ipak se prvenstveno i u strogome smislu govori o pravoj božanskoj *epiphaneia* kada božanstvo izravno objavljuje svoju vlastitu osobu. Ako se božanstvo javlja posredstvom raznih čina, događaja i zbivanja, u religioznoj se povijesti govori o *epiphaneia* u prenesenome značenju.

Ima nekoliko bitnih oznaka za istinsku *epiphaneia*. Svaka je prava *epiphaneia* redovito nenadana, nepripravljena i samonikla. Obično traje samo par trenutaka. Božanstvo se za tren pojavi i odmah iščezne.[25]

U doba kad se javlja kršćanstvo pojam *epiphaneia* postaje uobičajeni i dobro poznati izraz. Redovito se primjenjivao u vjerskome i društvenome životu. Na vjerskome je području *epiphaneia* naznaka za činjenicu da se stanovito božanstvo objavilo u nekome hramu kako bi iskazalo svoju silu i moć, ali nadasve da u pomoć pritekne ljudima u najrazličitijim potrebma i poteškoćama.

Po iskazima onodobnih vrela takvih je religioznih „epifanija" bilo napretek. Božanstva nisu škrtarila s dobročinstvima i dobrim djelima. Makar je to tako doživljavao drevni religiozni čovjek.[26]

Pojam *epiphaneia* u grčkome i rimskome svijetu koji okružuje rano kršćanstvo najizrazitije i najsvakodnevnije se uptrebljavao u društvenome i gotovo političkome životu.[27] Tu je prvenstveno vezan uz vladalački dvor i

---

[24] Usp. C. SPICQ, *Agapê*, 23-24.

[25] Usp. K. PRÜMM, *Epiphany*, 480; E. PAX, *Epi*, 490; *Epiphanie*, 832.

[26] Usp. B. RIGAUXM *Paul*, 201-204; 672-673; P. JOURNEL, *Noël*; J. A. JUNGMANN, *Liturgie*, 137; C. SMITH, *Feast*, 480; J. LEMARIÉ, *Épiphanie*, 865-868.

[27] Usp. J. LEMARIÉ, *Épiphanie*, 865.869; C. SMITH, *Feast*, 480; J. A. JUNGMANN, *Liturgie*, 137; P. JOURNEL, *Noël*, 729.

najviše krugove. Rođenje vladara, njegovo stupanje na prijestolje, posjeti gradovima, znamenite pobjede i drugi važniji događaji — sve se to svečano slavilo i nazivalo *epiphaneia*. Čak su te događaje pratile i godišnje proslave. I ovdje valja spomenuti da su se i kraljevske „epifanije" uzimale i prikazivale kao čin kojim se želi iskazati dobročinstvo narodu.

Nema sumnje da su navedene poganske „epifanije" utjecale da i kršćani oblikuju svoju vlatitu *epiphaneia* i da u nju pretoče svoj ponos i svijest kako su nešto zasebno i samostojno. Uza sve to, kršćani su znali da svojim blagdanom koji su prozvali *epiphaneia* nadovezuju na ono što je već bilo nazočno u starozavjetnome i novozavjetnome Pismu.

U Sedamdesetoričinu se prijevodu[28] dosta često naiđe na *epiphaino*, „očitovati" i „ukazati". To poglavito vrijedi za Psalme. Psalmist drage volje moli da mu Jahve „ukaže svoje lice". Zna da će mu tako najsigurnije priskočiti u pomoć, čuvati ga i štititi. Psalmistova je prošnja osjećaj cijelog izraelskoga naroda koji traga za milostivim i milosrdnim Jahvinim „ukazanjem". To je „očitovanje" vrhunski znak Jahvine dobrostivosti i spasenja za narod.

Vrijedno je svratiti pozornost i na starozavjetnu uporabu pridjeva *epiphanes*. Rabili su ga proroci. Tako se čita u Jl 3,21 i Hab 1,7. Pomoću te riječi proroci izrazuju kakav će biti „Jahvin dan". Taj će eshatološki „dan" koji uranja u vječnost „očitovati" kakav je i tko je zapravo Jahve. Toga će „dana" Bog postati „vidljiv" i „očit". To će „očitovanje" pokazati da je Jahve „odličan" i „slavan". Sve su te naznake sadržane u *epiphanes*.

Napokon u Starome zavjetu čitamo i ključnu riječ *epiphaneia*. Mora se priznati da je tu neuobičajeno česta. Napomena vrijedi i onda kad se izostave mjesta kao 2 Kr 7,23 i Est 5,1 gdje *epiphaneia* nema nikakvo teološko značenje. Zanimljivo je primijetiti da se *epiphaneia* posebice učestalo javlja u makabejskim knjigama. Otuda odvojeno navodimo 2 Mak 3,24 i 12,22. U makabejskim spisima *epiphaneia* označuje Jahvinu „nazočnost" i „objavljenje"[29] s tim ciljem da osokoli svoj narod te slomi i uništi izraelske dušmane i neprijatelje.

[28] Usp. J. LEMARIÉ, *Épiphanie*, 863-865; B. RIGAUX, *Paul*, 201-204; F. MANN, *Epiphania*, 767; J. DANIÉLOU, *Origines*, 67-68; B. GARTNER, *Epiphaneia*, 990.

[29] Usp. J. DANIÉLOU, *Origines*, 66-67; B. RIGAUX, *Paul*, 201-204; J. LEMARIÉ, *Épiphanie*, 863-865.

I sami vjerujući u plodonosne utjecaje koje su do sada istaknute činjenice izvršile na bogojavljenski blagdan, ipak se ne možemo oteti dojmu da kršćanska *Epiphaneia* 6. siječnja u krajnjoj raščlambi makar kao naziv neposrednije potječe od Pavlovih naznaka.

Kršćani zacijelo nisu mogli zaboraviti kako Pavao uči da se s Kristom „očitovala" (Tit 2,11) Božja ljubav ili da se u Gospodinu „objavila" (Tit 3,4) Spasiteljeva dobrostivost prema čovjeku. Zaista bi bilo čudno i nevjerojatno[30] da kršćanska *Epiphaneia* iz siječnja barem dijelom ne dolazi od Pavlova *epephane* u Tit 2,11 i 3,4.

Ali ni to nije sve. Znamo da isti Apostol upotrebljava[31] i riječ *epiphaneia*. Redovito se *epiphaneia* u Pavla[32] odnosi na Kristov slavni dolazak na koncu vremena. To je Isusovo vrhunsko i zadnje „očitovanje" i „objavljenje". Tada će se Gospodin u punini pokazati kakav zapravo jest. Ali svi su događaji Kristova zemaljskoga života djelomično „očitovanje" njegove osobe i djela. Dio su, uvod, predokus i priprava za ono konačno „objavljenje".

Uostalom, i sami je Pavao i skromno Kristovo utjelovljenje nazvao u 2 Tim 1,10 pravom *epiphaneia* i time pokazao da nema ni ponora ni jaza između Gospodinove zemaljske i eshatološke *epiphaneia*. Obje su u biti jedna te ista *epiphaneia*. Ostvarenja *epiphaneia* služi kao siguran dokaz za onu koja se kao osnovni sadržaj kršćanske nade još uvijek očekuje.

Smijemo, dakle, zaključiti da su vanjske okolnosti i nutarnji razlozi gotovo nužno naveli Crkvu da blagdan od 6. I. nazove *Epiphaneia*. Taj pojam dobro pristaje svakome sadržaju koji se kroz povijest vezao uz 6. siječnja. Podjednako je *epiphaneia* Isusovo rođenje, poklonstvo mudraca, krštenje u Jordanu i čudo iz Kane Galilejske. Kod svih se navedenih događaja obistinjuje Očevo „očitovanje" i „objavljenje" u Kristovim otajstvima. U tome je smislu 6. siječnja istinska kršćanska *epiphaneia* koja se svagda može bez poteškoće prepoznati kao nešto zasebno i samosvojno.

[30] Usp. F. MANN, *Epiphania*, 766-767; C. SMITH, *Faest*, 480.

[31] Usp, J. LEMARIÉ, *Épiphanie*, 836-865; B. RIGAUX, *Paul*, 204.672-673; TOB, 651 bilj. *h; Bible de Jérusalem*, 1721 bilj. *e;* C. SMITH, *Feast*, 480.

[32] 2 *Sol* 2,8; 1 *Tim* 6,14; 2 *Tim* 1,10; 4,8; *Tit* 2,13.

II.

A u g u s t i n

Epiphania

Blagdan koji se u Crkvi slavi „trinaest dana"[33] poslije Božića kada su „magi došli s Istoka i poklonili se Kristu"[34] i Augustin u latinskoj propovijedi naziva grčki[35] *epiphania.* Sam kaže[36] da naziv dolazi od *ephanerothe* iz 1 Tim 3,16. Čak se iz Augustinovih homilija vidi da se svetkovina „maga" naziva *epiphania* zbog istoga izraza u 2 Tim 1,10. Augustin[37] zacijelo pred očima ima i taj Pavlov tekst.

Osim što su se „magi" poklonili Gospodinu na dan koji se zove *epiphania,* Augustin kao sadržaj svečanosti ne navodi ništa drugo. On, inače, ne želi ostati kod grčkoga imena za blagdan. Predlaže da se prevede te da se svetkovina nazove[38] *manifestatio.* Tu Augustin posiže za novom riječju koju dotad pisci nisu na latinskome upotrebljavali. Zanimljivo je da Augustinu nije pala na pamet riječ *illuminatio* koja valjda stajaše i u njegovoj Bibliji za 1 Tim 3,16. Augustinov prijedlog da se Bogojavljenje nazove *manifestatio* što znači „otkrivanje" ili „očitovanje" nije u zapadnoj Crkvi naišao na širi prijem. Tu se blagdan — rekosmo — dugo nazivao grčki *epiphaneia.* Tako se stoljećima čuvala predaja koju izrijekom navodi i Augustin[39] da Bogojavljanje potječe iz „Istočne crkve".

Na temelju jedne Augustinove primjedbe dade se — i to smo ranije isticali — ustanoviti kad se u Africi pojavilo i počelo slaviti Bogojavljenje. U tu je svrhu nužno napomenuti da se donatizam zameće i razvija na afričkome sjeveru g. 312. i da je, dijeleći se od katoličanstva, sobom ponio već uvriježeno i ustaljeno bogoslužje. Augustin izravno veli[40] da „donatistički krivovjernici nisu nikad slavili" Bogojavljenje. To znači da je blagdan bogojavljenja mogao u Africi nastati samo poslije g. 312. Iz Augustinovih se propovijedi također lako može zaključiti[41] kako je ta „svetkovina" sa svojim „godišnjim" vraćanjem veoma brzo uhvatila duboko korjenje.

Augustin s velikom pomnjom ističe da se Bogojavljenje rasprostranilo „po cijelome svijetu".[42] Slavi ga „opća Crkva svih naroda".[43] Tome se „jedinstvu naroda"[44] svojom proslavom pridružuje i Augustinova hiponska zajednica.

Govoreći o Bogojavljenju, Augustin najčešće posiže za riječju *sollemnitas.*[45] *Sollemnitas* zapravo označuje[46] godišnju i naročito veliku svečanost. Bogojavljenje je kao *sollemnitas* na sve strane u Augustinovo doba veoma „poznato".[47] Ta je *sollemnitas* izvrsna i nadasve lijepa.[48] Po Augustinu, ona je naš kršćanski dug.[49] U sebi je „pobožna".[50]

Inače riječ *sollemnitas* dolazi od *sollemnis* što znači „svakogodišnji" i *„sollemne est"* u smislu „običaj je". *Sollemnis,* uz to, znači i „svečan". Riječ se *sollemnitas* udomaćila u kršćanskome rječniku. Primijenjena je na posebne blagdane koji se „svečano" slave „svake godine". *Sollemnitas* je, dakle, „godišnja svetkovina" koju naređuje „običaj" i crkvena „predaja".

Uz to što je Bogojavljenje *sollemnitas,* ono je i *festivitas.*[51] *Festivitas,* po sebi, izražava „veselje" što čovjeka obuzme prigodom svetkovine. Stoga znači i „radost" pa i „blagdan" koji je iznimno velik i svečan. Bogojavljenje je i *celebratio.*[52] Ono je i *obsequium*[53] ili „služba" Božja, bogoslužje i bogoslužni čin. Augustin dodaje da je Bogojavljenje „svečana"[54] liturgija. Uz *celeb-*

[33] *Govor,* 202,1.

[34] *Govor,* 201,1; 202,1.

[35] *Govor,* 200,1; 201,3; 202,1; 203,1; 204,1.

[36] *Govor,* 202,2.

[37] *Govor,* 200,1; 201,3; 202,1; 203,1; 204,1.

[38] Augustin je češće kušao stvarati latinsku teološku terminologiju. U tu je svrhu kovao posve nove riječi.

[39] *Govor,* 202,1.

[40] *Govor,* 202,2.

[41] *Govor,* 200,1.

[42] *Govor,* 202,1.

[43] *Govor,* 202,1.

[44] *Govor,* 202,2.

[45] *Govor,* 199,3; 201,1; 204,2. Usp. S. POQUE, *Augustin,* 13 bilj. 1.

[46] Ovdje redovito polazimo od značenja istaknutih u A. BLAISE, *Dictionnaire latin-francais des auteurs chrétiens,* Turnhout, 1954.

[47] *Govor,* 209,1.

[48] *Govor,* 203,1.

[49] *Govor,* 201,2.

[50] *Govor,* 199,3.

[51] *Govor,* 200,1.

[52] *Govor,* 204,2; Usp. S. POQUE, *Augustin,* 14 bilj. 1.

[53] *Govor,* 203,1.

[54] *Govor,* 203,1.

ratio možemo dodati da riječ u sebi označuje nazočnost velikoga broja ljudi na nekome mjestu. Kako se za kršćanske blagdane u crkvu slivao veliki vjernički puk, ti su se blagdani dosta prirodno počeli označavati kao *celebratio*.

Kada je riječ o bogojavljenju, Augustin gotovo bez izuzetka pomoću *celebrare*[55] izražava kako se ono slavi i svetkuje. Očito je da *celebrare* doziva u pamet veliko mnoštvo što se na Bogojavljenje okuplja da uz „zahvaljivanje“[56], „radošću“,[57] u „duhovnome veselju“,[58] „najpobožnije“[59] i „zahvalnim srcem“[60] slavi trojednoga Boga.

Magi

Augustin redovito u bogojavljenskim homilijama istočne došljake i Kristove poklonike naziva *magi*. To se, zacijelo, odavno uobičajilo u crkvenome govoru. Očito je nazivlju pozadina Mt 2,1 gdje se spominju *magoi*. Riječ *magus*, po svemu sudeći, potječe[61] iz perzijskoga gdje izvorno označava umna čovjeka koji ljubi i njeguje mudrost i znanje. Moglo bi se, dakle, reći da je riječ *magus* sadržajem bliska grčkoj riječi „filozof“. Što je Grcima *philosophos*, Perzijancima je *magus*.

Perzijski su *magi redovito djelovali u hramovima i bili na uslugu bogosluž̌ju. Stoga ih često miješaju sa svećenicima. Magi* su bili i zvjezdoznanci. Rado su na temelju zvjezdanih opažanja proricali sudbine i budućnost. Jasno je da su se nerijetko pretvarali u vrače i čarobnjake.

Grci su od perzijskoga izraza skovali riječ *magos*. U njih redovito *magos*[62] znači svećenika koji među Perzijancima i Medijancima tumači noćna snoviđenja. Potom označava vrača, vještaca, gatara i čarobnjaka. Na

[55] *Govor*, 199,3; 199,1; 200,1; 201,1; 203,3; 202,1; 202, 2.

[56] *Govor*, 203,1.

[57] *Govor*, 203,1.

[58] *Govor*, 201,1.

[59] *Govor*, 202,1; 203,3.

[60] *Govor*, 201,1.

[61] Tako Ae. FORCELLINI, *Lexicon*, Patavii, 1830, 3, 18.

[62] Usp. M. A. BAILLY, *Dictionnaire grec-francais*, Paris, 1903, 1215.

latinskom *magus* je prije svega [63] Perzijski svećenik“, „mudrac“ te „vrač“ i „mag“. U crkvenih Otaca[64] uz klasična značenja riječ zapravo kao ustaljeni pojam označava Kristove poklonike navedene u Mt 2,1-12.

Iz kazanoga se vidi da riječ *magus* zapravo po sebi ništa pobliže ne kaže tko su i kakvi su bili ljudi koji su Matejevom zaslugom unišli u Kristovu povijest.

Augustin je u svome propovijedanju dosta strogo sudio ćudoređe istočnih „maga“. Tvrdio je da nisu bili „pravedni“[65] već pod teškim bremenom „mnogih grijeha“.[66] Podrobnije govoreći, hiponski biskup bilježi da su „magi“ nosili na sebi „bezbožnost“ i *sacrilegium*.[67]

Sacrilegium, doduše, znači „svetogrđe“, ali isto tako „oskvrnjenje vjerskoga“ pa i „svetokrađa“. Augustin uz „mage“ također veže[68] „idolopoklonstvo“, „praznovjerje“ i „đavlovo kraljevstvo“.

Iz svega bi proizlazilo da „magi“ o kojima Augustin govori više sliče „vračima“ koji su sotonskim silama htjeli unići u trag budućim događajima nego „mudracima“ koji poštenim sredstvima i duhovnim naporom žude za spoznajom i saznanjem.

Augustina nimalo ne straši tamna strana Isusovih istočnih posjetilaca. Oni su se „obratili“. Došli su da se Gospodinu „poklone“. Tako su se „odvratili od kuge“ koja je „praznovjerje“. Već se tako ukazuju „prvim plijenom“ koji je Krist kao „dijete oteo idolopokloničkom gospodarenju“. To mu jamči uspjeh kada stane „duhovnim mačem ratovati po cijelome svijetu protiv đavlova kraljevanja.“[69]

[63] Usp. M. DIVKOVIĆ, *Latinsko-hrvatski riječnik*, Zagreb, 1980, 632.

[64] Usp. A. BLAISE, *Dictionnaire*, 509.

[65] *Govor*, 200,4.

[66] *Govor*, 203,2.

[67] *Govor*, 200,4.

[68] *Govor*, 202,2.

[69] *Govor*, 202,2.

Prvine

Blagdan je Bogojavljenja na prvome mjestu proslava dana kada se zbilo „prosvjetljenje mudraca".[70] Tom su zgodom ti ljudi „zaslužili primiti vlastito spasenje".[71] Bogojavljenje je „dan spasenja"[72] za trojicu što se pokloniše „djetetu s Marijom" (Mt 2,11). Riječ je o „poganskim mudracima".[73] To su „mudraci narodâ".[74] Potječu „iz narodâ"[75] i „od narodâ"[76].

U navedenim se izričajima pojavljuje izraz „narodi". Augustin ga, očito, upotrebljava u Pavlovom smislu. Svi su puci „narodi" ako ne štuju jednoga Boga objavljena u Bibliji. Prema tome, oni su ljudi „narodi" koji nisu vjerom ni narodnošću poniknuli između Židova. Kasnije pojam „narodi" označivaše kršćanske narode ili sveti Božji puk.

Jasno je da izričaj „narodi", općenito govoreći, znači „ljudi" i „ljudski rod". Kazan pak u svezi s „mudracima" iz Mt 2,1-12 jasno označuje ljude koji nisu pripadali ni židovskoj vjeri ni narodu. Mudraci su „prvi od narodâ upoznali Krista".[77] Kao znamen su već „u sebi predstavljali pogane".[78] Mudraci bijahu „znak narodâ".[79] Zavrijedili su „označavati spasenje svih ljudi".[80] Augustin došljake s Istoka najčešće naziva „prvinama narodâ".[81] „Prvine" su prvi plodovi. Židovi su ih prikazivali Bogu u znak zahvalnosti za primljena dobra.

[70] *Govor*, 200,2.
[71] *Govor*, 203,3.
[72] *Govor*, 203,1.
[73] *Govor*, 202,1; 204,2.
[74] *Govor*, 204,.1
[75] *Govor*, 199,3; 201,2.
[76] *Govor*, 199,1.
[77] *Govor*, 203,1.
[78] *Govor*, 203,3.
[79] *Govor*, 201,1.
[80] *Govor*, 203,3.
[81] *Govor*, 200,1; 202,1; 202,2; 203,1; 204,2.

Mudraci su kao „prvine" pravi početak. U „njima je počelo"[82] što će se prenijeti na sve „narode".[83] S prvim je Bogojavljenjem „otpočelo što će donositi rod i rasti u cijelome svijetu".[84] Tada se Krist „počeo objavljivati svim pucima".[85] Sve se to zapravo odnosi na sve nas. Mudraci su bili „naše prvine".[86] Njihov je dolazak u Betlehem „označavao poziv svih nas"[87] koji smo sada u Crkvi. Mudraci bijahu „prvine" za „nas".[88]

Zvijezda

Smisao bogojavljenske svetkovine Augustin također tumači osvrćući se na „zvijezdu" iz Mt 2,1-12. Pri tome zamjećuje da te zvijezde nije bilo ni „prije" ni „poslije" Kristova rođenja i dolaska pokloničkih mudraca. Prema tome, uz Bogojavljenje je vezana „nova zvijezda" i „novo svjetlo". Tada „počinje" u svakome pogledu „novo svjetlo". Augustin drži da se cijela ta novost zapravo odnosi na „vjeru svih naroda" koja se začela na dan prvoga Bogojavljenja. Zvijezdi kasnije nije trebalo sjati. Zamijenilo ju je „po cijelome svijetu evanđelje".[89]

Ef 2,11-22

Značenje Bogojavljenja za cjelokupnu povijest spasenja Augustin ističe vraćajući se na nekoliko biblijskih ulomaka koje češće navodi. To se u prvome redu odnosi na Ef 2,11-22. Augustin je mjesto uistinu izbiljno ugradio u svoje pojašnjenje bogojavljenske svetkovine.[90] Gotovo da je stalno u

[82] *Govor*, 204,2.
[83] *Govor*, 201,3.
[84] *Govor*, 201,1.
[85] *Govor*, 201,1.
[86] *Govor*, 203,3.
[87] *Govor*, 200,4.
[88] *Govor*, 202,4.
[89] *Govor*, 199,3; 201,1.
[90] *Govor*, 199,1; 200,4; 201,1; 202,1; 203,1; 204,1; 204,3.

pozadini Augustinova razmišljanja. Skoro je nemoguće ustanoviti gdje hiponski biskup Pavla naposredno navodi, gdje prepričava, a gdje se samo nadahnjuje svojim predloškom. U svakome slučaju iz Ef 2,11-22 preuzima misao da je prije Kristova rođenja i objavljenja mudracima čovječanstvo bilo razdijeljeno u dva protivna tabora. Na jednoj su strani „narodi". To su — rekosmo — svi puci koji ne pripadaju Izraelu. Oni su „neobrezanje". Prije Bogojavljenja bili su od Boga „daleko". Štovali su „mnogo lažnih bogova".[91] Drugi dio sačinjava Izrael koji se klanja „jednome i pravome Bogu".[92] Stoga su Izraelci „blizu". Oznaka im je „obrezanje". To su ta „dva" ili „oba" dijela ljudskoga roda. Među njima prije Bogojavljenja vladaše „neprijateljstvo". Dijelio ih je neprelazni „zid". Svaki je dio sve do poklona mudracâ živio omeđen i zatvoren vlastitom ogradom i opkopom.

Krist je na Bogojavljenje „izmirio" dotad razdvojene Židove i „narode". Tada je kao „mir" među protivnicima „sazdao pomirenje". Od „obaju" dijelova svijeta učinio je „jedan". Sada se svi puci nalaze „u Kristu". Tako su i negdašnji pogani poput Izraela postali „blizu".

Pogani i Izrael „sada" su „jedno". Jedni su i drugi „novi čovjek". Na taj su način prestali biti Židovima i poganima. Istina je da se Crkva sada pretežno sastoji od „naroda". U njoj su većina „narodi".[93] Ali se, uza sve to, ne smije prezreti i odbaciti Židove. Augustin s toplinom nabraja[94] razloge što potiču da se kršćani koji potječu „iz narodâ" s ljubavlju odnose prema vjernicima židovskoga podrijetla.

Zaglavni kamen

U Augustinovim propovijedima na Bogojavljenje kao tumačenje nerijetko susrećemo sliku „zaglavnoga kamena" kojemu je uloga da u zdanju veže suprotne zidove i tako zgradu čuva od rušenja. Hiponski biskup kaže[95] da se Isus rodio kao „zaglavni kamen"[96] i da se već kod Bogojavljenja na njemu obistinila ta usporedba.

[91] *Govor*, 204,2.

[92] *Govor*, 204,2.

[93] *Govor*, 204,3.

[94] *Govor*, 204,3.

[95] *Govor*, 204,4; 204,3.

[96] *Govor*, 200,4; 199,1; 202,1; 204,1.

Vjerojatno i taj Augustinov govor o Kristu potekao iz Ef 2,20. Ali ne treba zaboraviti da se ista slika čita i u 1 Pt 2,6. Međutim, svemu je začetak Ps 117,22 i Iz 28,16. Stari je zavjet Mesiju navijestio kao „zaglavni kamen". Novi ga je raspoznao u Isusu Kristu. Augustin samo dodaje da je Krist na Bogojavljenje postao „zaglavni kamen" jer je već tada u sebi počeo sjedinjavati dva „suprotna zida". Tim je otajstvom sebi „privukao pastire iz Judeje i mudrace s Istoka".[97] Jedni su i drugi „pohitali prema ugaonome kamenu"[98] koji je netom rođeni Isus.

Pitoma i divlja maslina

Augustin se na Bogojavljenje sjeća[99] i Rim 11,17. Očito je „maslina" iz Pavlova mjesta slika Isusa Krista i Staroga zavjeta. „Divlja maslina" iste Apostolove izreke Augustinu označava poganski svijet koji predstavljaju bogojavljenski mudraci.

Na Bogojavljenje se „divlja maslina ucijepila u pitomu". Augustin dodaje da je to istinita činjenica, iako je po sebi „protiv naravi". Ali u ovome slučaju glavnu riječ ne vodi „narav" već „milost". Milost je pak sposobna „izmijeniti" narav. Dokaz su mudraci koji su unišli u svetopisamsku baštinu i na Bogojavljenje sa Židovima u novoj zajednici Kristove Crkve postali jedno.

Lk 13,29

Bilo je gotovo neizbježno da Augustin na Bogojavljenje također navede[100] Lk 13,29. Razlog je tome taj što se po istočnim mudracima već ostvarilo da će ljudi „s istoka" doći „u Božje kraljevstvo". Jasno je da su ti istočnjaci znamen za sve ostale koji će stoljećima dolaziti ne samo „s istoka" nego podjednako sa „zapada, sjevera i juga".

[97] *Govor*, 199,1.

[98] *Govor*, 202,1; 203,1.

[99] *Govor*, 203,3.

[100] *Govor*, 203,3.

Dj 10,9-16

Naročito je, možda, zanimljivo da Augustin bogojavljenski iskorištava[101] i ulomak iz Dj 10,9-16.. Tu je njegovu pažnju naročito privukao „okrugli pladanj" koji je Pętar gledao u viđenju i koji „bijaše pun svih životinja kao da je riječ o svim narodima".

Augustin bilježi da je „pladanj" bio „obješen o nebo s četiri poveza". Također se spuštao i podizao u „tri navrata". Hiponski je biskup očito htio da na osnovi navedenoga ulomka četiri pomnoži s tri i dobije dvanaest. Svi ti brojevi nekako od sebe otajstveno govore Augustinu koji je u traženju znakovitosti svetopisamskih brojeva — tako reći — neiscrpan i nenadmašiv.

Broj tri Augustina smjesta podsjeća na „trojstvenu milost", četiri na „cijeli svijet", a dvanaest na „posvećeni apostolski broj". Jednostavno rečeno, „pladanj" je iz Dj 10,11 koji je „pun svih životinja" (Dj 10,12) nagovještaj da Trojstvo svojom milošću na obraćenje poziva ljude sa sve četiri strane svijeta. U tu je svrhu odabralo apostolsku dvanaestoricu. Dvanaestorica će „pladanj" učiniti „punim". Jestvena se zdjela počela puniti kad su se na Bogojavljenje prosvijetlili i obratili prvi pogani.

Broj dvanaest

Broj dvanaest nekako još izrazitije Augustina sjeća na Bogjavljenje. Augustin je, čini se, mislio da su mudraci zaista bili „dvanaest dana" hoda udaljeni od „mjesta gdje bijaše dijete" (Mt 2,9). Trebalo je „nakon Gospodnjega rođenja dodati dvanaest dana" pa da „mudraci" koji su „prvine naroda" dođu te „vide Krista i njemu se poklone".

Mt 2,1-12

Valjda ne bi trebalo zasebice ni isticati da je Augustin na Bogojavljenje veći dio poticaja za homiliju uzimao iz Mt 2,1-12. Iz njegovih bi se propovijedi za taj blagdan, iako ih je samo šest sačuvano, dalo tako reći

[101] *Govor,* 203,3.

sastaviti cjelovito tumačenje Matejeva ulomka. Tako, na primjer, Augustin, naveden činjenicom što se zvijezda vodilja „zaustavila" (Mt 2,29) te nije mudrace dovela do konačnoga cilja, razmišlja o odnosu Židova i kršćana prema svetome Pismu. Na isto ga razmatranje nutka i to što su mudraci bili prisiljeni pitati Židove gdje je „novorođeni kralj" (Mt 2,2). Polazeći od tih primjedbi, Augustin uči svoje vjernike da su Židovi čuvali kao budni čuvari svete knjige. Oni to trajno čine usprkos činjenici da Židovi kao cjelina Bibliju imaju samo „na ustima, a ne nose je u srcu".[102] Kršćani moraju ići u školu hebrejskih svetih spisa. Augustin zna da je tako htjela „božanska providnost".[103] Židovi su i dalje protivnici pa čak i neprijatelji Crkve kao što su bili „Kristovi progonitelji i ubojice".[104] Tu se Augustin ne boji kazati što drži za povijesnu istinu.

Židovi, dakle, posjeduju Pisma koja proriču Krista. I to je dobro. Nitko neće posumnjati da su Židovi poslije događaja izmislili ono u što vjeruje krašćanska zajednica. Najbolji, prema tome, dokaz da Crkya propovijeda istinu leži u tome što naviješta ono što sadrže hebrejske svete knjige. Kršćani, drugim riječima, nisu na temelju ostvarenih činjenica sastavljali proročke spise. Proroštva imaju Židovi. Kršćani jedino svjedoče da su se ispunila i postala povijesna zbilja u Isusu Kristu.

Augustin zaista istaknuto i uporno pobija[105] prigovor da bi se Crkva nalazila u posjedu „proroštva nakon događaja". Vjerojatno se o tome vodila rasprava između kršćana i poganskih pisaca Augustinova vremena. Samo je neobično što je s tim predmetom izišao pred svoje vjernike koji su u većini priprosti kršćanski puk. Jamačno je Augustin htio zaustaviti plitko raspredanje o pitanju koje nipošto ne bi trebalo zanimati posve neupućene krugove.

Augustin nije bez tumačenja ostavio ni Matejevu primjedbu da su se mudraci „vratili drugim putem u svoju zemlju" (Mt 2,12). Evanđeoska mu opaska dobro dolazi[106] da se osvrne na ćudoređe svojih slušatelja. I vjernici u vlastitome životu imaju dva različita puta — put kojim su išli dok nisu

[102] *Govor,* 199,1.

[103] *Govor,* 200,3.

[104] *Govor,* 204,3.

[105] *Govor,* 200,3.

[106] *Govor,* 202,3.

došli do Bogojavljenja i stazu kojom stupaju poslije blagdana. Na put „kojim su došli ne smiju se vraćati". On je prošlost. Vjernicima nije dopušteno „ponavljati tragove svoga ranijeg načina života". Od Bogojavljenja pa naprijed moraju ići novim utrenikom kao i „mudraci s istoka" (Mt 2,1).

ČETVRTO POGLAVLJE

POST I MILOSTINJA

Post

Povijest

Čini se da je post uistinu drevnoga podrijetla i da dobrano prethodi starozavjetnim naznakama i njegovim okvirima. Post je dobro poznavao drevni Daleki i Bliski istok. I Egipćani su postom oplakivali smrt svojih faraona. Post se obavljao i u Grčkoj. Postom je Prijam popratio Hektorovo preminuće. Rim je, doduše, manje postio, ali ni rimskome svijetu post nije bio posve tuđ i stran. Može se čak općenito kazati da se post susreće u svim davnim religijama.[1]

Dadu se dosta lako uvidjeti razlozi koji su ljude u ranome društvu naveli da gotovo prirodno prigrle uzdržavanje od jela i pića. U pradoba se vjerovalo kako je hrana u neku ruku sijelo zloga duha. Tome je bio znamen opća pokvarljivost svih jestvina i pića. Stoga se po hrani zloduh može domoći čovjeka i nadvladati ga. Da bi se čovjek oslobodio i očuvao od đavlova utjecaja, uzdržavanje je od jela ili post odlično sredstvo. Uz to se postom zazivlju dobri dusi da čovjekom ravnaju i upravljaju.

Po najdrevnijem poimanju post je također sjajno sredstvo koje čovjeka pripremi da može stupiti u bliski dodir s božanstvom. Post omogućuje primiti ekstatične i magične sile. Tako se redovito post vrednovao u doba kad se ukorjenjivao među religioznim ljudima koji nisu posjedovali nikakvu božansku objavu.[2]

Kada se u najranijim vremenima postilo, kao hrana uzimalo se samo najnužnije da se održi goli život. Jelo se jedino kruh i pila voda. Kasnije se, posebice u južnijim krajevima, kruhu dodavala i sol.[3]

---

[1] Usp. J. BEHM, *Nēstis*, 926-927; P. GERLITZ, *Fasten*, 42; P. DESEILLE, *Jeûne*, 1164.

[2] Usp. J. BEHM, *Nēstis*, 927; P. GERLITZ, *Fasten*, 42.

[3] Usp. R. ARBESMANN, *Fastenspeisen*, 495.

Stari zavjet

Motreći post u Starome zavjetu,[4] smjelo bi se donekle kazati da ga u neku ruku i široko shvaćena nalazimo i već susrećemo u *Post* 2,17. Tu je Bog Adamu naredio da „ne jede". Inače se post u strogome značenju navodi u *Lev* 16,29. Tu je riječ o naređenome postu. Post se kao bogoslužni čin obavljao svake godine na blagdan ispaštanja i pomirenja s Bogom. Taj je post javan. Opslužuje ga cijeli izraelski narod. Nikako se ne smije mimoići niti zapostaviti.

Stanoviti se javni post također napominje u *Zah* 7,3-5 i 8,19. Tu se posti u znak sjećanja na sve muke i teškoće koje je Izrael doživio u Babilonskome sužanjstvu.

Postojali su u Starome zavjetu i takvi javni postovi koje su tražile iznimne okolnosti. Tako se postilo ako je koje godine žetva bila naročito slaba. Držalo se da je slab urod znamen Božje srdžbe za grijeh u narodu. Za opačine općega i narodnoga raspona davala se zadovoljština iznimnim javnim postom. Ako se kretalo u rat, postilo se za sretan ishod. Postilo se iz žalosti kada bi preminuo vladar. Sušu se nastojalo postom ukloniti. Isto tako se gledalo postom doskočiti prijetnji narodnog istrjebljenja.

Naročito su znameniti Mojsijevi i Ilijini postovi. O njima se izvješćuje u *Izl* 34,28 i 1 *Kr* 19,8. U oba je slučaja post trajao punih četrdeset dana i noći. Mojsije i Ilija poste da Bog oprosti grijehe narodu, ali i zato da se oni osobno dostojno i kako dolikuje mogu pripremiti na susret s Bogom.

U *Tob* 12,8 post se hvali kao dobro djelo. Uz molitve i milostinju broji se u čine koji su Bogu nadasve dragi i ugodni. Postom se postaje posebnim Božjim miljenikom.

Post je u Starome zavjetu bio sastavni dio pobožnosti pojedinoga vjernika. Tu je imao različitu znakovnu vrijednost. Čovjek u Starome zavjetu ni pojedinačno nije pobožan ako ne posti. Postom dobiva oprost za prijestupe i nevjernosti prema savezu što ga veže uz Boga. Post prati, jača i daje snagu svakoj pojedinačnoj vjernikovoj molitvi. Post je znak samozataje, osobnog svladavanja i poniznosti pred Bogom. On potiskuje požudu i pohlepu. Omogućuje božansko nadahnuće. Čovjek posti da iskaže zadovoljštinu za opačine koje je učinio, ali i zato da ga Bog sačuva od grijeha koje bi mogao počiniti. Postom se od Boga stječe milost i milosrđe.

Post je tijekom stoljećâ postao oznaka staroga Božjega naroda. Izrael se po njemu razlikovao i odvajao od okolnih plemena i stanovnika. Po ustrajnome i redovitome postu znalo se tko pripada židovskoj zajednici.

Post se u Izraelu redovito vršio potpunim uzdržavanjem od jela i pića. Obično se protezao na čitavi dan. Proroci su budno isticali da post ima vjersko značenje i vrijednost ako je odraz i izraz nutarnjega čovjekova stava pred Bogom. Dobra nakana post čini vrijednim.

I Novi zavjet nedvojbeno svjedoči[5] da su Židovi redovito obavljali uobičajene postove kao nešto što se od sebe razumije. Isto vrijedi i za učenike što ih je Ivan Krstitelj oko sebe okupio. Posebice su farizeji držali do posta. Poznato je kako se jedan od njih hvalio da „posti dvaput u tjednu" (*Lk* 18,12). Farizeji su postove isticali kao naročito dobra i pobožna djela.

U kršćanskome je spisu koji se naziva *Didakhê* zabilježeno[6] da su Židovi postili ponedjeljkom i četvrtkom. I među Rimljanima će Židovi biti poznati zbog svojih postova. Gotovo da je redoviti, ustrajan i javan post u to doba pravi žig pobožnoga Židova.[7]

Isus Krist

Gotovo je sigurno da je Isus za svoga zemaljskoga života opsluživao propise o postu na snazi u njegovu narodu. Ali Isus je u pitanju posta donio novo i jedinstveno čega još nije bilo u Starome zavjetu ni općenito među Židovima. To se u prvome redu odnosi na njegovo isticanje da je post znak nutarnjega obraćenja prema Bogu. U postu se vidljivo očituje da vjernik spasenje očekuje od Boga, a ne da ga vidi u ispunjavanju zakonskih propisa i odredaba.

U *Mt* 6,16-18 Isus nije kudio farizeje što poste. Spočitavao im je što su post vjerski obezvrijedili. Umjesto da ga motre Božjim okom i prikazuju Bogu, oni se njime ističu pred ljudima. Farizeji nisu postili radi samozataje

[4] Usp. P. DESEILLE, *Jeûne*, 1164-1167; A. LESETRE, *Jeûne*, 1528-1530; J. SCHILDENBERGERM *Fasten*, 33-34; R. ARBESMANN, *Fasten*, 451-456; J. BEHM, *Nêstis*, 928-932; P. SCHMIDT — CLAUSING, *Fasten*, 882.

[5] Usp. *Mt* 9,14; *Mk* 2,18; *Lk* 5,33.

[6] *Didakhê*, 8,1.

[7] Usp. R. ARBESMANN, *Fasten*, 453.

i svladavanja zlih sklonosti nego da ih ljudi časte i ističu njihovu pobožnost.

Krist je i osobno postio u pustinji. Otklonio je tjelesnu hranu znajući da je Očeva volja njegovo istinsko jelo. Poslušnost ga je prema Ocu vodila na križ i u smrt. Tako je Kristov pustinjski post dijelom nagovještaj njegova otkupiteljskog djela.

Novozavjetno kršćanstvo

Činjenica što je Isus osobno i na svoj način postio te zato što je za učenike rekao da „će postiti" (*Mk* 2,19) zacjelo je razlogom da se u ranome kršćanstvu gotovo od samoga početka uspostavio običaj posta.[8]

Po sebi nakon Isusova uskrsnuća kršćani ne bi trebali postiti. Uskrsna radost kao da isključuje post koji je u svojoj najdubljoj biti ipak znamen tuge i žalosti. S uskrsnućem je post u osnovi nadiđen. Ali se iz *Dj* 13,2 i 14,23 vidi da su učenici i poslije Uskrsa postii. Činili su to nadasve prije nego su se morali odlučiti u nekim važnijim pitanjima. I Pavao spominje svoje postove u 2 *Kor* 6,5 i 11,27.

Post u pouskrsnome doba opravdava činjenica što je vrijeme koje se proteže do Gospodinova slavnoga dolaska stanovito međudoba. Isus je u punini ostvario djelo čovjekova spasenja. Uza sve to do njegova povratka još nije posve uminuo stari svijet. Još se nije u cjelini u ovome vijeku obistinio svijet uspostavljen kao klica i zametak Kristovim uskrsnućem i proslavljenjem. Još su uvijek na djelu stare moći koje žele zasužnjiti čovjeka. Njih je Krist, doduše, svladao, ali im još nije uskraćena svaka vlast. Protivne se snage opiru. Stoga im se čovjek još uvijek mora i postom odupirati.[9]

[8] Usp. J. BEHM, *Nêstis*, 932; P. SCHMIDT — CLAUSING, *Fasten*, 883; R. ARBESMANN, *Fasten*, 471-472; P. DESEILLE, *Jeûne*, 1167.

[9] Usp. P. DESEILLE, *Jeûne*, 1168; A. LESETRE, *Jeûne*, 1532; R. ARBESMANN, *Fasten*, 472; J. BEHM, *Nêstis*, 933-934.

Otačko doba

Kršćani su od samoga početka stali obavljati postove.[10] O tome svjedoči već spomenuti spis *Didakhê*.[11] Kršćani su postili srijedom kada su Židovi zasužnjili Isusa i petkom kada su ga uz sudjelovanje Poncija Pilata raspeli na križ. Taj tjedni dvodnevni post nije iz početka bio nikakva stroga zapovijed. Tertulijan kaže da se u prvo doba postilo „iz slobodne odluke, a ne po naređenju."[12]

Negdje oko g. 400. počelo se u Rimu postiti subotom umjesto srijedom. Toj su se novini usprotivili istočni kršćani. Za istočni dio Crkve subota je uspomena na dovršeno stvaranje. Stoga je svečan dan i zato mu ne dolikuje post. Tako je nastalo prvo mimoilaženje u svezi s postom između kršćanskoga Istoka i Zapada.

Bilo je pak uvijek gorljivih vjernika kojima se činilo malo ako poste samo dva puta tjedno. Takvi su češće postili. Post su po savjetu iz *Didakhê*[13] smatrali nužnim pratiocem uspješne molitve. Zato su rado postili i u neodređene dane.

Post se među kršćanima veoma rano vezao uz krsno i euharistijsko otajstvo. U pravu pripravu na te sakramente odvajkada se ubrajao i post. Prigodom priprave na krštenje nije postio samo budući krštenik već isto tako njegov krstitelj kao i druge osobe neposredno združene s dotičnim krštenikom kao njegovi kumovi i najbliža rodbina.

Irenej nas prvi izvještava o postu spojenu s Vazmom. On veli da se taj post nije posvuda jednako dugo obavljao u onodobonome kršćanstvu. Neki su, po Ireneju, postili jedan dan, drugi dva, treći više dana i četvrti četrdeset sati koliko je Gospodin prebivao u carstvu preminulih. Irenej je također zabilježio da je vazmeni post bio veoma strog. Olakšanje se dopuštalo jedino trudnicama i bolesnima.[14]

[10] Usp. J. BEHM, *Nêstis*, 934-935; P. SCHMIDT — CLAUSING, *Fasten*, 883; R. ARBESMANN, *Fasten*, 473-474.481-490; P. DESEILLE, *Jeûne*, 1168-1174; R. ARBESMANN, *Fasttage*, 512-515.

[11] *Didakhê*, 8,1.

[12] *De ieiunis*, 2; PL, 2,1007 A.

[13] *Didakhê*, 1,3; *Enchiridion*, 1.

[14] U. EUZEBIJA, *Historia Ecclesiastica*, 5, 24, 12. Usp. R. ARBESMANN, *Fasttage*, 512-513.

Izgleda da se vazmeni post ipak najranije vršio na Svetu subotu. Tako je već bilo u drugome stoljeću. Kršćani su odabrali subotu zbog *Mk* 2,20 gdje stoji da će učenici „postiti onaj dan" kada im „ugrabe zaručnika". To je, očito, Velika subota. Također nema sumnje da je post Svete subote iznimno rano iz istih pobuda obuhvatio i Sveti petak.

Post se negdje oko g. 250. protegnuo na čitavi tjedan što prethodi Uskrs. Počelo se ponedjeljkom kao danom kojim zapravo i počinju događaji što će uvjetovati odlazak božanskoga Zaručnika. U znak žalosti i tuge za Zaručnikom Zaručnica je stala postiti već od toga dana. Jasno je da će njezin post dosegnuti vrhunac u petak i subotu toga tjedna.

Do polovice trećega stoljeća vazmeni se post nije istovremeno posvuda završavao u Crkvi. Negdje se prekidao na Svetu subotu uvečer, drugdje u zoru između subote i nedjelje kada se oglase prvi pijetli.

S četvrtim vijekom pojavljuje se i četrdesetodnevni post kao priprava za Vazam. Vjerojatno je uveden kao uspomena na četrdeset dana Isusova, Mojsijeva i Ilijina posta. I taj je post bio dosta strog. Opsluživao se u cijeloj Crkvi. Na Istoku mu je prvi svjedok Euzebije Cezarejski,[15] na Zapadu Ambrozije iz Milana.[16] Korizmeni je post dugo u Crkvi bio najtemeljitiji i najznamenitiji oblik posta.[17]

Nema dvojbe da je kršćanski post već u otačko doba stekao obris, značenje i smisao koji će biti smjerodavan za mnoga buduća stoljeća. Polazeći od opće ljudskoga, starozavjetnoga i novozavjetnoga stajališta, kršćani su post okružili širokim i raznolikim razmišljanjima.

Među kršćanima je post nešto kao budna straža što iščekuje neće li se Gospodin napokon vratiti. Post je osnovni oblik kršćanske askeze. Njime se svladava sjetilnost, tjelesno nagnuće i požuda. U postu se očituje posluh prema Bogu. Post je zaslužno djelo. Čisti dušu. Čuva od đavola nasrtaja. Postom se uskraćuje sebi da se može dati potrebnome. U postu duša cvili nad grijehom i padom.

Post je zadovoljština za uvrede Bogu i temeljni pokornički oblik. Post se toliko uvriježio među davne kršćane da je već Minucije Feliks (+ 180.) rado isticao[18] da se kršćanin može i postom raspoznati među drugim ljudima.

[15] PG, 24, 697.

[16] Usp. R. PIERRER, *Carême,* 137.

[17] Usp. R. ARBESMANN, *Fasttage,* 515-518; P. DESEILLE, *Jeûne,* 1169; P. GERLITZ, *Fasten,* 43; E. FLICOTEAUX, *Carême,* 140-152; P. PIERRET, *Carême,* 136-140; B. FISCHER, *Quadragesima,* 910-911.

Augustin

Augustin je ostavio veći broj propovijedi održanih u korizmeno doba. Mi smo ih ispustili bojeći se da nam knjiga ne bude pregolema. Stoga ovdje ukratko naznačujemo i ističemo ono par bilježaka koje se na taj predmet odnose u tekstovima koje smo pripremili.

Hiponski se biskup služio[19] riječju *quadragesima.* Njome je označivao četrdest dana što prethode i što dolaze poslije Gospodnjega uskrsnuća. Preduskrsna *quadragesima*[20] jesu „sveti dani".[21] Osnovno im obilježje pruža održavanje „propisâ".[22] To su „naši postovi".[23] U sklopu cijele bogoslužne godine korizma je „znamen"[24] onoga odsjeka u ljudskome životu što stoji pod znakom „bijede, uzdisanja i tuge".[25]

Inače se općenito zna koliko je kršćanima u Africi bilo u Augustinovo doba do posta. Tu se, tako reći, postilo sa strašću. Post je bio oštar i krut kako bi dolikovalo istočnjacima. Afričani, dok su postili, nisu išli u gradske kupke. Uzdržavali su se od mesa i vina. Čak se postilo i od zamamnijega voća. Uglavnom se na posni dan jelo povrće i kruh i to tek kada zađe sunce.

U dane posta redovito se ženidbenim drugovima preporučivalo da se uzdrže od bračnih čina. Tim će iskazati i steći veliku vlast nad samima sobom. Post omogućuje[26] svladati tijelo i uvelike krijepi duh. Njime se donekle postiže stanje što je na po puta između putenoga i anđeoskoga života u nebu.

[18] *Octavius,* 8,4; PL, 3,268A; Usp. R. ARBESMANN, *Fasten,* 473-474.

[19] Usp. Chr. MOHRMANN, *Sondersprache,* 140.

[20] *Govor,* 211,1; 254,5.

[21] *Govor,* 211,1; 211,5.

[22] *Govor,* 211,1.

[23] *Govor,* 211,6.

[24] *Govor,* 254,5.

[25] *Govor,* 254,5.

[26] Usp. F. van der MEER, *Augustinus,* 194-196.

Možda smjesta treba upozoriti da je davanje milostinje praiskonski ljudski dobrotvorni čin. Milostinja kao plemenito djelo prethodi Svetome pismu. Dobro je već bila poznata[27] drevnom Egiptu. Milostinja se tu smatrala nadasve hvalevrijednim i Bogu ugodnim činom.

Stari zavjet

Zanimljivo je da se u Starome zavjetu[28] ne pojavljuje riječ što točno ima značenje koje izražava pojam „milostinja“ ili „milodar“. Ipak se u Zakonu i kod Prorokâ mnogo čita o dužnosti da se dobrim pritekne u pomoć tuđincu, siromahu, udovici i siroti. Takvima se mora pomoći novcem, hranom, odjećom i sličnim dobročinstvima. Milostinja u Starome zavjetu nije samo lijepa riječ i savjet već stroga naredba i propis.

Razlog zašto se daje milostinja uvijek mora biti vjerski. Tada je milostinja naročito veliko djelo. Svojom vrijednošću čak nadvisuje molitvu i žrtve. Po milostinji se stječu najrazličitije milosti. U Starome se zavjetu milostinja dovodi u svezu s oproštenjem grijehâ. Tako se već u *Sir* 3,30 čita da „čisti od grijehâ“. Tobija je samo dodao da čisti od „svakoga“ grijeha.

Novi zajvet

Novi je zavjet, razumljivo, u svome razmišljanju o milostinji pošao[29] od starozavjetnih postavki. Jasno je da je i u tome nadopunio i usavršio zatečeni i preuzeti govor. Vidi se to već i otuda što u Novom zavjetu posjedujemo određenu riječ kojom se izražava „milostinja“. Ta riječ doslovce znači „sućut“, „smilovanje“ i „milosrdnost“ prema čovjeku koji je žalostan, nalazi se u nevolji te mu treba pomoć.

I Isus se u nekoliko navrata izrazio u pogledu milostinje. Učio je da je milostinja djelo koje Bog rado gleda. Izražaj je i dokaz da je čovjek istinski i nepatvoreno pobožan. Isus je za ukrepljenje milostinje najviše time pridonio što je samoga sebe poistovjetio s čovjekom koji ište milodar. Rekao je da se njemu čini što se učinilo „jednom od njegove najmanje braće“ (*Mt* 25,40). Čak je istaknuo da je uvjet pravoga i potpunoga savršenstva da se „sve što se ima razda siromasima“ (*Lk* 18,22).

Milostinja je, po Isusovu učenju, zaslužan čin. Bog milostinju nagrađuje. Milostinja se čini radi Boga. Bog je jedini svjedok milostinje kojom se stječe dio u „blagu na nebesima“ (*Mk* 10,21). Jedina je plaća za milostinju nebeska milost i višnje dobro.

Isus u *Mt* 6,2-4 osuđuje svaki pokušaj da se milostinja zloupotrebi u svrhu samohvale, vlastite dopadnosti i isticanja pred ljudima. Milostinja je čisto vjerski čin. U njoj je svaka ispraznost i taština krivo usmjerenje koje djelu posve oduzima milosnu vrijednost.[30]

Razumljivo je što se po Isusovu uzoru milostinja uvelike cijenila u novozavjetnoj kršćanskoj zajednici.[31] Za to bi se moglo naći mnogo dokaza i navoda u Novom zavjetu. Tek spominjemo da se Tabita u *Dj* 9,36 na zaseban način hvali ukoliko je bila bogata „milostinjama što ih je dijelila“. Isto se spominje u svezi s Kornelijem koji je „dijelio mnoge milostinje“ (*Dj* 10,2). Po milostinji se vidi da je Kornelijeva pobožnost bila iskrena i dobronamjerna. Milostinja joj oduzima svaku namještenost, laž i patvorenost. Štoviše, Korelijeve se milostinje vrednuju kao „žrtva pred Bogom“ (*Dj* 10,4 i 31).

Oci i Augustin

Nije čudno što su i Crkveni oci[32] rado isticali vjersku vrijednost milostinje. Ocima se milostinja činila praktičnim i svakodnevnim ostvarenjem kršćanske ljubavi. I Augustin se na jednome mjestu u našim *Govorima* dotaknuo[33] značenja milostinje. Istaknuo je da se milostinjom stječe oprost

[27] Usp. H. BOLKESTEIN, *Almosen*, 301-302.

[28] Usp. S. MANY, *Aumône*, 1244-1249; V. HAMP, *Almosen*, 359-360.

[29] Usp. R. BULTMANN, *Eleêmosýnê*, 482-483; A. VOGTLE, *Almosen*, 360; G. B. GUZZETTI, *Elemosina*, 199.

[30] Usp. A. VÖGTLE, *Almosen*, 360; R. BULTMANN, *Eleêmosýnê*, 483; G. B. GUZZETTI, *Elemosina*, 199.

[31] Usp. A. VÖGTLE, *Almosen*, 360; R. BULTMANN, *Eleêmosýnê*, 493.

[32] Usp. G. B. GUZZETTI, *Elemosina*, 199; W. SCHWER, *Almosen*, 304-307.

[33] *Govor*, 261,10.

grijeha koji se počinja „poslije preporodne kupelji“. Čak je milostinja „sakodnevni lijek“ da se oslobodimo od grijeha učinjenih poslije krštenja. Augustin dodaje da se „zbog milostinje“ koju dajemo u ovome svijetu postiže „vječni život“. Nije pak teško zamijetiti da hiponski biskup svoju prosudbu milostinje zapravo zasniva na *Lk* 11,41 i *Mt* 25,31-46.

PETO POGLAVLJE

I.

VAZAM

Izl 12,1-13

Gotovo je bilo neizbježno da teološki i povijesni govor o kraščanskome Vazmu počne pozivanjem na *Izl* 12,1-13. Svakako se kršćansko svetkovanje nutarnjom vezanošću oslanja o židovsku pashu opisanu na upravo spomenutom mjestu. Osim toga u *Izl* 12,11 neposredno čitamo riječ *paskha* koja najsržnije prožima cjelokupnu povijest kršćanskog blagdana. Stoga je skoro nužno zaustaviti se i izbližega je razmotriti.

Korijensko značenje riječi paskha

Riječ *páskha* koja se češće čita u Starome zavjetu samo je grčkim slovima[1] napisana i grčkom načinu izgovora prilagođena aramejska i hebrejska riječ iz *Izl* 12,11. Na grčkome *páskha* znači isto što i u izvornome aramejskome i hebrejskome jeziku. Ali upravo i jest u tome teškoća što se ne zna sa svom sigurnošću što *páskha*znači na aramejskome i hebrejskome. Riječ se kušalo tumačiti s različitih strana.[2] Tako se polazilo od sirijskoga, arapskoga i egipatskoga jezika.

Svugdje se, uglavnome, korijenski nalazilo veći broj značenja. Na egipatskome pojam od kojega bi mogla doći riječ *páskha* znači „uspomena“ i „udarac“. Na sirijskome valja krenuti od glagola koji ima smisao „hramati“, „skakutati na jednoj nozi“. Pojam se u bliskome smislu susreće i na sirijskome bogoslužnome području. Tu znači: „plesati“, „veselo poskakivati“, „skakutati“ i „veseliti se“. Slično je i s arapskim korijenom. Tu je riječ o tjelesnome udu koji se „iščaši“ i „ugane“, ali ne otkine od tijela. Stoga i na arapskome dolazimo do „hramati“. U arapskome je dodatak u tome što korijenska riječ također znači „hramajući mimoići“, „preskočiti“, „poštedje-ti“ i tako „spasiti“.

[1] Usp. J. JEREMIAS, *Pasha*, 895; B. SCHALLER, *Pasha*, 324.

[2] Usp. H. HAAG, *Paque*, 1121; *Passah*, 133.

Sadržaj pojma paskha u Starome zavjetu

U hebrejskome i Sedamdesetoričinu prijevodu te općenito u židovskim spisima riječ *páskha* označuje[3] i obuhvaća dijelove koji oblikuju židovsku pashu. Odnosi se, prema tome, na svetkovinu koju su Židovi slavili u noći između 14. i 15. nisana. „Pasha" također označuje životinju koja se tom zgodom prinosila Bogu i potom blagovala. Uz to sadrži cjelokupni pashalni obred kao i sedmodnevno židovsko slavlje.

Drevni prijevodi riječi paskha

Davni prevoditelji riječi *páskha* dosta su oklijevali i među sobom se razlikovali. Simah je[4] *páskha* shvatio kao *hypermákhesis*. Ta pak riječ, zacijelo, dolazi od *hypermákhomai* što znači „boriti se". Prema tome, Simah je držao da se u *páskha* krije stanoviti „spor", „borba" i „nadjačavanje". Akvila[5] je *páskha* preveo *hypérbasis*. I ovdje treba poći od glagola *hyperbaínô* koji ima tri osnovna značenja. Prvo je „prekoračiti" zakon ili zapovijed. Ono se, očito, ne može primjeniti na riječ „pasha". Drugo je značenje „prijeći" kao što se prelazi preko rijeke, granice ili čega sličnoga. Treći je smisao glagola *hyperbainô* „mimoići" ili „preskočitit". Dva zadnja značenja mogu odgovarati pojmu *páskha* u *Izl* 12,11. U Akvile, dakle, *hyperbasis* kao prijevod za *páskha* iz *Izl* 12,11 može značiti „prijalaz" i „mimoilažnje".

Josip Flavije *páskha* iz *Izl* 12,11 prevodi[6] sa *hyperbasia*. U rječnicima, doduše, piše da *hyperbasia* znači „prestupanje zakona Božjih i ljudskih" pa stoga „grijeh", „prekršaj" i „opačina".[7] Međutim, to značenje ne dolazi u obzir ni za *Izl* 12,11 niti kod Josipa Flavija. Ovaj je Josip *páskha* vjerojatno preveo s hyperbasia želeći istaknuti da je Bog u *Izl* 12,11 po anđelu zatiraču mimoišao Izraelce i pogodio Egipćane. Prema tome, Josipu Falviju *páskha* je hyperbasia u smislu Božjega „prelaženja", „preskakanja" ili „mimoilaženja". Drugim riječima, u *Izl* 12,11 *páskha* je kao hyperbasia naznaka za Božje spasenjsko djelo.

[3] Usp. H. HAAG, *Passah*, 133; B. SCHALLER, *Pasha*, 324.
[4] Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern*, 3.
[5] Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern*, 3.
[6] Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern*, 8-9.
[7] Usp. S. SENC, *Grčko-hrvatski riječnik*, Zagreb, 1910, 954.

S pojmom *páskha* iznimno se ozbiljno i široko bavio veliki židovski bibličar, filozof i mistik Filon Aleksandrijski.[8] Čak je pojam *páskha* položio u temelje svoje antropologije i ascetike. Filon je *páskha* raznoliko prevodio i dovodio u svezu s nekoliko grčkih pojmova. Rado je *páskha* prevodio s *diábasis* jer riječ znači: „prijelaz", „prelaženje", „most" i „staza". Filon je, uz to, za *páskha* posizao za *diabatêria*. Ta pak riječ označava „žrtvu" koja se Bogu prinosi da se sretno obavi „prijelaz" ili da mu se zahvali za uspjelo „prlaženje". Filon *páskha* katkada veže uz *páthos* što znači „strast". Čak vidi vezu između *páskha* i *probainô* sa značenjem „naprijed kročiti", „koračati", „napredovati" i „naprijed stupati".

Filon je budućnost čak još više zadužio svojim poimanjem riječi *páskha* nego njezinim izravnim prevođenjem. On je prvi „pashu" shvatio antropološki. Hebrejski je „prijelaz" preko Crvenog mora kao prvi protumačio alegorijski i tipološki. Po Filonu je taj „prijelaz" naznaka i poziv na duhovno i ćudoredno „prelaženje" svakoga čovjeka. Svaki je čovjek dužan svki dan i cijeli život do „prijelaza iz ovoga života" trajno ostvarivati „prijelaz" od mane u krepost i od opačine u dobro. Nutarnji je život to neprekidno „prelaženje". Traje dok teče život. Tako je čitav život neprestana *páskha* u smisli diábasis. Čovjek mora bez zastoja „koračati", „napredovati" i „stupati naprijed". Poziv mu je da se neprestance sve temeljitije oslobađa od *páthos*, a to je „strast". Na taj način ostvaruje vlastitu „pashu" koju su započeli Izraelci kad su napustili Egipat i prešli preko mora.

Valja napomenuti da je i Jeronim za *Izl* 12,11 odabrao riječ *transitus*, „prijelaz". Već ovdje ističemo da će to dobrim dijelom utjecati na teološko tumačenje kršćanske „pashe" u Jeronimovo vrijeme i u neposrednim narednim stoljećima.

Paskha u Novome zavjetu

Riječ *páskha* čitamo razmjerno često i u Novome zavjetu.[9] Vele da tu ima kojih dvadesetdevet mjesta gdje se nađe riječ *páskha*. Značenja su joj različita. Ali ako se potanje ispituje, nije teško zaključiti da novozavjetnici

[8] Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern*, 4-7.195.
[9] Usp. B. SCHALLER, *Pasha*, 325; J. JEREMIAS, *Pasha*, 896; H. HAAG, *Passah*, 133-134; *Paque*, 1122-1123. 1144-1148.

riječi *páskha* daju smisao koji već posjeduje u Starome zavjetu i židovskim spisima. Prema tome, i u Novom zavjetu *páskha* označuje: židovsku svečanost, žrtveno živinče, pashalne obrede i sedmodnevno prigodno slavlje. Po sebi se razumije da novozavjetni pisci i vlastitu pashu nazivaju tom riječju.

Riječ paskha u ranoj Crkvi

Nikoga ne čudi što je Crkva od početka i na Istoku i na Zapadu stala u teologiji i bogoslužju rabiti riječ *páskha*. Tada je posvuda bio u porabi grčki. Neobično je što su riječ *páskha* kao nešto od sebe razumljivo i bez ikakve teškoće prigrlili kršćanski pisci kada su već pisali latinski. Za to je odličan primjer Tertulijan. Ali njegov slučaj nije osamljen. Latinski su Oci i latinsko bogoslužje riječ *páskha* do te mjere smatrali svojom da joj nikada nisu kušali naći nikakvu latinsku zamjenu. Upravo je Tertulijan poznat kao teolog koji je pomalo na svim teološkim područjima s nejednakim uspjehom stvarno latinsku crkvenu terminologiju. Ali je on — rekosmo bez krzmanja prihvatio i upotrebljavao riječ *páskha*. Tako će ostati trajno među latinskim Ocima.

Prva tri stoljeća u cijeloj Crkvi riječ *páskha* označuje Kristovu muku i smrt. Bogoslužno se ograničuje na Sveti petak ili vrijeme od Isusove smrti do njegova uskrsnuća. Pod konac četvrtoga vijeka pojam se malko proširuje. Sada u „pasha" spada i uskrsno bdjenje. Tako i uskrsnuo otajstvo dijelom postaje sastavni dio kršćanske „pashe". S petim stoljećem riječ „pasha" počinje označavati gotovo isključivo uskrsnu nedjelju.[10]

Nedjeljna pasha

Posve je izvjesno da je Isus za zemaljskoga života s apostolima slavio godišnju pashu kao jedan od najvažnijih blagdana svoga naroda. Čak je moguće da je na Zadnjoj večeri ustanovio euharistiju u okviru starozavjetne pashe.

[10] Usp. E. JOHNSON, *Easter*, 6; R. CANTALAMESSA, *Ostern*, XXIX; A. CHAVASSE, *Cycle*, 694-695.

Pavao je zacijelo i poslije obraćenja slavio židovsku Pashu. O tome mogu svjedočiti ova mjesta: *Dj* 20,6; 12,3 i 1 *Kor* 5,8.

Usprkos tome, prvi su kršćani veoma rano stali svoju liturgiju odvajati od starozavjetnog bogoslužja. Tako su učenici već nakon Gospodinova uzašašća umjesto ranije subote počeli slaviti „prvi dan u tjednu" (1 *Kor* 16,2; *Dj* 20,7). To je, očito, kršćanska nedjelja. Nedjelju još istaknutije napominje Ivan u *Otkrivenju*. Naziva je „danom Gospodnjim" (*Otk* 1,10). Tako će je uskoro nazvati *Didakhê*[11] i Ignacije Antihoijski u jednoj poslanici.[12]

Budući da je „prvi dan u tjednu" zapravo „dan Gospodinov", dopušteno je tvrditi da su toga dana novozavjetni kršćani slavili uskrsloga Krista koji je bio raspet. Prema tome, Crkva je već na svome početku euharistijom slavila Gospodinovu pashu. Time se razlikovala od dotadašnjega subotnjeg štovanja. Crkva euharistijom Boga štuje u nedjelju. Euharistija je novozavjetna žrtva Božjega jaganjca, a to je Krist. Zato je i nedjeljna euharistija kršćanska pasha.

Godišnja pasha

Sada nastaje pitanje da li su vjernici još u novozavjetno doba slavili godišnju Pashu koja se razlikvala od židovske i kojoj je istinski nastavak i produžetak naš današnji Vazam.

Na naš upit nije moguće odgovoriti s posvemašnjom sigurnošću.[13] Postoje tek neki pokazatelji koji upućuju na to da su već novozavjetni kršćani slavili godišnju kršćansku Pashu. Na tu se Pashu vjerojatno[14] odnosi Pavlov izričaj „naša pasha" iz 1 *Kor* 5,7. Apostol u 1 *Kor* 5,7 kaže da je žrtvovani Krist „naša pasha". Tako Krist zamjenjuje pashalno janje židovske Pashe. Sve što je starozavjetno janje nagovijestilo, Isus je svojom smrću i uskrsnućem obistinio. Drevno je janje svojom krvlju od anđela prolaznika sačuvalo samo Izraelce, Isus kao novozavjetno janje svojom krvlju prolivenom na križu spašava, otkupljuje, opravdava i oživljuje cijeli ljduski rod. Posve je, dakle, moguće da je Pavlova izreka iz 1 *Kor* 5,7 upravo ostatak

[11] *Didakhê*, 14,1: *Enchiridion*, 4.

[12] *Ad Magnesios*, 9,1; PG, 5,669; *Enchiridion*, 18.

[13] Usp. B. SCHALER, *Pascha*, 326; J. JEREMIAS, *Pasha*, 900.897.

[14] Usp. B. SCHALER, *Pascha;* J. JEREMIAS, *Pasha*, 900; H. HAAG, *Passah*, 136.

tumačenja kojim je Apostol popratio godišnju kršćansku Pashu slavljenu već za njegova života.

U Novom zavjetu češće[15] nailazimo na izričaj „židovska pasha". Čitajući ga, donekle se od sebe nameće dojam da je u neku ruku zato napisan da se odmah zna kako nasuprot „židovskoj pashi" već postoji kršaćnska Pasha. Ako je rečeno tek stanovito nagađanje i pretpostavka, Irenej (+ 202.) je posve jasan i određen.[16] Taj crkveni Otac iziričito donosi napomenu koja potječe od Polikarpa iz Smirne (+ 156.) koji je govorio da je osobno slavio Pashu s apostolom Ivanom i drugim apostolima. Irenej također spominje Polikrata Efeškoga koji svjedoči da su apostoli Ivan i Filip u Maloj Aziji slavili Gospodnju Pashu. Oba se navedena slučaja mogu odnositi jedino na naš današnji vazmeni blagdan.

Irenej, nadalje, izvještava da je papa Skisto oko g. 115. u Rimu slavio Pashu. Činio je to zato da bi kršćansko bogoslužje odvojio od židovskoga kulta i židovskoga načina štovanja Boga.

S početka je Vazam jedini crkveni blagdan. Sadržaj mu je bio zapravo sveobuhvatan. U nj se, tako reći, slivala čitava povijest spasenja. U prvo je doba Vazam bio svetkovina cjelokupnoga Božjega spasenjskog pothvata. Ipak se i tada isticala vazmena proslava Kristove smrti i uskrsnuća kao čina koji su najodličnije obistinili otkupiteljski Božji naum. I kasnije Vazam u Ckrvi ostaje blagdan nad blagdanima i najveći blagdan.[17]

Pashalni spor

Znamenit je ranokršćanski vazmeni ili pashalni spor. Vjerojatno pripada među prve teološko-liturgijske rasprave u najranijoj Crkvi. Čak je tom prigodom prijetila opasnost crkvenoga raskola. U pitanju je bilo slijedeće: kada svetkovati Vazam i što zapravo slaviti kao pashalno otajstvo.

[15] Usp. *Iv* 2,13; 6,4; 11,55.

[16] Usp. J. JEREMIAS, *Pasha,* 900.

[17] Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern,* XII; J. A. JUNGMANN, *Liturgie,* 31.37-38; B. LOHSE, *Ostern,* 1735-1736; A. CHAVASSE, *Cycle,* 694.

Na jednoj su strani stajali tzv. kvartodecimani.[18] Ime su dobili od izričaja *quarta decima dies*- „četrnaesti dan". Kvartodecimani koji su uglavnom bili židovskoga podrijetla tražili su da se Vazam slavi istoga dana kad i židovska Pasha, tj. 14. nisana. Po kvartodecimanima, Krist je umro upravo 14. nisana. Time je naznačio da je ispunio i zato dokončao starozavjetnu Pashu. Otada je jedina Pasha Krist. Već se iz kazanoga razabire da kvartodecimani u Pashi prvenstveno vide Kristovu muku i smrt kao osnovno otkupiteljsko djelo.

Među poznatije kvartodecimane i ljude koji su blagim okom i s naklonošću prihvaćali kvartodecimansko pashalno poimanje ubrajamo: Melitona Sardičkoga, Apolinara iz Hierapolisa, Polikarpa iz Smirne te Polikrata Efeškoga.

Rim se za pape Aniceta odupro kvartodecimanima. Polikarpov je put na rimske razgovore kod Aniceta bio uzaludan. Rim je tražio da se Pasha slavi odvojeno od 14. nisana te da se bogoslužje radije usredotoči na Gospodnje uskrsnuće.

Daljnja nas povijest te raspre ovdje ne zanima. Tek smo željeli istaknuti da se od samogâ iskona vazmeni blagdan donekle raznoliko slavio i poimao u Crkvi. Pravo govoreći, kroz naredna će se stoljeća uspostaviti četiri dijelom različita pogleda na temeljno tumačenje vazmene svečanosti.

Osnovna vazmena tumačenja

Najdrevnije se poimanje i pojašnjenje kršćanske Pashe može nazvati maloazijskim tumačenjem.[19] Naglasak su mu dali i odredili smjer već spomenuti kvartodecimani. Teolozi su u Maloj Aziji, iako svi dobri poznavaoci grčkoga pa i hebrejskoga, riječ *páskha* dovodili u neposredni dodir s *páskhô* što znači „trpjeti". Čak su, začudo, smatrali da je aramejski i hebrejski od *páskhô* stvorio *páskha.* Ta je čisto jezikoslovna napomena u neku ruku maloazijskim kršćanskim piscima omogućila najbliže vezati blagdan Vazam s Kristovom mukom i smrću.

[18] Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern,* 41; J. QUASTEN, *Quarto,* 924; V. LOI, *Quarto,* 2963-2964.

[19] Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern,* XIX-XX, XXIII-XXIV, XXVIII, XXXI, W. RORDORF, *Pasqua,* 2692.

Maloazijci su u *Izl* 12,11 vidjeli najavu Isusove muke i smrti, a u 1 *Kor* 5,7 njezino ostvarenje na Križu. Starozavjetna je *páskha* iz *Izl* 12,11 „naša *páskha*" iz *Kor* 5,7. Obistinio ju je „žrtvovani" (1 *Kor* 5,7) Krist.

To se, prije svega, slavi svake godine prigodom kršćanske Pashe. Kršćanski je Vazam u prvome redu i na prvome mjestu uspomena i sjećanje na Pashu koju je Krist jednom zauvijek ostvario na Križu i tako spasio ljudski rod.

Nije teško zapaziti da Vazam u Maloj Aziji prije svega doziva u pamet povijesni događaj Isusove smrti koja je zgusnuće svih Božjih spasenjskih nauma i čina. Maloazijcima je Pasha gotovo isključivo kristološki i soteriološki blagdan. Ti su teolozi nekako zaborovali da se u stanovitome smislu Vazam svetkuje svake nedjelje kada se euharistijski proslavljuje Kristova smrt i uskrsnuće dok Gospodin opet „ne dođe" (1*Kor* 11,26). U Maloj se Aziji također nije dosta uočilo da se Vazam sakramentalno ostvaruje i za svakog vjernika koji sudjeluje u bogoslužju.

Uza sve navedene nedostatke, smije se kazati da je maloazijsko poimanje Vazma u rano doba doprlo do Galije, Afrike, Aleksandrije pa i samoga Rima. Iako su Maloazijci kod vazmenog slavlja Kristovo uskrsnuće i nehotice stavili na drugo mjesto, u ona su vremena Isusova muka i smrt bili znamen i vrelo pobjede nad svakim zlom. Polazeći otuda mnoge su drevne Crkve mogle bez teškoće prihvatiti i usvojiti maloazijsko shvaćanje vazmenoga otajstva i njegovu maloazijsku bogoslužnu proslavu.

Nasuprot maloazijskoj predaji i kao njezina nadopuna, a ne poništenje, stoji aleksandrijsko tumačenje pashalne svetkovine.[20] To je tumačenje nešto novije i mlađe. Put mu je utro Klement Aleksandrijski (+ 216.) koji se pri pojašnjenju pojma *páskha* uglavnome nadahnio[21] Filonovim izlaganjem. Klement je odbio *páskha* tumačiti pomoću *páskô*. Za nj je *páskhe* samo *diábasis,* tj. „prijalz". Klementu se u toj točki priključio njegov najvrsniji učenik i nasljednik u aleksandrijskoj teologiji veliki učenjak Origen.[22]

U aleksandrijskoj se predaji Vazam kao blagdan uopće ne otklanja. Samo se drukčije poima. U središtu je toga shvaćanja misao „prijelaza". Tako je za Isusa, vele Aleksandrijci, njegova *páskha* njegov „prijelaz" iz

[20] Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern*, XXIII-XXIV, XXXI, XXI-XXII; W. RORDORF, *Pasqua*, 2692.

[21] Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern*, 61-62.

[22] Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern*, 62-74.

ovoga svijeta Ocu. Uostalm, to već piše u *Iv* 13,1. Ipak Oci u Aleksandriji u svome razmišljanju o Vazamu u temelj ne stavljaju kristološko nego antroplološko otajstvo. Držali su da se Isusov „prijelaz" već obistinio. Već je zbilja i zato gotovi čin. Taj je „prijelaz" prošlost, ali prošlost koja ima trajno značenje za čovjeka. Kristov je „prijelaz" omogućio i omogućuje ljudski „prijelaz". Logosov „silazak" među ljude i njegov „uzlazak" Bogu Ocu posredstvom vazmenoga „prijelaza" sada čovjeku donosi plod. Drevni „izlazak" iz Egipta i „prijelaz" preko Crvenoga mora koji je nagovijestio Kristovo vazmeno otajstvo već se na Kristu ostvario. Sada se u Crkvi obistinjuje na čovjeku.

U ljudskome se životu trajno događaju „prijelazi". Obraćenje je temeljni „prijelaz". Svako bježanje od zla i osvajanje dobra, novi je „prijelaz". Ti su „prijelazi" sadržaj cijeloga duhovnog života sve do zadnjega velikog „prijelaza" koji je konačna seoba iz tijela i svijeta i odlazak u vječnost.

Po aleksnadrijskim teolozima, Crkva svake nedjelje slavi Pashu kojoj je znamen i sadržaj euharistija. Godišnji je Vazam samo iznimnija, svečanija i istaknutija Pasha. Prigodom svake Pashe do izražaja dolazi potreba stalnoga čovjekova preobraženja i poboljšanja. Onaj slavi nedjeljnu i godišnju Pashu tko neprestance „prelazi" u bolje. Čovjeka trajno obilježuje pashalni „prijelaz". Ta se „pasha" prekida samo smrću. Putovanje prema dobru nikad se ne završava. Otvorio ga je, omogućio i uspjeh mu zajamčio sam Isus sa svojim vlastitim „prijelazom" ili „pashom".

Može se kazati da su latinski Oci[23] samo donekle stvorili vlastito pojašnjenje vazmenoga blagdana. Pri tome su dugo polazili od maloazijske predaje koju su čak dijelom razvili i produbili. U prvo su doba *páskha* redovito prevodili s *passio,* „muka". Vazam je za te teologe bio u strogome smislu *passio Domini* iz Izl 12,11.

Latini na početku nisu dolazili u dodir s aleksandrijcima. To bi mogli posvjedočiti: Priscilijan, Filastrije iz Brescie, Grgur Elvirski i Kromacije iz Akvileje. Nijedan od navedenih pisaca ni ne sluti da riječ *páskha* valja drukčije razumjeti nego dosad i zato novije tumačiti vazmenu svetkovinu.

Kada su latinski Oci napokon upoznali aleksandrijske autore i pošto je Jeronim *páskha* iz *Izl* 12,11 preveo s *transitus,* počeli su napuštati strogu privrženost vazmenoj predaji iz Male Azije. Stali su vlastito tumačenje Vazma popunjavati mislima aleksandrijskih učitelja.

[23] Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern,* XXVIII-XXIX.

Već smo nekoliko puta kao i maločas istaknuli da je Jeronim *páskha* iz *Izl* 12,11 preveo s „prijelaz". Ipak za nj[24] „Gospodnji prijelaz" u *Izl* 12,11 ne označuje ni Gopodinovu „muku" ni njegov „prijelaz" Ocu. Vodeći računa o cijelome ulomku iz *Izl* 12,13ć27, Jeronim je zaključio da se *transitus* iz *Izl* 12,11 odnosi na činjenicu što je Jahve „mimoišao" u noći egipatskog izlaska Izraelce i tako ih „poštedio" i spasio. Tim svojim tumačenjem „pashe" u *Izl* 12,11 Jeronim je dosta osamljen među onodobnim zapadnim bogoslovima.

Ptorebno je naročito naglasiti Ambrozijevo stajalište.[25] Ambrozije je dobro poznavao grčki i rado čitao aleksandrijske crkvene pisce. To se posebno odnosi na Origena i Didima. Ambroziju su sigurno bili poznati i Filonovi spisi. Sve je to razlog da je Ambrozije bio upućen u aleksandrijsko i Filonovo tumačenje pojma *páskha*. On ga je zapravo prvi temeljitije udomaćio u zapadnoj teologiji.

Milanski je biskup poznavao, priznavao i svetkovao godišnju kršćansku Pashu kao temeljno otajstvo našega otkupljenja. U tome nema dvojbe. Ali je ipak poput svojih vrela riječ *páskha* prevodio s *transitus*. To ga je navelo da i Vazmu više od ostalih zapadnih teologa pripiše „prijelazno" značenje. Htio je Vazam slaviti kao tajnu ljudskog „prijelaza" iz grešnosti u otkupljenje i spasenje.

Ambrozije rado isticaše da godišnji Vazam poziva da se od opačine prijeđe na krepost. Otuda je razumljivo što Ambrozije u središte vazmenog dana stavlja krsno otajstvo. Krst je osnovni „prijelaz" od grijeha u milost. Prijelaz preko Crvenoga mora koji se zbio nakon „pashe" iz *Izl* 12,11 nagovijestio je „prijelaz" krsnoga sakramenta. Izraelci su „prijelazom" preko mora umaknuli egipatskome robovanju, vjernik krsnim „prijelazom" uspostavljenim Kristovom smrću i uskrsnućem što se slavi na vaznenu nedjelju raskida grešne okove „staroga čovjeka". Kršćanin po krsnome „prijelazu" koji se mora održavati i ostvarivati u plemenitu životu postaje „novi čovjek".

Samo usput spominjemo palestinskoga teologa Euzebija iz Cezarije. Kao iznimno učen i obavješten autor,[26] Euzebije dobro poznavaše kako se Vazam poimao u maloazijskim i aleksandrijskim krugovima. Osobno se kao veoma zavisan i nepostojan mislilac priklanjao sad jednom, sad drugome pojašnjenju vazmene svetkovine.

---

24 Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern*, XXX. 156.167-170.

25 Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern*, XXX, 155-164.

26 Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern*, XXIIII.

I Augustin je — ovdje ga ne odvajamo iz njegove latinske baštine — u svojim djelima upotrebljavao riječ *pasha*.[27] Njome je označivao kršćanski Vazam i židovsku pashalnu svečanost. Kao latinski teolog hiponski je biskup dobro poznavao zapadnu vazmenu predaju. Znao je da su latinski bogoslovi kao i maloazijci riječ *páskha* izvodili iz *páskhô*. Augustin je to izvođenje otklonio kao znanstveno neutemeljeno. Ipak nije odbacio teološku misao koju je sadržavala ta neodrživa etimologija. Vjerovao je zbog 1 *Kor* 5,7 da kršćanski Vazam mora u sebi sadržavati proslavu Kristove muke i smrti jer je to svakako kamen temeljac cjelokupnoga spasenja.

Augustinu nije moglo ostati skrito da se riječ *páskha* može pa vjerojatno i mora prevesti s „prijelaz". I sam je neloše znao grčki, ali je zacijelo isto mogao naučiti od Ambrozija i pročitati u Jeronimovu prijevodu. Tako se Augustin uputio i u onaj način kako se na osnovu prijevoda „prijelaz" pasha poimala među aleksandrijskim tumačima.

Augustin nije ostao na tome da naprosto preuzme oba pojašnjenja niti da ih plitko stavi jedno do drugoga. Nastojao je stvoriti nešto novo. Valja priznati da mu je sa rukom pošla sjajna sinteza gdje se u dobru ravnovjesju nalaze i upotpunjuju svi dijelovi dotad nazočni u predaji. Taj posao nije bio lagan. Augustinu je na čast i ponos. Pravi je izvorni pothvat i doprinos vazmenoj teologiji.

Augustin je prvi našao ključ za liturgijsko vazmeno otajstvo u *Iv* 13,1. Tu je čitao pojmove *páskha* i „prelaziti". Krist po svojoj smrti i posredstvom uskrsnuća „prelazi" Ocu. To je njegova „pasha". Smrt je „prijelaz" koji „iz ovoga svijeta" vodi Bogu.

Polazeći od *Iv* 13,1 Augustin je uvidio da se *páskha* najprije odnosi na samoga Isusa Krista i da obuhvaća njegovu smrt i uskrsnuće. Pasha je zapravo prijelaz od smrti uskrsnuću. I to je povratak Ocu. To je najprije za se obavio Krist. U tome bijaše njegova osobna *páskha*. Ona se zbila „jednom zauvijek". Taj je čin dogotovljen. Pripada prošlosti i ne može se ponoviti. Tu „pashu" bogoslužje slavi „svake godine". Također je slavi svake nedjelje i svaki dan. Pogalviti je pak način godišnje, nedjeljne i dnevne pashalne proslave euharistija. Euharistija je kršćanska pasha. U euharistiji se prinosi, ponazočuje i blaguje Kristovo žrtvovano i proslavljeno tijelo. Tako euharistijski pričesnici imaju dijela na Kristovu „prijelazu po smrti" Ocu. Vjernik kroz sakramenat postaje dionik „prijelaza" koji je negda obistinio

---

27 Usp. Chr. MOHRMANN, *Sondersprache*, 133-134.

Krist. To se zbiva kod svake pashe i na poseban način kod godišnje uspomene na Gospodinovu zemaljsku pashu. To se naziva kršćanski Vazam.

Augustin u svojim vazmenim razmatranjima ne zaboravlja ni preobrazbu što se mora dogoditi na vjernicima koji slave Vazam. I za Augustina je čovjek svrha svekolikoga Božjeg djelovanja. Krist je „radi nas i radi našega spasenja". Njegova je pasha usmjerena na ljudsko poboljšanje. Svetkovati vazmeni blagdan znači: postajati boljim, iz smrti prelaziti u život, iz borbe u pobjedu, iz očekivanja u ostvarenje i iz nade u potpuni posjed.[28]

II.

Sveti petak

Sada kratko iznosimo kako se polako i malo-pomalo oblikovalo liturgijsko slavljenje kršćanskoga Vazma. Od samih je početaka petak jedan od temeljnih poluga kršćanskoga vazmenog svetkovanja. To je dan Isusova raspeća i smrti. Zato su petak vjernici uvijek provodili u tuzi i najdublje žalosni. Bili su svjesni da je Gospodin preminuo zbog njihovih grijeha. Ostavljen od svoga naroda i osuđen od Rimljana, Isus je na križ i smrt ponio grijeh svakoga od nas. Umro je umjesto nas i za svakoga među nama.

Vazmeni se petak posvećivao čitanju evanđeoskih izvještaja o Isusovoj pogibiji. Propovijed je redovito slijedila pslije čitanja.

Ovaj se petak raznoliko nazivao. Često je i na Istoku i na Zapadu nosio židovski naziv *paraskeuê* odnosno *parasceve*. Naziv se također čita u *Mt* 27,62. Židovi su petak nazivali *paraskeuê* jer je bio dan „priprave". Toga bi se dana sve spremilo što je potrebno da se bez poremećaja i u potpunome miru može slaviti subotnji počinak. Osim *paraskeuê* dan se Kristove smrti nazivao „pashom raspeća" i „priprvom za pashu".[29]

[28] Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern*, 190-205; F. van der MEER, *Augustinus*, 305; W. RORDORF, *Pasqua*, 2692.

[29] Usp. Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern*, 203; Chr. MOHRMANN, *Sondersprache*, 132-133; A. BLAISE, *Dictionnaire*, 593; W. J. O'SHEA, *Friday*, 621-624.

Vazmena subota

Vazmenu su subotu[30] kršćanski vjernici u istočnome i zapadnome dijelu provodili u sabranosti, odmaranju i žarkoj molitvi. Cijeli se dan strogo postilo. Ipak se kršćanski Istok i Zapad ponešto razlikovao u kristološkome shvaćanju ove subote. Na Zapadu se redovito vazmena subota uzimala kao dan Kristova počivanja u grobu i smrtnome snu. Istok se radije toga svetog dana sjećao Gospodinova silaska u podzemlje i carstvo preminulih.

Zna se da Novi zavjet pripisuje veliku spasenjsku vrijednost jednome i drugome otajstvu. Silaskom se u podzemni svijet isticalo da je Isus uistinu umro. Po smrti je sišao u predio umrlih kao što tamo odlazi svaki smrtnik. Ali Krist ni u podzemlju nije ostao skrštenih ruku već je i prije njega usnulima javio vijest o spasenju. To, drugim riječima, znači da se otkupljenje proteže i na one koji su prethodili Gospodinovu dolasku na svijet. Tako djelo spasenja nema nikakvih granica ni međa. U svim se smejrovima proteže do kraja. Zahvaća sve prostore i ljude.

U Novome se zavjetu i Isusov pokop isticao kao spasenjska vrijednost. Po drevnome načinu shvaćanja tek se ukopom postaje konačno mrtav. Ukop je zadnja točka na ovozemni život. Krist je jer je pravi čovjek kao što je i istinski Bog, na se prihvatio i taj dio ljudskoga opstanka.

Uskrsno bdjenje

U tijeku liturgijskoga godišnjeg bogoslužja vazmeno je bdjenje bilo u ranim stoljećima zaista nešto iznimno i povlašteno.[31] Ono je najveličanstvenije, najdublje i najsjajnije bogoslužje početnih kršćanskih pokoljenja. Dokaz da je neki blagdan uistinu velik jest to što mu prethodi noćno bdjenje.

Ipak bdjenje kao takvo nije nipošto kršćanski izum. I pogani su drage volje bdjeli slaveći svoja božanstva. U grčko-rimskome svijetu svaki je iznimni praznik počinjao noću. Tome su se poimanju priključili i kršćani. Ali je u ono ranije doba bdjenje značilo nešto drugo nego što se danas misli kad

[30] Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern*, 193; W. J. O'SHEA, *Vigil*, 9.

[31] Usp. R. CANTALAMESSA, *Ostern*, XXIX, 201-203; J. A. JUNGMANN, *Gottesdienst*, 223; *Liturgie*, 40; A. CHAVASSE, *Cycle*, 695-698; W. J. O'SHEA, *Vigil*, 9-12.

se rekne bdjenje. Danas je bdjenje uglavnome duhovna i materijalna priprava za blagdansku proslavu. U ranome kršćanstvu bdjenje nije prvotno imalo pripravno obilježje. Ono je već bilo prava pravcvata blagdanska proslava.

Kršćani su s početka, posebice na Zapadu, vazmeno bdjenje uglavnom posvećivali Kristovoj muci i smrti. Stoga se bdjenje nazivalo *vigilia Domini*. Kasnije se stalo uz muku slaviti i Gospodinovo uskrsnuće. Tako je ovo bdjenje postalo *páskha* u najpunijem smislu riječi. Postalo je cjelovita *páskha* jer su se rano tijekom vazmenoga bdjenja obavljali temeljni sakramenti: krštenje, potvrda i euharistija. Tako se uz Isusovu „pashu" kao njezino produženje i antropološko ostvarenje slavila kršćaninova „pasha". Kršćaninova se „pasha" temelji na Kristovoj. Krist plodove svoje „pashe" po sakramentima poklanja vjerniku. Tako Isusova „pasha" biva kršćaninova.

Vazmenim se, dakle, bdjenjem slavio Kristov „prijelaz" iz smrtnosti u sukrsnuće i odjek toga „prijelaza" u kršćaninu jer i kršćanin po sakramentima doživljuje „prijelaz" iz grijeha u milost. Čak je u ranoj Crkvi svečanom euharistijom u nedjelju Kristova uskrnsuća završavalo vazmeno slavlje u najužem smislu riječi.

Sveti četvrtak

Sveti četvrtak[32] zadugo nije pripadao najužoj jezgri vazmenog slavlja. Kasnije se i on pridružio „svetome trodnevlju" i imao veliku ulogu u vazmenome blagdanskom krugu.

Tijekom povijesti Veliki se četvrtak u Svetome tjednu raznoliko nazivao. I to pokazuje njegov bogati sadržaj. Najstariji je i gotovo službeni naziv bio „Večera Gospodnja". Već naziv upozorava da se toga četvrtka slavi Kristova oproštajna gozba i ustanova euharistijskoga otajstva. Uz euharistiju također je vezan iznimno lijepi naziv za ovaj četvrtak „rođendan kaleža". Zacijelo isto treba kazati za „rođendan sakramenta". Sveti je četvrtak, dakle, „rođendan" euharistijskoga „kaleža" i „sakramenta".

Potpuno drugi smisao Svetome četvrtak daje naziv koji se također susreće u ranim vrelima. To je *traditio* što znači „izdaja" i „predaja". Četvrtak se pred Uskrs nazivao *traditio* zbog Judine „izdaje„, ali i zato što se tada

32 Usp. W. J. O' SHEA, *Thursday*, 105-106; A. CHAVASSE, *Cycle*, 694-695.

Gospodin za nas „predao" i jer je toga dana svoju muku i smrt na neki način „predao" euharistijskome kruhu i vinu da se po njima za vjernike trajno sačuva.

Veliki je četvrtak bio i priprva za vazmeno slavlje. Taj su se dan javni pokornici primali u crkveno zajedništvo da mogu svetkovati Vazam. Isto tako na Sveti se četvrtak blagoslivljalo ulje što se upotrebljavalo kod krštenja u vazmenoj noći.

Sveti tjedan

Čini se[33] da je Atanazije Veliki u svojim vazmenim pismima kojima je svake godine na svečan način vjenicima najavljivao uskrsne blagdane prvi izdvojio i omeđio ono što se najnovije uobičajilo nazivati Sveti tjedan.

I ovaj je tjedan zbog iznimnoga sadržaja kroz povijest posjedovao različita imena. Zvao se: „sveti", „veliki", „pashalni", „oprosni" i „istinski". Već se iz samih naziva gotovo neposredno razabire zašto se na taj način oslovljavao. Dodajemo da se zvao „pashalnim" jer se u njegovu središtu nalazi Kristova i vjernikova *páskha*. Bio je „oprosni" ukoliko se na Veliki četvrtak grešnicima opraštao prijestup. Već je to nalagalo da se također oslovi „velikim", „svetim" i „istinskim".

Osmina

Vazam je u 4. stoljeću dobio vlastitu „osminu". To znači da mu se slavljenje protegnulo na još osam narednih dana. Ta se sedmica na Zapadu redovito nazivala „bijeli tjedan". Očito je dobila ime po bijelim novokrštеničkim odijelima. Inače je sve te dane Crkva naročitu pažnju psvećivala svojim članovima koji su se krstili kod vazmenoga bdjenja. Novokrštenici su, obučeni u bijelo, svaki dan pribivali euharistiji. Biskup ih je kroz propovijed i različite nagovore uvodio u smisao primljenih otajstava.[34]

Možda je upravo Augustin osobno skovao blagdanski pojam „osmina". Svakako je prvi[35] počeo tu riječ upotrebljavati za onih „sedam ili

33 Usp. W. J. O' SHEA, *Week*, 107.

34 Usp. Chr. MOHRMANN, *Sondersprache*, 161; J. A. JUNGMANN, *Gottesdienst*, A. CHAVASSE, *Cycle*, 713-714; E. JOHNSON, *Easter*, 6-7.

35 Usp. Chr. MOHRMANN, *Sondersprache*, 161.

osam" dana što se slave neposredno poslije uskrsne nedjelje. Govorio je da se ti dani „određuju" za „djecu". Augustin je „djecom" nazivao novokrštenike vazmene noći. Zvao ih je tako, iako su se u ona vremena gotovo isključivo krštavali odrasli, jer iz krsne kupelji svatko bez obzira na dob izlazi kao malo dijete što se „rodilo iz vode i Duha Svetoga" (*Iv* 3,5). Radi krsnoga „novoporoda" (*Tit* 3,5) Augustin novokrštenike oslovljava „djecom".

Pouskrsnih se „sedam ili osam" dana nova „djeca" Crkve uvode u „sakramente".[36] Hiponski biskup, doduše, kaže „otajstva", ali znamo da je pri tome prije svega mislio na euharistiju. U katekumenatu se kroz korizmu onima koji su se spremali na krštenje govorilo uglavnome o krstu i potvrdi. Govor se o euharistiji izostavljao radi „stege" pred „tajnom". Sada kad su se pripravnici krstili, postali su u punini vjernici. Sada im se mogu razotkriti tajne. Pred njima se više ne šuti. Govori im se o svemu. Zato se tek poslije Uskrsa kroz osam dana na poseban način novokrštenima propovijedalo o euharistiji koja se nazivala „tajnom vjere".

III.

Pasha u Augustinovim Govorima

U *Govorima* koje smo ovdje preveli riječ se paskha čita nekoliko puta. Iako smo već ranije općenito govorili o Augustinovu poimanju pashe, zbog značajnosti pojma i njegova sadržaja nešto se podrobnije zaustavljamo kod prevedenih tekstova.

Augustin je govorio običnim vjernicima. Ipak se posve nesiljeno i gotovo prirodno služio riječju pasha. Dok se — kako smo vidjeli — za naziv „epifania" trudio naći nekakav prijevod, to uopće ne čini posižući za rječju *páskha*. Očito je da se riječ uvriježila, postala redovitom i da ju je u ono doba razumio i bez posebnoga prevođenja najjedonstavniji kršćanski vjernik.

Hiponski biskup nekoliko puta riječ *pascha* upotrebljava gotovo isto kao što mi kažemo Uskrs. Tada misli na Isusov „uskrs" koji slavimo na

[36] Usp. *Govor*, 228,1.

„Gospodnji dan pashe".[37] U istome smislu govori o „četrdeset" pokorničkih „dana" koji su „prije pashe", tj. „prije Gospodnjega uskrsnuća".[38]

Imade u Augustinovim *Govorima* mjesta gdje *pascha* neposredno označuje Kristovu „muku".[39] Propovijedajući na Veliki petak, Augustin u jednome trenutku[40] dolazi do *Iv* 19,33 gdje piše da vojnici nisu Isusu na križu „prebili golijeni". To hiponski propovijednik povezuje sa „židovskom pashom" i „propisom" da se pashalnoj „ovci ne lome kosti"(*Izl* 12,46). Augustin drži da je *Izl* 12,46 zapravo „proroštvo". Starozavjetna je „židovska pasha" bila nagovještaj kojemu odgovara golgotski „znak". Zapovijed se iz *Izl* 12,46 ostvarila na Veliki petak na Isusu.

Nema sumnje da je za Augustina Krist na križu konačna *pascha* što duhovno ostvaruje starozavjetno pashalno proroštvo. Zato kada učitelj iz Hipona upotrebljava riječ *pascha* uz uskrsnuće, zasigurno misli i na smrt. Usotalom, navodeći na jednome mjestu Pavlov izričaj „naša pasha" iz 1 *Kor* 5,7 izrijekom o Kristu veli da je „jednom ubijen" i „da više ne umire".[41] Prema tome, za Augustina *pascha* istodobno obuhvaća „ubijen" i „ne umire".

Zasebice izdavjamo i ono mjesto[42] gdje Augustin utvrđuje odnos između povijesnoga Vazma i njegova bogoslužnog slavljenja. Ako se gleda povijesna zbilja koju Augustin naziva „istina", mora se kazati da se *pasha* — smrt i uskrsnuće — dogodila „jednom zauvijek". To se „ubuduće više nikada neće ponoviti". U tome je smislu pascha posvemašnja prošlost.

Možda nije suvišno ako ovdje dodamo da se u otačko doba pred Augustinom pojavilo i takvo mišljenje koje nije potpuno isključivaloo da bi Krist u nekim izmijenjenim okolnostima i za druge svrhe mogao opet trpjeti. Augustin je, vidi se, tu pretpostavku bez oklijevanja čvrsto otklonio i nepokolebljivo stao uz jasni novozavjetni pashalni „jednom zauvijek".

Povijesni pak „jednom zauvijek" nikako ne isključuje bogoslužno slavlje. Pasha se, kad je riječ o svetkovini, „vraća svake godine". Augustin želi zadržati i povijesnu „istinu" i „svečanost". Svetkovina je bez povijesne

[37] *Govor*, 263,1.

[38] *Govor*, 254,5.

[39] *Govor*, 211,6.

[40] *Govor*, 218,13.

[41] *Govor*, 220.

[42] *Govor*, 220.

„istine" samo privid i pričina. Praznina je i ništa ne znači. Ali je i povijesna „istina" puka prošlost bez trajnoga učinka i neprekidne vrijednosti. Stoga je Augustinu jednako vrijedna povijesna „istina" i bogoslužna „svetkovina". Tek je na taj način Kristova *pascha* nepresušno vrelo spasenja, temelj i mogućnost čovjekove „pashe".

Vazmeno bdjenje u Govorima

Propovijedajući duše i kraće prigodom vazmenog bdjenja, Augstin je rado govorio o „bdjenju" koje je „naše".[43] Znao je, naime, da i pogani katkada bdiju, ali da i kršćani „bdiju"[44] na svoj način i za vlastitu korist. Ta se dva bdjenja, po Augustinu, stubokom razlikuje jer je na jednoj strani „svijet izmiren" s Bogom, a na drugoj još „neprijateljski".[45]

U ovdje pravednim *Govorima* koji se odnose na vazmeno bdijenje susrećemo dosta naziva kojima Augustin obilježuje taj vrhunski bogoslužni čin. To je bdjenje ponajprije *sollemnitas.*[46] U Augustina *sollemnitas* — kako i ranije utanačimo — ima zapravo više značenja. Sam hiponski biskup *sollemnitas* izvodi od soleo („običavati") i *sollemne est* („običaj je"). Prema tome, za nj je *sollemnitas* ono što se već uobičajilo i uvriježilo. Ali *sollemnitas* je i „svečanost". Drugim riječima, vazmeno je bdjenje uobičajena kršćanska svečanost. Već ima svoju prošlost i dugu predaju.

Istu svečanost Augustin oslovljuje s *celebritas.*[47] I taj naziv — kazali smo — uključuje barem dvije naznake. *Celebritas* je, dakako, „slava" i „slavlje". Ali pravoga slavlja nema i ne može biti bez „mnoštva naroda" i „velikoga broja ljudi". Riječ *celebrtitas* ima sva ta značenja. Očito je da Augustin nije bez razloga vazmenu vigiliju nazvao *celebritas.* Ona se u njegovoj hiponskoj crkvi jamačno svetkovala kao iznima „slava" uz nazočnost velikoga vjerničkoga „mnoštva". Zato je hiponski propovjednik s pravom naziva *celebritas.* Augustin uostalom ponosno dodaje da je vazmeno bdjenje za cijeli kršćanski svijet *sollemnitas* i *celebritas.* Veli da se obavlja „po čitavome svijetu".[48] Prilikom vazmenoga bdjenja „bdije čitavi svijet".[49] Te „svete noći"[50] kršćani „po svekolikom zemaljskom krugu"[51] bdiju i „mole".[52]

Uz *sollemnitas* i *celebratio* naznačujemo i druge Augustinove nazive za vazmeno bdjenje. To su: „godišnja svetkovina" ili *festum,*[53] „svetkovanje" odnsno *festivitas*[54] i „spomen", tj. *memoria.*[55] Zasebice pak izdvajamo naziv pascha.[55] Zasebice pak izdvajamo naziv *pascha.*[56] Vjerojatno je Augustinu bio najdraži jer najbolje i najpotpunije izražava domet otajstva što se slavi u vazmenoj noći.

Nazive vazmenoga bdjenja Augustin je obilježavao različitim dodacima. Govoraše da je „svečano",[57] „izvrsno",[58] „posebno"[59] i „sjano".[60] Vazmena je vigilija „majka svih svetih bdjenja".[61] Ako se sva druga kršćanska bdjenja mjere i uspoređuju s vazmenim, u tome ih slučaju gotovo ne bi trebalo ni „ubrajati među bdjenja".[62] Kada se među kršćanima rekne „bdjenje", ne treba ništa dodavati da se umah shvati kako je govor o vazmenome bdjenju. Naziv „bdjenje" skoro je „vlastito ime"[63] za vazmeno bdjenje. To je bdjenje „takvo"[64] da je — pravo govoreći — neiskazivo veliko. Ono je u svakome pogledu „najmoćnije".[65]

[43] *Govor,* 5,1; 5,2; 5,4.

[44] *Govor,* 5,1; 5,2; 4; 222.

[45] *Govor,* 219.

[46] *Govor,* 5,1; 5,2; 5,4; 219; 220,222.

[47] *Govor,* 5,5; 219.

[48] *Govor,* 220.

[49] *Govor,* 219.

[50] *Govor,* 222.

[51] *Govor,* 219.

[52] *Govor,* 222.

[53] *Govor,* 5,1; 5,2.

[54] *Govor,* 219.

[55] *Govor,* 5,1; 5,4.

[56] *Govor,* 5,1.

[57] *Govor,* 5,1.

[58] *Govor,* 5,1.

[59] *Govor,* 5,4.

[60] *Govor,* 219.

[61] *Govor,* 219.

[62] *Govor,* 5,2.

[63] *Govor,* 5,2.

[64] *Govor,* 5,2; 5,4.

[65] *Govor,* 5,4.

Vazmeno je bdjenje sa svojim bogatim sadržajem vremenski iznimno dugo trajalo. Bilo je neusporedivo najduže godišnje bogoslužje u ckrvi. I sam ga Augustin u propovijedi na uskrsni dan označuje[66] kao „trud protekle noći" kada se zamorilo, iako je duh" možda još uvijek donekle ostao svjež.

U svojim se izlganjima Augusin zaustavio i na „razlozima"[67] kršćanskoga bdjenja. Pitao se „zašto" vjernici „nadasve bdiju" upravo „te noći".[68] Po Augustinu, dade se na postavljena pitanja „vjernički odgovoriti" i „pametno pronaći" odgovore ako se netko potrudi „istraživati".[69]

Augustin u svojim homilijima vjernicima smjesta doziva u pamet da bdjenje koje obavljaju čisto vremenski pripada „početku Gospodnjega dana".[70] Dan se naziva „Gospodnjim" jer ga je „Gospodin posvetio slavom svoga uskrsnuća".[71] Prema tome, vazmena „noć ne pripada" minuloj suboti nego „danu što slijedi". To je „Gospodnji dan"[72] ili nedjelja.

Hiponski biskup primjećuje da je upravo tijekom te „noći", i to u nje zin „osvit" Isus „uskrsnuo".[73] U noći se vazmenoga bdjenja „zbilo Gospodinovo tjelesno uskrsnuće".[74] Ono se, razumljivo, dogodilo „jednom". I treba ga „prigrliti". Zato postoji „blagdan". Blagdansko „razmatranje" i „razmišljanje" pomaže da se „istinskije ispovjedi" i prizna uskrsnuće koje se nekoć dogodilo „jedanput za sva vremena".[75]

Po Augustinu je, vidi se, osnovno obilježje vazmenoga bdjenja oživljavanje vjere u Kristovo uskrsnuće. To je bdjenje godišnja bogoslužna proslava otajstva Isusova uskrsa. Stoga hiponski Otac kršćane što bdiju potiče da se „vesele".[76]

[66] *Govor,* 228,1.

[67] *Govor,* 5,2.

[68] *Govor,* 5,4.

[69] *Govor,* 5,2.

[70] *Govor,* 5,4.

[71] *Govor,* 5,4.

[72] *Govor,* 5,2.

[73] *Govor,* 5,1; 5,4.

[74] *Govor,* 5,1.

[75] *Govor,* 5,1; 220.

[76] *Govor,* 5,1.

Ipak Augustin kod vazmenoga bdjenja ne zaboravlja ni Gospodinovu smrt. Istina je da se Kristova smrt nalazi u središtu poklonstva i pobožnosti na Sveti petak i Veliku subotu. Uza sve to, nazočna je i kod vazmenoga bdjenja. To je već nužno iz čisto povijesnoga razloga. Isus je, doduše, uskrsnuo u noći od subote na nedjelju. Ali je dijelom bio u grobu i te noći. To Augustin izrijekom u pamet doziva bdiocima u svojoj crkvi. Kaže da se Kristov „ukop protezao sve do ove noći".[77] U čas dok vjernici bdiju, „možda je Kristovo tijelo još bilo u grobu te Isus još nije uskrsnuo".[78] Stoga se tijekom vazmenoga bdjenja kršćani sjećaju i Gospodinove „smrti".[79] Uskrsno bdjenje zbog sjećanja na nju uz radost sadrži i žalost. I to je bdjenje još uvijek „tužno".[80] Prema tome, kod vazmenoga se bdjenja mora slaviti i držati na umu „jedno i drugo vrijeme".[81] Ne smije se zaboraviti ni muka ni uskrnsuće.

Augustin nije u pozadini ostavio ni soteriološku stranu vazmenoga bdjenja. U skladu s osnovnim obilježjima svetkovanja posebice ističe ulogu Isusova uskrsnuća. Vjernicima stavlja pred oči[82] da bdiju noći kada je Gospodin „uskrsnuo i za nas u svome tijelu počeo onaj život gdje neće biti ni smrti ni sna". Bdjenje je neka vrsta uvoda i sudjelovanja na konačnoj uskrnsoj zbilji. Po vazmenom se bdjenju već dijelom dosiže život koji će vjernima pasti u dio kad započne blažena uskrsna vječnost.

[77] *Govor,* 5,1.

[78] *Govor,* 5,4.

[79] *Govor,* 5,1.

[80] *Govor,* 5,1.

[81] *Govor,* 5,1.

[82] *Govor,* 5,4.

ŠESTO POGLAVLJE

UZAŠAŠĆE

Povijest

Čini se da treba čekati do konca petoga stoljeća da se po svuda u Crkvi na temelju *Dj* 1,3 stane slaviti Isusovo uzašašće četrdeseti dan poslije uskrsnoga blagdana.[1] Tek se, naime, kroz četvrto stoljeće[2] Uzašašće počinje malo-pomalo osamostavljivati kao nezavisna svetkovina. Vidi se to otuda što sve više na vrijednosti dobiva primjedba iz *Dj* 1,3.

Vjerojatno prvi sigurniji izvještaj o Uzašašću imamo u Apostolskim konstitucijama[3] iz g. 370. U svakome slučaju najranije nam je propovijedi za taj blagdan ostavio Ivan Zlatousti koji je za Uzašašće propovijedao dok je još g. 386. boravio i djelovao u zavičajnoj Antiohiji.[4] Nešto kasnije — oko g. 388. — i Grgur Niski drži svoje homilije[5] na Gospodnje uzašašće.

Zapad je po svemu sudeći nešto kasnije počeo slaviti Uzašašće kao samosvojnu i odvojenu svetkovinu. Sigurno je u tome pogledu na Zapad utjecao kršćanski Istok. Među teolozima koji su u zapadnome dijelu kršćanstva među prvima govorili o blagdanu Uzašašća napominjemo[6] Kromacija Akvilejskoga (+407.) i Filastrija iz Brescie (+397.).

Rečenim nismo željeli kazati da je Uzašašće bilo nepoznato pije nego su o njemu govorili navedeni ljudi i izvori. Uzašašće kao blagdan poznavao je[7] i Euzebije Cezarejski[8]. Samo se ne zna da li je ono za nj zasebni blagdan s posve vlastitim bogoslužjem koje se obavlja četrdeseti dan nakon Kristova

[1] Usp. H. Ch. SCHMIDT — LAUBER, *Himmel,* 341.

[2] Usp. H. Ch. SCHMIDT — LAUBER, *Himmel,* 341; V. SAXER, *Ascensione,* 388; E. J. JOHNSON, *Pentecost,* 109; P. BENOIT, *Exégèse,* 375.

[3] Usp. H. Ch. SCHMIDT — LAUBER, *Himmel,* 341; B. FISCHER, *Himmel,* 362. Riječ je o 8,33.

[4] Usp. H. Ch. SCHMIDT — LAUBER, *Himmel,* 341; V. SAXER, *Ascensione,* 388. U PG, 50, 443.

[5] Usp. H. Ch. SCHMIDT — LAUBER, *Himmel,* 341; V. SAXER, *Ascensione,* 388; u PG, 46,689.

[6] V. SAXER, *Ascensione,* 388; H. Ch. SCHMIDT — LAUBER, *Himmel,* 341.

[7] Usp. J. DANIÉLOU, *Bible,* 418-419; M. INGUANEZ, *Ascensione,* 84; W. NAGEL, *Himmel,* 337.

[8] PG, 23, 1342 C.

uskrsnuća. Ipak je vrijedno primjetiti da je Euzebije vezao[9] Uzašašće i početak kršćanskoga propovijedanja. Uzašli je naredio da učenici idu svijetom i šire evanđelje.

Uzašašće napominje i Egerija[10] u svome putopisu.[11] Zanimljivo je da se — po njezinu iskazu — u jeruzalemskoj kršćanskoj zajednici Uzašašće nije slavilo kao posve odvojeni blagdan koji bi imao vlastiti slavljenički dan. Po Egeriji, u Jeruzalemu se Isusovo uzašašće slavilo na Duhove poslije podne.

U svojim spisima i Jeronim navodi blagdan Uzašašća. Pri tome polazi od *Dj* 1,3 gdje se napominje da je između Uskrsa i Uzašašća postojao razmak od „četrdeset dana" i od *Iv* 20,17 gdje Isus na uskrnso jutro izjavljuje Mariji iz Magdale da „uzlazi Ocu". Jeronim ni ne pokušava dovesti u sklad te dvije predaje. Sad se oslanja[12] na *Dj*1,3 sad[13] na *Iv* 20,17.

Isti je slučaj i s Tertulijanom.[14] I Tertulijan katkad[15] bilježi da se Uzašašće zbilo na sami uskrsni dan. Tako se Uskrs vremenski ne bi razlikovao od Uzašašća. Ali Tertulijan koji put[16] u skladu s *Dj* 1,3 dobro razlikuje uskrsno otajstvo i Uzašašće.

U svezi s Uzašašćem nužno je spomenuti i Justina.[17] Justin na nekim mjestima[18] u svojim spisima tako neposredno na Uskrs prislanja Uzašašće da bismo nekako mogli zaključiti da su ta dva otajstva za nj nešto jedinstveno i nerazlučivo. Ali opet u Justina ima i takvih ulomaka[19] koji upozoravaju da ni njemu nije nepozanta bilješka iz *Dj* 1,3 te da i on zna da se Uskrs razlikuje od Uzašašća.

[9] Usp. J. DANIÉLOU, *Bible,* 418-419.

[10] Usp. B. FISCHER, *Himmel,* 362; M. INGUANEZ, *Ascensione,* 84.

[11] Pogl. 43.

[12] *Epistula,* 59,5; PL, 27, 588; *Epistula,* 120, 7; PL, 27,991; *Epistula,* 120,9; PL, 27, 993. Usp. P. BENOIT, *Exégèse,* 375.

[13] *Hom in Jo* I,1-14; *Ep* 59,4; 120,5; PL. 27, 588.988; usp. .P. BENOIT, *Exégèse,* 375.

[14] Usp. P. BENOIT, *Exégèse,* 374.

[15] *Adv Jud,* 13; PL, 2,676 D. 1331B.

[16] *De bapt,* 19; PL, 1, 1331B.

[17] Usp. P. BENOIT, *Exégèse,* 374.

[18] 1 *Apol* 46,5; 51,6; *Dial* 32,3.

[19] 1 *Apol* 50,12.

Vrijedno je spomena da je već Justin otajstvo Uzašašća tumačio polazeći od *Ps* 109,1 i 87,6. Justin je mislo[20] da se izričaj „podnožje tvojim nogama" odnosi na Božje neprijatelje koji su na dan Uzašašća svrgnuti, lišeni moći i postavljeni za „klupicu" na koju uzašli Gospodin polaže „svoje noge". To je s Uzašašćem već postalo zbiljom, ali će se u cijelini razotkriti i postati vidljivim na koncu kada se Krist očituje u svojoj slavi.

Iz *Ps* 87,6 Justin je izveo zaključak[21] kako je trebalo da Isus uzađe na nebo da bi se počelo s naviještenjem diljem čitavoga svijeta.

Ostali su apologete kao cjelina vjerojatno držali da je Isusovo uskrsnuće dan njegova uzašašća Ocu.

Apostolski su Oci, općenito govoreći, šutjeli[22] u svojim djelima o Gospodinovu tjelesnome uzašašću na nebo. Čitajući njihovu pisanu ostavštinu, stječemo utisak kao da im je bio nepoznat izvještaj iz *Dj* 1,3-11. I za njih je Uzašašće isto što i uskrsno Isusovo proslavljenje. U tome se smislu najbolje dade razumjeti jedan stavak[23] iz Barnabine poslanice.[24]

Također valja istaknuti da se Uzašašće nerijetko[25] povezivalo, — kako je i Egerija zabilježila — s duhovskom svetkovinom. Uostalom, to je zbliženje dosta shvatljivo. Iz cijeloga Novoga zavjeta proizlazi da je Duha Svetoga na duhovski dan poslao uzašli i proslavljeni Krist. Stoga nije ni najmanje čudno što se u neko doba i među nekim kršćanima na Pedesetnicu istovremeno slavilo Uzašašće i Duhove.

Smisao

Ako sada pogledamo koje mjesto Uzašašće zauzima u Novome zajvetu i koje mu se značenje u njemu pripisuje, bit će jasno zašto je i rana predaja bila nejedinstvena kada trebaše odrediti dan kada će se u bogoslužju slaviti Uzašašće.

[20] 1 *Apol* 45,1-3. Usp. J. DANIÉLOU, *Bible*, 417.

[21] 1 *Apol* 45,5; *Dial* 39,1; 87,6. Usp. J. DANIÉLOU, *Bible*, 419.

[22] Usp. P. BENOIT, *Exégèse*, 368.

[23] Pogl. 15,9.

[24] Usp. P. BENOIT, *Exégèse*, 373.

[25] Usp. E. J. JOHNSON, *Pentecost*, 109; H. Ch. SCHMIDT — LAUBER, *Himmel*, 341; B. FISCHER, *Himmel*, 362.

Jedino novozavjetno mjesto gdje se čita bilješka o vremenskome razmaku između Isusova uskrsnuća i njegova uzašašća nalazi se u *Dj* 1,3-14. Samo je tu napomenuto da se uzašašće zbilo „četrdesetoga dana" nakon uskrnsuća. Zacijelo je na temelju toga izvještaja nastao i zasebni blagdan za to otajstvo i postavljen na četrdeseti pouskrnsi dan.

Tjelesno je Gospodinovo uzašašće bitno kršćansko otajstvo. Vidi se to i otuda što se često u najznačajnijim bogoslužnim molitvama navodi odmah uz uskrsnuće i smrt. Trolist — smrt, uskrnsuće i uzašašće — sažetak je vjere u Krista i njegovo spasenjsko djelo.

Uzašašće je naročita vjeroispovijed u Isusovo uskrsnuće. Dokaz je da Gospodin i poslije uskrnsuća posjeduje pravo tijelo koje se nužno na određeni način negdje nalazi i negdje prebiva. Isusovo je uzašlo tijelo zbiljsko ljudsko tijelo iako više ne podliježe nuždama, zakonima i odredbama ovozemnoga tijela. To je tijelo jedina istinska i konačna zbilja izemđu svega što je tijelo. Već je sa svojom dušom doprlo na odredište kamo putuje svako ljudsko tijelo. Isusovo je tijelo prvo postignulo što je za sve ostale ljude jedino nada i iščekivanje. To se, jamačno, htjelo reći kada se u *Dj* 1,3-11 opisalo vidljivo uzašašće uskrsloga Gospodina na nebesa.[26]

Što se pak tiče Lukina evanđelja,[27] stječe se dojam da Evanđelist u evanđelju drukčije govori o datumu Isusova uzašašća. Iz *Lk* 24,50-51 gotovo da proizlazi da je Isus istoga dana kada je uskrsnuo „bio uznesen na nebo".

U svakome slučaju i bez ikakve dvojbe[28] tako Ivan u svome evanđelju govori o uzašašću. Po Ivanu, uskrs i uzašašće vremenski se posve poistovjećuju.

Postoji u Novome zavjetu čitava pregršt izrekâ gdje se Isusovo uzašašće izrijekom napominje, ali prvotno kao vjerska zbilja i spasenjska činjenica.[29] Pri tome se očito pretpostavlja događaj i njegovi svjedoci. Ipak se ništa ne kazuje ni o vremenu ni o mjestu uzašašća. Očito se drži da vjernici to dobro znaju. U tim se tekstovima radije ističe da je Isusovo uzašašće njegovo proslavljenje i vrhovna pobjeda. Mjesta je ove vrste sigurno mnogo u Novome zavjetu. Tu, zacijelo, spada izreka „uznesen u slavu" iz 1 *Tim*

[26] Usp. P. BENOIT, *Exégèse*, 411.370-372; J. D. QUINN, *Ascension*, 930; A. WEISER, *Himmel*, 332.

[27] Usp. P. BENOIT, *Exégèse*, 372.

[28] Usp. A. WEISER, *Himmel*, 331.

[29] Usp. P. BENOIT, *Exégèse*, 368-369; A. WEISER, *Himmel*, 330; J. D. QUINN, *Ascension*, 930.

3,16. I Petar, nabrajajući poglavite kristološke događaje, na kraju dodaje: „(...) uzašav na nebo, jest zdesna Bogu“ (1 *Pt* 3,22). U *Efežanima* se čita da je Isus „uzašao“ ponad sva nebesa“ (4,10). Ovdje bi također trebalo navesti *Rim* 10,6.

U Novome su zavjetu, začudno, najbrojniji ulomci gdje se posve očito misli na Isusovo uzašašće, a da se ono uopće nije ni spomenulo. Takvih je mjesta puno *Otrkivenje* kao i poslanice koje obično nazivamo katoličkima. Čak ovdje možemo navesti i Pavla. I Pavao veoma često kaže da je Isus „na nebu“ (1 *Sol* 4,16) da pri tome uopće ni ne pomišlja naznačiti kako je sa zemlje dospio „na nebesa“ (1 *Sol* 1,10). Jasno je da se proslavljenjem i uzašašćem vratio Ocu.

Po svemu sudeći, Pavao, Ivan u svome *Otkrivenju* i pisci katoličkih poslanica već u Isusovu uskrsnuću vide njegovo proslavljenje, preobraženje i povratak u nebesku slavu. Zato možda nisu osjećali potrebe da izričito spomenu uzašašće kada su govorili o Isusovu boravku i prebivanju u nebesima nakon uskrsnuća.[30]

Poslije svoga uskrsnuća Isus se nalazi u nebu kod Oca. Otuda se kroz četrdeset dana ukazivao svojim učenicima da bi ih uzašašćem u svome preobraženom tijelu i na vidljiv način ostavio. U tome se slaže novozavjetna predaja. To čak pretpostavlja i opis uzašašća iz *Dj* 1,3-11.

U Novome se zavjetu naglašava da se Isus, proslavljen uskrnsućem, popeo na nebo i tu „sjeo Ocu zdesna“. To naročito drgovoljno propovijeda propovjednik koji je svoja izlaganja ostavio u *Poslanici Hebrejima*. Vidi se to po tome što se često navraća na to otajstvo. O tome imamo svjedočanstvo na ovim[31] mjestima: *Heb* 1,3; 8,1; 10,12 i 12,2.

Slike

Da bismo bolje shvatili što znači da se Isus nalazi u nebu gdje „sjedi“ Ocu „zdesna“, odvojeno svraćamo pozornost na ta oba ključna pojma. To činimo zato što se lako zamjećuje da je Isusovo „sjedenje“ Ocu „zdesna“ nezaobilaziva novozavjetna poruka. To mogu psvjedočiti mjesta kao: *Dj*

[30] Usp. BENOIT, *Exégèse*, 365-366; A. WAISER, *Himmel*, 330; F. J. SCHIERSE, *Himmel*, 359; T. D. QUINN, *Ascension*, 930.

[31] Usp. C. SPICQ, *Hébreux*, 10-11. 232-234. 309-310. 388.

2,34; *Ef* 1,20 i *Otk* 3,21. Uostalom, to je otajstveno „sjeđenje zdesna“ prešlo u redovitu drevnu katehezu i najšire crkveno propovijedanje. To bjelodnao svjedoči činjenica[32] što Isusovo „sjedenje zdesna“ kao naznaku za njegovu proslavu u duši i tijelu nalazimo u najjednostavnijima i najdrevnijima crkvenim Vjerovanjima.

U davno je vrijeme „sjediti“[33] i „sjedenje“[34] imalo različito i bogato znakovito i znamensko značenje. Iz arheoloških iskopina, bogoslužnih knjiga i najraznovrsnijih književnih vrela može se vidjeti da Bogu i božanstvima odgovara da „sjede“ dok molitelj pred Bogom „stoji“ i ponizno moli. Čak se i u Starome zavjetu o Jahvi kaže da „sjedi“. Izaija svjedoči kako je vidio Boga gdje „sjedi na prijestolju“ (*Is* 6,1).

U Novome se zavjetu iznimno često[35] navodi da Bog „sjedi na svome prijestolju“. Posebice je vladaru vlastito „sjediti na prijestolju“. Tek kada vladar „sjedne na prijestolje“, potuno je zauzeo vlast. I sucu je oznaka da „sjedi“. Po Novome će zavjetu sudac zadnjega suda „sjediti“ dok bude „sudio“ (*Mt* 19,28). I učitelj redovito „sjedi“ kada poučava. Tako i u Novome zavjetu piše da bi Isus „sjeo“ (*Lk* 4,20) i onda počeo poučavati.

Iz navedenih primjedaba o davnoj uporabi riječi „sjediti“ može se donekle naslutiti da su rani kršćani u proslavljenome Kristu koji „sjedi“ raspoznali svoga Boga, vrhovnoga vladara i suca te jedinoga učitelja.

Ali Isusovo se „sjeđenje“ donekle odnosi i na njegovu osobu i djelo na nebesima. Sjeđenje je za drevno poimanje bogat znak različitoga sadržaja. Sjedi tko je završio posao te se konačno odmara od truda i napora. I Isus je završio svoje zemaljsko djelovanje. Ispunio je poslanje i Očevu volju. Sada sjedi. Ipak to ne znači da je dokon. Sada se utječe za vjernike i zagovara ih kod Oca.

Isus „sjedi“. To je znamen da je Otac prigrlio i potvrdio njegovo djelo. Nagradio ga je „sjedenjem“. Sjedenje naznačuje čast i blaženstvo koje se nakon uskrsnuća i uzašašća protegnulo na Gospodinovo tijelo i dušu. Isus je u slavi.

[32] Usp. J. DANIÉLOU, *Bible*, 416.

[33] Usp. C. SCHNEIDER, *Kathizô*, *443-447*.

[34] Usp. C. SPICQ, *Hébreux*, 10-11. 232-234. 309-310. 388.

[35] Usp. *Otk* 4,2; 51; 6;16; 7,10; 19,4; 20,11; 21,5.

Uz to što Novi zavjet naviješta da Isus poslije uskrsnuća i uzašašća u nebu „sjedi", također naznačuje da „sjedi" Ocu „s desne strane". Koji put u novozavjetnim ulomcima čitamo[36] da Krist „sjedi zdesna", a katkada naprosto da je Ocu „s desne strane".[37]

Razumije se da ni izričaj „zdesna" nije bez vrijednosti niti puki radoznali dodatak. Zna se da je za drevno biblijsko i vanbiblijsko poimanje „desnica" znak moći i vlasti. Otac je uskrsloga Krista stavio na svoju „desnu stranu". Tim se slikovito izrazilo da mu je dao vrhovnu silu i snagu.

Isus je nakon uzašašća posvemašnji gospodar u svakome smislu. Njegovoj se vlasti sve podlaže. Ništa nije povrh uzašloga Krista. On je Ocu „zdesna". Na njemu počiva svemoćna i svevišnja „desnica".

Značajno je da je desna strana prihvaćeni znak i dokaz najveće časti i poštivanja. Zato desna strana kod Oca pripada proslavljenome Isusu. Od Očeve desne strane nema ništa časnije ni uzvišenije. Stoga Krist zauzima tu stranu.

Zdesna je dobro i dobrota. Od desnice dolazi pomoć i uspjeh. Desnicom se sklapa sporazum i savez. Isus je u slavi. Ocu je „zdesna" da nam dijeli dobro, osigurava uspjeh i čuva utanačeni savez.[38]

Spasenjska vrijednost

Soteriološku vrijednost[39] Isusova uzašašća nije nimalo teško uočiti. Ta je vrijednost uistinu golema. Uzašašće je konačna postaja svekolike spasenjske povijesti. Isus je u svijetu živio zbog uzašašća. I Duh je sišao u svijet radi uzašašća. Uzašašće je svrha i zdanji cilj u ljudskome pozivu i sudbini. Sve je radi uzašašća.

Uzašašće se već obistinilo za Isusovu dušu i tijelo. Ali je Isusovo čovještvo „prvina" (1 *Kor* 15,20). To znači da je Bogu „zdesna" kao prvi plod svekolike buduće žetve. Međutim, po zakonu „prvine" gdje je

[36] Tako na primjer: *Heb* 1,3; 8,1; 10,12; 12,2; *Ef* 1,20; *Dj* 2,34 itd.

[37] Evo nekoliko navoda: *Rim* 8,34; *Dj* 7,55; *Kol* 3,1.

[38] Usp. W. GRUNDMANN, *Deksios*, 37-39; H. LESETRE, *Main*, 583-584; Ch. BLENDINGER, *Deksiós Theologisches Begriffslexikon*, 627-628; C. SPICQ, *Hébreux*, 10-11.

[39] Usp. W. WEISER, *Himmel*, 333; F. J. SCHIERSE, *Himmel*, 360.

„prvina" doći će posredstvom "prvine" i svekoliki preostatak. Isus je također „glava" (*Ef* 1,22). Kao „glava" sada „sjedi" kod Boga. Razumije se da će i „udovi" jednom biti gdje je njihova „glava". Drugdje se kaže da je Isus „prvorođenac" (*Kol* 1,18). On je to „među mnogom braćom" (*Rim* 8,29). Pavao, doduše, reče „mnogom", ali kao semit podrazumijevaše svu „braću".

Sami je Isus nakon uskrsnuća učenike nazvao „svojom braćom" (*Iv* 20,17). Kao prvi od braće nalazi se poslije uzašašća u nebeskoj slavi. To znači da će se tamo oko njega jednom okupiti sva njegova bezbrojna „braća".

Pavao u *Ef* 2,6 naznačuje da je Bog vjernike s Isusom „suposjeo na nebesima". Tako se vjernici već otajstveno nalaze „u Kristu Isusu" (*Ef* 2,6) i po njemu Bogu „zdesna". Vjerojatno Apostol ima pred očima krajnji cilj krsnoga sakramenta. U *Ef* 2,6 izvlači zadnji zaključak iz svoga općenitog krsnoga nauka. Pavao je, naime, učio da kršćanin po krsnome činu „srašta" (*Rim* 6,5) s Isusom. Tim se otajstvom ukorjenjuje u cjelovito Kristovo djelo kojemu je uzašašće bitni dio. Tako se vjernik po krstu već nalazi u Kristu koji je uzašao te se i za nj može kazati da s Gospodinom „sjedi Bogu zdesna".

Sam je Isus često, nedvojbeno i otvorneo učio da mora najprije uzaći na nebo kako bi poslao Duha Svetoga. Uzašli je Krist zaslužio svojoj zajednici najveći dar. To je Božji Duh. S uzašašćem se dobiva Duh. Duh je u neku ruku zamjena za uzašloga Gospodina. Od uzašašća do Kristova ponovnog dolaska Duh je Sveti u Crkvi božanska prisutnost među ljudima. Stoga Crkva može živjeti i djelovati.

Starozavjetno uporište

Pri izražavanju i oblikovanju Kristova uzašašća te pri tumačenju njegova smisla odlučnu su ulogu izvršili neki starozavjetni ulomci. Ovdje u prvome redu mislimo na ove Psalame: 109,1; 67,19 i 23,7. Prvo se naznačeno mjesto uistinu iznimno često susreće u Novome zavjetu kada je govora o uzašašću. Mnogo je puta neposredno navedeno,[40] ali se no-

[40] Tako na primjer: *Dj* 2,34-35; *Ef* 1,20-22; *Heb* 10,12-13 itd.

vozavjetnici isto tako i samim prisjećanjem na nj pozivaju.[41] Slično se može reći i za *Ps* 67,19. Očito je[42] da se na njemu zasniva *Ef* 4,7-11. Za *Ps* 23,7 bilo bi teže u Novome zavjetu naći izrane tragove, ali je ipak vidiljivo da je Novi zavjet katkada i *Ps* 23,7 vezao uz tajnu uzašašća.

Motrimo li spomenute Psalme, lako se uočava da je već i u njima nagoviješteno uzašašće kako ga poima Novi zavjet. U Psalmima se govori kako Mesija „uzlazi na visinu" (*Ps* 67,19), „sjeda zdesna" (*Ps* 109,1) i tako se kao „kralj penje u slavu" (*Ps* 23,7). Kod svoje nebeske proslave i pri uzašašću Mesija „vodi sužnje" (*Ps* 67,19) koji su bili „dušmani" i od njih u znak pobjede uspostavlja „podnožje svojim nogama" (*Ps* 109,1).

Sve je to preuzeto u Novi zavjet. I u njemu se naročito ističe i rado ponavlja da je Isusovo uzašašće pobjeda nad „neprijateljima" koji su zapravo različiti razredi glavnoga protivnika. To je đavao. U Novome zavjetu neprestance se ponavlja da je proslavljeni Krist nadjačao, podjarmio i učinio „suženjima" sva „vrhovništa, vlasti, moći i gospodarstva" (*Ef* 1,21). Sve je to sada „podnožje za njegove noge".

Uostalom, Kristov je spor s „neprijateljem Boga i ljudi" drevan. Star je koliko i ljudska povijest. Već je kod prvoga pada naviješteno da će „on" (*Post* 3,15) — to je Krist — uništiti „zmiju" koja je đavlovo oličenje. Na prvi se pogled učinilo da je đavao pobijedio u pustinjskome napastovanju (*Mt* 4,1-11). Đavao je također „ušao u Judu" (*Lk* 22,3) i iz njegova srca Gospodina odveo u smrt.

Ipak je uzašašće konačno ročište. Ono pokazuje tko je pobjednik. Paruzija će to svecima očitovati. Isus je već posvemašnji vladar. Njegovi su „dušmani" već postali „sužnji" i „položeni" kao što se „klupčica" podlaže „pod noge". Zato Crkvu ne mogu „nadvladati paklena vrata" (Mt 16,18). Također svaki kršćanin vjeruje i zna da će po uzašlome Gospodinu izaći kao pobjednik u vlastitim napastima i svim iskušenjima.

---

[41] Ups. J. DANIÉLOU, *Bible*, 410.415-418; F. J. SCHIERSE, *Himmel*, 358; H. LESETRE, *Main*, 583; C. SPICQ, *Hébreux*, 10.309; W. GRUNDMANN, *Deksiós*, 38; Ch. BLENDINGER, *Deksiós*, 627; TOB, 371, bilj. r. 547, bilj. s, 629. bilj.z.

[42] Usp. J. DANIÉLOU, *Bible*, 420; TOB, 580 bilj. t.

Augustinovo zapažanje

Augustin je sa svojim propovijedima za Uzašašće veliki i neposredni svjedok za taj blagdan. Već Augustin posjeduje naziv koji će u latinskome bogoslužju postati službeni izraz. To je *ascensio*.[43] Uz *ascensio* koji put Uzašašće naziva *quadragesima*. To čini stoga što je Krist „uzašao na nebo četrdesetoga dana" poslije uskrsnuća.[44] Proslava je Uzašašća *sollemnitas*[45] koja se „svečano"[46] posvuda „slavi".[47] Poznata je diljem „cijeloga kruga zemaljskoga".[48]

Augustin u svojim homilijama ističe[49] da je Isus na Uzašašće uzašao na nebo „s onim tijelom u kojemu je uskrsnuo". Isusova je „pùt" i „slugin lik", uzet kod utjelovljenja, prošao kroz uskrsnuće te je sada na nebesima. Riječ je, dakle, o pravome tijelu koje je Isus posjedovao u zemaljskome životu. To je tijelo u nebu. Samo je prethodno doživjelo uskrsnu milost i preobraženje uzašašća.

Posve je prirodno što hiponski biskup svojim priprostim vjernicima razjašnjuje ključne izričaje vezane uz blagdan i otajstvo Uzašašća. Rado tumači što znači kada se za Isusa kaže da od uzašaća do slavnoga povratka „sjedi" Ocu „zdesna". Augustin zna da njegovi jednostavni slušatelji oba izirčaja mogu shvatiti čisto tjelesno kao da bi u Bogu tobože bili nekakvi udovi kao i kod čovjeka.[50]

Izričaj „sjedi"[51] treba „razborito razglobiti očima vjere". Valja kazati što izriče i što isključuje. Po Augustinu, izraz „sjedi" naznačuje da Isus sada „boravi" i „prebiva" kod Oca. Tu se „odmara" i „počiva". Što „sjedi", ne isključuje da „stoji" i „hoda". Sjedenje je samo naznaka za „boravak" i „obitavanje".

---

[43] *Govor*, 271; 270,2; 261,1; 263,1; 265,1.

[44] *Govor*, 265,1; 270,3; 267,3; 268,4.

[45] *Govor*, 265,1.

[46] *Govor*, 265,1.

[47] *Govor*, 265,1; 263,1; 267,3; 370,2; 262,3.

[48] *Govor*, 262,3.

[49] *Govor*, 225,2; 212,1; 264,1.

[50] *Govor*, 214,8.

[51] *Govor*, 213,5; 214,8.

Augustin s još više pomnje i raščlanjenosti utvrđuje što znači da Isus na nebu sjedi „zdesne“[52] Ocu. Desna je strana, misli Augustin, dokaz i očitovanje da je Isus uzašašćem od Oca primio slijedeća dobra: „blaženstvo“, „sreću“, „blagostanje“, „čast“, „slavu“ i „uzvišenost“. Isus je uzašašćem „proslavljen“. Jasno je da se sve to mora nazvati: „neizrecivim“, „neprocjenjivim“, „neshvatljivim“ i „nerazumljivim“. Sve je to toliko „uzvišeno“ da premašuje sve ljudske pojmove i misli.

Krist koji „sjedi zdesna“ Ocu Augustinu u pamet doziva Gospodinovu učiteljsku ulogu.[53] Augustin zamišlja da je nebo „učiteljeva stolica“ s koje sve kršćane iznutra do konca vremena poučava naš „jedini Učitelj“. Isto tako proslavljenoga Krista zamišlja[54] kao sakupljača koji „kroz stoljeća“ prikuplja što je „otkupio“. Kada „skupi“ sve što mu pripada, „doći će“ i to će biti „konac vremena“.

Hiponski otac u svojim izlaganjima ne zaboravlja da se Uzašašće odnosi i na vjernike. Ono je i za „nas“.[55] U uzašašću Isus je jedino „prethodnik“. Uzašao je na nebo da ga za nas „pripravi“. Kod Oca je da „nas odozogo štiti“. Sjedi s Očeve desne kao „odvjetnik“ koji je „za nas“. Augustin naprosto i sažeto veli da je Isusovo uzašašće i „naše proslavljenje“. Isus je uzašao da svakoga od svojih učenika osobno i pojedinačno „pridigne“.

52 *Govor,* 213,5; 214,8; 263,3; 231,5; 270,2; 271.

53 *Govor,* 270,1; 261,2.

54 *Govor,* 263,1.

55 *Govor,* 195,3; 217,6; 263,1; 215,7; 261,1.

SEDMO POGLAVLJE

DUHOVI

Tijekom stoljeća

Povijest duhovskoga blagdana nije po sebi ni naročito složena ni nejasna. Tu zapravo valja razdvajati prva tri stoljeća od četvrtoga i petoga kada se svetkovina oblikuje kako je i danas slavimo. U prva je tri stoljeća[1] duhovska svečanost najuže vezana uz Vazam. S Vazamom je gotovo sačinjavala jedinstvenu i neraskidivu cjelinu. Duhovsko je slavlje počinjalo s euharistijom uskrsne nedjelje i zapremalo sedam narednih tjedana. Svi su dani toga razdoblja imali jednako bogoslužno značenje i jednako su se svečano slavili. Post je prestao. Pjevalo se aleluja. U crkvi se za molitava nije klečalo već stajalo.[2] Sadržaj je slavlja bilo vezmeno otajstvo u svom svome rasponu i pod svim vidovima.

Duhovsko se razdoble redovito nazivalo *Pentekostê.* Riječ znači „pedeseti“. Podrazumijevalo se „dan“. Prema tome, riječ je o „pedesetome danu“ i „pedeset dana“. Naziv *Pentekostê* rabio se u cijeloj Crkvi. Njime se služio Istok i Zapad. Toliko se udomaćio[3] i u Zapadnaoj crkvi da ga latinsko bogoslužje i latinski teološki pisci smatraju vlastitim. Bilo je pokušaja[4] da se umjesto *Pentekostê* na latinskome području uvede naziv *Quinquagesima.* Ali red nam je priznati da se predloženi naziv kao naznaka za duhovsko doba i duhovski blagdan nije nikada i nigdje posve ustalio.

Riječima *Pentekostê* i *Quinquagesima* u prva se tri stoljeća označivalo svih pedeset dana što teku od Uskrsa do Duhova kao i sami pedeseti dan kada je, po *Dj* 2,1, sišao Duh Sveti. Pri tome je naglasak katkada na pedeset dana što su zasebna jedinica u bogoslužnoj godini, kadšto izravno na

1 Usp. E. J. JOHNSON, *Pentecost,* 109; J. DANIÉLOU, *Bible,* 430; A. CHAVASSE, *Cycle,* 713; J. A. JUNGMANN, *Gottesdienst,* 224; *Liturgie,* 41; J. BECKMANN, *Pfingsten,* 311; V. SAXER — F. COCCHINI, *Pentecoste,* 2751-2752.

2 Usp. G. W. LAMPE, *Lexicon,* 1060; J. BECKMANN, *Pfingsten,* 311-312; J. A. JUNGMANN, *Liturgie,* 41; V. SAXER — F. COCCHINI, *Pentecoste,* 2751-2752.

3 Usp. Chr. MOHRMANN, *Sondersprache,* 134-135.

4 Usp. E. J. JOHNSON, *Pentecoste,* 109.

samome pedesetome danu. Ali se, pravo govoreći, ni u kršćanskoj svijesti ni u bogoslužju jedno od drugoga nije strogo odvajalo.[5]

Svjedoci za šire poimanje *Pentecoste* gdje se jednako vodi računa o cjelokupnom razdoblju od Uskrsa do Duhova kao i o zadnjem danu toga razdbolja dadu se dosta rano naći među kršćanskim teolozima. Tu se redovito napominje Origen[6] i još češće Tertulijan.[7] Upravo Tertulijan[8] jasno razdvaja *Pentecoste* kao omeđeno doba i kao istaknuti zadnji dan dotičnoga razdoblja. To, dakako, još ne znači da se već u Tertulijanovo doba duhovski blagdan oblikovao kao samostojna svetkovina. Tada su Duhovi još uvijek vazmena svetkovina.

Tek se tijekom četvrtoga stoljeća[9] Duhovi kao odvojeno slavlje polako počinju izdvajati i osamostavljivati. Zadnji je dan vazmenoga doba stao dobivati naročito značenje. Ono što je Uskrs oduvijek bio na početku vazmenoga razdoblja, Duhovi su postali na koncu. Sada se Duhovi uzimlju i shvaćaju kao svečani vazmeni zaključak. Kao što Uskrsom počinje zasebno bogoslužno vrijeme, Duhovima završava. Ipak treba čekati peto stoljeće da se u punini oblikuje duhovska svečanost kakva se danas slavi u Crkvi.

Razni su se razlozi isprepleli[10] koji su uvjetovali da se upravo kroz četvrto stoljeće osjeti potreba za posebnom svetkovinom koja se donekle razlikuje od uskrsne i vazmene. Sigurno u to doba brojni kršćani već hodočaste u Svetu zemlju gdje zamjećuju da se tu na različite dane slave različiti povijesno-spasenjski događaji. Tako je i Egerija[11]upoznala Zapad da se Duhovi u Jeruzalemu časte kao zasebna vjerska svečanost.

Osim toga u četvrtom se vijeku Crkva osjetila dosta jakom i ukorijenjenom u društveni život da može svjesno potiskivati neznabožačke obrede. To se praktično najbolje vršilo ako se umjesto poganskih svečanosti

5 Usp. R. CANTALAMESA, *Ostern*, XXXIII-XXXIV; E. J. JOHNOSON, *Pentecost*, 109.

6 Usp. E. J. JOHNSON, *Pentecost*, 109; A. P. FRUTAZ, *Pentecoste*, *1156*. *Čak je moguće da se Duhovi spominju već u Epistola Apostolorum* (c.4) oko g. 170. Usp. A. ARENS, *Pfingsten*, 422; E. J. JOHNSON, *Pentecost*, 109.

7 *De bapt*, 19; PL, 1, 1331BC; *De cor*, 3; PL, 2,99A.

8 Usp. A. P. FRUTAZ, *Pentecoste*, 1156; E. J. JOHNSON, *Pentecost*, 109; A. ARENS, *Pfingsten*, 422.

9 Usp. J. DANIÉLOU, *Bible*, 430.444; A. CHAVASSE, *Cycle*, 713-694; A. ARENS, *Pfingsten*, 422; A. P. FRUTAZ, *Pentecoste*, 1157; V. SAXER — P. COCCHINI, *Pentecoste*, 2751-2752; Chr. MOHRMANN, *Sondersprache*, 134; J. A. JUNGMANN, *Gottesdienst*, 225; J. BECKMANN, *Pfingsten*, 311.

10 Usp. J. DANIÉLOU, *Bible*, 430.

11 Usp. A. P. FRUTAZ, *Pentecoste*, *1157*.

zavedu kao protuteža kršćanski blagdani. Ali blagdani su dobro došli i protiv krivovjerja. Također su u život provodili i saborske odluke donesene da se suzbiju zablude i krivi nauci. Svega je toga bilo u četvrtome stoljeću i na pneumatološkome području. Stoga je razumljivo što se u to vrijeme počeo uvoditi zasebni duhovski blagdan.

Čini se da prvu vijest[12] o duhovskoj svetkovini dobivamo sa španjolskoga elvirskog sabora. Taj je sabor oko g. 305. Duhove spomenuo[13] u jednoj svojoj odredbi kao zaseban blagdan. I Nicejski sabor[14] iz g. 325. spominje[15] Duhove. Kasnije o blagdanu govori Ambrozije[16] kao i već spomenuta redovnica Egerija.

Bdjenje

I Duhvi će po uzoru na Vazam dobiti vlastito bdjenje.[17] Služit će za svečano dijeljenje krsnoga sakramenta. Tko se ne bi iz raznih razloga krstio u vazmenoj noći, otajstvu je pristupao na duhovskome bdjenju.

Posve je jasno zašto je krst naročito vezan uz blagdan Duha Svetoga. Krst dijeli milost koja je djelo Božjega Duha. Krštenje je preporođenje iz vode i Duha. Bez Duha krsta ni nema. Kršćanski je krst duhovno krštenje. Stoga je pravo nadahnuće što su se u ranoj Crkvi ljudi krštavali i kod duhovskoga bdjenja.

Osmina

Bilo je pokušaja da i Duhovi dobiju „osminu". Ipak se ta „osmina" nije posvuda uvriježila. Nije se, valjda, htjelo rušiti sklad uobičajenih „pedeset dana". Stoga se duhovska „osmina" najčešće svodila na samo jedan dan.[18]

12 Usp. V. SAXER — F. COCCHINI, *Pentecoste*, 2751-2752; J. BECKMANN, *Pfingsten*, 312.

13 Pogl. 43; PL, 84, 303-310.

14 Pogl. 20; PL, 56, 827C.

15 Usp. V. SAXER — F. COCCHINI, *Pentecoste*, 2751-2752.

16 Usp. A. P. FRUTAZ, *Pentecoste*, 1157.

17 Usp. E. J. JOHNSON, *Pentecost*, 109-111.

18 Usp. E. J. JOHNSON, *Pentecost*, 109-111.

Dj 2,1-13

Glavni je sadržaj[19] duhovskome blagdanu od početaka pružao ulomak iz *Dj* 2,1-13. Duhovi su obećani dolazak Duha Svetoga. Na Duhove postaje zbiljom „obećanje“ koje prožima Stari zavjet i protječe cijelom novozavjetnom objavom. Duh je dar koji je uzašli Krist poklonio sovjoj Crkvi. Od Duhova Duh je u Crkvi kao zagovornik, tješitelj i branitelj. Omogućuje život i djelo svekolike Crkve. Crkva po Duhu propovijeda i širi evanđelje. S Duhom oprašta grijehe i opravdava ljude. Crkva je živa jer ima Duha.

Duhovski je blagdan također uspostava novoga i Kristova zakona. Takva je bila i starozavjetna Pedesetnica. Bila je blagdansko sjećanje na Mojsijev zakon od kojega je živio drevni Božji narod. Duhovi su svetkovina novozavjetnoga zakona jer Duh Sveti jedini omogućuje da se u životu obistini taj zakon. Novi se zavjet svodi na ljubav prema Bogu i bližnjemu ili na ljubav Boga u bližnjemu odnosno bližnjega u Bogu. Ljubav se pak može ostvariti jedino ako je dade onaj koji je u sebi i po sebi ljubav. To je smao Duh Sveti. On je Ljubav između Oca i Sina koji su također ista ljubav. Tako Ljubavlju koja je Duh Sveti kršćani ostvaruju zakon ljubavi. Stoga je silazak Duha Svetoga na Duhove blagdan kršćanskoga zakona koji je u konačnici isključivo ljubav ukoliko kršćani jedino vjeruju u Boga „koji je ljubav“ (1 *Iv* 4,16).

Davna je židovska Pedesetnica isto tako bila uspomena na uspostavu saveza između Boga i Izraela. I to se u punini ostvaruje na kršćansku Pedesetnicu. Novi savez koji je Bog sklopio s čovjekom u Isusu Kristu može ostvariti tko posjeduje Duha. Bez Duha u srcu nitko ne ostaje vjeran obećanju zadanu Bogu.

Duh je jedina sila i moć od koje potječe svako dobro. Duh je u sebi snaga i jakost. On čovjeku omogućuje vjerno opsluživanje savezničkih ugovora utanačenih s Bogom. Bez Duha svaki je čovjek u duši prekršitelj i vjerolomac.

U židovstvu je Pedesetnica bila blagdan Bogu prinesenih prvina. Bila je zahvalnica za žetvena dobra. I to se dade vezati uz duhovski blagdan. Na Duhove Crkva dobiva Duha kao „zalog“ (2 *Kor* 5,5). Darovani Duh sobom svjedoči da će Crkva dobiti i ostalo što još nije primila i što je u budućnosti

[19] Usp. V. SAXER — F. COCCHINI, *Pentecoste*, 2751-2753; J. DANIÉLOU, *Bible*, 444; E. J. JOHNSON, *Pentecost*, 109; A. ARENS, *Pfingsten*, 422; R. CANTALAMESSA, *Ostern*, 203.

čeka. Tko ima „zalog“, zacijelo će imati sve. Gdje je božanski „dio“, bit će i „punina“. Zato Crkva na Duhove u bogoslužju zahvaljuje što je Duha primila kao „dar“ (*Dj* 10,45) i „jamstvo“ (2 *Kor* 1,22).

Razumljivo je što se kršćanska misao pri tumačenju duhovskoga blagdana prvenstveno zaustavila na *Dj* 2,1-14 i na Petrovu govoru što se neposredno nadovezuje na duhovski ulomak. Također je priordno što se iz novozavjetnoga izvještaja naročito isticalo da su „svi“ i „svaki“ od nazočnih primili na prve Duhove božanskoga Duha.

Duh je prvenstveno dat zajednici. Samo se u Crkvi može primiti. Izvan Crkve i nezavisno od nje nema Božjega Duha. Time se novozavjetno davanje razlikuje od starozavjetnoga. U Starome su zavjetu Duha primali vođe i istaknuti pojedinci. I to se zbivalo jedino u iznimnim prigodama. Od duhovskoga blagdana unaprijed Duh je trajno u Crkvi. Primaju ga svi njezini članovi. Svi su u Crkvi duhovni ljudi. Svako se buduće darivanje Duha zasniva i temelji na prvim Duhovima. Svi su naredni duhovni darovi izdanici i novi oblici temeljnoga dara poklonjena na novozavjetne Duhove.

Duh bijaše dan kao „vihor“, „oganj“ i „jezik“. Svrha je darivanja bila da se Crkva osposobi „naviještati“ evanđelje. Sadržaj propovijedi u bitnome su „veličanstvena Božja djela“.

Znamo da je za čovjeka biblijskih i drevnih vremena „vjetar“ tajanstveno biće. Znamen je snage i izvor života. Prelazeći preko voda i pun vlage stvara oblake i donosi kišu. Tako u pustinji zameće život. Vjetru je nalik Duh Sveti. Otajstven je, nepredvidljiv, slobodan. Vrelo je života. Udjeljuje snagu i moć. Sliči snaženome vjetru.

Ali Duh je i „oganj“. Sav je žar i plamen. Pruža toplinu i svjetlo. Poput vatre čisti svaku strast, opačinu i manu. Ljude koje zahvati, iznutra čisti i žari. Takvi su plameni i neporočni.

Duh daje „jezik“. Čovjek je bez Duha nijem. Niti govori niti ima što reći. Stoga je i Crkva s Duhovima počela govoriti. Do tada je gotovo bila gluha i nijema.

Po Duhu se „razglašuju Božja veličanstvena djela“. Svako je Božje djelo odlično i sjajno. Ipak je najblistavije uskrsnuće njegova Sina. Crkva je na Duhove dobila „jezik“ koji je Duh Sveti da svim poletom, žarom, snagom i čistoćom može svijetu naviještati Kristovo uskrsnuće. To joj je osnovna dužnost i poslanje.

„Treće doba“

Po Grguru iz Nazianza[20] s Duhovima počinje treće i zadnje razdoblje u objavi i povijesti spasenja. Prvo doba bijaše Stari zavjet. Tada se objavila i među ljudima učvrstila vjera u jednoga Boga i donekle nagovijestilo božanstvo Božje Riječi. U središtu je Novoga zavjeta — koji je drugo doba — Isus Krist i njegovo božansko dostojanstvo. Isusovim uskrsnućem i proslavljenjem učenici su konačno prionuli uz Kristovo božanstvo. Crkva s Duhovima — to je treće vrijeme — počinje vjerovati i u božansku čast Duha Svetoga.

Od Duhova se pa do ponovnoga Isusova dolaska proteže razdoblje u kojemu na zaseban način u svijetu djeluje Božji Duh. Duh u Crkvi i preko Crkve blagodati Kristova otkupljenja čini plodonosnim za ljude u vremenu kada žive i ondje gdje se nalaze. Ono što je Isus po Očevoj volji učinio za ljudski rod, Duh Sveti posredstvom vjere i otajstava u Crkvi primjenjuje na pojedince i na čitavu zajednicu koja prihvaća vjeru u božansko Trojstvo.

Augustin i Duhovi

Augustin se u svojim duhovskim homilijama zaustavio i donekle rastumačio sve glavnije novozavjetne tvrdnje o Duhu Svetome. Sve se to dade neposredno vidjeti u Augustinovu tekstu. Čak bi se moglo satkati dobra i gotovo cjelovita pneumatologija polazeći od Augustinovih duhovskih propovijedi. Mi ovdje jedino ukratko svraćamo pozornost na Augustinove primjedbe vezane uz sami duhovski blagdan. Tu, pravo govoreći, nema ničega naročito nova. Susrećemo iste blagdanske nazive koji su nam već od ranije poznati. Ali zbog cjelovitosti rada ni to ne želimo izostaviti.

Stječe se, ponajprije, utisak da se i u Augustina još uvijek nalazi neprekinuta nit koja je negda Duhove najuže vezala s vremenom što neposredno prethodi. Augustin kaže[21] da duhovsko razdoblje počinje od Gospodnje „muke“ i „uskrsnuća“. Završava se duhovskom svečanošću. Dugo je pedeset dana. Kroz to se vrijeme pjeva aleluja i iskazuju „hvale Bogu“. Vremenu je osnovna oznaka „veselje“ i „vedrina“.

[20] *Or theo,* 5,26.

[21] *Govor,* 228,1; 254,5.

Pedest povazmenih dana jesu „svečani dani“. Ali ti dani ujedno nešto drugo „označuju“. Znamenje su vječnoga blaženstva gdje će se u punini obistiniti „spokoj“, „sreća“, „radost“, „vladnje“ i „počinak“.

Poput svojih latinskih prethodnika i hiponski biskup[22] duhovski blagdan naziva *Pentecoste.* Na duhovski se dan[23] obistinio „dolazak Duha Svetoga“ koji je naš „veliki Bog“. Prilikom Duhova vjernici primaju[24] kao „Božji dar“ Duha. Duh je dar svih darova. Gotovo mu je ime Dar. U tome daru sadržani su svi drugi darovi. Zato je duhovsko slavlje[25] „velika milost“. Na Duhove je Crkva dobila[26] „milost duha Svetoga“. Prava je „milost“ sami Duh. Ali on je isto tako darovatelj svake i sve druge milosti. Milost koju nam je po Očevu naumu zavrijedio Krist pojedincima i Crkvi kao cjelini tijekom povijesti dijeli Duh Sveti.

Crkva, svjesna veličine događaja koji se zbio na prve Duhove, taj dan svake godine[27] „slavi“. Toga su dana[28] vjernici „razdragani“. Crkva se „sjaji u izgledu“[29] i svatko je „žarak u srcu“.[30]

Duhovski dan Augustin proglasuje[31] „svečanim“, „svetim“ i „milim“. Tada se obavljaju velike „svečanosti“.[32] Duhovi su u Crkvi „svetkovina“.[33] Kršćanska je pouskrsna Pedesetnica[34] „blagdan“ koji je „svet“, „svečan“ i „drag“.

[22] *Govor,* 228,1.

[23] *Govor,* 266,2; 267,1; 268,1; 269,1.

[24] *Govor,* 270,7.

[25] *Govor,* 267,1.

[26] *Govor,* 270,7.

[27] *Govor,* 266,2; 267,1; 269,1; 270,7; 271.

[28] *Govor,* 271.

[29] *Govor,* 271.

[30] *Govor,* 271.

[31] *Govor,* 268,1; 270,1; 271.

[32] *Govor,* 270,7.

[33] *Govor,* 269,1.

[34] *Govor,* 266,2; 267,1; 270,1.

OSMO POGLAVLJE

VJEROVANJE ILI SIMBOL

I.

Opće primjedbe

Nazivlje

Kršćanski je Istok i Zapad odvajkada posjedovao kratke pisane obrasce u kojima su se zbito sažimale i izražavale osnovne vjerske istine.[1] U oba su kršćanska dijela od ranih vremena ti obrasci imali različite nazive i imena.

Na Istoku se Apostolsko, Nicejsko i Carigradsko vjerovanje redovito nazivalo „ekumenskim simbolima“. Ostala Vjerovanja s manjim značenjem i omeđenijom raširenošću istočnjaci zvahu „izlaganje vjere“, „simbolska uspomena“, „učenje“ i „nauk“. Nije rijetkost da se na Istoku u davnini svako Vjerovanje naprosto označavalo kao „vjera“.

Već se iz spomenutih naziva dade naslutiti koju je ulogu Istok pripisivao Vjerovanju. U Vjerovanju je kratko sabrana i izložena vjera. Stoga je svako Vjerovanje u bitnome stanovito „izlaganje“ i razjašnjenje temeljnih objavljenih zasada.

U Vjerovanju se vjernik sjeća onoga što je sržno u njegovoj vjeri. Kršćanin zna da njegova vjera što se bitnoga tiče potječe iz Svetoga pisma i Predaje. Na to ga sjeća podsjetnik koji je Vjerovanje. Vjerovanje je „sjećanje“ i „spomen“ na vjerske temelje. U Vjerovanju se nalazi što je vjernik iz vjere naučio. Isto tako Vjerovanje je kršćanski nauk. Ono sadrži najvažnije što se uči i o čemu se poučava. U Vjerovanju je izražena „vjera“.

[1] Usp. M. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1821-1822; A. MICHEL, *Symboles*, 2925; P. FRANZEN, *Glaubensbekenntnis*, 935; Chr. MOHRMANN, *Sondersprache*, 157-158; J. H. EMMINGHAUS, *Symbol*, 1208; G. W. H. LAMPE, *Lexicon*, 1282; J. N. D. KELLY, *Glaubensbekenntnisse*, 37-38.41-42.60-65; *Oxford Latin Dictionary*, 1895; H. G. LIDDEL-R. SCOTT, *Lexicon*, 1676-1677; F. E. VOKES, *Glaubensbekenntnis*, 529-536; F. X. MURPHY, *Creed*, 434-437.

Poput kršćanskoga Istoka i Zapad je raznovrsno oslovaljvao svoja Vjerovanja. Među najstarije nazive svakako pripada izričaj „regula fidei“ ili „pravilo vjere“. Vjerovanje je „pravilo“ i „mjerilo“ za pravu vjeru. Prava je vjera u Vjerovanju. Ispravno je na što se može protegnuti „mjerilo“ koje se nalazi u Vjerovanju.

Uz to na Zapadu se Vjerovanje također nazivalo „ispovijed vjere“. Nerijetko se u istu svrhu govorilo samo „vjera“. Ali prije nego se usvoji i općenito prigrli naziv *credo*, posvuda se u latinskim crkvenim zajednicama kao oznaka za Vjerovanje upotrebljavao naziv *symbolum.*

Symbolum

S četvrtim se stoljećem u cijelom kršćanstvu uvriježuje *symbolum* kao službeni naziv za Vjerovanje. Tako će dugo trajati u oba kršćanska svijeta. U vijekovima što prethode četvrto stoljeće *symbolum* označava izricanje trojstvene vjere prilikom krštenja. Riječ je zapravo o upitima i odgovorima prilikom krštenja. Kod krsnoga čina krstitelj je pitao u tri navrata krštenika da li vjeruje u Oca, Sina i Duha Svetoga. Krštavani je triput jasno odgovarao na postavljeni upit. Upravo su se tri naznačena pitanja i odgovori na njih u prva tri stoljeća nazivali *symbolum.* To nam s obzirom na Zapad svjedoči Ciprijan koji govori o „krštenju sa simbolom“.[2] Za Istok je svjedok Firmilijan Kapadočki upravo u spisu koji je poslao Ciprijanu. Firmilijan u svome djelu spomnije *symbolum Trinitatis.*[3] To se pak jedino može odnositi na krsne upite i odgovore gdje se staložila vjera u božansko Trojstvo.

Ne može se sa svom sigurnošću kazati kada je riječi *symbolum* počela naprosto označavati Vjerovanje. Bilo je to, zacijelo, u četvrtom stoljeću. Nešto se još pobliže ne da ustanoviti. Ali nije teško vidjeti zašto *symbolum* počinje označavati Vjerovanje. U svakome je kršćanskome Vjerovanju jezgra i srčika vjera u božansko Trojstvo. Budući da je riječ *symbolum* već obilježavala trojstvenu vjeru izricanu u časnu kad se vjernik krsti, bilo je prirodno da ista riječ označi i svako drugo Vjerovanje ukoliko je u njemu osnovna nit vjera u Ocu, Sina i Duha Svetoga.

[2] *Ep* 69,7.

[3] Kod CIPRIJANA, *Ep* 75,11.

Nema sumnje da se riječ *symbolum* najprije pojavila među kršćanima koji su govorili grčki. Po sebi,*symbolum* je riječ grčkoga podrijetla. Ipak je zanimljivo da su je kao vjerski pojam prije i radije stali upotrebljavati latinski nego grčki kršćanski pisci. Možda je tome razlog to što je riječ *symbolum* bila iznimno dobro poznata latinskim profanim autorima i imala široko svjetovno značenje. Za Plinija je *symbolum* pečatni prsten. Plautu je otisak bilo kakvoga žiga. Katonu *symbolum* znači „punomoć" i „zakonsku obavezu".

U svezi s drevnom uporabom riječi *symbolum* korisna je Arnobijeva napomena. Arbonije navodi[4] koju je vrijedost *symbolum* kao pojam imao u onodobnim misterijskim religijama. Članovi pojedine misterijske udruge izricali su stanoviti *symbolum* da bi se međusobno prepoznali i znali da pripadaju u jednu te istu skupinu.

O korijenskome se značenju riječi *symbolum* još uvijek raspravlja. Kao moguće tumačenje navode se razna pojašnjenja. Vjerojatno se na iskonu riječju *symbolum* označavao stanoviti predmet. U pitanje je dolazio kakav kolut, štap ili neka pločica. U pretpismeno bi se doba u različite svrhe dotični predmet dijelio na dijelove te bi po dio uzimale stranke ili ljudi koji su između sebe utvrđivali kakav naročiti odnos. Odnos se mogao odnositi na prijateljstvo, ugovor ili sporazum. Dijelovi bi raskomadanoga predmeta svjedočili za utanačeni odnos.

Polazeći od spomenutoga, riječ je *symbolum*stekla zaista iznimno mnogo značenja. Ipak se u osnovi mora reći da je *symbolum* uvijek znak, znamen, lozinka, sredstvo raspoznavanja. Po znaku koji je *symbolum* utvrđivao se dogovor i savez između raznih stranaka. Ljudi su se putem „simbola" raspoznavali i prepoznavali. Čini se da bi to imalo biti izvorno značenje i vrijednost riječi *symbolum.* Nije teško uočiti da se taj temeljni smisao lako dade primijeniti na kršćansko Vjerovanje koje je znak raspoznavanja među kršćanima kao i znamen saveza i ugovora što se u krštenju uspostavlja s Bogom.

Možda nije nadomet zasebice navesti kako je u svoje doba Rufin iz Akvileje (+410.) tumačio riječ *symbolum.* Po Rufinu, *symbolum* dolazi od *symbolê.* Rufin, inače, *symbolê* prevodi s *collatio.* I grčka i latinska riječ znače: „snošenje", „skupljanje", „prinos", „spajanje". Riječ je, dakle, o cjelini koja nastaje prikupljanjem i sastavljanjem rasutih dijelova. Vidi se što zapravo

[4] *Adversus gentes,* 5,26; PL, 5,1137A.

Rufin želi kazati. Vjerovanje se sastoji od različitih članaka koji su sjedinjeni i tvore jednu novu jedinicu. Stoga je ono *symbolum* — sastavak zasebnih i zaokruženih tvorevina.

Osnovni obredi

Vjerovanje je u rano kršćansko doba posebice dolazilo do izražaja u katekumenatu. Postojao je jedan trenutak u toj krsnoj pripravi kad bi biskup osobno prigodom naročite svečanosti pružao katekumenima Vjerovanje. Od toga se dana katekumeni nazivali *competentes,* tj. oni što zajednički teže i hite prema otajstvu. Biskup bi istom prilikom ukratko izložio Vjerovanje. Pred krsnim pripravnicima bi ga izgovorio i oni bi ga morali naučiti naizust. Vjerovanje se nije pisalo. Svatko ga je morao znati napamet da mu se duboko kao najintimnija svojina usadi u srce. Službeno se taj čin nazivao *traditio symboli* — „predaja simbola".

Postajala je isto tako svečanost kad se obavljala *redditio symboli* — „vraćanje simbola". To se redovito vršilo uoči samoga krsta. I tom je zgodom biskup svečano propovijedao. Svaki je krsni pripravnik osobno i posebice izgovarao Vjerovanje. To je bio stanoviti vrhunac i kraj katekumenata.

Obred je „simbolskog vraćanja" naročito bio uzbudljiv u Rimu. Tu su budući krštenici s izdvojena i povišena mjesta izricali Vjerovanje. Činili su to pod budnim okom ostalih nazočnih vjernika.

U afričkim je Crkvama postojalo još jedno „vraćanje simbola". Obavljalo se tjedan dana nakon „predanja". Prigoda je za to bila „predaja" Očenaša. Ipak je to „vraćanje" bilo neznatnije i sporednije ako se usporedi sa svečanim obredom dan uoči samoga pristupanja krsnome otajstvu.

Svakako su nam „predaja" i „vraćanje simbola" namrli najbolje otačke propovijedi gdje se sjajno tumači Vjerovanje poglavitih krašćanskih središta.

Radi važnosti i nekih posebitosti vezanih uz te obrede u Augustinovoj hiponskoj zajednici, još ćemo se u nastavku s par riječi navratiti na taj predmet. Dodat ćemo što se u Hiponu zbivalo kod „predaje" i „vraćanja" Vjerovanja.

II.

Augustin i Vjerovanje

Dva obrasca

U *Govorima* koje ovdje objavljujemo Augustin članak po članak tumači dva ponešto različita Vjerovanja.[5] U tekstu koji se bilježi brojem 215 slijedio je Vjerovanje upotrebljavano svuda u sjevernoafričkim kršćanskim zajedicama i u njegovoj hiponskoj Crkvi. Drukčije je postupio u *Govorima* pod brojem 212, 213 i 214. Tu Augustin zapravo razjašnjuje Milansko krsno vjerovanje. To je obazac kojim je njega Ambrozije krstio. Zato je Augustin to Vjerovanje naročito cijenio i držao svojim vlastitim.

Ali ako se to Vjerovanje izbliza promatra, lako uvidimo da se u bitnome podudara s rimskim oblikom i da stoga nije naročito daleko od Vjerovanja afričke uporabe koja dolazi iz Rima. Ipak se ni razlike ne dadu ni prešutjeti ni zanemariti.

Razni nazivi

U *Govorima* koje obrađujemo u ovoj knjzi Augustin Vjerovanje tako reći svaki čas naziva[6] *symbolum.* Čak u nekoliko navata izravno naznačuje kako shvaća tu riječ. Tako jednom kaže[7] da se Vjerovanje zove *symbolum* jer se „u njemu kršćani" između sebe „prepoznavaju". Očito je da hiponski biskup tu polazi od već navedenog značenja riječi *symbolum.* Sprijeda, naime, rekosmo da *symbolum* može imati smisao „lozinke" ili „prepoznajne riječi".

Tko pozna Vjerovanje, kršćanin je. Po Vjerovanju se među ljudima raspoznaju kršćanski vjernici. Stoga se Vjerovanje naziva *symbolum.*

[5] Usp. J. N. D. KELLY, *Glaubensbekenntnisse,* 109.171; H. de LUBAC, *Foi,* 60-61; A. HAHN — G. L. HAHN, *Symbole,* 58-59; F. X. MURPHY, *Creed,* 436-437; F. E. VOKES, *Glaubensbekenntnis,* 531-532.

[6] *Govor,* 215,1; 59,1; 227; 215,9; 223,2; 228,3; 278,2; 214,1; 214,8; 213,1; 213,2; 213,11; 212,1; 212,2.

[7] *Govor,* 213,2.

Augustin također ne zaboravlja[8] da je *symbolum* kao vjerski pojam „stanovita slika". Po sebi *symbolum* je „prevedena riječ". Dolazi iz svijeta „kupaca i trgovaca". Trgovački svijet i poslovni ljudi „između sebe" uspostavljaju „savez" i „društvo" koje se zasniva na „ugovoru" utemeljenu na „danoj riječi". Sve se to sadrži i nalazi izraženo u riječi *symbolum.* Tako je *symbolum* trgovački ugovor koji počiva na zadanoj riječi, povjerenju i uzajamnoj vjernosti. Otuda kao „stanovita sličnost" *symbolum* označuje Vjerovanje gdje su pohranjene ugovorne riječi kojima se uspostavlja Crkva kao „društvo". Po Vjerovanju se postaje član u Crkvi. Ali se isto tako stvara savez i sklapa ugovor sa samim Bogom. Stoga se Vjerovanje smije i može nazivati *symbolum.*

Augustin isto kaže i kada kraće ističe[9] da Vjerovanje nazivamo *symbolum* jer se u njemu nalazi „vjera" odnosno „riječ data našemu udruženju". Mislimo da hiponski biskup pod „udruženje" istodobno podrazumijeva zajedništvo s Bogom i Crkvom. Augustin na istome mjestu dodaje da je *symbolum* isto što i „znak". Time zaista usvaja i preuzima najosnovnije značenje riječi. Po „simbolu" koji je Vjerovanje i „znak" raspoznaje se „vjerni kršćanin". Vjernik je samo onaj koji kao dokaz može „pružiti" Vjerovanje.

Čak stječemo dojam da u svome tumačenju pojma *symbolum* Augustin nije zaboravio ni ono razjašnjenje koje smo sprijeda vezali uz ime akvilejskog svećenika i drevnog otačkog prevodioca Rufina. Augustin u par navrata[10] uz Vjerovanje prislanja naznake kao što su: „sastavljeno", „obuhvaćeno" i „skupljeno". Po Augustinu, Vjerovanje je „sastavak" i „obuhvat" nastao iz onoga što je mnogo šire i opsežnije. Vjerovanje se zove *symbolum* ukoliko je „skup" ili „zbroj" raspršenih članaka. Što se nadugo i široko iznosi u Pismu i Predaji, u Vjerovanju je ukratko „skupljeno". Zato se Vjerovanje naziva „simbol".

Ali Augustin Vjerovanje ne zove samo „simbol". Katkad ga naziva *regula* što znači „mjerilo" i „pravilo". Pobliže određujući Vjerovanje kao „pravilo", hiponski učitelj češće bilježi[11] da je ono „pravilo vjere". U Vjerovanju je prava i pravilna vjera. Sve se u vjeri mjeri tim „mjerilom". Ništa u

[8] *Govor,* 212,1.

[9] *Govor,* 214,12.

[10] *Govor,* 214,1; 212,2; 213,2.

[11] *Govor,* 186,2; 59,1; 213,2.

vjeri nije ispravno što se ikako odvaja od Vjerovanja kao „pravila". Sva je pak prava vjera u Vjerovanju. Zato je Vjerovanje „pravilo spasenja".[12] Uvjetuje konačno čovjekovo „spasenje". Ne spašava se, tko se ne ravna i nije u skladu s tim „pravilom".

Možda i Augustin po drevnom običaju barem na jednome mjestu[13] Vjerovanje naprosto naziva „vjera". To je, jasno, naročito dubok i točan način poimanja. Središte je svakoga Vjerovanja iskaz vjere u osobe i djelo božanskoga Trojstva. U tome je zapravo sva kršćanska vjera. To je kršćaninov pečat. Po vjeri u Trojstvo i trojstveno djelo kršćanin je nešto zasebno i vlastito u svijetu. Ta je pak vjera jednostavno i u svojoj punoći izražena u Vjerovanju. Stoga je prirodno da se Vjerovanje naprosto naziva „vjera". U ranijim se, naime, kršćanskim stoljećima riječ „vjera" neposredno i bez ikakva dodatka odnosila na vjeru u trojstvenu tajnu.

Svu vrijednost i uzvišenost Vjerovanja Augustin vidi u tome[14] što sadržaj Vjerovanja nije ništa ni „novo" ni „nečuveno". Vjerovanje je samo dobar i jasan sažetak onoga što vjernici čuju „na različite načine" izneseno „u svetim pismima" i „crkvenom propovijedanju". Vjerovanje ne teži za izvornošću. Njegov je smisao u tome da vjerno obuhvati široke biblijske raspone i da prikupi što se kao sržno proteže kroz stoljetnu predaju.

Značajke Vjerovanja

Augustin gotovo s oduševljenjem bilježi da se u Vjerovanju nalazi[15] „vjera majke Crkve". Tu je pohranjeno[16] „što se vjeruje" i „u što se mora vjerovati". Vjerovanje „poučava pamet".[17] U njemu je baš „sve"[18] što smo dužni vjerovati. Polazeći od tih razmišljanja, Augustin je govorio[19] o „otajstvu" što se skriva i nalazi u Vjerovanju kao „simbolu".

[12] *Govor*, 215,2.

[13] *Govor*, 215,2.

[14] *Govor*, 212,2; 214,1.

[15] *Govor*, 215,1.

[16] *Govor*, 213,1; 59,1.

[17] *Govor*, 213,2.

[18] *Govor*, 212,1.

[19] *Govor*, 228,3.

Za Augustina Vjerovanje je *sacramentum symboli*. Sadrži i uvodi u središte kršćanskog „otajstva". To su istine o Vjerovanju. Hiponski biskup Vjerovanje također naziva *sacrosancti martyrii symmbolum*.[20] U naznaci je svakako zanimljiva riječ *martyrium* koja u kršćanskome rječniku znači „svjedočenje" i „mučeništvo". Značenja su se zbližila jer je „mučeništvo" vrhunski oblik „svjedočenja". Stoga je „mučenik" u krajnjoj crti „svjedok". Svjedočio je krvlju i smrću.

Augustin vjerojatno u svome neobičnome i dosta čudnome izričaju čuva oba značenja riječi *martyrium*. Vjerovanje je kao simbol *sacrosanctum*. Znači da je „nepovredivo" i „presveto". Također je „svjedočanstvo". Prema tome, Vjerovanje je nepovredivo i presveto svjedočenje. Nepovredivi je i presveti iskaz vjere. Ali Vjerovanje se veže i uz „mučeništvo". Mučeništvo potječe iz Vjerovanja. Kršćani su zacijelo u zadnjoj raščlambi zbog Vjerovanja postajali mučenici. Mučeni su svjedočeći za Vjerovanje.

Augustin je i time razdragan što je Vjerovanje dosta kratko.[21] Tu njegovu oznaku rado ističe i ponavlja. Veli da je Vjerovanje „kratko brojem riječi". Ono je „kratki obrazac". Sadrži „mali broj riječi". Nije „veliko". Vjerovanje se „brzo izgovori".

Hiponski biskup namjerice naglasuje kratkoću Vjerovanja da mu se što bolje vidi sadržajna širina, dubina i visina. I to Augustin s ponosom utanačuje. Kaže da je Vjerovanje „veliko" ako se gleda na „znamenitost misli" što su u njemu kazane. Vjerovanje, doduše, nije „pamćenju na teret" niti „pamćenje opterećuje", ali se u njemu „mnogo stekne". Nije opsegom „veliko". Ono je „veliko" sadržajem. Vjerovanje puno „vrijedi" kada se „važu" u njemu sročene i izrečene misli.

Sve što je naznačeno u Vjerovanju, tu je da je čovjek „može spasiti".[22] Vjerovanje je sastavljeno „radi vječnoga spasenja". Po njemu se „izgrađuje vjera". U naravi je Vjerovanja[23] da se „ispovijeda" i „kazuje ustima".

[20] *Govor*, 215,1.

[21] *Govor*, 59,1; 214,1; 214,2; 213,2; 212,1; 212,2.

[22] *Govor*, 214,1.

[23] *Govor*, 214,1; 214,2.

Bogoslužje

Augustin u *Govorima* koje smo preveli dijelom navodi bogoslužje koje se — kako već naznačismo — općenito vršilo u Crkvi kao naročita počast iskazana Vjerovanju. Tako govori o danu kada katekumeni „zajednički" potkraj toga pripravnog razdoblja „primaju"[24] Vjerovanje. Toga su ga dana prvi put čuli kao naročiti bogoslužni obrazac. Vjerovanje im je „predao"[25] biskup.

Katekumeni su bili dužni[26] Vjerovanje naučiti. Morali su ga usaditi u „pamćenje". Kod toga se nisu smjeli služiti nikavim pisanjem kao pripomoći. Vjerovanje se uči „slušanjem". Pisanje nije dolazilo „na nikakav način u pitanje". To se naprosto „nije dopuštalo". Vjerovanje se zapisivalo „u srce", a ne na kakve „ploče" ili koju „drugu tvar".

Čini se da su u Augustinovoj zajednici — na to se kanimo još navratiti — katekumeni već „poslije osam dana"[27] nakon „primanja" Vjerovanja kod „primanja" Očenaša prvi put Vjerovanje „uzvraćali". Augustin, inače, često[28] spominje čin „vraćanja" Vjerovanja. Riječ je zapravo o tome da su katekumeni dan prije krštenja „pojedinačno" i „napamet" izgovarali naučeni tekst Vjerovanja. To je bio uvjet da sutradan smiju pristupiti krsnome zdencu.

Trajno sjećanje

Augustin snažno naglasuje[29] pred svojim slušateljima da se Vjerovanje krštenjem ne stavlja na stranu. Ono ne smije pasti u zaborav i postati mrtva prošlost. Vjerovanje treba „uvijek držati" i „vazda ga se sjećati". Ono mora odzvanjati „dušom i srcem". Vjerovanje nije dopušteno „nikada zaboraviti". Vjernici Vjerovanje izgovaraju prolazeći „svojim ulicama". Ponavljaju ga na „vlastitim ležajima". U pameti im je „između obroka". Dok „tijelom spavaju", srcem „bdiju" u Vjerovanju.

---

24 *Govor*, 215,1; 213,2; 212,1.

25 *Govor*, 214,1; 213,2; 212,1.

26 *Govor*, 214,1; 214,2; 212,2; 59,1.

27 *Govor*, 213,1; 213,11.

28 *Govor*, 215,1; 59,1; 227; 213,11; 214,1; 213,2.

29 *Govor*, 212,2; 213,2; 215,1.

Hiponski način

Radi boljeg shvaćanja Augustinovih *Govora* vezanih uz Vjerovanje još se — kako obećasmo — podrobnije vraćamo na obrede koji su, čini se, naročito u Hiponu pratili „izručivanje" i „vraćanje" Vjerovanja. U Augustinovu se gradu „predanje" Vjerovanja obavljalo petnaest dana prije Uskrsa. Krsni su pripravnici morali već idućeg tjedna napamet naučiti „predano" Vjerovanje. Jasno je da su im kod toga svesrdno pomagali roditelji, druga rodbina i kumovi.

Prvo se „vraćanje" Vjerovanja obavljalo tjedan dana pred Uskrs. U biti taj je obred u Hiponu bio glavna i ozbiljna krsna priprava. Obred „uzvraćanja" koji se sastojao od javnog izgovaranja Vjerovanja pratio je stanoviti broj važnih dodatnih čina. Inače se cijeli obred vršio tijekom noćnog bdjenja puna molitava, pjevanja, tumačenja i nagovora.

Prije samoga „vraćanja" Vjerovanja u cik zore kada se oglasi pijetao, vršio se svečani izgon zloduha, skrutinij, stupanje na kostrijet i odricanje đavla. Svi su ti čini bili nužni preduvjet da se punom vjerom može pred vjernicima svečano „vratiti" Vjerovanje.

Izgon se zloduha obavljao u nazočnosti vjernika. Obuhvaćao je „izdisanje" zla i „udahnuće" dobra. Uz to su se polagale ruke i molile određene obredne molitve.

Posebni egzorcistički oblik bila je *scrutatio*, „ispitivanje". Augustin dosta nerado posiže za tom riječju. Izričajem *exorcismi sacramentum* najvjerojatnije ima pred očima spomenutu „istragu". Ta se „istraga" prije svega odnosila na tijelo. Trebalo je, naime, ustanoviti da li je krsni pripravnik zdrav od svake zarazne bolesti i od oboljenjâ koja su u ono doba smatrali očitovanjem đavolskog ospjednuća.

Pripravnici za krst također su morali proći kroz kušnju „kostrijeti" ili „cicilija". Kostrijet je sukno načinjeno od grube kozje dlake. Veoma je oporo, tegotno i neugodno. U noći kada su „vraćali" Vjerovanje, katekumeni su bosi gazili po kostrijeti. I to je bilo egzorcističko i pokorničko djelo. Posjedovalo je, razumljivo, duhovni smisao. U otačko doba kozje je krzno s dlakama naznačivalo grijeh koji vjernik gazi svojim bosim nogama.

Sada je slijedio obred đavlovoga odreknuća. Katekumen je u zajednici izjavljivao da se odriče đavla. Izreku, dakako, nije upućivao đavlu već Bogu i anđelima koji su vršili svjedočku ulogu. To je odreknuće nužni uvjet

da se vjernik vrati Bogu. Čovjek se najprije mora osloboditi zla da može prionuti uz dobro. Stoga se obredu odricanja pripisivalo zaista veliko značenje i nezaobilazna uloga.

Tako je krsni pripravnik uistinu postao spreman da u Vjerovanju posred cijele crkvene zajednice utvrdi svojom svečanom i neporecivom izjavom ugovor s Bogom. Isto će Vjerovanje još jednom na svečan način „vratiti" kad se u vazmenoj noći bude krstio.[30]

[30] Usp. S. POQUE, *Augustin*, 26-31.59.65.

DEVETO POGLAVLJE

AMEN I ALELUJA

Amen

Augustin i drevna bogoslužja

U Augustinovim *Govorima* koje smo preveli u najmanju ruku u dva maha nailazimo na riječ amen. To nas je ponukalo ispitati što ona znači i koja joj je uloga u Augustina, ali isto tako u široj židovsko-kršćanskoj predaji.

I Augustin napominje da amen nije latinska riječ te je stoga treba tumačiti i prevoditi. Latinski se amen kaže *verum*, „doista" ili „uistinu". Mnogo je važnije od samoga prijevoda znati smisao riječi. Augustin kaže da „reći amen" zapravo znači kazan „potpisati".[1] Jasno je da i on ima u vidu duhovni potpis kada se nešto potpisuje dušom i srcem.

Čini se da je u Augustinovo doba cijela zajednica nakon euharistijske pretvorbe izgovarala amen i tako izražavala vjeru da je „istinito" što se zbiva na oltaru.[2] Augustin se nešto podrobnije i prepoznatljivije zaustavio[3] na pričesnome amen. U tome sklopu veli da vjernik s amen „potpisuje" i smatra da je „istina" ono „što je on". Vjernik, dakako, izjavljuje amen za „Kristovo tijelo". Ali Augustin zapravo pod „Kristovim tijelom" podrazumijeva Crkvu. Član se Crkve biva euharistijom. Stoga je „tijelo Kristovo" svaki pravi pričešćeni član Crkve. U tome smislu Augustin kaže da vjernik odgovorom amen na usklik „tijelo Kristovo" izrazuje „ono što on jest". Tvrdi da je ud Crkve koja je „Kristovo tijelo". Hiponski biskup na istome mjestu potiče pričesnika da bude „član Kristova tijela". Tek je tako njegov pričesni amen nepatvoreno „istinit".

Dobro je, inače, poznato[4] kako se pričešćivalo u Augustinovoj zajednici. Vjernici su euharistiju blagovali pod obje prilike. Redovito ju je dijelio

[1] *Govor*, 272; 229,3.

[2] *Govor*, 229,3.

[3] *Govor*, 272.

[4] Usp. F. van der MEER, *Augustinus*, 300.351.355.391.417.

đakon koji se ne bi ustručavao od otajstva udaljiti javnoga pokornika ako se slučajno pomiješao s vjernicima.

Pretvoreni se kruh pimao na dlan desne ruke poduprte lijevom. Đakon bi rekao: „Tijelo Kristovo“. Vjernik bi primio euharistijsku česticu i s dlana je prinio ustima rekavši amen. Potom bi iz kaleža koji je držao đakon i izgovarao „krv Kristova“ uz odgovor amen popio gutljaj presvete krvi.

Riječ amen redovito se javlja u svim kršćanskim bogoslužjima. Gotovo se nikada i nigdje nije prevodila.

Korijensko značenje

Amen je po sebi samo prijepis[5] hebrejsko-aramejske riječi koja je izvorno pridjev[6] i znači: „istinit“, „čvrst“, „povjerljiv“, „pouzdan“, „ustrajan“ i „siguran“. Ipak se amen redovito upotrebljavao kao prilog[7] i otprilike imao slijedeća značenja: „uistinu“, „doista“, „zacijelo“, „sigurno“ i „jamačno“.

Stari zavjet i Kumran

Amen u Starome zavjetu[8] susrećemo dosta rijetko. Veli se dvadesetpet do trideset puta. To znači da amen kao riječ nije postao sastavni dio svakodnevnoga govora. I zaista riječ se rabila u naročito istaknutim okolnostima i odvojenim prigodama. Amen se susreće u ustima pojedinaca, raznih skupina pa i velikoga broja ljudi. Riječ amen, kada se rabi u Starome zavjetu, redovito dolazi na završecima. Rijetko se što započinjalo s amen. Ali se i to susreće u *Jr* 28,6.

[5] Usp. J. BAUR, *Amen*, 433; H. BIETENHARDM, *Amen*, 12; I. CECCHETTI, *Amen*, 1030; F. VIGOUROUX, *Amen*, 474-475.

[6] Usp. F. VIGOUROUX, *Amen*, 474-475.

[7] Usp. P. GLAUE, *Amen*, 378; H. BIETENHARD, *Amen*, 12; J. SCHMIDT, *Amen*, 432; H. SCHLIER, *Amen*, 339; M. R. E. MASTERMANN, *Amen*, 378.

[8] Usp. H. BIETENHARD, *Amen*, 12; F. VIGOUROUX, *Amen*, 475; J. SCHMIDT, *Amen*, 432; J. JEREMIAS, *Amen*, 386; M. R. E. MASTERMANN, *Amen*, 378; H. SCHLIER, *Amen*, 339.

Starozavjetna se primjena za amen kudikamo najčešće nalazi[9] u raznovrsnim kletvama i proklinjanjima. U tu su svrhu dobri primjeri mjesta koja čitamo u *Br* 5,22 i *Pnz* 27,14-26. Posredstvom amen slušatelj pristaje na kletvu i odobrava joj sadržaj. Želi se po njoj ravnati. U neku ruku potvrđuje rečenu kletvu.

Amen se također pojavljuje u starozavjetnome bogoslužju.[10] Tu je vlastit narodu koji ga isključivo izgovara. Bogoslužni predvodnik niti amen osobno govori niti se sjedinjuje s amen koji izriče puk. Amen je odgovor prisutnih na predvoditeljeve molitve. Po amen narod potvrđuje što je u molitvi govorio predmolitelj. Narod se nada da svojim amen ima dijela u zahvaljivanju, prošnji i hvali koju predvodnik bogoslužjem iskazuje Bogu. Amen je jedina mogućnost za puk da iskaže odobravanje, prihvaćanje i pristanak na molitvene oblike kazane u njegovo ime u čast Bogu. Dobri se primjeri za tu i takvu upotrebu amen dadu pročitati u 1 *Ljet* 16,36 i *Neh* 8,6

Amen je narod kod bogoslužja izvikivao ili veoma jasno i glasno govorio. Trebalo je da se amen razgovjetno čuje. Sva se želja naroda slivala u amen. Tu je nekako usredotočena njegova vjera. Narod je progovarao s amen.

Amen se javlja i u svagdanjoj[11] židovskoj molitvi. To se naročito odnosi na stolnu molitvu. Prije i poslije svakoga obroka kad se obitelj okupi oko trpeze da blaguje na očevu su molitvu svi ukućani odgovarali amen. Tako su se uključivali u očevu prošnju za blagoslov onoga što se jede i u zahvalu za primljena dobra.

Smije se već ovdje dodati[12] da se molitveni amen rabio i u kumranskoj zajednici. Čak se stječe dojam da je tu kao i u sinagogi strogo utvrđeni i prihvaćeni bogoslužni dio. Kumranska liturgija koja je bila dobro uređena i razgranata u svoje je tkivo kao nužni dio uvela i amen. Razumije se da se i u Kumranu amen razumijevao kao u Starome zavjetu i općenito židovstvu. Amen je svečani izraz pristanka na ono što se u dotičnome bogoslužnom činu vrši i moli.

[9] Usp. H. BIETENHARD, *Amen*, 12; F. VIGOUROUX, *Amen*, 475; J. SCHMIDT, *Amen*, 432; J. JEREMIAS, *Amen*, 386.

[10] Usp. H. BIETENHARD, *Amen*, 12; J. SCHMIDT, *Amen*, 432; H. SCHLIER, *Amen*, 339; J. JEREMIAS, *Amen*, 387; P. GLAUE, *Amen*, 378; F. VIGOUROUX, *Amen*, 475.

[11] Usp. J. JEREMIAS, *Amen*, 387-388.

[12] Usp. J. JEREMIAS, *Amen*, 387.

Za starozavjetnu molitvenu uoprabu riječi amen nešto je posebno[13] *Tob* 8,7-8. Mjesto je po tome jedinstveno što Tobija tu s amen završava svoju privatnu molitvu i molitvu žene koja se s njime molila. To se zaista izdvaja od uobičajenoga. Već istaknusmo da amen ne govori onaj koji predvodi u molitvi. Tobija je uistinu postupio mimo onodobnoga pravila posvuda prihvaćena.

Dodajemo još jednu rijetkost vezanu u židovstvu uz amen. Amen se najčešće u Starome zavjetu kao i židovskim vrelima općenito za pojedinu zgodu jednokratno upotrebljavao. Amen se redovito nije udvostručavao. Koji se put ipak naiđe na poneko mjesto gdje se jedan za za drugim čitaju dva amen. To se donekle češće događalo[14] među Židovima u diaspori.

Također je vrijedno zapaziti[15] da se i neki Psalmi završavaju s amen. Riječ je o Psalamima s kojima se unutar psaltira završavaju i počinju odsjeci. Pred očima imamo slijedeća mjesta: *Ps* 41,17; 72,19; 89,53 i 106,46.

Poznato je[16] da se amen u Starome zavjetu javlja i u onim ulomcima gdje je riječ o kakvome naređenju. Tada se s amen izražava da se nalog prihvatio. Tko na zapovijed kaže amen, izjavio je da će sve poduzeti da je izvrši. Redovito je u Starome zavjetu riječ o naredbi koja je vezana uz spasenje i zato je za njezino ostvarenje nužno potrebita Božja pomoć. S amen se na zapovijed pristaje. Sličan amen imamo u 1 *Kr* 1,36.

Napokon spominjemo da Stari zavjet amen dovodi u svezu[17] sa zakletvama i prisegom. Poznati su za to primjeri *Jr* 11,5 i *Neh* 5,13. Zakletva od amen prima snagu i krepčinu. Po amen se razabire da je prisegnuti nepokolebljivo odlučio stajati uz ono na što je prisegao.

---

[13] Usp. J. JEREMIAS, *Amen,* 387; H. SCHLIER, *Amen,* 340.

[14] Usp. J. JEREMIAS, *Amen,* 387-388.

[15] Usp. J. SCHMID, *Amen,* 432; H. SCHLIER, *Amen,* 339.

[16] H. BIETENHARD, *Amen,* 12; J. SCHMID, *Amen,* 432; H. SCHLIER, *Amen,* 339.

[17] Ups. H. BIETENHARD, *Amen,* 12; P. GLAUE, *Amen,* 378; F. VIGOUROUX, *Amen,* 475; J. SCHMID, *Amen,* 432; M. R. E. MASTERMANN, *Amen,* 378.

Isus Krist

Prelazeći na istraživanje vrijednosti i značenja riječi amen u Novome zavjetu, u prvome se redu zaustavljamo[18] kod samoga Gospodina Isusa. Sinoptici svjedoče da se Krist iznimno često služio s amen. U njih se nekih pedesetak puta amen zatiče na Isusovim usnama. Po istim evanđelistima, Isus je drage volje govorio: „Amen, kažem vam" i „amen, kažem ti". I Ivan zna za Isusovu sklonost prema amen. On donekle nadopunja sinoptike dodajući da je Isus uzastopce pred „kažem vam" i „kažem ti" dvaput ponavljao isti amen. Dvaput kazazni amen nešto je kao superlativ. Tako se neobično snažno potvrđuje što je rečeno. Dvostruki amen, uz to, pruža dojam naročite svečanosti i isticanja.

U Isusovoj je uporabi amen time skoro posvemašnja novost što nije odgovor na nešto što prethodi. U Isusa se s amen počinje tvrdnja. Tako osim Isusa nije nitko ni prije ni poslije njega upotrebljavao amen. Ta činjenica makar dijelom otkriva smisao koji je Krist pripisivao svome amen.

U proročkim starozavjetnim knjigama na početku proroštva redovito stoji: „Ovako govori Gospodin". Izričajem se obznanjuje da proročke riječi što slijede nisu prorokov plod već Božji naum. Vjerojatno Isus s amen kojim uvodi svoje govore svjesno zamjenjuje proročki izraz „ovako govori Gospodin". To znači da su i Isusove riječi izravan božanski govor. Isus pomoću amen na otmjen i razgovjetan način zamjenjuje Božje ime. Uz to s amen ističe svoje božanstvo i posvemašnju božansku moć.

Isusov amen ima i na drugi način veliku vrijednost. Isus po amen daje na znanje da je potpuna istina što govori. To posjeduje božansku snagu. Svakoga obvezuje. Posredstvom amen Isus pokazuje da izgovara riječ u kojoj se sam nalazi i uz koju osobno stoji. Sam je provodi u vlastitome životu i zato je nalaže učenicima. Na riječi koju pečati Gospodinov amen počiva božanska mudrost i vlast. Takva je riječ u svome sadržaju sigurna i zajamčena. Isus i sebe veže izrekom koja nosi pečat i znamen riječi amen. Otuda Isusov nalog i želja da njegovi sljedbenici slušaju i vrše tvrdnje što na sebi posjeduju amen koji je nešto poput žiga kojim se jamči, utvrđuje i raspoznaje.

---

[18] Usp. F. VIGOUROUX, *Amen,* 475; TOB, 533 bilj. u; J. SCHMID, *Amen,* 433; H. SCHLIER, *Amen.* 341-342; J. JEREMIAS, *Amen,* 388-389; M. R. E. MASTERMANN, *Amen,* 378.

2 Kor 1,20

Od brojnih novozavjetnih amen vezanih uz Isusa Krista odvojeno[19] ističemo onaj što se čita u 2 *Kor* 1,20. To je Pavlovo mjesto prilično zgusnuto, ali nije nejasno. Apostol veli da se svekoliko Božje obećanje u odnosu na ljude obistinilo u Isusu Kristu. Krist je ostvario što je Bog nakanio s čovjekom. Milost je u Kristu postala zbiljom. Isus je sve jesno i dobro što Bog pruža ljudima. On je božansko „da" u odnosima između Boga i ljudskoga roda. Gotovo da taj „da" vrši ulogu „posrednika" kako Pavao Isusa oslovljava u 1 *Tim* 2,5. Ali i čovjek mora na Božji „da" očitovan i ostvaren u Kristu odgovoriti amen. Kao što je Krist u djelo proveo Božji „da", isto tako jedini on omogućuje i ljudski amen. Čovjekov se amen temelji na Božjemu „da" u Kristu. Bez „da", ne bi bilo ni amen.

Otk 3,14

Za uporabu i značenje riječi amen skroz je nešto novo[20] što se čita u *Otk* 3,14. Tu Ivan naprosto Isusa poistovjećuje s amen. Gotovo da Gospodin na tome mjestu amen dobiva kao vlastito ime. Isus je u *Otk* 3,14 uosobljeni amen.

Ivan se, dok tako oslovljava Isusa, vjerojatno oslonio na *Iz* 65,16. Ali je također dobro znao koliko je Isusu bilo stalo do amen. Isus je amen jer je poslušno prigrlio i ostvario Očevo poslanje. Očevu je naumu kazao amen. Krist je i zato amen što je Bog u njemu potvrdio svoju nakanu s ljudima. Tako je Isus i Očev i ljudski amen. Bog u Isusu razotkriva i pristaje na svoj vlastiti amen za čovjeka. Ljudi po Isusu prihvaćaju božanski amen koji je za njih. Ivan je vjerojatno želio istaknuti sve to kad Isusa u *Otk* 3,14 naziva amen. Isus je kao Božji i ljudski „svjedok" posve „vjeran i istinit". Amen upravo to i znači.

[19] Usp. H. SCHLIER, *Amen*, 341; J. SCHMID, *Amen*, 432; M. R. E. MASTERMANN, *Amen*, 378.

[20] Usp. TOB, 787 bilj. h, 539 bilj. u; J. SCHMID, *Amen*, 432; H. SCHLIER, *Amen*, 342; J. JEREMIAS, *Amen*, 390; F. VIGOUROUX, *Amen*, 475.

Ostali Novi zavjet

U Novome se zavjetu amen veoma čvrsto upotrebljavao u bogoslužju i u molitvene svrhe.[21] O tome svjedoče mjesta kao: *Rim* 16,27; 15,33; 1 *Kor* 14,16 i *Gal* 6,18. Dalo bi se amen pronaći i navesti i iz drugih novozavjetnih odlomaka. Ali nisu svi posve kritički zajamčeni. Katkad se stječe utisak da ih je naknadno tuđa ruka dodavala izovrnicima.

Rana Crkva

Kršćani su različite liturgijske prošnje obično završavali s amen. Stoga se amen pojavljuje u dokslogijama i kod euharistijskih molitava. Amen je pripadao puku. Narod se po amen sjedinjavao sa svećenikom. Također je s amen pristajao na molitvene prošnje i potvrđivao njihova traženja. Samo je s kazanim amen molitva bivala potpuna. Može se također reći da je narod u amen pretakao svu svoju vjeru i nadu da će mu Bog uslišati što moli i za čim vapi.

Riječ se amen već u početku udomaćila među kršćanima. Postala je sastavni bogoslužni dio. Po svoj je prilici prešla i u osobne molitve izvan bogoslužja. Izvorno su je rabili i oni kršćani koji više nisu poznavali aramejski i židovski. Znači da su u rano doba vjernici i bez prijevoda znali što znači amen koji se nepreveden zadržao i u kasnije nastalim liturgijama.

A l e l u j a

Augustin

U ovdje prevedenim Augustinovim *Govorima* u nekoliko se slučajeva spominje aleluja. Pri tome hiponski učitelj utanačuje što aleluja znači i kad se upotrebljava. Po Augustinu, aleluja je riječ „židovskoga jezika".[22] u

[21] Usp. TOB, 533 bilj. u; F. VIGOUROUX, *Amen*, 475-476; J. JEREMIAS, *Amen*, 389-390; J. BAUR, *Amen*, 433; M. R. E. MASTERMANN, *Amen*, 378; H. SCHLIER, *Amen*, 340; J SCHMID. *Amen*, 432; P. GLAUE, 380.

[22] *Govor*, 257,1.

prijevodu znači „slavite Gospodina".[23] Posredstvom aleluja vjernici[24] „pjevaju Bogu". Riječ aleluja treba izgovarati.[25] Ona je nešto kao „uzdisaj" pun čeznuća. Redovito odzvanja bogoslužjem u „radosno doba". To je onih pedeset dana između Vazama i Duhova.[26]

U drugim svojim spisima[27] biskup iz Hipona naznačuje da se aleluja rabi i u obične nedjelje. I to je, veli, dosta. Preobilno bi pjevanje na zemlji dosadilo i umorilo. Aleluja po sebi nije poj zemaljske Crke. Neka je vrst mosta, uvoda, spojnice i predokusa. Ovozemnu Crkvu uvodi u nebesku gdje se vječno prolama i ori aleluja.

Aleluja je u cjelini pjesma otkupljenoga čovjeka. Stoga se samo dijelom pjeva na zemlji, a u punini na nebesima jer je nebesko spasenje konačno. U svakome slučaju aleluja posjeduje moć da čovjeka pokrene, gane i povuče. S aleluja se mijenja raspoloženje. Iz tuge se prelazi u veselje i vedrinu.

Hebrejska riječ

Aleluja je[28] hebrejska riječ. Sastoji se od dva dijela. Jedan je glagol „slaviti". U drugom je licu množine zapovjednoga načina. Stoga znači: „slavite", „veličajte", „uzvisujte". Drugi je dio kratica za Božje ime. Prema tome, aleluja kao cjelina znači: „Slavite Jahvu"!

U Starome zavjetu

Prvi put se aleluja čita u *Tob* 13,18. Čak se, izuzevši Psalme, u čitavoj starozavjetnoj Bibliji jedino nalazi u *Tob* 13,18. Čini se da je aleluja u *Tob* 13,18 već pučki izričaj koji se može čuti čak i po „ulicama". Prema tome,

[23] *Govor*, 257,1; 254,2.

[24] *Govor*, 228,1.

[25] *Govor*, 265,12; 254,8.

[26] *Govor*, 254,5.

[27] Usp. F. van der MEER, *Augustinus*, 309.351. 355-356.

[28] Usp. H. ENGEBENDING, *Alleluia*, 293-299; E. LOHSE, *Halleluia*, RGG, 3(1959), 38; H. SCHLIER, *Allēlouia*, ThW,1(1932), 264; J. CECCHETTI *Alleluia*, EC,1(1967), 321-322; U. BOMM, *Alleluia*, LThK,1(1957), 345-346; L. PETIT, *Alleluia*, DTC, 1(1903), 836-839; DB, *Alleluia*, 1(1926), 369-370.

nije nikakva novina niti nešto nepoznato ili nezapamćeno. Već je u *Tob* 13,18 aleluja veseli, radosni i razdragani poklik. Vjerojatno je tu došao iz starozavjetnoga bogoslužja.

Pravo govoreći, u Starome su zavjetu Psalmi prava domovina za aleluja. U njima se otkriva njegova istinska namjena. Kada bi Psalme pjevao pjevač kao predvodnik, na njegovo bi pjevanje pjevački zbor ili cijeli nazočni narod uzvraćao s uzvikom aleluja. Stoga se kod nekih Psalama aleluja nalazi na početku ili na kraju ili i na početku i na koncu.

I u sinagogijskom se bogoslužju upotrebljavalo aleluja. Ipak je posve vjerojatno da se to u sinagogi nije događalo naročito često. Zato se na aleluja rijetko nailazi u Židovskim bogoslužnim knjigama.

Rabini su, inače, uvelike cijenili aleluja. Isticali su njegovu sadržajnu vrijednost. Budući da aleluja istodobno sadrži Jahvino ime i njegovu pohvalu, rabini su se o njemu izražavali s puno divljenja i dubokim poštivanjem.

Novi zavjet

U cijelome Novom zavjetu aleluja čitamo samo u *Otk* 19,1-6. Tu je riječ o himnu koji pjeva nebeski zbor pošto je pao Babilon. U tome se himnu nebsekoga bogoslužja kao izraz oduševljenja ponavlja pobjednički, gromoglasni i veseli aleluja.

Nema sumnje da je aleluja posredstvom Sedamdesetoričina prijevoda iz Staroga zavjeta došao u Novi. Sedamdesetorica su aleluja naprosto preuzeli iz hebrejskoga teksta i napisali grčkim slovima. Izričaj uopće nisu prevodili. Jednako će postupiti i Jeronim u svome znamenitome prijevodu.

Bogoslužje

U crkvenom se bogoslužju aleluja pojavljuje veoma rano. Od trećega se stoljeća kao uvriježeni izraz i radosni kliktaj javlja u liturgiji cjelokupnoga kršćanstva. Gotovo da se bogoslužje više nije moglo ni pojmiti bez aleluja. Posebice se aleluja primjenjivalo u liturgijskome vremenu koje se naročito uzimalo za doba raspjevanosti i radosti. To su dani što se protežu od uskrsnoga do duhovnog blagdana.

Čak se može reći da je poklik aleluja doživo pravi cvat u kršćanskome bogoslužju. Tu je zaista čest i duboko ukorijenjen. Postao je općenito prihvaćen.

Svagdašnjost

Među kršćanima aleluja je veoma rano prešao u dnevni život. U tu je svrhu glasovita Jeronimova napomena da svuda kamogod se „čovjek okrene, ratar drži ručice od pluga i pjeva aleluja".[29] Tako se u Jeronimovo vrijeme kao u drevno Tobijino doba aleluja opet vratio na „ulice". Nisu ga uspjeli zadržati zidovi ni crkve ni sinagoge.

[29] *Ep* 46,11; PL, 22, 491.

DESETO POGLAVLJE

POSVEĆENO DJEVIČANSTVO I UDOVIŠTVO

Djevice

Gotovo smjesta nakon novozavjetnoga doba djevičanski životni oblik uvelike hvata maha u kršćanskome svijetu. Skoro se taj način života sam od sebe nametnuo mladoj kršćanskoj zajednici. Stoga nije čudno što na nj nailazimo u najranijim kršćanskim vrelima. Tako već Ignacije Antiohijski (+110). govori[1] o „čistoći" koja se prihvaća „u čast Gospodinova tijela". Apologet Justin (+163.) s ponosom ističe[2] uzvišenost kršćanskoga ćudoređa i kao dokaz navodi ljude što u Crkvi provedu „cijeli život", a da nisu „stupili u brak". I Atenagora (+177.) rado naglašuje[3] veliku krepost onih koji u kršćanskoj zajednici radi pobožnih ciljeva ostaju „izvan žendbe".

U trećemu stoljeću sve češće susrećemo kršćanske ulomke gdje se zasebice govori o mjestu koje u Crkvi zauzimaju „svete djevice". Tertulijanovi i Ciprijanovi spisi omogućuju naslutiti da su „svete djevice" u zajdnici izricale nešto kao „zavjet čistoće". Ali se tu, po svemu sudeći, ipak govori o stanovitoj privatnoj odluci i želji.

Negdje oko g. 303. nailazimo na prvi strogo propisani stav prema „djevicama koje su se posvetile Bogu". Riječ je o elvirskome saboru i njegovu trinaestome kanonu. Što se više bližimo kraju četvrtoga stoljeća, to se pred nama sve obilatije gomilaju otačka djela u čast uzvišenosti i iznimnoj duhovnosti što odlikuje kršćanske djevice. Oci nadasve hvale „djevice" što su se odrekle svijeta i potpuno stavile u službu širenja Božjega kraljevstva na zemlji. Drago im je što slijede Kristov savjet i Pavlove preporuke te ljube čistoću. Djevice vladaju sobom i naročito sjajno žive kršćanski.

Djevice su veoma rano postale u kršćanstvu zasebna skupina. Ipak se s početka nisu odvajale iz crkvene zajednice. Redovito su živjele u vlastitom obiteljskom krugu. Svako im je potpuno odlučivanje bilo tuđe. Kod službe Božje imale su veoma ugledno i posebno mjesto koje se nalazilo blizu žrtve-

[1] *Ad Polyc,* 5,2; PG, 5, 724; *Enchiridion,* 26.
[2] 1 *Ap* 15; PG, 6,349; *Enchiridion,* 50-51.
[3] *Legat,* 33; PG, 6, 965; *Enchiridion,* 77.

nika. Njima se prvima dijelio „poljubac mira". Svijet ih je ljubazno i blagonaklono pri susretu pozdravljao.

Tijekom vremena uspostavio se naročiti obred kako se ulazilo u „red djevica". Obred je vršio biskup. Prvenstveno se sastojao u tome što je biskup „djevici" na glavu stavljao „veo" ili „koprenu". Stoga se obred nazivao *velatio*. Također je nosio naziv *consecratio* i *benedictio*. To je stoga što je „djevica" po „posveti" i „blagoslovu" bivala „posvećena". Veo je pak bio znak „djevičnih" duhovnih zaruka s Kristom. Biskup je kod obreda držao prigodnu propovijed. Obred se, inače, obavljao na Božić, Bogojavljenje, uskrsni ponedjeljak i na Petrovo.

Na početku su se kršćanske žene s koprenom nazivale *virgines*. Naziv se dugo kao jedini zadržao. Tijekom četvrtoga vijeka javlja se naziv — očito potječući od *sanctimonia* sa značenjem „svetost" — *sanctimonium* i *sanctimonialis*. *Sanctimonium* znači „djevičanstvo". Riječ se pak *sanctimonialis* upotrebljava imenično i pridjevno te je prevodimo s „djevica" i „djevičanski". Već se s pojmovima *sanctimonium* i *sanctimonialis* nekako nalazimo na putu što vodi nazivu „časna sestra" i „redovnica". Te riječi već donekle ukazuje na budući samostanski oblik života.

Augustin je podjednako i kao istoznačnice rabio riječi *virgo* i *sanctimonialis*. „Djevice" je rado nazivao „Kristove djevice"[4] i „svete djevice".[5] Osobno je mnogo pridonio[6] da se u kršćanskome rječniku ustali naziv *sanctimonialis*.[7]

Možemo dodati da su se i u Augustinovu zavičaju kao i na čitavome kršćanskom Zapadu — kako svjedoči Ambrozije[8] — mnoge mlade kršćanke zanosile djevičanstvom i stupile među „djevice". U Hiponu i Tagasti moglo se brojiti[9] preko stotinjak takvih oduševljenih žena. Sve se to dobro uklapalo u ono kršćansko doba kojemu je djevičanstvo bilo visoki i sveti cilj.[10]

4 *Govor*, 184,2; 192,2.

5 *Govor*, 188,4.

6 Usp. Chr. MOHRMANN, *Sondersprache*, 146-147. 162-163.

7 *Govor*, 188,4.

8 Usp. PL, 16, 1592.

9 Usp. F. van der MEER, *Augustinus*, 233-241.

10 Usp. C. TIBILETTI, *Vergine*, 3560-3562; P. Th. CAMELOT, *Virginité*, 4378-4383; Th. C. LAWLER, *Sermons*, 214.

Djevičanski muževi

Navodimo da je Augustin u svojim *Govorima* koje smo preveli spominjao i muževe koji su se zanijeli za djevičanstvom pa su zbog Božjega kraljevstva čitav život ostajali neoženjeni. Naoko ih je neobično nazivao *pueri sancti*.[11]

U latnskome *puer* redovito označuje mladića do sedamnaeste godine. Ali se riječ isto tako posve općenito odnosi na „neoženjena muškarca". Augustin vjerojatno pred očima ima kršćane koji su bez obzira na dob prigrlili posvećeno i dragovoljno neženstvo. Stoga trajno ostaju *pueri*, „neoženjeni mladići". Uostalom, već se Tartulijan u istu svrhu služio izričajem *senes pueri*, „stari mladići".[12]

Udovice

Augustin je poneki put[13] dio svoje propovijedi posvećivao kršćanskim „udovicama" i tom zgodom nešto temeljitije razglabao pitanje „udovištva" među kršćankama. Za uzor je „udovičkoga života" nadasve stavljao dobro poznatu Anu koja se napominje u *Lk* 2,36-38.

U Augustinovo je doba, očito, još postojao i još uvijek bio djelatan stalež „kršćanskih" udovica. Ističemo kršćanskih jer je uopće nepoznato da bi udovice u ona vremena igdje drugdje sačinjavale posebnu udrugu osim u kršćanskoj zajednici. Nažalost, ne dugo poslije Augustina udovištvo kao nešto zasebno u Crkvi počinje gasnuti i nestajati. Čak se čini da već Ivan Zlatousti (+407.) nije znao da udovice imaju svoje naročito društvo i posebni udovički zbor. Oblikovano udovištvo polako nestaje kad se počinju zasnivati i širiti ženski samostani.

Začetak je udovičke zajednice zabilježen u 1 *Tim* 5,3-16. Istina je da su stanoviti tumači držali kako Pavao na navedenome mjestu samo udovice povjerava skrbi i brizi crkvene općine. Ali riječi upotrijebljene u 1 *Tim* 5,3-16 zaista upućuju na nešto drugu. Iz njih se vidi da Apostol ima na umu pravu udovičku udrugu s vlastitim pristupnim uvjetima i nalozima koji se

11 *Govor*, 184,2. O Augustinovu stavu prema celibatu, usp. F. van der MEER, *Augustinus*, 222-232.

12 *Apol*, 9; PL, 1, 379B.

13 *Govor*, 192,2; 196,2.

nameću članicama. U svakome slučaju kasnije će uređenje udovičkoga staleža uglavnome svoje smjernice i odredbe crpsti iz 1 *Tim* 5,3-16 kao iz svoga novozavjetnog oslonca i temelja.

Veoma se brzo poslije Novoga zavjeta nailazi na spomen o udovicama koje se zaista uzimlju za dio stanovite pomno uređene skupine. Tako su „udovice" kao zasebna jedinica u Crkvi već poznate Ignaciju Antiohijskome.[14] U Pseudo-Klementovim napomenama čak čitamo[15] da je tobože već sv. Petar „ustanovio udovički red". Taj se „red" ubrzo širi na Zapadu i po Egiptu. Istok je u tome ponešto oklijevao.

Primijetimo da se tijekom povijesti nije nikada govorilo o nekakvu ređenju kojim bi se stupilo u udovičko udruženje. Na udovice se nikada nisu polagale ređeničke ruke. U zadrugu se članice primalo blagoslovom i molitvom. Uza sve to i tu je riječ o pravoj zajednici. Udovice su živjele skupa. Njima je ravnala jedna između njih. Udovice su posebice u crkvi kod službe Božje bile izdvojena skupina. Imale su vlastiti prostor koji je slovio kao iznimno častan. I euharistiju su primale neposredno nakon đakona. Ugled je udovica iz zadruge bio uistinu velik.

Posao koji su udovice obavljale u kršćanskoj zajednici bio je važan i dosta raznolik. Udovice su bile pravi crkveni službenici. Uz naročite molitve i prošnje koje su vršile, udovice su imale na brizi crkveno karitativno djelovanje. Posjećivale su bolesnike. Čini se da su im donosile i euharistiju. Žene su spremale na krštenje i pomagale kod krsnih obreda. Također su se skrbile za propovjednike koji su nailazili kao putnici i prolaznici. Nije isključeno da su se na početku između udovica odabirale đakonise. U svakome slučaju stupajući u „udovički red" udovica je na se preuzimala neku određenu službu koju joj je povjeravao biskup njezine zajednice. Najrazličitija su djela ljubavi bila djelatno područje udovica koje su se u čistoći stavljale u službu cijeloj kršćanskoj zajednici.[16]

Pripada na čast Augustinu što ni udovice nije zaboravio dok je vjernicima svečano propovijedao. Znao je da i najskromnije treba osokoliti i ohrabriti. Vjerojatno je i Augustin imao na čemu zahvaliti udovicama koje su samoprijegorno djelovale u njegovoj biskupiji.

---

[14] *Ad Smyrn*, 13,1. Usp. A. OEPKE, *Gynê*, 789; A. HAMMAN, *Vedove*, DPAC, 3556.

[15] *Hom* 11,36,2; Recogn 6,15; PG, 1,1356A. Usp. G. W. H. LAMPE, *Lexicon*, 1524-1525; G. STÄHLIN, *Hêra*, 451.

[16] H. W. BEYER, *Diáakonos*, 93; A. OEPKE, *Gynê*, 789-790; A. G. GIBSON, *Widow*, 904; M. L. HELD, *Widow*, 903-904; N. del RE, *Vedovanza*, DE, 3(1958), 1284-1285; A. HAMMAN, *Vedove*, 3556; H. LESETREM *Veuve*, 2413; S. SOLLE, *Witwe*, 359; G. W. H. LAMPE, *Lexicon*, 1524-1525; G. STÄHLIN, *Hêra*, 428-454; Th. C. LAWLER, *Sermons*, 215.

JEDANAESTO POGLAVLJE

FOTIN I PRISCILIJAN

Fotin

Fotin bijaše grčkoga podrijetla. Rodio se u galacijskoj Anciri. Vjerojatno je za nj bilo presudno što je u rodnome gradu bio đakonom i učenikom znamenitoga Marcela Ancirskoga kojemu se na Istoku trajno predbacivao netočan trojstveni i kristološki nauk. Fotin je, iako istočnjak, postao oko g. 343. biskupom u Sirmiju, današnjoj Srijemskoj Mitrovici. Tu su ga svi lijepo primili i blagonaklono prihvatili. I svećenstvo i narod stajaše uz Fotina. Nisu, inače, poznate okolnosti kako je taj maloazijski svećenik postao biskupom u biskupiji koja je u ono doba pripadala zapadnom i latinskome kršćanstvu.

Fotin je bio iznimno učen čovjek. Vladao je grčkim i latinskim jezikom. Bio je vrstan govornik. Napisao je nekoliko djela koja su se s vremenom izgubila ili su uništena. Poznamo ih jedino po naslovima. To su: „Protiv pogana", „Spis za Valentinijana" i „Nasuprot svih krivovjerja".

Fotin je prvi put osuđen g. 344. u Antiohiji. Ipak mu je i poslije osude uspjelo zadržati biskupsku stolicu jer su njegovi svećenici i vjernici listom bili na njegovoj strani. Ali su osude uslijedile na biskupskim sastancima u Milanu g. 345. i 347. te u samome Sirmiju g. 351. Tada su Fotina i skinuli s biskupstva i poslali u progonstvo. Ovaj put ipak ne zadugo. Fotin se uz pomoć cara Julijana Otpadnika uskoro vratio u svoju biskupiju. Tu je ostao do g. 364. kad ga car Valentinijan I. opet tjera u progonstvo. To je ovoga puta konačna odluka. Fotin je umro kao proganik g. 376.

Čini se da Fotin nije imao puno misaonih pristaša. Svakako njegova sljedba nije nikada postala prava opasnost za pravovjerje. Većina je Fotinovih istomišljenika potjecala iz njegova zavičajnoga kraja. Čak ni ljudi u njegovoj biskupiji nisu pristajali uz njegov osobni teološki nauk. Uza sve to, Fotinove su sljedbenike osuđivali građanski zakoni. Gracijan ih je izuzeo iz svoga proglasa o vjerskome podnošenju. Papa Damaz osudio je na rodskome saboru g. 375. Fotina i njegovu skupinu. Fotinovih se učenika moglo naći čak i u Africi.

Fotinov se krivi nauk prvenstveno odnosio na kristologiju i trojstveno bogoslovlje. Fotin je nijekao da je Riječ o kojoj se govori u *Iv* 1,1-14 zasebna božanska osoba. Ta je Riječ, po Fotinu, samo neosobna Božja sila koja je čas skrivena u Bogu, a čas se očituje u povijesti i svijetu. Iako se već kod apologeta u znanstvenoj egzegezi i teologiji bilo ustalilo uvjerenje da su starozavjetne teofanije Logosovi čini i da izražavaju osobnost i hipostatičnost Riječi, Fotin je to nijekao. Bojao se da to uobičajeno tumačenje neposredno uključuje dvoboštvo. Iz rečenoga se vidi da je Fotin kao teolog bio tzv. modalist i monarhijanist. Po njemu, u Bogu je samo jedna osoba. To je Bog Otac. Sin je samo neosobni oblik Očeva očitovanja.

U kristologiji Fotin je adopcijanist i psilantropist. To znači da je Isus za nj običan čovjek kao i svaki drugi. Od drugih ga ljudi luči samo to što je čudesno začet od djevice. Bog je Isusa posinio i tako donekle učinio vlastitim sinom. To je bila nagrada za Isusovo ćudoredno življenje i njegove kreposti koje su svakim danom postajale savršenije i potpunije. U Isusu je boravila naročita božanska sila. Sve to pokazuje da je Fotin otklonio utjelovljenje kako se u Crkvi shvaća.

Zanimljivo je da je Fotin isticao pravu zbilju Isusove duše i tijela. Smatrao je da Isus mora imati dušu i tijelo jer je jedno i drugo pogodio Adamov pad. Po Fotinu, Isus je spasitelj cijeloga ljudskoga bića.[1]

Augustin u jednoj propovijedi ovdje prevedenoj spominje[2] Fotina. Tu kratko iznosi što i mi o Fotinovoj kristologiji. Augustin kaže da je Isus po Fotinovu učenju „čovjek". Osim što je čovjek nije „ništa više imao". Ali je — po Fotinu — Isus „odličnošću pravednosti i mudrosti nadvisio sve druge pobožne i svete ljude". Ipak je to male vrijednosti kad Isus „nije Bog".

Usput spominjemo da je Augustin prije obraćenja slično sudio o Isusu iz Nazareta. Upravo stoga istraživači redovito povezuju Fotinovo i Augustinovo ime. Jasno odbacivši Fotinovu kristologiju, Augustin je nekako podmirio svoje mladenačke račune i dugove.

[1] Usp. G. BARDY, *Photin*, 1532-1536; A. GRILLMEIER, *Christ*, 296; B. KOTTER, *Photinianer*, 483-484; B. KOTTER, *Photeinos*, 483; W. SCHNEEMELCHER, *Photin*, 362-363; J. LIÉBAERT, *Incarnation*, 124; M. SIMONETTI, *Fotino*, 1391-1392.

[2] *Govor*, 246,4.

Priscilijan

Ni do danas se, začudo, uza sva istraživanja nije do kraja rasvijetlio Priscilijanov slučaj niti točno utvrdio sadržaj njegova učenja. Čak se stječe dojam da to valjda nikada u potpunosti neće ni uspjeti istraživateljima. Vjerojatno se oko Priscilijana i njegova djela odveć umiješala državna i crkvena politika, žučljiva zavist pogubna ljubomora. Stoga je gotovo nemoguće razmrsiti sve konce što su se spleli oko Priscilijana i njegova pokreta.

Danas posjedujemo jedanaest kritički objelodanjenih Priscilijanovih djela. To, dakako, omogućuje bolji uvid u Priscilijanovu osobu i njegov nauk. Ali ni ta djela najbolji stručnjaci ne shvaćaju između sebe jednoznačno. Jedni ih proglašuju skroz krivovjernima, drugi potpuno pravovjernima. Bit će da je i tu — kao što je često i drugdje — istina negdje u sredini.

Priscilijan je, kada je izišao na glas, još uvijek bio kršćanski laik. Potjecao je iz veoma ugledne obitelji i posjedovao dobru naobrazbu. Bio je dosta sposoban čovjek. Rodio se oko g. 335. Odlikovaše ga sjajna krepost i strogo ćudoređe. Oko g. 370. započeo je asketski pokret s naglašeno krutim usmjerenjem. Priscilijan je bio pod utjecajem istočnih enkratita i drevnog montanisičkog gibanja. Brzo je u sjevernoj Španjolskoj i južnoj Galiji oko sebe okupio pristaše. Bile su to na početku većinom žene među kojima se odlikovala neka bogata plemkinja koja će s Priscilijanom mučenički umrijeti za svoje uvjerenje. Ali uz Priscilijana pristadoše i biskupi Istancije i Salvijan. Oni su ga čak redili za biskupa u Avili da mu pokret stekne na ugledu i značenju.

Ljuti su protivnici Priscilijana bili biskupi Idacije iz Meride i Itacije iz Osonube. Oni su od cara Gracijana iznudili protumaniheistički proglas takvoga oblika da se osuda odnosila na Priscilijana i njegove sumišljenike. Ipak je Priscilijanu uspjelo da se povuče Gracijanova odredba. Nije mu pak pošlo za rukom da za svoje misli prigodom puta u Italiju pridobije Ambrozija iz Milana i papu Damaza.

Priscilijanovo je pitanje došlo pred sud pokrajinskoga crkvenoga sabora u Saragozi g. 380. Tu su skupljeni biskupi osudili i odbacili priscilijanizam. Kako tom zgodom nisu poimenice spomenuli Priscilijana ni njegove učenike, pokret je i dalje ostao na životu. Njime se iznova bavio sabor sazvan u Bordeauxu g. 384. Priscilijan osobno nije htio izaći preda nj već se prizvao na vladara Maksima i pošao k njemu u Trier. Ali ga je Mak-

sim optužio zbog vračanja i osudio na smrt. Osudi su se uzalud opirali Martin iz Toursa i Ambrozije Milanski.

Priscilijan je kao mučenik preminuo g. 385. Grob su mu stali posjećivati, djela čitati i njega štovati kao istinskoga mučenika. Sve je to dalo novi zamah i snagu priscilijanizmu.

S priscilijanizmom se morao baviti sabor u Bragi g. 563. Taj je sabor sa svojih sedamnaest antipriscilijanskih anatematizama povijesni udarac pokretu i njegovoj ideologiji. Od toga se udarca više nije oporavio. Tako je priscilijanizam praktično bio mrtav.

Teško je kazati u čemu je priscilijanska zabluda. Vjerojatno joj je bitna značajka gnostičko i maniheističko prosuđivanje tvari, stvaranje i tijela. Priscilijanci su kao enkratiti podcjenjivali sve oblike i očitovanja tvari. Čini se da nisu posve načisto bili ni s popisom biblijskih knjiga. Uz to im je bila nedostatna i teorija svatopisamskoga nadahnuća. U trojstvenoj su teologiji, po svemu sudeći, zapostavljali hipostatičnost u Bogu. Nisu priscilijanizmu nedostajali ni astrološke primjese.[3]

Gotovo je sigurno[4] da se Augustin s priscilijanizmom sporio barem u jednome tekstu[5] koji smo uvrstili u ovu knjigu. Za priscilijaniste reče da su „kao i manihejci“. Oni su „najgori krivovjernici“ i „krivovjernici koji su za osudu“. U navedenome ulomku Augustin priscilijancima naročito predbacuje da Kristu odriču pravo „ljudsko tijelo“.

Znamo, inače, da je hiponski biskup imao u rukama priscilijanske spise. Donio ih je iz Španjolske izbjegli svećenik Orozije koji je neko vrijeme kao gost boravio kod Augustina. Augustin je napisao cijelu hrpu protupriscilijanskih djela iz kojih se do najnovijih vremena gotovo isključivo izučavao Priscilijanov nauk. Augustin već g. 396. spominje priscilijanste kao ljude „nadasve slične manihejcima“. Predbacivaše im što i nedjeljom poste. Prije svega je Augustina vrijeđalo što priscilijanci uče da svijet u kojem živimo i koji motrimo dolazi od zloga počela. Augustin Priscilijanovim sljedbenicima nije ni to odobravao što u potpunosti odbacuju blagovanje mesa i uglavnom niječu ćudorednu vrijednost bračnoj ustanovi.[6]

---

[3] Usp. M. SIMONETTI, *Prisciliano*, 2905-2907; J. MARTIN, *Priscillian*, G. BARDY, *Priscillien*, 391-400; A. FRANZEN, *Priscillanismus*, 769-771.

[4] Usp. S. POQUE, *Augustin*, 282.

[5] Riječ je o *Govoru*, 237.

[6] Usp. S. POQUE, *Augustin*, 282; A. FANZEN, *Priscillanismus*, 769-771.

DVANAESTO POGLAVLJE

PODACI O PREVEDENIM GOVORIMA

1. — Već na uobičajenome mjestu naznačismo odakle preuzimamo *Govore* koje smo preveli. Ipak se na to radi veće preglednosti opet navraćamo. Također upozoravamo da *Govore* u vlastitim tumačenjima navodimo pod brojevima koje posjeduju u izvornicima. Redne smo brojeve većinom sami dodavali da se postigne stanovita jednostavnost.

2. — Kratice:

PL — Patrologia Latina
PLS — Patrologia Latina Supplementum
SC — Sources chrétiennes, 116, Paris, 1966 = S. Poque, Augustin d'Hippone. Sermons pour la Pâque
Lambot = C. Lambot, S. Aurelii Augustini sermones selecti, Ultraechti, 1950
Morin = G. Morin, S. Augustini sermones post Maurinos reperti, Miscellanea Agostiniana, I, Romae, 1930.

Božićne propovijedi

I. — Broj 184; PL, 38, 995-997; Lambot, 74-76
II. — Broj 185; PL, 38, 997-999
III. — Broj 186; PL, 38, 999-1000
IV. — Broj 187; PL, 38, 1001-1003
V. — Broj 188; PL, 38, 1003-1005
VI. — Broj 189; PL, 38, 1005-1007; 46, 980-983; Morin, 209-211
VII. — Broj 190; PL, 38, 1007-1009
VIII. — Broj 191; PL, 38, 1009-1011
IX. — Broj 192; PL, 38, 1011-1013
X. — Broj 193; PL, 38, 1013-1015
XI. — Broj 194; PL, 38, 1015-1017
XII. — Broj 195; PL, 38, 1017-1019
XIII. — Broj 196; PL, 38, 1019-1021

Propovijedi za Bogojavljenje

I. — Broj 199; PL, 38, 1026-1028
II. — Broj 200; PL, 38, 1028-1031
III. — Broj 201; PL, 38, 1031-1033
IV. — Broj 202; PL, 38, 1033-1035
V. — Broj 203; PL, 38, 1035-1037
VI. — Broj 204; PL, 38, 1037-1039

Korizma

Broj 211; PL, 38, 1054-1058; SC, 154-173

Veliki Petak

I. — Broj 3; SC, 200-209
II. — Broj 218; PL, 38, 1084-1087

Vazmeno bdijenje

I. — Broj 219; PL, 38, 1087-1088
II. — Broj 220; PL, 38, 1089
III. — Broj 221; PL, 38, 1089-1090; SC, 210-221; Lambot, 77-80
IV. — Broj 222; PL, 38, 1090-1091
V. — Broj 223; PL, 38, 1092-1093

Uskrs

I. — Broj 121; SC, 222-233
II. — Broj 224; PL, 38, 1093-1095
III. — Broj 225; PL, 38, 1095-1098
IV. — Broj 226; PL, 38, 1098-1099
V. — Broj 227; PL, 38, 1099-1101; SC, 234-243
VI. — Broj 228; PL, 38, 1101-1102
VII. — Broj 229; PL, 38, 1103; 46, 834-836; Morin, 29-32

Uskrsni tjedan

I. — Broj 230; PL, 38, 1103-1104
II. — Broj 231; PL, 38, 1104-1107; SC, 244-259
III. — Broj 232; PL, 38, 1107-1112; SC, 260-279
IV. — Broj 237; PL, 38, 1122-1124; SC, 280-293
V. — Broj 246; PL, 38, 1153-1156; SC, 294-307
VI. — Broj 250; PL, 38, 1163-1167; SC, 308-324
VII. — Broj 253; PL, 38, 1179-1182; SC, 326-336
VIII. — Broj 257; PL, 38, 1193-1196; SC, 338-342
IX. — Broj 258; PL, 38, 1194-1196; SC, 344-350

Aleluja

Broj 254; PL, 38, 1182-1186; Lambot, 81-87

Uzašašće

I. — Broj 261; PL, 38, 1202-1207; Lambot, 88-94
II. — Broj, 262; PL, 38, 1207-1209
III. — Broj 263; PL, 38, 1209-1212; PLS, 2, 591-593
IV. — Broj 264; PL, 38, 1212-1218
V. — Broj 265; PL, 38, 1218-1224

Duhovi

I. — Broj 266; PL, 38, 1225-1229
II. — Broj 267; PL, 38, 1229-1231
III. — Broj 268; PL, 38, 1231-1234
IV. — Broj 269; PL, 38, 1234-1237
V. — Broj 270; PL, 38, 1237-1245
VI. — Broj 271; PL, 38, 1245-1246
VII. — Broj 272; PL, 38, 1246-1248

V j e r o v a n j e

I. — Broj 212; PL, 38, 1058-1060; SC, 174-184
II. — Broj 213; PL, 38, 1060-1065; PLS, 2, 536-543
III. — Broj 214; PL, 38, 1065-1072
IV. Broj 215; PL, 38, 1072-1076

O č e n a š

Broj 59; PL, 38, 400-402; SC, 186-199

K a t e k u m e n i

Broj 216; PL, 38, 1076-1082

Iv 17,3

Broj 217; PL, 38, 1084; PLS, 2, 662-666

P R I J E V O D

BOŽIĆNE PROPOVIJEDI

I.

1. — Danas je rođendan Gospodina i Spasitelja našega Isusa Krista. Onoga je dana „Istina niknula iz zemlje" (Ps 84,12) i Dan se u našemu danu rodio iz Dana. Onaj nam je dan godišnjim ponavljanjem danas zasjao da ga proslavimo. „Veselimo se i radujmo u njemu" (Ps 117,24).

Vjera posjeduje kod kršćana što poniznost tolike uzvišenosti može pružiti, ali je daleko od bezbožnih srdaca. To je Bog sakrio od „umnih i mudrih, a objavio je malenima" (Mt 11,25).

Neka, dakle, ponizni sačuvaju Božju poniznost. Tako će s tom naročitom pomoći kao po kakvom živinčetu svoje slabosti doprijeti do Božje uzvišenosti. Spomenuti „mudri i umni" traže Božje vrhunce. U skromno ne vjeruju već ga mimoilaze. Radi toga ni ne dopiru do uzvišenoga. Isprazni su i beznačajni, naduti i oholi. U neku ruku vise između neba i zemlje u nekoj vjetrovitoj sredini. Dotični su, doduše, „mudri i pametni", ali mudrošću ovoga svijeta, a ne Mudrošću onoga koji je stvorio svijet.

Da je u spomenutih bila prava Mudrost koja pripada Bogu i koja je Bog, bili bi razumjeli da je Bog mogao „uzeti" (Fil 2,7) tijelo, ali se nije mogao promijeniti u tijelo. Spomenuti su morali shvatiti da je Bog „uzeo" (Fil 2,7) što nije bio i ostao što je bio.

Krist nam je došao u čovjeku. Ipak se od Oca nije udaljio. Ostao je kod Oca što je. Nama se ukazao onim što smo mi. U djetinje je tijelo položena Moć, ali se nije povukla iz gomile što je svemir. Ukoliko je Krist ostao kod Oca, savkoliki je svijet njegovo djelo. Rođenje je od Djevice dok k nama dolazi također njegovo djelo. Za Kristovu je uzvišenost dokaz pružila djevica-majka. Koliko god je djevica prije začeća, toliko je djevica i poslije poroda. Muž je ustanovio da je trudna, ali je nije učinio trudnom. Trudna je muškim, ali ne od muška. Ostvarena ju je plodnost učinila svetijom, ali joj nije oduzela čistoću.

To ogromno čudo spomenuti radije drže izmišljenim nego obistinjenim. Budući da ne mogu vjerovati u Krista čovjeka i Boga, ljudsko preziru, a u božansko ne vjeruju kada ga ne mogu prezirati.

Naš je pak sud ovo: koliko se protivnicima ljudsko tijelo ukazuje prezrivim, nama je u Božjoj poniznosti toliko draže. Protivnici Djevičin porod skroz-naskroz drže nemogućim, ali je baš zato za nas još božanskiji kod rođenja Krista kao čovjeka.

2. - Proslavimo, stoga, Gospodnji rođendan dolično velikim mnoštvom i velikom svečanošću. Neka se vesele muževi i neka se raduju žene. Krist se rodio. On je muško, ali se rodio „od žene" (Gal 4,4). Tako je počašćen jedan i drugi rod.

Neka, dakle, sada prijeđe „drugome čovjeku" onaj koji ranije bijaše osuđen „u prvome čovjeku". Žena nas je zavela u smrt, ali nam je Žena i Život rodila. Rodila se „sličnost tijela grijeha". Njome će se očistiti „tijelo grijeha".

Stoga ne smijemo kuditi tijelo. Ali grijeh mora umrijeti da bi narav živjela. Krist se rodio bez grijeha da se u njemu preporodi čovjek koji je bio u grijehu.

Veselite se, sveti djevičanski mladići! Vi ste nadasve odabrali nasljedovati Krista. Niste krenuli za ženidbom. Krist vam ne dolazi po braku. Ipak odlučiste da ga slijedite kako bi vam omogućio staviti na stranu ono po čemu dođoste na svijet. Vi se, naime, pojaviste posredstvom putene svadbe. Ali Krist je bez nje. Zato dolazi na duhovnu svadbu. I vama koje prvotno pozva na svadbu dade da se odreknete svadbe. Ne tražite, dakako, ono otkuda ste se rodili. To stoga činite što ste više od ostalih zavoljeli Krista koji se nije na taj način rodio.

Radujte se i vi, svete djevice! Djevica vam rodi onoga za koga se bez oskvrnuća udajete. Što ljubite, ne možete izgubiti ni začinjanjem ni rađanjem.

Radujte se, opravdani! Opravdateljev je rođendan.
Radujte se, slabi i bolesni! Rođendan je Spasiteljev.
Radujte se, zarobljenici! Otkupiteljev je rođendan.
Radujte se, sluge! Gospodarov je rođendan.
Radujte se, slobodni! Osloboditeljev je rođendan.
Radujte se, svi kršćani! Kristov je rođendan.

3. — Krist je rođen, od majke, preporučio ovaj dan. Od Oca rođen, stvorio je sve vijekove. Niti je ono rođenje moglo imati ikakvu majku, niti je ovo zahtijevalo čovjeka za oca. Krist se rodio i od Oca i od majke, ali isto tako i bez oca i bez majke. Od Oca je Bog, od majke čovjek. Bez majke je Bog, bez oca čovjek.

„Tko će — prema tome — ispripovijedati njegovo rođenje?" (Iz 55,8)? Isto vrijedi za rođenje izvan vremena i za rođenje bez sjemena. Ono je bez početka, ovo bez primjera. Nikada ne bi časa kada onoga nije bilo, a ovoga ne bi prije ni poslije Krista. Rođenje iz Oca nema konca, ovo ima ondje početak gdje i svršetak.

S pravom, dakle, proroci navijestahu onoga koji će se roditi, a nebo i anđeli onoga koji se rodio. Onaj koji sadrži svijet, ležaše u jaslama. Bijaše i nijem i Riječ. Krilo je jedne žene onoga nosilo koga ni nebesa ne obujmljuju. Žena je upravljala našim kraljem. Nosila je onoga u kojem se nalazimo. Žena je mlijekom dojila naš kruh.

O, očite li slabosti i divne poniznosti u kojoj se na taj način skrivaše potpuno božanstvo! Moć upravljaše majkom kojoj se podlagaše nejaka dob. Istinom je hranio onu čija je njedra sisao.

Neka onaj koji se nije strašio uzeti naša počela i u nama dovrši svoje darove. Neka nas učini Božjim sinovima. Zbog nas htjede postati Sin čovječji.

II.

1. — Gospodnjim se rođendanom naziva dan kada se Božja Mudrost očitovala malenim djetetom i kada je Božja Riječ oblikovala ljudsku riječ. Nebo je kao svjedok mudracima naznačilo skriveno božanstvo. Pastirima ga je javio anđeoski glas.

Godišnjom, dakle, svetkovinom slavimo dan kad se ispunilo proroštvo što kaže: „Istina se rodila iz zemlje i pravednost pogledala s neba" (Ps 84,12).

Istina se koja je u „Očevu krilu" (Iv 1,18) „rodila iz zemlje" da bude i u majčinu okrilju. Istina što obuhvaća svemir „iz zemlje se rodila" da je nose ženine ruke. Istina kojom se neraspadljivo hrani anđeosko blaženstvo „rodilo se iz zemlje" da je doje tjelesna njedra. Istina kojoj ni nebo nije dostatno, „rodila se iz zemlje" da je polože u jasle.

Zbog čije koristi takva uzvišenost dođe u tolikoj poniznosti? Zbog svoje, zacijelo, ne. Ali ako vjerujemo, onda za našu veliku korist.

Probudi se čovječe! Za te je Bog postao čovjek.

„Ustani ti što spavaš! Ustani od mrtvih! I Krist će te rasvijetliti" (Ef 5,14). Za te je, velim, Bog postao čovjek. Za svu bi vječnost bio mrtav da se on nije u vremenu rodio. Nikada se ne bi oslobodio „tijela grijeha" da Krist nije uzeo „sličnost tijela grijeha" (Rim 8,5). Vječna bi te bijeda držala u svojoj vlasti da se nije zbilo to milosrđe. Ne bi iznova oživio da se Gospodin nije sjedinio s tvojom smrću. Bio bi se izgubio da nije pritekao u pomoć. Bio bi propao da Isus nije došao.

2. — Radosno proslavimo dolazak svoga spasenja i otkupljenja. Svetkujmo svečani dan kada je veliki i vječni Dan koji je iz velikog i vječnog Dana došao u ovaj naš tako kratki vremeniti dan. On je „za nas postao pravednost, posvećenje i otkupljenje". Stoga „neka se — kako i piše — u Gospodinu slavi tko god se hvasta" (1 Kor 1,31).

Ne sličimo živdovskoj oholosti. Židovi ne „poznaju Božju pravednost". Hoće da „svoju uspostave". Stoga nisu „podloženi Božjoj pravednosti" (Rim 10,3).

Psalmist najprije kaza: „Istina se iz zemlje rodila". Potom je smjesta dodao: „I pravednost je s neba pogledala". Tako smrtna slabost neće za se svojatati pravednost niti će je proglasiti svojom. Čovjek neće povjerovati da sam sebe opravdava, tj. da od sebe postaje pravednim. Također neće odbiti Božju pravednost.

„Istina se rodila iz zemlje". Krist je kazao: „Ja sam Istina" (Iv 14,6). On se rodio od Djevice. „I pravednost je pogledala s neba". Stoga se čovjek koji vjeruje u onoga koji se rodio ne opravdava sam po sebi već ga Bog opravdava.

„Istina se rodila iz zemlje" jer je „Riječ postala tijelom" (Iv 1,14). „I pravednost je pogledala s neba" jer je „svaka najbolja blagodat i svaki savršeni dar odozgo" (Jak 1,17).

„Istina se rodila iz zemlje": püt je od Marije. „I pravednost je pogledala s neba": čovjek ne može ništa primiti ako mu nije „dano s neba" (Iv 3,27).

3. — „Opravdani, dakle, iz vjere, imajmo mir s Bogom po Gospodinu našemu Isusu Kristu. Po njemu također imamo pristup u milost u kojoj stojimo i hvalimo se u nadi Božje slave" (Rim 5,1-2).

Tim malobrojnim Apostolovim riječima koje sa mnom razmatrate godi, braćo, dodati nekoliko besjeda iz Psalama i među njima razotkriti suglasnost.

„Opravdani po vjeri, imajmo mir s Bogom" jer se — ukoliko se „Istina pojavila iz zemlje" — po Gospodinu našemu Isusu Kristu „uzajamno poljubiše pravednost i mir". Po Isusu također „imamo pristup u milost u kojoj stojimo i hvalimo se u nadi Božje slave". Pavao ne kaže „svoje slave" već „Božje slave" jer „pravednost" nije od nas izašla nego „s neba pogledala". Dakle, „tko se hvali, neka se ne hvali u sebi nego neka se hvali u Bogu".

Stoga je za Gospodina koji se rodio od Djevice i kome danas slavimo rođendan zaorio poj anđeoskog glasa: „Slava Bogu na visini i na zemlji mir ljudima dobre volje" (Lk 2,14).

Odakle je mir na zemlji ako ne otuda što se „Istina rodila iz zemlje" — što se Krist rodio od tijela?! On je „naš mir. Oboje čini jedno" (Ef 2,14) da budemo ljudi „dobre volje" (Lk 2,14) i ugodno povezani svezama jedinstva.

U toj se, dakle, milosti radujemo da naša slava bude svjedočanstvo naše savjesti jer se ne hvalimo u sebi nego u Gospodinu. Radi toga je bilo kazano: „Moja slava, on uzvisuje moju glavu" (Ps 3,4). Koja nam je, naime, veća Božja milost mogla zasjati nego što je onaj koji ima jedinorođenoga Sina učinio da on bude sinom čovječjim ili što je zauzvrat sina čovječjega učinio sinom Božjim?

Traži zaslugu, traži uzrok, traži pravednost! Vidi da li ćeš naći što drugo osim milosti!?

III.

1. — Braćo, radujmo se! Neka se vesele i neka kliču puci. Ovaj nam dan ne posveti ovo vidljivo sunce. Posveti ga njegov nevidljivi Stvoritelj kada ga za nas, učinjena vidljivim, ona koju on sam kao nevidljivu sazda — Djevica i Majka — rodi iz plodne utrobe i neoskvrnjena krila. Kao djevica zače. I djevicom rodi. Kao djevica bi trudna. I kao porodilja je djevica. Ona je djevica vječno.

Što se, čovječe, čudiš? Trebalo je da se Bog tako rodi ako se već udostojao postati čovjekom. Onakvom je učini onaj koji je iz nje „nastao" (Gal

4,4). Bijaše prije nego je postao. Budući da je bio svemoguć, mogao je postati ostajući što bijaše.

Sebi je sazdao majku dok bijaše kod Oca. I pošto je „nastao" (Gal 4,4) iz majke, ostao je u Ocu. Kako bi onaj prestao biti Bogom kada poče biti čovjek koji je svojoj roditeljici omogućio da ne prestane — iako je rodila — biti djevicom?

Nije riječ stoga što je „postala tijelom" (Iv 1,14) propala kao Riječ niti se preinačila u tijelo. Tijelo je, zapravo, da ne propadne pristupilo Riječi. Kao što je čovjek duša i tijelo, tako je i Krist Bog i čovjek. Isti je Bogom koji je čovjek i koji je Bog isti je čovjekom. Ipak to nije pomješanošću naravi već jedinstvom osobe.

Onaj, napokon, koji je kao Božji Sin suvječan s roditeljem i uvijek od Oca, isti je iz Djevice počeo biti sinom čovječjim. Tada se Sinovu božanstvu dodalo čovještvo. Ipak time nije nastalo četvorstvo nego ostaje Trojstvo.

2. — Neka vam se, dakle, u Pravilo vjere i proročanstva božanskih Pisama ne ušulja mišljenje nekih neopreznijih ljudi. Oni, naime, vele: ljudski je sin postao Božji Sin. Onaj pak koji je zaista Božji Sin nije postao sin čovječji. Da bi to kazali, zamijetili su nešto što je istinito. Ali nisu bili sposobni istinito izraziti. Jer što drugo zapaziše osim da se ljudska narav mogla izmjeniti nabolje, a da se božanska nije mogla preinačiti u gore? To je istina. Ali tek kada se doda da je Riječ postala tijelo makar se božanstvo podnipošto nije promijenilo nagore.

Evanđelje, naime, ni ne kaže da je tijelo postalo Riječ. Ono, naprotiv, veli: „Riječ je postala tijelo" (Iv 1,14). Riječ je pak Bog. „Bog bijaše Riječ" (Iv 1,1). A što je „tijelo" doli čovjek? Nije ljudsko tijelo u Krista bez duše. Stoga Krist reče: „Moja je duša tužna do smrti" (Mt 26,38).

Ako je, dakle, Riječ Bog i tijelo čovjek što drugo znači „Riječ tijelom postade" nego da je onaj postao čovjekom koji bijaše Bog? Ipak onaj koji bijaše Božji Sin postade sin čovječji „uzimanjem" (Fil 2,7) nižega, a ne izmjenom izvrsnijega. Uzeo je što nije bio. Nije pak izgubio što je bio. Kako inače u Pravilu vjere govorimo da vjerujemo u „Sina Božjega koji se rodio od Djevice Marije" ako se od djevice Marije rodio čovječji sin, a ne Sin Božji?!

Koji će kršćanin zanijekati da se od one „žene" (Gal 4,4) rodio ljudski sin? Ali se ipak rodio Bog postali čovjek i zato čovjek postali Bog. „Bog bijaše Riječ" (Iv 1,1). I Riječ je „postala tijelo" (Iv 1,14).

Mora se, dakle, vjerovati da je onaj što bijaše Božji Sin — kako bi se rodio od Djevice Marije — „uzevši oblik sluge" (Fil 2,7) postao sin čovječji. Ostao je što bijaše i uzeo što nije bio. Počeo je biti čime je „manji od Oca". Uvijek je u onome ostao čime su on i Otac „jedno" (Iv 8,10).

3. — Ako onaj koji uvijek ostaje Božji Sin nije postao sin čovječji kako o njemu kaže Apostol: „On, iako bijaše u Božjem liku, nije držao otimačinom što je jednak Bogu. Ali je sam sebe ispraznio uzevši slugin lik. Postao je sličan ljudima i držanjem je pronađen kao čovjek" (Fil 2,6-7)? Nije, naime, „sam sebe ispraznio i postao ljudima sličan" netko drugi već onaj koji je „u Božjem liku" jednak Ocu i koji je, dakako, Sin Božji. Nije netko drugi već upravo onaj isti koji je u Božjemu liku jednak Ocu sam „sebe ponizio". Sama je sebe ponizio, a ne nekoga drugoga. „Postao je poslušan sve do smrti, i to smrti na križu" (Fil 2,8). Božji Sin sve to učini jedino u onome liku po kojem je sin čovječji.

Isto tako ako onaj koji je trajno Božji Sin nije osobno postao ljudski sin, kako Apostol kaže Rimljanima: „Odvojen sam za Božje evanđelje koje ranije obeća preko svojih proroka u svetim Pismima o svome Sinu koji mu je po tijelu postao iz Davidova sjemena" (Rim 1,1-3)?

Eto, Sin je Božji koji, dakako, uvijek bijaše postao po tijelu iz Davidova sjemena što nije bio.

Još jednom: ako onaj koji je Božji Sin nije osobno postao čovječji sin, kako je „Bog poslao svoga Sina nastala od žene" (Gal 4,4)? Tom se riječju u skladnu s hebrejskim jezikom ne niječe djevičanski ures već naznačuje ženski rod. Tko je, naime, od Oca poslan ako ne Božji jedinorođeni Sin? Kako, dakle, „postade od žene" osim što je jedan te isti koji bijaše kod Oca Božji Sin osobno postao — poslat — sin čovječji?

Iz Oca je rođen izvan vremenitoga dana. Od majke se rodio na ovaj dan. Sam je stvorio dan koji je odabrao da u njemu bude sazdan. Tako je postao i od majke koju je sam stvorio.

Čak i sami dan od kojega unaprijed dan stječe porast u svjetlu naznačuje Kristovo djelo jer se od njega „iz dana u dan obnavlja naš nutarnji čovjek" (2 Kor 4,16). Vječnome je Stvoritelju — sazdanu u vremenu — trebalo rođendanom biti onaj dan kojem odgovara vremenito stvorenje.

IV.

1. — Neka usta moja kazuju hvalu Gospodnju: onoga Gospodina po kojem je „sve postalo" (Iv 1,3) i koji je posred svega „postao" (Gal 4,4). On je Očev objavitelj, majčin stvoritelj. Božji je Sin iz Oca bez majke. Sin je čovječji od majke bez Oca. Veliki je dan anđela, a malen je u danu ljudi. Bog-Riječ je prije svih vremena, a u prikladno je vrijeme Riječ-tijelo. Sunčev je stvoritelj i stvoren je pod suncem. Iz Očeva krila raspoređuje sve vjekove, a iz majčina posvećuje današnji dan. Tamo ostaje, odovud izlazi. Učinitelj se neba i zemlje pod nebom rađa na zemlji. Neizrecivo je mudar i mudro šutljiv. Ispunja svijet, a leži u jaslama. Ravna zvijezdama i obliziva prsi. Veoma je velik u Božjemu liku, a malen u sluginu obličju. Uza sve to, malenost ne smanjuje onu veličinu niti ovu sićušnost pritišće ona ogromnost. Kada je uzeo ljudske udove, nije napustio božanska djela. Nije prestao snažno dosizati „od kraja do kraja i sve raspoređivati s blagošću" (Mudr 8,1). Zaogrnut slabašnim tijelom, primljen je, a ne zatvoren, u djevičansku utrobu. Anđelima se nije oduzelo jelo Mudrosti, a mi uživamo kako je Gospodin sladak.

2. — Što se tome čudimo kod Božje Riječi kada ovaj govor koji držimo tako slobodno ponire u osjetila da ga slušalac, doduše, prima, ali ne zatvara? Kada se, naime, ne bi prihvaćao, nikoga ne bi poučio. Ako bi se zatvorio, ne bi došao do drugih. Ipak se ovaj govor dijeli na riječi i slogove. Uza sve to, iz njega ne uzimate pojedine kriške kao od hrane za želudac. Svi slušate sve i svaki pojedinac sve prima. Dok govorimo, ne bojim se da će pojedinac, slušajući, sve prigrabiti te da drugi neće imati što on uzme.

Hoćemo da tako budete pažljivi te ne okradete ničije uho i pamet. Neka svaki pojedinac čuje sve. I drugima ostavite da čuju. Sve se to ipak ne zbiva u različito vrijeme. Govor koji se kazuje ne ulazi najprije kod tebe da bi od tebe izašao te mogao kod drugoga unići. Naprotiv, istodobno dolazi svima i čitav dopire do pojedinaca. Pretpostavimo da se govor u cjelini dade zadržati u sjećanju. Kao što svi dođoste da sve čujete, tako svaki pojedinac odlazi s cjelinom.

Koliko sve to više vrijedi za Božju Riječ po kojoj je sve postalo i koja — ostajući u sebi — sve obnavlja? Prostor je ne zatvara niti se proteže kroz vrijeme. Ne izmjenjuje se kraćim i dužim stankama. Nije otkana glasovima niti se šutnjom dovršava.

Koliko je više ta i takva Riječ mogla, uzevši tijelo, oploditi majčinu utrobu i ne napustiti Očevo krilo? Mogla je odonud izići pred ljudske oči i tamo rasvjetljivati anđeoske pameti. Mogla je sići na zemlju i nebesa rastegnuti. Mogla je postati čovjekom i stvoriti ljude.

3. — Neka, dakle, nitko ne vjeruje da se Božji Sin preobrazio i pretvorio u sina čovječjeg. Radije vjerujmo da se božanska bit nije uništila već da je savršeno uzeta ljudska bitnost. Isus je, ostajući Sin Božji, postao sin čovječji. Nije stoga što je rečeno: „Bog bijaše Riječ" (Iv 1,1) i: „Riječ postade tijelo" (Iv 1,14) Riječ tako postala tijelo da je prestala biti Bog. U samome se onome tijelu koje Riječ posta rodio Emanuel — „Bog s nama" (Mt 1,23).

Riječ koju nosimo u srcu postaje glas kad je kažemo ustima. Ipak je ne mijenjamo u glas već je u potpunosti preuzima glas u koji ulazi. Što se poima, ostaje unutra. Na vani odjekuje što se čuje. Ipak se u zvuku iznosi isto što je ranije odjekivalo u šutnji. Tako se riječ kada postaje zvuk ne mijenja u glas. Ostaje u svjetlu pameti. Uzevši tjelesni glas, odlazi do slušaoca, ali ne napušta mislitelja.

Drugo je kada se u šutnji razmatra sama riječ bilo da je grčka, latinska ili kojega drugog jezika. Tad je sama zbilja koju treba kazati ispred svake jezične različitosti. Na neki je način za mislioca još gola u ložnici srca. Da bi otuda izašla, odijeva se govornikovim gasom.

To je oboje — i što se pri razmatranju misli i što kod govora odzvanja — zacijelo promjenljivo i nejednako. Niti će jedno ostati kada zaboraviš, niti će drugoga biti kada zašutiš. Ali Riječ Gospodnja ostaje zauvijek. I nepromjenljivo ostaje.

4. — Kad je Riječ u vremenu uzela tijelo da stupi u naš vremeniti život, u tijelu nije izgubila vječnost već je i tijelo podarila besmrtnošću. Tako je i Krist „izišao poput muža iz svoje odaje te kao div poskočio da potrči putem" (Ps 18,6). On, iako bijaše u „Božjem liku", nije smatrao „otimačinom što je jednak s Bogom" (Fil 2,6). Da bi zbog nas postao što nije bio, samoga je sebe „oplijenio". Ali nije izgubio „Božji lik" već je „uzeo slugin lik". Po tom je liku „postao sličan s ljudima". Ukazao se kao „čovjke vanjštinom", a ne u vlastitoj biti.

Naša je narav sve što smo u duši i tijelu, a za nj je to „vanjština". Kad mi to ne bismo bili, nas ne bi ni bilo. Kad Krist to ne bi bio, bio bi, razumije se, Bog. I kada je počeo biti što nije bio, postao je — ostajući Bog — čovjek da se najdostojnije nazove Bogom i čovjekom, a ne jednim od to dvoje.

Zbog toga što je postao čovjek, „Otac je veći" (Iv 14,28) od njega. Ali budući da je ostao Bog, također stoji: „Ja i Otac jedno smo" (Iv 10,30). Jer da se Riječ izmjenom preobrazila u tijelo, to jest, Bog u čovjeka, bilo bi istinito jedino: „Otac je veći od mene". Bog je, naime, veći od čovjeka. Ali bi bila lažnom izreka: „Ja i Otac jedno smo". Naime, Bog i čovjek nisu jedno.

Možda je pak mogao kazati: ja i Otac bijasmo jedno, ali to nismo više. Što bi i prestao biti, više nije nego je to bio. Međutim, zbog istinitoga „slugina lika" koji je uzeo, rekao je istinu: „Otac je veći od mene". Ali i zbog istinitoga „Božjega obličja" u kojemu je ostao, točno kaza: „Ja i Otac jedno smo".

Dakle, kod ljudi se „oplijenio". Ali nije tako postao što nije bio da ne bi bio što je bio već sakrio što bijaše i objavio što je postao.

Djevica je začela i rodila sina. Dječak „nam se rodio" (Iz 9,6) zbog očitoga „slugina lika". Božja je Riječ što ostaje vazda „postala tijelo" da boravi „među nama". Radi skrovitoga Božjeg lika koji ostaje, njegovo ime — kako je Gabrijel javio — nazivamo Emanuel (Mt 1,23). Ostajući Bog, postao je čovjek da se i sin čovječji s pravom naziva „s nama Bog". Nije, naime, jedan Bog, drugi čovjek.

Neka se, stoga, u vjernicima raduje svijet. Onaj koji je stvorio svijet došao je da ih spasi. Marijin se Stvoritelj rodio od Marije. Sin je Davidov Gospodin Davidov. Abrahamovo je sjeme onaj koji je prije Abrahama. Zemljin je načinitelj nastao na zemlji. Stvoritelj je neba pod nebom stvoren. On je dan koji učini Gospodin. Sami je Gospodin dan našega srca. Hodimo u njegovu svjetlu! Veselimo se i u njemu radujmo!

V.

1. — Božji je Sin kod Oca. S njim je jednak i suvječan. U njemu je sazdano sve što je na nebu i na zemlji, vidljivo i nevidljivo. Božja je Riječ i Bog ljudski život i svjetlo. Ako se trudimo da Sina slavimo kakav je kod Oca, ne treba se čuditi da za to nije dovoljna nijedna ljudska misao i nikakav govor. Kako bi, naime, naš jezik bio sposoban dostatno proslaviti onoga koga naše srce još ne može vidjeti? U srcu je utemeljio oko kojim se Bog može vidjeti ako se očisti opačina, iscijeli slabost te ljudi postanu blaženi u čistu srcu jer će takvi gledati Boga.

Nije čudo, rekoh, što ne nalazimo riječi da reknemo onu jednu Riječ, a u njoj moramo biti kako bismo o njoj nešto kazali. Promišljene i kazane riječi oblikuje naš razum koji poučava ona Riječ. Čovjek ne stvara riječi na način na koji je sam postao po Riječi jer ni Otac nije na onaj način rodio jedinu Riječ kako je sve načinio posredstvom Riječi.

Bog je, dakako, rodio Boga. Ali su roditelj i rođeni istodobno jedan Bog. Svijet je pak načinio Bog. Svijet prolazi, Bog ostaje. Neka ono što je nastalo zna da nije samo sebe načinilo. Isto tako nitko nije stvorio onoga po kome je sve moglo postati. Nije, prema tome, čudno što čovjek koji je jedno između drugih stvorenja ne tumači riječima Riječ po kojoj je sve nastalo.

2. — Drugamo, stoga, usmjerimo malko uši i pameti. Možda ćemo uspjeti kazati nešto dolično i dostojno, ali ne zato što „u početku bijaše Riječ i Riječ bijaše kod Boga i Bog bijaše Riječ" (Iv 1,1) već utoliko što je „Riječ postala tijelo" (Iv 1,14). Možda ćemo razjasniti po čemu je Riječ „boravila među nama" (Iv 1,14). Možda se ondje dade izreći gdje Riječ htjede biti vidljiva. Radi toga i slavimo ovaj dan kad se Krist udostojao roditi od Djevice i omogućiti da ljudi do neke mjere iskažu to njegovo rođenje. Jer „tko će u onoj vječnosti u kojoj se Bog rodio iz Boga iskazati njegovo rođenje" (Iz 53,8)? Tu ne postoji dan koji se svake godine svečano slavi. On ni ne prolazi da bi se godišnjim tijekom vratio. Ostaje bez zalaska jer nije počeo izlaskom.

Postoji, dakle, ona jedincata Božja Riječ, onaj život, ono svjetlo, vječni dan. Ovo je pak dan kad se Krist sjedinio s ljudskim tijelom i postao kao „ženik što izlazi iz svoje ložnice" (Ps 18,6). Sada je današnji. Sutra postaje jučerašnji. Ipak današnji dan objavljuje rođenoga od Djevice kao Vječnoga jer je Vječni — rođen od Djevice — posvetio današnji dan.

Koje, prema tome, hvale reći Božjoj ljubavi? Kako da se zahvalimo? Tako nas je ljubio da je zbog nas onaj nastao u vremenu po kome su stvorena vremena. Po dobi je bio mlađi od mnogih svojih slugu na svijetu, a vječnošću je drevniji od samoga svemira. Čovjekom je postao koji je stvorio čovjeka. Stvoren je od Majke koju je sam stvorio. Nosile su ga ruke što ih je osobno oblikovao. Sisao je grudi koje je ispunio. U jaslama je cviljelo nijemo djetinjstvo Riječi bez koje je nijema ljudska rječitost.

3. — Vidi, čovječe, što je zbog tebe postao Bog. Spoznaj nauk tolike poniznosti i kod učitelja koji još ne govori. Ti si negda u raju bio veoma rječit. Nadjenuo si ime „svakome živome biću" (Post 2,19-20). Ali je zbog tebe tvoj Stvoritelj ležao bez riječi. Ni majku nije nazvao njezinim imenom.

Ti si se, zanemarujuću poslušnost, izgubio u najprostornijem predjelu plodnih stabala. On je iz posluha kao smrtan došao u najtjesnije obitavalište da umirući traži mrtvoga. Ti si, iako čovjek, da propadneš htio biti Bog. On je, iako bijaše Bog, htio postati čovjek da nađe što se bilo izgubilo. Toliko te pritiskala ljudska oholost da te nije moglo ništa drugo podići nego božanska poniznost.

4. — Slavimo, dakle, s veseljem dan kada je Marija rodila Spasitelja — udata ustanovitelja ženidbe i djevica prvaka djevicâ. Bila je data mužu, ali nije majkom po mužu. Djevicom je prije udaje i djevica u braku. Djevicom je trudna i kao djevica je dojila. Svemogući Sin nije na nikakav način svetoj majci koju je odabrao da se od nje rodi pri rođenju oduzeo djevičanstvo.

Plodnost je u braku dobra, ali je neoskvrnjenost u posvećenoj čistoći bolja. Čovjek Krist mogaše kao Bog — isti je čovjek i isti je Bog — dati jedno i drugo. Stoga podnipošto nije majci tako udijelio dobro koje ljube supruzi da bi dokinuo ono bolje radi kojega djevice ne žele postati majkama.

Prema tome, sveta Crkva — djevica — danas slavi Djevičin porod. Njoj pak veli Apostol: „Vas sam — čistu djevicu — pripremio za jednoga muža i priveo Kristu" (2 Kor 11,2). Kako to da je Crkva „čista djevica" dok su narodi s oba spola tako brojni te su tu uz tolike neoženjene djevice i oženjeni očevi i majke? Kako je, velim, Crkva „čista djevica" ako ne po neoskvrnjenosti vjere, ufanja i ljubavi?

Krist je, dakle, imao Crkvi u srcu potaknuti djevičanstvo. Zato ga je prethodno Mariji sačuvao tjelesno.

U ljudskom se braku žena predaja mužu da više ne bude djevica. Crkva pak ne bi mogla biti djevica da u djevičinu Sinu nije našla zaručnika kome će se darovati.

VI.

1. — Ovaj nam je dan posvetio Dan koji stvara svaki dan. O njemu pjeva psalmist: „Pjevajte Gospodinu novu pjesmu. Pjevaj Gospodinu, sva zemljo. Pjevajte Gospodinu i blagosivajte ime njegovo. Dobro navjestite dan od dana — njegovo spasenje" (Ps 95,1-2).

Tko je „Dan iz Dana" ako ne Sin od Oca — „svjetlo od svjetla"? Riječ je o Danu koji je rodio Dan što se na ovaj dan rodio od Djevice. Prema tome, onaj Dan nema ni izlazak ni zalazak.

Danom nazivamo Boga Oca. Isus, naime, ne bi bio „Dan iz Dana" da Otac nije Dan. Što je dan ako ne svjetlo? Ovdje pak nemam na pameti svjetlo za tjelesne oči ni svjetlo što je zajedničko ljudima i životinjama. Mislim na svjetlo koje svijetli anđelima i na svjetlo što čisti srca kad se gleda.

Prolazi noć u kojoj sada živimo i u kojoj nam se pale svetopisamske uljanice. Postat će zbiljom što se pjeva u nekome Psalmu: „Jutrom ću stajati uza te i gledati te" (Ps 5,5).

2. — Ovaj se Dan — Božja Riječ — koji svijetli anđelima i koji sjaji u domovini kamo putujemo zaogrnuo tijelom i rodio od Djevice Marije. Čudesno se rodio. Ima li što čudesnije od Djevičina poroda? Zanijela je i djevica je. Rodila je i djevica je. Iz nje je sazdan onaj koji je nju stvorio. Udijelio joj je plodnost, a nije uništio čistoću.

Odakle je Marija? Iz Adama! Od čega je Adam? Od zemlje. Ako je Adam iz zemlje, a Marija od Adama, onda je i Marija zemlja.

Ako je Marija zemlja, razumijemo što pjevamo: „Istina je niknula iz zemlje" (Ps 84,12). Kakvo nam je donijela dobročinstvo? „Istina je došla iz zemlje i pravednost pogledala s neba" (Ps 84,12).

Apostol kaže o Židovima: „Nisu poznavali Božju pravednost. Htjedoše uspostaviti svoju. Stoga nisu podvrgnuti Božjoj pravednosti" (Rim 10,3).

Kako čovjek može biti pravedan? Sam od sebe? Koji siromah daje sebi kruha? Kako da se goli pokrije osim ako dobije odjeću? Pravednost nismo posjedovali. Ovdje bijahu jedino grijesi. Otkuda dolazi pravednost? Ima li pravednosti bez vjere? Piše: „Pravednik živi od vjere" (Rim 1,17).

Laže tko se bez vjere naziva pravednim. Kako ne laže u kome nema vjere? Ako želi kazati istinu, neka se obrati Istini. Međutim, bio je daleko.

„Istina se pomolila iz zemlje". Spavao si, ipak ti je došla. Hrkao si i probudila te. Put ti je otvorila po sebi da te ne izgubi. Budući, dakle, da je Istina „iz zemlje niknula", Gospodin se naš Isus Krist rodio od Djevice. Pravednost je „s neba pogledala" da bi ljudi posjedovali Božju pravednost, a ne svoju vlastitu.

3. — Kolikog li dostojanstva! Kolika li je prethodila nedostojnost? Prethodna nedostojnost? Bijasmo mrtvi. Grijesi nas pritiskahu. Nosili smo svoje kazne.

Svaki čovjek što se rodi počinje od bijede. Ne traži proricatelja već pitaj novorođenče i vidi kako plače. Budući da je na zemlji bila ta velika nedostojnost Boga, kakvo je odjednom nastalo dostojanstvo? „Iz zemlje je izašla Istina".

Krist je sve stvorio i između svega je stvoren. Stvorio je dan i došao kao dan. Bio je prije vremena i uglavio je vremena.

Gospodin Krist je u vječnosti bez početka kod Oca. Traži pak što je danas. Rođendan je. Čiji? Gospodinov! Ima li on rođendan? Ima! Zar onaj koji je „u početku Riječ i Bog kod Boga" (Iv 1,1-2) ima rođendan? Ima. Da Krist nije imao ljudski rođendan, ne bismo dospjeli do božanskog preporođenja. On se rodio da se mi preporodimo.

Neka nitko ne sumnja da se preporađa jer se Krist rodio. Rodio se, ali mu nije potrebno da se preporodi. Kome je bilo nužno preporođenje? Onome čije je rođenje osuđeno.

Neka, dakle, njegovo milosrđe bude u našim srcima. Krista je majka nosila u utrobi, mi ga nosimo u srcu. Djevica je zatrudnjela Kristovim utjelovljenjem. Neka naše grudi zanesu vjerom u Krista. Marija je rodila Spasitelja, mi rodimo hvalu. Ne budimo neplodni! Neka nam duše budu Bogom plodne!

4. — Kristovo se rođenje od Oca zbiva bez majke, a od majke bez oca. Oba su rođenja čudesna. Prvo je vječno, drugo vremenito. Kada se Krist rodio od Oca? Što znači „kada"? Zar „kada" tražiš gdje ne nalaziš vrijeme? Tu „kada" ne traži! Traži „kada" — kad s pravom pitaš o rođenju od majke. Ako je riječ o Ocu, ne tražiš kako valja. Od Oca se rodio i nema vremena. Vječni se rodio od Vječnoga i zato je suvječan. Što se čudiš? Bog je. Ako je posrijedi božanstvo, snebivanju nema mjesta.

Isto tako kad kažemo da se Isus rodio od Djevice, velika je to zbilja te se čudiš. Bog je, nemoj se čuditi. Neka čuđenje odstupi, a pristupi pohvala. Neka je vjera nazočna. Vjeruj da se dogodilo. Ako ne vjeruješ da se zbilo, ostaješ nevjernik.

Krist se udostojao postati čovjekom. Što više tražiš? Zar je malo što se Bog za te ponizio? Čovjekom je postao onaj koji bijaše Bog.

Svratište je bilo pretijesno. Povijen u pelene, položen je u jasle. To ste čuli dok se čitalo evanđelje. Tko da se ne divi? Onaj koji ispunjaše svijet, u noćištu nije našao mjesta. Stavljen je u jasle. Postao je naša hrana.

Jaslama će pristupiti dvije životinje — dva naroda. „Vol pozna svoga vlasnika i magarac jasle svoga gospodara" (Iz 1,3). Pogledaj u jasle! Ne crveni se što si Gospodnje živinče. Nosit ćeš Krista i nećeš lutati idući putem. Na tebi sjedi Put.

Sjećate li se magareta dovedena Gospodinu? Neka se nitko ne stidi. To smo mi. Neka Gospodin sjedne na nas i neka nas zove kamo hoće. Njegovo smo blašče. Idemo u Jeruzalem. Ako on na nama sjedi, ne lutamo. Idemo k njemu. Po njemu idemo, ne propadamo.

VII.

1. — Gospodin naš Isus bijaše kod Oca prije nego se rodio od majke. Odabrao je ne samo Djevicu iz koje će se roditi već i dan kad će se roditi.

Ljudi što lutaju najčešće biraju dan kad će saditi, graditi, putovati pa čak kad će i ženu dovesti. Kad pak to učine, zato čine da sretno odgoje što se otuda rodi. Ipak nitko ne može odabrati dan kad će se sam roditi. Onaj je pak mogao oboje odabrati koji je oboje mogao i stvoriti. Međutim, nije onako odabrao dan kako biraju ljudi što ljudske sudbine isprazno vežu o položaj zviježđa.

Krist koji se rodio nije postao sretan zbog dana na koji se rodio već je dan kad se udostojao roditi učinio sretnim. I dan, naime, Kristova rođenja posjeduje otajstvo svog svjetla. Ovako kaže Apostol: „Noć je minula. Dan se približio. Odbacimo djela tame i obucimo oružje svjetla. Pošteno hodimo kao po danu" (Rim 13,12-13).

Upoznajmo Dan i budimo dan. Dok smo nevjernički živjeli, bili smo tama. Ono nevjerništvo što kao noć zastiraše cijeli svijet moraše se porastom vjere smanjiti. Zato se na dan rođenja našega Gospodina Isusa Krista noć počinje skraćivati, a dan rasti.

Braćo! Neka nam ovaj dan bude svečan, ali ne kao nevjernicima zbog ovoga sunca već radi onoga koji je ovo sunce stvorio. „Riječ je postala tijelo" (Iv 1,14) da zbog nas može biti pod suncem. Tijelom je, razumije se, pod suncem, ali je veličanstvom povrh cijeloga svijeta u kojem je sazdao

sunce. Sada je i tijelom poviše ovoga sunca koje umjesto Boga oni štuju koji su pameću slijepi pa ne vide pravo Sunce pravednosti.

2. — Kršćani! Na današnji, dakle, dan ne slavimo rođendan božanskoga rođenja nego ljudskoga. Tada se, naravno, Krist s nama sjedinio da bismo po Nevidljivom koji je postao vidljiv od vidljivoga prešli nevidljivome.

U pravovjernoj vjeri moramo držati da su dva Gospodnja rođenja: jedno božansko, drugo ljudsko. Ono je izvan vremena, a ovo u vremenu. Ali su oba čudesna. Ono je bez majke, ovo bez oca. Ako ljudsko ne shvaćamo, kako ćemo izraziti božansko?

Tko da razumije novinu koja je nova, neuobičajena, jedinstvena u svijetu? Nevjerojatna je. Ipak se u nju počelo vjerovati. Po čitavu se svijetu — nevjerojatno! — vjeruje da je djevica začela, rodila i rađajući ostala djevicom. Ono što ljudski razum ne uviđa, vjera shvaća. Ondje gdje ljudska pamet postaje slaba, vjera napreduje.

Tko se usuđuje kazati da Božja Riječ „po kojoj sve postade" (Iv 1,3) nije mogla sebi i bez majke sazdati tijelo kada je prvoga čovjeka načinila i bez oca i bez majke? Ali Riječ je stvorila oba roda: muško i žensko. Zato ih je i kod rođenja Krist htio oba počastiti. Oba je došao osloboditi.

Jamčano vam je poznat pad prvoga čovjeka. Zmija se nije usudila govoriti s mužem. Da bi ga oborila, poslužila se ženinim posredstvom. Preko slabijeg osvojila je jačeg. Po jednoj je stranci provalila, ali je obje pobijedila. Da se nekim osjećanjem pravedne boli ne bismo u ženi bojali svoje smrti te ženu držali osuđenom bez opoziva, Gospodin je došao potražiti što je bilo izgubljeno. Zato je htio počastiti i preporučiti i muško i žensko: oboje je bilo propalo.

Ne smijemo, dakle, u nijednome spolu nanositi nepravdu Stvoritelju. Gospodnje je rođenje obama preporučilo da se nadaju spasenju. Čast je muškoga roda u Kristovu trijelu, a ženskoga u njegovoj majci. Milost je Isusa Krista nadvladala zmijinu lukavost.

3. — Neka se, dakle, oba spola preporode u onome koji se danas rodio. Neka slave današnji dan. Onoga dana Gospodin Krist nije počeo biti. Tada je onaj koji bijaše kod Oca na ovaj svijet iznio tijelo što ga je uzeo od majke. Majci je poklonio plodnost, a nije oduzeo neoskrvnjenost.

Začet je, rodio se i dijete je. Tko je dijete? Dijetetom se naziva tko se ne može očitovati, to jest, govoriti. Krist je, dakle, i dijete i Riječ. Tijelom šuti,

po anđelima poučava. Pastirima se najavljuje prvak i pastir pastira. U životinjskim jaslama leži vjernička hrana.

Prorok je prorekao: „Vol pozna svoga posjednika i magarac jasle vlastitoga Gospodara" (Iz 1,3). Zašto Isus jaši na magaretu kad uz pohvale mnoštva koje ga prethodi i prati ulazi u Jeruzalem?

I mi upoznajmo! Pristupimo jaslama i blagujmo hranu. Nosimo Gospodina i ravnatelja da bismo pod njegovim vodstvom došli u nebeski Jeruzalem. Kristovo je rođenje od majke slabašno, ali je rođenje od Oca puno veličanstva. Ima u vremenskim danima vremeniti dan. Ipak je Isus vječni dan od vječnoga dana.

4. — S pravom nas kao nebeska trublja raspaljuje glas njegova Psalma kad čujemo: „Pjevajte Gospodinu novu pjesmu. Gospodinu pjevaj, sva zemljo. Pjevajte Gospodinu i hvalite ime njegovo" (Ps 95,1-2).

Upoznajmo, dakle, i navješćujmo „Dan iz Dana". Ovoga se dana rodio u tijelu. Dan je Sin iz Oca koji je Dan — „Bog iz Boga, svjetlo iz svjetla„. To je spasenje o kojem se drugdje kaže: „Neka nam se Bog smiluje i neka nas blagoslovi. Neka nad nama rasvijetli svoje lice da na zemlji spoznamo tvoj put i u svim narodima tvoje spasenje" (Ps 66,2-3).

Kaza: „Na zemlji". To je i ponovio: „U svim narodima". Također reče: „Tvoj put" i ponovi: „Tvoje spaseje". Sjetimo se da je i Gospodin osobno rekao: „Ja sam put" (Iv 14,6).

Dok se maločas čitalo evanđelje, čuli smo kako je preblaženi starac Šimun primio odgovor da neće okusiti smrti prije nego vidi Krista Gospodnjega. Kad pak uze u ruke dijete Krista i pošto nejakoga prepozna velikim, kaza: „Sada, Gospodine, otpuštaš svoga slugu po svojoj riječi u miru jer vidješe moje oči tvoje spasenje" (Lk 2,26-30).

Dobro je., dakle, što naviještamo „dan iz dana njegovo spasenje". Navijestimo „među narodima njegovu slavu i po svim pucima čudesa njegova" (Ps 95,2-4).

U jaslama leži, ali svijet obuhvaća. Siše grudi, a hrani anđele. U pelene se povija, a nas zaodijeva besmrtnošću. Doji se, ali mu se klanjaju. U svratištu ne nalazi mjesta, a sebi podiže hram u vjerničkim srcima.

Da bi slabost postala jaka, jakost je postala slabom. Radije se, dakle, divimo nego podcjenjujmo i ovo njegovo tjelesno rođenje. Tu upoznajemo poniznost tolike uzvišenosti. Sve je pak zbog nas. Neka nas to zapali ljubavlju da dopremo do Kristove vječnosti.

VIII.

1. — Očeva je Riječ po kojoj nastadoše vremena postala tijelo i za nas u vremenu odredila svoj rođendan. Onaj htjede i na ljudskome mjestu imati jedan dan bez čije se božanske volje ne okreće nijedan dan. On kod Oca prethodi svim stoljetnim rokovima, ali se ovoga dana iz majke uključio u tijek godina. Čovjekov je činitelj postao čovjekom. Ravna zvijezdama i siše prsi. Kruh je bivao gladan. Izvor je žednio. Svjetlo je spavalo. Put umaraše staza. Istinu su optužili lažni svjedoci. Smrtni je sudac sudio suca živih i mrtvih. Pravednost su nepravedni osudili. Stegu su tukli bičevima. Grozd je bio okrunjen trnjem. Osnovu su objesili o drvo. Krepčina je oslabila. Zdravlje je oboljelo i Život umro.

Sve to — i tome slično i što je nedostojno — za nas je podnio da oslobodi nedostojne. Onaj koji je radi nas podnio tolika zla nije počinio nikakvo zlo, a ni mi nismo zaslužili nikakvo dobro. Ipak po njemu primismo mnoga dobra. Zbog njih se Božji Sin koji bijaše prije svih vjekova i bez početka u danima udostojao u posljednje vrijeme postati sin čovječji. Onaj je koji se rodio od Oca, a nije od Oca stvoren, postao u majci koju je sazdao. Da negda bude ovdje, rodio se iz one koja bez njega ne bi mogla nikada i nigdje postojati.

2. — Tako se ispunilo što proreče Psalam: „Istina se rodila iz zemlje" (Ps 84,12). Marija je djevica prije začeća i poslije poroda. Daleko od toga da u onoj „zemlji", to jest, u onome tijelu otkuda je „niknula Istina" nestane neoskvrnjenost.

Krist, naime, poslije svoga uskrsnuća kad su mislili da je duh, a ne tijelo, kaza: „Opipajte i vidite jer duh nema puti ni kostiju kako vidite da ja imam" (Lk 24,39). Ipak je čvrstoća onoga mladoga tijela unišla k učenicima makar vrata nisu bila otvorena. Mogao je, dakle, kao odrastao unići kroz zatvorene dveri. Zašto ne bi kao malen mogao izići kroz netaknute udove?

Ali nevjernici ne žele vjerovati ni ovo ni ono. Stoga vjera tim radije vjeruje jedno i drugo kada nevjera nijedno ne vjeruje. Prava je pravcata nevjera ako se u Kristu ne vidi nikakvo božanstvo. Prema tome, ako vjera vjeruje da se Bog rodio u tijelu, ne sumnja da je Bogu oboje moguće: da za ukućane i kada nije otvoren kućni prilaz uprisutni tijelo odrasle dobi i da zaručnik koji je dijete iziđe — nepovrijedivši majčino djevičanstvo — iz „svoje ložnice" (Ps 18,6), to jest, iz djevičanske utrobe.

3. — U Djevici se jedinorođeni Božji Sin udostojao sjediniti s ljudskom naravi da uza se — bezgrešnu Glavu — priveže bezgrešnu Crkvu koju apostol Pavao naziva „djevicom" jer u njoj nema pred očima samo djevice po tijelu već želi da pameti svih budu neoskvrnjene. Pavao kaže: „Zaručih vas — čistu djevicu — jednom mužu da pripada Kristu" (2 Kor 11,2).

Crkva, dakle, oponaša majku svoga Gospodina. U duhu je — kad to ne mogaše biti u tijelu — i majka i djevica. Krist nije rođenjem na nikakav način oduzeo djevičanstvo svojoj majci, a svoju je Crkvu učinio djevicom otkupljujući je od bludništva sa zlodusima.

I vi ste, svete djevice, niknule iz Crkvina neoskvrnjena djevičanstva. Odbacile ste zemaljske svadbe i odabrale da i tjelesno budete djevice. Veseleći se svečano na današnji dan, slavite Djevičin porođaj. Od žene se rodio onaj kojega muž nije u ženi sijao. Vama je dao što ljubite, ali ni majci nije oduzeo što volite. Ako u vama iscjeljuje što ste naslijedile od Eve, Bože sačuvaj, da bi izopačio što ste uzljubile u Mariji.

4. — Marija pak čije tragove slijedite nije ostala s mužem da bi začela, ali je i pošto rodi ostala djevicom. Nasljedujte je koliko možete, ali ne u plodnosti jer to ne možete ako želite čuvati djevičanstvo. Jedino je Marija mogla ono dvoje od čega vi samo jedno htjedoste posjedovati. Čak i to gubite ako kanite imati jedno i drugo.

Samo Marija mogaše jedno i drugo. Rodila je Svemogućega po kome je za to bila osposobljena. Trebalo je da isključivo jedini Božji Sin na taj način postane sin čovječji. Ipak to ne znači da Krist nije za vas nešto naročito ako je rod jedne djevice. Vi koje ga niste mogle kao sina tjelesno roditi, nađoste ga u srcu kao zaručnika. Isus je takav zaručnik da ga vaša sreća tako drži otkupiteljem te ga se vaše djevičanstvo ne boji kao uništitelja.

Krist nije ni tjelesnim rođenjem oduzeo majci djevičanstvo. Tim ga više u vama čuva kod duhovnog zagrljaja. Ne smatrajte se zato neplodnima jer ostajete djevicama. I sama, naime, pobožna tjelesna čistoća spada u duševnu plodnost.

Postupite kako kaže Apostol. Budući da ne mislite na svjetovno — kako ćete ugoditi muževima — mislite o onome što je Božje, to jest, kako ćete u svemu ugoditi Bogu (usp 1 Kor 7,32-34). Tako ćete uzmoći posjedovati duh plodan krepostima, a ne utrobu rodom.

Na kraju se obraćam svima i svima govorim. Ovom riječju pozivam svekoliku „čistu djevicu" koju je Apostol „zaručio s Kristom" (2 Kor 11,2).

Ono čemu se divite u Marijinu tijelu, vršite u dušinim nutrinama. Tko srcem vjeruje za pravednost, začinje Krista. Tko ustima ispovijeda za spasenje (Rim 10,10), Krista rađa. Neka tako u vašim umovima i plodnost obiluje i djevičanstvo ostane na snazi.

IX.

1. — Danas je „Istina niknula iz zemlje" (Ps 84,12). Krist se rodio iz tijela. Svečano se radujte! Ponukani današnjim danom, razmišljajte o vječnome Danu. Žudite najčvršćom nadom za vječnim darovima. Znajte da ste, primivši vlast, Božji sinovi. Učinitelj je vremena za vas postao vremenit. Zbog vas se u tijelu pojavio Stvoritelj svijeta. Radi vas je Stvoritelj stvoren.

Zašto da smrtne želje još uvijek zavode smrtnike? Zašto smrtnici kušaju — ako se ikako može — zadržati prolazni život? Na zemlji je zasjala veoma jasna nada koja zemnicima obećaje nadu u nebesa. Da se u to povjeruje, obistinila se još nevjerojatnija zbilja. Kaneći one koji bijahu ljudima učiniti bogovima, čovjekom je onaj postao koji je bio Bog. Nije izgubio što je bio. Osobno je htio postati što je sam načinio. Sam je stvorio što je postao. Čovjeka je dodao Bogu, a nije Boga izgubio u čovjeku.

Djevičinu se rođenju divimo. Kušamo nevjerne osvjedočiti u novi način rođenja — da je djetinji potomak izišao iz nezasijane utrobe i da je krilo, slobodno od tjelesnog dodira, donijelo na svijet sina čovječjega, a nije nosilo njegova ljudskoga roditelja. Djevičanska je netaknutost kod začeća ostala zatvorena i kod poroda neraspadnuta.

Ta je moć čudesna, ali je još čudesnije milosrđe što se onaj htio roditi koji se tako mogao roditi. Već je, naime, bio Očev jedinac koji se kao jedinac rodio majci. Upravo je onaj nastao u majci koji je sebi načinio majku. S Ocem je vječan. Iz majke je današnji. Od majke se rodio poslije majke, ali je od Oca prije svega. I nije stvoren. Otac bez njega nije bio nikada. Majka pak ne bi bez njega nikada nastala.

2. — Radujete se, Kristove djevice! Vaša je sudruga Kristova majka. Krista niste mogle roditi, ali radi Krista ne htjedoste rađati. Onaj koji se nije od vas rodio, rodio se za vas. Ali ako se sjećate Kristove riječi — kako biste se trebale sjećati — i vi ste Kristove majke jer vršite volju njegova Oca. Sam je rekao: „Tko god vrši volju moga Oca, on mi je brat i sestra i majka" (Mt 12,50).

Veselite se, Kristove djevice! Svetost uzdržljivosti posvetiste onome koji djevičanstvo čini plodnim. Neka se isto tako raduje i bračna čistoća — svi što vjerno žive u svojim brakovima. Što ste izgubili u tijelu, čuvajte u srcu. Kad već tijelo ne može biti netaknuto zbog zajedničkog liježganja, neka savjest bude djevica u vjeri. Na taj je način djevica i cijela Crkva.

U Mariji je Krista rodilo pobožno djevičanstvo. U Ani je ostarjelo udovištvo Krista upoznalo kao dijete. U Elizabeti se za Gospodina borila bračna čistoća i prestarjela plodnost.

Svi su stupnjevi vjernih udova Glavi doprinijeli što su njezinom milošću mogli pridonijeti. Isus je istina, mir i pravednost. Zato ga vjerno začnite i djelima rodite da ono što je Marijino krilo učinilo s obzirom na Kristovo tijelo vaše srce uradi u Kristovu zakonu.

Kako pak ne biste pripadali Djevičinu porodu kad ste Kristovi članovi? Marija je rodila vašu Glavu. Vas je rodila Crkva. I ona je majka i djevica. Majka je nutrinom ljubavi, djevica neoskvrnjenošću vjere i pobožnosti. Crkva rađa narode, ali su oni udovi onoga jednoga čija je ona tijelo i zaručnica. Crkva i u tome nasljeduje Djevicu. Među mnogima je majka jedinstva.

3. — Svi, dakle, jednodušno čistih umova i svetim osjećajima slavimo dan Gospodnjega rođenja. Toga je dana — kako već istakosmo na početku ove propovijedi — „istina niknula iz zemlje" (Ps 84,12). Također se već i ono zbilo što slijedi u istome Psalmu. Onaj se, naime, koji iziđe „iz zemlje" rodio iz tijela. Budući da dolazi s neba, nalazi se „nad svima" (Iv 3,31). Nema sumnje da je „pravednost s neba pogledala" (Ps 84,12) ukoliko uzlazi k Ocu. Sami Krist, obećajući Duha Svetoga, svojim riječima preporučuje naznačenu pravednost. Kaže: „On će svijet osvjedočiti za grijeh, pravednost i sud — za grijeh jer nisu povjerovali u me; za pravednost jer odlazim Ocu i više me neće vidjeti" (Iv 16,8-10). To je pravednost što je s neba pogledala. „Njegov je izlazak s nebeskoga vrha i njegov povratak sve do najvišega neba" (Ps 18,7).

Neka nitko ne prezre Istinu jer je „izišla iz zemlje" (Ps 84,12) i jer je „poput ženika došla iz svoje ložnice" (Ps 18,16), to jest, iz djevičanske utrobe gdje se Božja Riječ nekim neiskazivim sjedinjenjem sjedinila s ljudskim stvorenjem.

Neka to niko ne prezre. Krist se čudesno rodio. Čudesan je u riječima i činima. Neka nitko zbog „sličnosti grešnoga tijela" ne vjeruje da Krist nije nešto više nego čovjek. Kazano je: „Poput zaručnika izlazi iz svoje odaje.

Poskočio je kao div da potrči putem" (Ps 18,6). Neposredno slijedi: „Njegov je izlazak s najvišeg neba" (Ps 19,7).

To što si čuo — „istina je došla iz zemlje" — snishodljivost je, a ne podloženost. Milosrđe je, ne bijeda. Ženik je došao iz svoje odaje, ali mu je polazište nebeski vrhunac. Otuda je onaj koji se danas rodio.

Od današnjega dana na zemlji nema kraćega. Ipak dani od njega počinju rasti.

Onaj koji je sebe sagnuo, a nas uspravio, odabrao je najkraći dan, ali od kojega svjetlost raste. Takvim nas svojim dolaskom i šuteći potiče kao glasom silnoga zvuka. Hoće da se naučimo biti bogati u onome koji je za nas „postao siromašan" (2 Kor 8,9). Treba da prigrlimo slobodu u onome koji je radi nas „uzeo lik sluge" (Fil 2,7). Nebo ćemo posjedovati u onome koji se zbog nas „rodio iz zemlje".

X.

1. — Dok se čitaše evanđelje, čuli smo anđeosku riječ koja je pastirima javila Djevičin porod: rođenje Gospodina Isusa Krista. Čusmo: „Slava Bogu na visini i na zemlji mir ljudima dobre volje" (Lk 2,14).

Riječ je svečana. Čestita, ali ne jednoj ženi čija je utroba rodila dijete već ljudskome rodu kojemu je Djevica rodila Spasitelja. Bijaše dostojno i posve je dolikovalo da rodilji koja je rodila Gospodara neba i zemlje te i nakon rođenoga ploda ostala neoskvrnjena porođajne svečanosti ne slave ženice ljudskim proslavama već anđeli božanskim pohvalama.

Govorimo, dakle, i mi i sa svom mogućom razdraganošću kličemo jer da se Krist rodio ne javljamo pastirima već njegov rođendan slavimo s njegovim ovcama. Kažimo, velim, i mi vjernim srcem i pobožnim glasom: „Slava Bogu u visini i na zemlji mir ljudima dobre volje".

Te božanske riječi, te Božje pohvale, to anđeosko veselje — motreno sa svim mogućim razmišljanjem — razmatrajmo vjerom, ufanjem i ljubavlju. Kao što vjerujemo i nadamo se i želimo, i sami ćemo biti „slava Bogu na visinama". To će se dogoditi kad s uskrslim duhovnim tijelom budemo „ugrabljeni na oblake ususret Kristu" (1 Sol 4,16). Uvjet je da sada dok smo na zemlji s dobrom voljom nastojimo oko mira.

Život je, razumljivo, „u visinama". Tu je predio živih. Ondje su i dobri dani. Tu je osobno i sami Gospodin, a dani njegovi ne otječu. Tko god želi život i čezne vidjeti sretne dane, neka svoj jezik uzda pred zlom. I neka njegove usne ne kazuju prijevaru. Neka bježi od opačine i čini dobro. Tako čovjek postaje „dobre volje". I neka traži mir i ide za njim. Na zemlji je mir za ljude „dobre volje".

2. — Možda ćeš, čovječe, ovo reći: meni je, eto, na raspolaganju htjeti, ali ne uspijevam dobro izvršiti. Ti po „nutarnjem čovjeku" uživaš u Božjem zakonu. Ipak u svojim udovima vidiš drugi zakon koji se odupire zakonu tvoga uma. Odvodi te kao zarobljenika pod zakon grijeha koji je u tvojim udovima.

Ustraj u dobroj volji! Usklikni što slijedi: „Bijedan li sam čovjek! Tko će me osloboditi iz ovog smrtnog tijela? Božja milost po Isusu Kristu našemu Gospodinu" (Rim 7,8-25).

Krist je na zemlji mir za ljude koji su „dobre volje". On je to poslije boja u kojem „pùt žudi protiv duha i duh protiv pùti te ne činite što biste htjeli" (Gal 5,17). On je „naš mir". On je oboje „učino jedno" (Ef 2,14).

Neka, dakle, dobra volja ustraje protiv zlih požuda. Neka za ustrajnost ište pomoć Božje milosti po Isusu Kristu našemu Gospodinu. Zakon se tjelesnih udova volji suprostavlja i eto je već zarobljene. Neka moli pomoć i neka se ne uzda u svoje sile. Čak ako se i umori, neka nam ne bude ispod časti da se to prizna. Pomoći će onaj koji reče onima za koje vidje da već vjeruju u nj: „Ako ustrajete u mojoj riječi, zaista ćete biti moji učenici. Spoznat ćete istinu i istina će vas osoloboditi" (Iv 8,31-32).

Istina će priskočiti u pomoć i osloboditi iz smrti ovoga tijela. Istina se — čiji rođendan slavimo — „rodila iz zemlje" (Ps 84,12) zato da „na zemlji bude mir ljudima dobre volje". Jer tko je sposoban „htjeti" i „moći" ako nadahnjujući da možemo ne pomogne onaj koji — pozivljajući — udjeljuje da hoćemo? Njegovo nas milosrđe posvuda pretječe. Tako smo pozvani mi koji ne htjedosmo. Također tako dobivamo „moći" što hoćemo.

Dakle, recimo mu: „Zakleh se i naumih čuvati sudove tvoje pravednosti" (Ps 118,106). Odlučio sam i obećah poslušnost jer si zapovijedio. Ali „vidim drugi zakon u svojim udovima. Opire se zakonu moje pameti i kao sužnja me vodi u zakon grijeha koji je u mojim udovima" (Rim 2,23). Ponižen sam, Gospodine, „uvijek i posvuda". Oživi me „po svojoj Riječi" (Ps 118, 107). Eto, „htjeti posjedujem" (Rim 7,18). Dakle, „potvrdi,

Gospodine, dobru volju mojih usta" (Ps 118, 108). Tako će se „na zemlji" ostvariti „mir ljudima dobre volje" (Lk 2,14).

To kažimo i ako što drugo nadahne pobožnost poučena svetim čitanjima. Tako nećemo uzalud slaviti blagdan Gospodina koji se rodio od Djevice. Započevši s dobrom voljom, završimo u najpotpunijoj ljubavi. Ona se raspostire u našim srcima, ali ne po nama samima već po Duhu Svetome koji „nam je dat" (Rim 5,5).

XI.

1. — Počujte, sinovi svjetla, posinovljeni za Božje kraljevstvo. Poslušajte, predraga braćo! Počujte i radujte se, pravedni, u Gospodinu da vas kao „pravedne dolikuje pohvala" (Ps 32,1). Čujte što znate, sjetite se onoga što ste čuli, ljubite što vjerujete, propovijedajte što ljubite. Kao što slavimo ovaj godišnji dan, tako i očekujete propovijed kakva se duguje ovome danu.

Krist se rodio: Bog iz Oca, čovjek od majke. Iz Očeve je besmrtnosti, iz majčina djevičanstva. Od Oca je bez majke, iz majke bez oca.Iz Oca je bez vremena, od majke bez sjemena. Od Oca je počelo života, iz majke konac smrti. Iz Oca raspoređuje svaki dan, od majke posvećuje ovaj dan.

Kao preteču je poslao „čovjeka Ivana" (Iv 1,6) koji se rodio kada se dani stadoše skraćivati. Sam se pak rodio kada su počeli rasti da se time slikovito nagovijesti što kaže isti Ivan: „Treba da on raste, a ja da se smanjujem" (Iv 3,30).

Ljudski život mora u sebi opadati, a u Kristu se povećavati. Treba da oni koji „žive više ne žive sebi nego onome koji je za sve umro i uskrsnuo" (2 Kor 5,15). Neka svatko od nas rekne što Apostol veli: „Živim, ali ne više ja već u meni živi Krist" (Gal 2,20). „Treba da on raste, a ja da se smanjujem" (Iv 3,30).

2. — Dostojno ga hvale svi njegovi anđeli. On je njihovo vječno jelo. Oživljuje ih neraspadljivom hranom. Anđeli žive životom Božje Riječi. Njegovom vječnošću žive vječno, a njegovom dobrotom vazda žive blaženo. Anđeli Krista — „Boga kod Boga" — slave kako dolikuje. Iskazuju „slavu Bogu na visinama" (Lk 2,14).

Mi smo pak „njegov narod i ovce njegovih ruku" (Ps 94,7). Po mjeri svoje slaboće zaslužujemo pomireni mir posredstvom dobre volje. Današnja je riječ zaista riječ samih anđela. Kad se, naime, rodio Spastitelj svijeta, anđeli su kliktali od radosti: „Salva Bogu u visini i na zemlji mir ljudima dobre volje" (Lk 2,14).

Anđli Gospodina slave na doličan način. Slavimo ga i mi, ali poslušno. Oni su njegovi vjesnici, mi njegove ovce. Na nebu je ispunio njihov stol, a na zemlji naše jasle. On je punina njihove trpeze jer „u početku bijaše Riječ i Riječ bijaše kod Boga i Bog bijaše Riječ" (Iv 1,1). Punina je naših „jasala" jer „Riječ posta tijelo i obitavaše među nama" (Iv 2,14).

Da bi pak čovjek blagovao anđeoski kruh, Stvoritelj je anđela postao čovjek. Anđli ga slave živeći, mi vjerujući. Oni u Kristu uživaju, mi ga molimo. Oni ga shvaćaju, mi ga tražimo. Oni su unišli, mi kucamo.

3. — Tko je od ljudi spoznao sva blaga mudrosti i znanja skrivena u Kristu i pohranjena u siromaštvu njegova tijela? Krist je „zbog nas postao siromašan, iako je bio bogat, da se obogatimo njegovim siromaštvom" (2 Kor 8,9).

Kad je prigrlio smrtnost i uništio smrt, očitovao se u siromaštvu. Obećao je rasuta bogatstva, nije donesena izgubio. Veliko je obilje „njegove ljupkosti koju skriva za one koji ga se boje i koju daje onima što se u nj uzdaju" (Ps 30,20).

Samo „dijelom znamo" (1 Kor 13,9) dok ne dođe što je savršeno. Da bismo postali sposobni da to shvatimo, onaj je koji je „u Božjemu liku" (Fil 2,6) jednak Ocu, „u sluginu obličju" (Fil 2,7) postao nama sličan. On nas preobrazuje u „Božju sličnost" (Post 1,26). Jedini Božji Sin postade sin čovječji da mnoge ljudske sinove učini Božjim sinovima. Sluge, odgojene po vidljivom „sluginu liku" (Fil 2,7), oslobađa da motre „Božji lik" (Fil 2,6).

Božji „smo sinovi i još se nije očitovalo što ćemo biti. Ipak znamo da ćemo mu biti slični kad se pojavi jer ćemo ga vidjeti kakav jest" (1 Iv 3,2). Jer što su one riznice mudrosti i znanja i što su ona božanska bogatstva ako nam nisu dostatna? I što je ona množina ljupkosti osim da nas zasićuje?

„Pokaži nam Oca i nama je dosta" (Iv 14,8). I u nekome mu Psalmu netko između nas ili u nama ili za nas veli: „Zasitit ću se kad se očituje tvoja slava" (Ps 16,15).

On i Otac „jedno su" (Iv 10,30). Tko „njega vidi, vidi i Oca" (Iv 14,9). Prema tome, „Gospodin je moćni Kralj slave" (Ps 23,10). Kada nas obrati,

pokazat će nam svoje lice i „bit ćemo spašeni" (Ps 79,4). Nasitit ćemo se. I bit će nam dosta.

4. — Neka mu, stoga, kaže naše srce: „Tražio sam tvoje lice. Lice ću tvoje, Gospodine, opet iskati. Ne odvrati od mene svoje lice" (Ps 26,8-9). Neka i on uzvrati našemu srcu: „Tko mene ljubi, opslužuje moje zapovijedi. Tko mene ljubi, ljibit će ga moj Otac. I ja ću ga ljubiti i pokazat ću mu samoga sebe" (Iv 14,21).

Očima su ga, dakako, motrili oni kojima je to govorio. I ušima su slušali zvuk njegova glasa. I ljudskim su srcem razmišljali o čovjeku. Ali „što oko nije vidjelo ni uho čulo niti je uzišlo u ljudsko srce, sam je obećao pokazati onima koji ga ljube" (1 Kor 2,9).

To se pak još nije dogodilo. Još nam nije pokazao što će nam biti dosta. Još ne pijemo njega koji ji vrelo života da se zasitimo. Za sada po vjeri hodimo daleko od njega. Gladnimo i žeđamo pravde. Neiskazivim žarom žudimo za ljepotom „Božjega lika" (Fil 2,6). Dokle god sve to traje, slavimo pobožnim bogoslužjem rođendan „slugina lika" (Fil 2,7).

Još ne možemo motriti onoga koji se „prije danice rodio od Oca" (Ps 109,3). Proslavimo onoga koji se u noćnim satima rodio od Djevice. Još ne shvaćemo da „njegovo ime ostaje prije sunca" (Ps 71,17). Upoznajmo njegov šator raspet po tlu. Još ne gledamo Jedinca koji prebiva u svome Ocu, ali se sjetimo ženika koji izlazi iz „svoje ložnice" (Ps 18,8). Još nismo soposobni za gozbu svoga Oca, ali upoznajmo „jasle" svoga Gospodina Isusa Krista.

XII.

1. — Gospodin naš Isus Krist, Božji je Sin i sin čovječji. Bez majke je rođen od Oca. Stvorio je svaki dan. Bez oca je od majke rođen. Posvetio je ovaj dan. U božanskome je rođenju nevidljiv, u ljudskome vidljiv, a u obama čudesan. O njemu je prorok prorekao: „Tko će iskazati njegovo rođenje" (Iz 53,8). Teško je prosuditi na koje se rođenje navedeno odnosi: da li na ono gdje je Ocu suvječan jer nikad nije nerođen ili na ono kada je jednom rođen i da bi bio rođen najprije je sazdao majku? Odnosi li se na rođenje gdje je uvijek bio rođen jer je uvijek postojao? Tko će, naime, izraziti kako se rodilo „svjetlo od svjetla" i da su oba svjetla jedno svjetlo? Kako se rodio „Bog od Boga", a broj bogova nije porastao? Kako se kao o prošloj zbilji kaže da se rodio kada kroz to rođenje vrijeme ne protječe da bi postalo minulim? Ono nije ni prethodilo da bi rođenje postalo buduće. Nije bilo ni sadašnje kao da bi se rađanje još zbivalo te ne bi bilo savršeno.

Tko će, dakle, izreći božansko rođenje kada ono što treba izraziti ostaje povrh vremena, a govor govornika protječe u vremenu? Ali isto tako, tko će iskazati i ovo rođenja od Djevice kada se začeće u tijelu dogodilo netjelesno, a i Kristov je izlazak iz tijela donio plodnost hraniteljici i nije neoskrvnjenost oduzeo rodilji? Tko će, prema tome, „izreći" bilo koje od „rođenja" ili čak jedno i drugo?!

2. — To je Gospodin naš Bog. To je „posrednik Boga i ljudi, čovjek naš Spasitelj" (1 Tim 2,5). Rođen od Oca, stvorio je i majku. Stvoren od majke, proslavio je i Oca. Bez rođenja od žene, jedinac je Ocu. Jedinac je i majci bez muškoga zagrljaja. On je „oblikom lijep pred ljudskim sinovima" (Ps 44,3). Sin je svete Marije i zaručnik svete Crkve. Crkvu je učinio sličnom svojoj roditeljki. Nama ju je učinio majkom, sebi je čuva kao djevicu. O Crkvi kaže Apostol: „Opremnih vas — čistu djevicu — za jednoga muža i predadoh Kristu" (2 Kor 11,2).

Pavao opet o Crkvi kaže da je naša majka i da nije ropkinja nego slobodno biće. Ima, iako napuštena, mnogo sinova — više nego ona koja ima muža (usp. Gal 4,26-27).

I Crkva — poput Marije — posjeduje trajnu neoskvrnjenost i neraspodjeljivu plodnost. Što je Marija zavrijedila u tijelu, Crkva je sačuvala u duhu. Razlika je u tome što je Marija rodila jedinica, Crkva rađa mnoge da se po jednome skupe u jedno.

3. — Ovo je, dakle, dan kad je onaj došao na svijet koji je načinio svijet. Tada je tijelom postao nazočan dok snagom nije nikad odsutan. Bio je, naime, u ovome svijetu i došao je u svoje. Bijaše u svijetu, ali se skrivao od svijeta. Svjetlo je „svijetlilo u tami, ali ga tame nisu shvatile".

Došao je, dakle, u tijelu s nakanom da očisti tjelesne mane. Došao je u ljekovitu zemlju da iscijeli naše nutarnje oči što ih je zaslijepila naša izvanjska zemlja. Ranije smo bili tama. Pošto nam ozdraviše oči, postajemo svjetlo u Gospodinu.

Tako je svjetlo više ne svijetli u tami. Nije kao za odsutne nazočno već se sigurnim očitovalo motriteljima. U tu je svrhu zaručnik izišao „iz svoje odaje i kao div poskočio da potrči stazom" (Ps 18, 6). Kao zaručnik je lijep i kao div moćan. Ljubazan je i strašan. Strog je i vedar. Dobar je dobrima, a

krut zlima. Ostajući „u Očevu krilu“ (Iv 1,18), ispunio je majčinu utrobu. U toj je ložnici, to jest, u Djevičinoj nutrini božanska narav sebi sjedinila ljudsku. Ondje je Riječ za nas „postala tijelo“ (Iv 1,14). Iz majke je izašla da „među nama prebiva“ (Iv 1,14).

Krist nas je prethodio kod Oca. Pripravio je gdje ćemo stanovati.

Veseli, dakle, svečano slavimo ovaj dan. Vjerno žudimo za vječnim danom po onome koji je, premda vječan, za nas u vremenu rođen.

XIII.

1. — Današnji nam je rođendanski dan Gospodina našega Isusa Krista svečano zasjao. Rođeni je dan kad se rodio Dan. Danas se zato rodio jer od danas dan raste.

Dva su rođenja Gospodina našega Isusa Krista: jedno božansko, drugo ljudsko. Oba su divna. Ono je bez žene kao majke, ovo bez muža kao oca.

Sveti prorok Izaije pita: „Tko će ispripovjediti njegovo rođenje“ (Iz 53,8)? Upit se može primjeniti na oba rođenja. Tko će iskazati Boga koji rađa? Tko da dostojno ispripovjedi Djevičin porod? Ono je izvan dana, ovo na određeni dan. Oboje je bez ljudske procjene, ali velika udivljenja.

Počujte s obzirom na prvo rođenje: „U početku bijaše Riječ i Riječ bijaše kod Boga i Bog bijaše Riječ“ (Iv 1,1). Čija Riječ? Samoga Oca! Tko je Riječ? Sami Sin! Otac nije nikada bez Sina. Ipak je taj što nikad nije bez Sina rodio Sina. I rodio je i nije počeo. Bez rodilačkog počela nema nikakva početka. Ipak je Sin. I ipak je rođen.

Ti ćeš, čovječe, reći: kako se rodio, a nema početka? Ako se rodio, ima početak. Ako nema početka kako se rodio? Kako? Ne znam. Čovjeka pitaš kako se Bog rodio. I sam se mučim tvojim pitanjiem. Ali se na proroka pozivam: „Tko će izreći njegovo rođenje“ (Iz 53,8)?

Sa mnom pristupi ovome ljudskome rođenju. Sa mnom priđi rođenju u kojemu je Krist sebe „ispraznio uzevši odličje sluge“ (Fil 2,)). Možda ćemo njega uzmoći shvatiti. Možda smo sposobni štogod o njemu reći. Jer tko shvaća izreku: „On, iako bijaše u Božjemu liku, nije smatrao otimačinom što je jednak s Bogom“ (Fil 2,6)? Tko to razumije? Tko to dostojno poima? Čija se misao usuđuje da to pretraži? Čiji se jezik usuđuje izgovoriti? Čiji je um sposoban shvatiti?

Zasad to ostavimo. Previše je za nas. Ali da ne bude za nas mnogo, „sebe je — kada se rodio u ljudskoj sličnosti — ispraznio i uzeo slugin lik“ (Fil 2,6-7). Gdje? U djevici Mariji. O tome recimo štogod ako možda možemo.

Anđeo navješćuje. Djevica sluša, vjeruje i začinje. U pameti je vjera, u utrobi Krist. Djevica je začela. Divite se! Djevica je rodila. Još se više čudite. Ostala je djevica i poslije poroda. Tko će, dakle, to rođenje ispripovjediti?

2. — Govorim, predragi, što vas raduje. U Crkvi Kristovih članova ima tri oblika života: bračni, udovički i djevičanski. Budući da ti životni oblici — te čistoće — trebaju biti nazočni u budućnosti u svetim Kristovim udovima, sva su ta tri životna načina posvjedočila za Gospodina.

Najprije ženidbeni — kad je djevica Marija zuačela i kada je zanijela Zaharijina žena Elizabeta. U krilu je nosila vjesnika ovoga Sunca. Došla joj je sveta Marija da je pozdravi kao svoju rođakinju. Dijete je zaigralo u Elizabetinu krilu. Dijete je zaigralo, Elizabeta prorokovala. Tu je bračna čistoća kao svjedok.

Gdje je udovičko svjedočenje? U Ani! Upravo ste čuli dok se čitalo evanđelje da je sveta proročica bila osamdeset i četiri godine udovicom i da je sa svojim suprugom živjela sedam godina. Dolazila je u Gospodnji hram. Služila je u molitvama danju i noću. I ta je udovica prepoznala Isusa. Vidjela je malenoga, spoznala velikoga. I sama je posvjedočila. U Ani imaš udovički život.

U Mariji je djevičanski život.

Neka svatko od ta tri životna načina odabere koji hoće. Tko bi želio biti nešto mimo navedenoga, nije odredio biti među Kristovim članovima.

Neka udate ne kažu: mi ne pripadamo Kristu. Svete su žene imale muževe. Djevice neka se ne uznose. Neka se u svemu ponizuju koliko su velike.

Svi su oblici spasenja stavljeni pred naše oči. Neka nitko ne zastranjuje. Neka nitko ne bude mimo žene. Bolje je bez žene. Ako tražiš bračnu čistoću, eno Suzane. Ako tražiš udovičku, imaš Anu. Ako je u pitanju djevičanska čistoća, tu je Marija.

3. — Gospodin Isus htjede zbog nas biti čovjek. Da milosrđe ne izgubi vrijednost, Mudrost leži na zemlji. „U početku bijaše Riječ i Riječ bijaše kod Boga i Bog bijaše Riječ“ (Iv 1,1).

Anđeosko jelo i kruše! Tobom se ispunjaju anđeli. Tobom se site i ne zasićuju. Tobom žive, na tebe mirišu, od tebe su blaženi.

Gdje je zbog mene? U tijesnome svratištu, u pelenama, u jaslama. Zbog koga?!

Onaj što ravna zvijezdama, siše grudi, ispunja anđele, govori u Očevu krilu, šuti u majčinu naručju. Govorit će u skladu s dobi. I za nas će ispuniti evanđelje. Zbog nas će trpjeti, za nas će umrijeti. Uskrsnut će za primjer naše nade. Na nebo će uzići pred učeničkim očima. S neba će doći na sud.

Onaj, eto, koji ležaše u jaslama, umanjio se, ali se nije izgubio. Uzeo je što nije bio, ali je ostao što bijaše. Imamo, evo, Krista koji je dijete. Rastimo s njime!

4. — Neka vašoj ljubavi rečeno bude dosta. Budući da ovdje mnoge vidim radi blagdana, treba da još nešto dodam. Dolazi Nova godina. Svi ste kršćani, a i država je — Božjom milošću — kršćanska.

Ovdje su dvije vrste ljudi: kršćani i Židovi. Neka se ne čini što Bog mrzi — kroz igru i opačina i po šali zloća. Neka ljudi sebi ne stvaraju suce da ne upadnu u šake pravoga Suca.

Čujte: kršćani ste, Kristovi ste udovi. Vodite računa o tome što ste. Promislite kako ste skupo otkupljeni. Uostalom, ako želite znati što činite, onima koji čine govorim. Nemojte svraćati na svoju nepravdu one kojima se dotično ne dopada. Kažem onima koji čine i kojima se sviđa. Želite li znati što radite i kakvu nam žalost nanostite? Da li to čine i Židovi? Tako se stidite da se ne dogodi.

Na Ivanov rođendan, to jest, pred šest mjeseci — toliko je mjeseci između glasnika i Suca — na pogansku prazvnovjernu svečanost kršćani su išli na more i tu se krštavali. Bio sam odsutan. Ali — kako otkrih — svećenici, dirnuti u srce kršćanskom stegom, nekima naložiše dužnu crkvenu pokoru. Ljudi su stoga mrmljali. Neki i rekokše: zar je bilo teško da nas se upozoru. Ljudi su stoga mrmljali. Neki i rekokše: zar je bilo teško da nas se upozori? Ne bismo bili ni činili da su nas prethodno bili opomenuli. Da su svećenici unaprijed rekli, ne bismo ni činili.

Biskup, evo, unaprijed upozorava. Svjetujem, propovijedam, proglašavam. Neka se biskup posluša kada zapovijeda, opominje, moli, zaklinje. Zaklinjem po onome koji se danas rodio. Zaklinjem i obvezujem da nitko ne čini. Sebe oslobađam krivice. Bolje je da me slušate kada opominjem nego da se osjećam tužan.

PROPOVIJEDI ZA BOGOJAVLJENJE

I.

1. — Nedavno smo slavili dan kada se od Židova rodio Gospodin. Danas slavimo dan kada su se Gospodinu poklonili pogani. Spasenje dolazi „od Židova" (Iv 4,22). Ali ono se proteže „sve do zemljinih krajeva" (Iz 49,6). Božićnoga su se dana poklonili pastiri, danas mudrci. Pastirim su javili anđeli, mudracima zvijezda. Jedni su i drugi s neba naučili kada nebeskoga kralja vidješe na zemlji kako je „slava Bogu u visinama, a na zemlji mir ljudima dobre volje" (Lk 2,14).

Krist je „naš mir". On „oboje čini jednim" (Ef 2,14). Stoga se već kao naviješteno i rođeno dijete ukazuje „onim zaglavnim kamenom". Već se u samome početku — kod rođenja — takvim očitovao. Već poče u sebi sjedinjavati dva protivna „zida" (Ef 2,14). Iz Judeje je doveo pastire, a mudrace s Istoka da u sebi od „dvojice načini jednoga novog čovjeka i uspostavi mir" (Ef 2,15) — mir onima što su „izdaleka" (Ef 2, 13) i mir onima koji su „blizu" (Ef 2,13).

Stoga oni koji „izbliza" istoga dana pristupiše Kristu, i ovi što danas dođoše „izdaleka", naznačiše potomcima da slave dva dana, iako su jedni i drugi vidjeli jedno te isto „svjetlo svijeta".

2. — Danas nam je govoriti o onima što ih je iz dalekih zemalja vjera dovela Kristu. Došli su i tražili govoreći: „Gdje je kralj židovski koji se rodio? Vidjesmo njegovu zvijezdu na Istoku i dođosmo mu se pokloniti" (Mt 2,2).

Javljaju i pitaju. Vjeruju i traže: kao da predstavljaju ljude što hode po vjeri, ali žele neposredno promatrati. Zar se nije već mnogo drugih židovskih kraljeva rodilo u Judeji? Što znači da tuđinci ovoga raspoznaju na nebu i na zemlji i traže te da u visini blista i u poniznu se skriva?

Mudraci na Istoku vidješe zvijezdu. U rođenome pak u Judeji raspoznaju kralja. Tko je taj kralj koji je i tako malen i tako velik? Još na zemlji ne govori, a na nebu već utanačuje odredbe? Zacijelo je sve to zbog nas. Radi nas je htio svratiti pozornost na svoja sveta Pisma. Zato je naredio da i sami mudraci kojima dade veoma jasan znak na nebu — i u srcima im je objavio da se rodio u Judeji — u nj povjeruju na temelju njegovih proroka. Tražili su grad u kojemu se rodio onaj koga su željeli vidjeti i kome su se htjeli

pokloniti. Tako su nužno morali pitati židovske prvake da kao nevjernici na milost vjere odgovore vjernicima. Sve to iz Svetoga pisma koje su imali na jeziku, ali ne i u srcu. Od sebe su bili lašci, istiniti i protiv svoje volje.

Koliko je nedostajalo da postanu pratioci onih koji traže Krista? Od njih čuše da su vidjeli njegovu zvijezdu i da su došli sa željom da mu se poklone. Što ih je stajalo da ih odvedu u Judin Betlehem koji naznačiše pomoću božanskih knjiga pa da zajedno vide, zajedno shvate i skupa se poklone? Ovako — pošto drugima pokazaše vrelo života — sami umriješe od suše. Mudracima su postali kao miljokazno stijenje. Prolaznicima su koji pitaju nešto pokazali, ali su sami ostali tupi i nepomični.

Mudraci su tražili kako bi našli. Herod je tražio da bi uništio. Židovi su odgonetnuli grad onoga koji se rađa, ali nisu shvatili vrijeme onoga što dolazi. Između pobožne ljubavi mudraca i okrutne Herodove bojazni, Židovi su, pokazujući Betlehem, propali. Krista koji se tu rodio, tada nisu tražili. Potom su ga vidjeli i zanijekali. Nisu ga ubili dok je bio dijete već kasnije kada je govorio.

Bilo je blaženije neznanje djece koju je Herod od straha tražio nego znanje ljudi koji u smetnosti pitaše za savjet. Djeca su bila u stanju trpjeti za Krista koga još nisu mogla priznati. Židovi pak nisu slijedili istinu — Krista učitelja — ali poznavahu grad u kojemu se imao roditi.

3. — Mudrace je, jamčano, upravo zvijezda dovela na ono mjesto gdje Bog-Riječ bijaše nijemo dijete. Neka se već ovdje od stida zacrveni bezbožna ludost. Neka se — da se tako izrazim — crveni neuka učenost koja smatra da se Krist zato rodio pod zvijezdom i njezinim zakonom jer piše u evanđelju da se rodio i da su njegovu „zvijezdu" (Mt 2,2) mudraci vidjeli na Istoku. To čak ne bi ni onda bilo istina da se ljudi i rađaju po navedenome naređenju. Oni se, naime, ne rađaju kao Božji Sin od vlastite volje već uz uvjet smrtne naravi. Toliko je pak daleko od istine da se Krist rodio pod usudom — određenim od zvijezda — da nitko od ljudi koji ispravno vjeruju u Krista ne drži da se itko među ljudima rađa na spomenuti način.

Isprazni ljudi među ljudima govore o onima koji će se roditi što bezumno zamišljaju. Niječu volju kojom griješe. Izmišljaju nužnost kojom brane grijehe. Opake čine zbog kojih ih ljudi preziru na zemlji kušaju objesti o nebo. Lažu da potječu od zvijezda.

Ipak neka svatko od spomenutih uvida kako i sam misli da nekom vlašću ne ravna svojim životom već svojom obitelju. Katkad — sve i držeći

navedeno — ne dopušta da se u njegovu domu šibaju grešne sluge ako se prethodno ne pogrde njegovi bogovi koji blistaju na nebu.

Navedeni ne mogu ni po svojim najispravnijim nagađanjima ni u skladu s vlastitim knjigama — koje zacijelo nisu proročke već su sigurno lažljive — misliti da se Krist rodio po zvjezdanim naredbama jer su mudraci kada se rodio vidjeli zvijezdu na Istoku. Krist se zapravo tako očitovao kao zvijezdin gospodar, a ne podložnik. Zvijezda se na nebu nije držala zvjezdanih putanja. Ljudima je koji su tražili Isusa pokazivala put do mjesta na kojem se rodio. Zato nije zvijezda učinila da Krist čudesno dođe u život nego je on učinio da se ona na čudesan način pojavi. Nije zvijezda odredila Kristova čudesa već je Gospodin zvijezdu naveo među svojim čudesnim činima. Od majke rođen, s neba je zemlji pokazao novu zvijezdu. Rođen od Oca, oblikovao je nebo i zemlju.

Kada se Isus rodio, na zvijezdi se objavilo novo svjetlo. Pošto je umro, staro se na suncu zastrlo. Kada se Gospodin rodio, višnji su predjeli zasjali novim bljeskom. Nakon što je preminuo, podzemlje se potreslo od novoga straha. Pošto je Isus uskrsnuo, učenike je obuzela nova ljubav. Kada je uzišao, nebesa su se otvorila novom poslušnošću.

Slavimo, dakle, pobožnom svečanošću i ovaj dan kada su se poganski mudraci poklonili upoznatome Kristu. Tako smo isto svetkovali dan kada su rođenoga Gospodina vidjeli judejski pastiri. Sami je Gospodin Bog naš odabrao apostole iz Judeja za pastire da po njima skupi i spasi grešnike i iz pogana.

II.

1. — Mudraci dođoše s Istoka da se poklone Djevičinu porodu. Taj dan danas slavimo. Vraćamo mu dužnu svečanost i propovijed. Mudracima je ovaj dan po prvi put zasjao, nama se navraća godišnjim svetkovanjem. Mudraci su bili poganske prvine, mi smo poganski narodi. I nama su apostoli kao nebesa „kazali slavu Božju" (Ps 18,2). Zašto ne upoznamo nebesa što postadoše Božje sjedište? Piše: „Pravednikova je duša sijelo mudrosti" (usp. Mudr 7). Po tim je nebsima zagrmio Stvoritelj koji boravi na nebesima. Od njegova je groma svijet zadrhtao. I, evo, već vjeruje.

Veliko je otajstvo: ležao je u jaslama i s Istoka vodio mudrace. Bio je u staji, a raspoznat na nebu da bi se — spoznat na nebu — očitovao i u štali.

Zato se ovaj dan nazvao *epiphania*. To se može prevesti riječju „objavljenje". Istodobno u pamet doziva Kristovu uzvišenost i poniženje. Zvjezdana su znamenja Gospodina pokazivala na otvorenu nebu da ga — tražena — mudraci nađu u skučenome svratištu. Bio je nemoćan u djetinjim udovima i povijen u djetinje pelene. Ipak su mu se i mudraci poklonili i zli su ga se strašili.

2. — Kralj se Herod Krista pobojao kada mu isti mudraci — dok su još tražili mališana — saopćiše da po nebeskome svjedočanstvu znaju da se već rodio. Što će tek biti sučevo sudište kada ohole kraljeve straši djetetova zipka? Koliko li su sada kraljevi promišljeniji?! Ne nastoje kao Herod usmrtiti. Radije uživaju u tome da se klanjaju onome koji je i samu smrt — koju mu je neprijatelj želio nanijeti — od neprijatelja i za same neprijatelje podnio. Nju je — ubijen — uništio u svome tijelu.

Neka se vladari sada sa strahopočitanjem plaše onoga koji već sjedi s Očeve desne i koga se onaj bezbožni kralj bojao dok je još oblizivao majčine grudi. Neka čuju što piše: „I sada, kraljevi, razumijte. Poučite se vi što sudite zemlji. Služite Gospodinu u strahu i kličite mu s trepetom" (Ps 2,10-11).

Onaj se kralj — osvetnik bezbožnih kraljeva i ravnatelj pobožnih — nije zato rodio da se u svijetu rađaju kraljevi. I on se sam rodio kao onaj čije kraljevstvo nije od svoga svijeta. Plemstvo je rođenoga bilo u roditeljičinu djevičanstvu, a plemenitost roditeljke u božanstvu rođenoga. Iako su se već toliki židovski kraljevi ranije rodili i pomrli, nikada nijednoga od njih nisu mudraci tražili da mu se poklone. Nisu ni po nebeskom govoru nikoga od njih ni upoznali.

3. — Uistinu — ni to se ne smije mimoići — ovo je prosvjetljenje mudraca na vidjelo iznijelo veliko svjedočanstvo protiv židovskoga sljepila. Mudraci su u židovskoj postojbini tražili onoga koga nisu upoznali u svojoj. Kod njih su našli nejako dijete koje oni zanijekaše kada je Isus kod njih poučavao. Ovi su se hodočasnici izdaleka u onim krajevima poklonili Isusu kao djetetu koje još ne kazuje riječi, a tu su ga oni građani kao mlada čudotvorca raspeli. Mudraci su u nejakim udovima upoznali Boga. Židovi ih nisu ostavili na miru ni kada su kao u čovjeka postali veliki. Kao da je više značilo vidjeti novu zvijezdu što blista kod njegova rođenja nego sunce što se zavija u crno prilikom njegove smrti?!

Nadalje, ipak se ista zvijezda koja je mudrace dovela do mjesta gdje s majkom-djevicom bijaše Bog-dijete i koja ih je, dakako, mogla dovesti i do samoga grada povukla. Nije im se više ukazivala dok nisu zapitali one iste Židove za grad u kojem se Krist trebao roditi. Židovi su mu na temelju Svetoga pisma morali kazati ime. Rekli su: „U Judinu Betlehemu jer ovako piše: i ti, Betleheme, Judina zemljo, nisi najmanji među Judinim kneževstvima. Iz tebe će izaći vođa koji će upravljati mojim narodom izraelskim" (Mt 2,1-6).

Što je tu naznačila božanska providnost? Ovo: da će božanska Pisma ostati isključivo kod Židova; da će se pogani od njih poučiti i da će Židovi oslijepiti. Židovi nisu Pisma nosili kao pomoć za svoje spasenje nego kao svjedočanstvo našega spasenja.

I danas čitamo nagoviještena proroštva o Kristu, ali ih čitamo već obasjana svjetlom zbitih događaja. Radi toga pogani — koje želimo pridobiti — možda mogu reći da proročanstva nisu ranije kazana već da smo ih izmislili nakon ostvarenih činjenica. To bi značilo da je tobože prorečeno što se dogodilo. Iz toga razloga navodimo židovske knjige. Tako se otklanja sumnja pogana koje su već predstavljali oni mudraci. Njih su Židovi iz božanskih proroštava poučili o gradu u kojem se rodio Krist. Sami ga pak nisu ni tražili ni upoznali.

4. — Predragi! Sinovi i baštinici milosti! Promotrite svoj poziv. Najustrajnijom se ljubavlju sjedinite s Kristom koji se kao zaglavni kamen očitovao Židovima i poganima. Objavio se u samoj kolijevici svoga djetinjstva onima koji su bili „blizu" i „daleko" — Židovima u blizini pastira, poganima u daljini mudracâ. Smatra se, naime, da su ga pastiri pohodili na sami dan kad se rodio, a mudraci danas.

Očitovao se, dakle, neukim pastirima i nepravednim mudracima. Neukost prevladava kod pastirske neizglađenosti i bezbožnost u vračarskim svetogrđima. Jedne je i druge sa sobom združio „zaglavni kamen". Došao je izabrati „što je ludo u svijetu da posrami mudre" (1 Kor 1,27). Nije došao „zvati pravedne nego grešnike" (Mt 9,13). Tako se ni velik neće uzoholiti ni slabi očajati.

Pismoznanci su i farizeji o sebi držali da su naročito učeni i skroz pravedni. Navodeći proročke tvrdnje, pokazali su grad gdje se Isus imao roditi. Ipak su Gospodina kao „graditelji odbacili". On je ipak postao „glava u kutu" (Ps 117,22). Što je kod rođenja pokazao, kroz muku je ispunio.

Uza nj prionimo s drugim zidom koji posjeduje „izraelske ostatke koji su se spasili po određenju milosti“ (Rim 11,5). Njih su predstavljali pastiri koje „izbliza“ (Ef 2,13) trebaše pripojiti da bismo i mi koji smo „izdaleka“ (Ef 2,13) pozvani i koje označavaše dolazak mudracâ bili „sugrađani svetih i Božji ukućani, a ne više putnici i pridošlice“. Tako smo zajedno sagrađeni „na temelju apostola i proroka dok je Krist Isus sami najviši zaglavni kamen“ (Ef 2,19-21). Krist „oboje čini jednim“„ (Ef 2,14).

U jednome ljubimo jedinstvo. Grane što su se s divlje masline ucijepile te se iz oholosti slomile i postale krivovjerne moramo skupljati jer je Bog moćan da ih opet navrne. Neka nam je ljubav s obzirom na to neutrudiva.

III.

1. — Pred nekoliko smo dana slavili Gospodnji rođendan. Na današnji pak dan slavimo — nimalo nedužnijom svečanošću — objavljenje kojim se Gospodin počeo obznanjivati poganima. Na Božić su rođena Gospodina vidjeli Židovi, pastiri. Danas mu se pokloniše mudraci koji su došli s Istoka. Rodio se, dakako, onaj „zaglavni kamen“ (Ef 2,20) što je „mir dvaju zidova“ (Ef 2,14) — obrezanja i neobrezanja. Zidovi su to što ne potječu iz neznatne suprotnosti. Ali u Isusu su se sjedinili. Krist je postao „naš mir“. On oboje „čini jedno“ (Ef 2,14). To je unaprijed predoznačeno u židovskim pastirima i poganskim mudracima. Tu poče što će po svemu svijetu rasti i donositi plod. Zato najradosnije u duhovnoj radosti slavimo oba dana: Božić i Objavljenje soga Gospodina. Židovske mu je pastire doveo navjestiteljski anđeo, a poganske mudrace zvijezda što kazivaše put.

Ta zvijezda remeti isprazne zvjezdoznanske proračune i proricanja. Poklonicima je pokazala „Stvoritelja neba i zemlje“ da mu se poklone. Krist je, rodivši se, objavio novu zvijezdu. Kada je bio ubijen, potamnio je staro sunce. S onom je zvijezdom počela vjera među poganima dok je ona tama optužila židovsku nevjeru.

Što je bila ona zvijezda koja se nikada ranije nije javljala među zvijezdama niti je kasnije ostala da se može vidjeti? Što je bila? Bijaše veličanstveni nebeski jezik koji „kazuje slavu Božju“ (Ps 18,1) i neuobičajenim sjajem izriče nečuveni Djevičin porod. Ubuduće se neće javljati jer ju je po cijelome svijetu zamijenilo evanđelje.

Što su pak rekli mudraci kada dođoše? Kazaše: „Gdje je onaj koji se rodio i koji je židovski kralj“ (Mt 2,2)? Što to znači? Zar se nisu prethodno rodili mnogi židovski kraljevi? Zašto su mudraci toliko žudili upoznati i pokloniti se vladaru tuđega naroda? Vele: „Vidjeli smo njegovu zvijezdu na Istoku i dođosmo mu se pokloniti“ (Mt 2,2). Bi li s tolikom pobožnošću tražili i za tim čeznuli tako odanim osjećajem da nisu spoznali da je taj židovski kralj također kralj vjekova?

2. — I Pilata je okrznuo stanoviti dah istine kada je za Kristove muke postavio natpis: „Kralj židovski“ (Mt 27,37). Lažljivi Židovi pokušaše natpis ispraviti. Pilat im je odgovorio: „Što sam napisao, napisao sam“ (Iv 19,22). Bijaše, naime, u Psalmu prorečeno: „Razlog natpisa nećeš oskvrnuti“ (Ps 56,1).

Zapazimo, stoga, to veliko i divno otajstvo. Mudraci su potjecali od pogana. I sam je Pilat bio poganin. Mudraci su vidjeli zvijezdu na nebu. Pilat je natpis napisao na drvetu. Mudraci i Pilat nisu tražili ni upoznali poganskoga kralja nego židovskoga. Židovi pak niti su krenuli za zvijezdom niti pristali uz naptis. Već je, dakle, tu bilo označeno što je kasnije rekao sam Gospodin: „Mnogi će doći s Istoka i Zapada. Posjest će s Abrahamom, Izakom i Jakovom u nebeskome kraljevstvu. Sinovi će pak kraljevstva otići u izvanjske tmine“ (Mt 8,11-12).

Mudraci su došli s Istoka, Pilat sa Zapada. Zato su mudraci posvjedočili za židovskoga kralja dok je na izvoru, to jest, kada se rađa, a Pilat kada je na zapadu, to jest, kada umire. Tako će sjediti u kraljevstvu nebeskome s Abrahamom, Izakom i Jakovom od kojih su Židovi potjecali. Mudrci se pak nisu od njih tjelesno rodili. Među njih su se uključili po vjeri. Na taj se način već unaprijed nagoviješta divlja maslina o kojoj zbori Apostol (Rim 11,24) i koja će se navrnuti na pitomo stablo. Upravo su zato pogani tražili i prepoznali židovskoga, a ne poganskoga kralja. Divlja je maslina pristupila pitomoj, a ne pitoma divljoj.

Ipak grane koje će se odlomiti — to jest nevjerni Židovi — rekoše mudracima koji s utražili gdje se Krist imao roditi: „U Judinu Betlehemu“ (Mt 2,5). Čak se najtvrdogalavije odupriše Pilatu koji im je predbacivao što žele raspeti svoga kralja.

Prema tome, mudraci su se poklonili pošto im Židovi pokazaše mjesto gdje se Isus rodio. Razlog je tome taj što u Pismu koje Židovi primiše upoznajemo Krista. Pilat je poganin. Oprao je ruke, kad su Židovi tražili

Kristovu smrt. To je zato što smo krvlju koju su Židovi prolili očistili svoje grijehe.

Međutim, drugo je mjesto za raspravu o Pilatovu svjedočenju kada stavlja natpis gdje piše da je Krist židovski kralj. To se čini u vrijeme muke.

4. — Sada prijeđimo na objavljenje rođenoga Gospodina. Kroz ovo malo vremena što ostaje kratko progovorimo o danu Kristova očitovanja. Taj se dan kada se Isus stao objavljivati poganima jer mu se pokloniše mudraci grčkom riječju naziva Epiphania.

Uvijek je — i opet ponovno — užitak promatrati kako su mudracima koji pitahu gdje se rodio Krist Židovi odgovorili: „ U Betlehemu Judinu" (Mt 2,5). Ipak sami nisu k njemu pošli. Pošto su se Židovi udaljili, ista je zvijezda mudrace dovela na mjesto gdje bijaše dijete. Znači da je mogla naznačiti i grad, ali se zato kratko povukla da mudraci mogu Židove pitati.

Pitali su Židove da se pokaže kako oni posjeduju božanska svejdočanstva za pogansko, a ne vlastito spasenje i spoznanje. Židovski je narod protjeran iz vlastitoga kraljevstva i rasut po zemljama da bude prisiljen posvuda postati svjedokom vjere kojoj je dušmanin. Židovi su izgubili: hram, žrtvu, svećenstvo i samo kraljevstvo. Ime i rod čuvaju u nekoliko drevnih tajna. Tako se neće bez razlučivanja pomiješati s tuđim narodima. Neće iščeznuti ni izgubiti svejdočanstvo istine. Na isti je način i Kain dobio znak kako nitko ne bi ubio onoga koji je — zavidan i tašt — smaknuo pravednoga brata (usp. Post 4,1).

Isto se, jamčano, dade razumijeti i u Pedesetome psalmu. Tu Krist govori po svome tijelu i kaže: „Moj mi je Bog objavio o mojim dušmanima. Nećeš ih pogubiti da ne bi negda zaboravili tvoj zakon" (Ps 50,12).

Kod tih se neprijatelja kršćanske vjere poganima pokazuje kako je Krist prorečen. Tako možda neće — kada uoče da se proroštva ispunjaju potpunom očitošću — pomisliti da su ta Pisma izmislili sami kršćani te ono što vide ispunjeno navode kao pretkazano o Kristu.

Židovi, dakle, na vidjelo iznose svetopisamske spise i tako nam Bog dokazuje po našim neprijateljima. On ih nije pogubio. Nije ih sa zemlje posve uklonio da ne zaborave „njegov zakon" (Ps 58,12). Židovi čitaju zakon i ponešto iz njega tjelesno vrše. Sjećaju ga se da posegnu za vlastitom osudom i da nama pruže svjedočanstvo.

IV.

1. — Svečanost je današnjega dana poznata po cijelome svijetu. Vrijeme opominje da godišnjom propovijeđu kažemo koje nam veselje donosi i što godišnjim povratkom spominje.

Grčki se naziv *Epiphania* u prijevodu može izraziri kao „objavljenje". Kaže se da su se na ovaj dan mudraci poklonili Gospodinu. Zvijezda ih je svojim izlaskom potaknula i kao predvodnica dovela.

Mudraci su na Istoku vidjeli zvijezdu onoga dana kada se Isus rodio. Spoznali su onoga koga je — rođena — naznačivala. Od toga su dana htjeli ovome danu. Viješću su prestrašili kralja Heroda. Po židovskom odgovoru na temelju proročkoga Pisma našli su grad Betlehem gdje se Gospodin rodio. Pod vodstvom su iste zvijezde došli do samoga Gospodina i pokazanome se poklonili. Prinjeli su: zlato, tamjan i miru. Vratili su se drugim putem (usp. Mt 2,1-12).

Gospodin se na sami dan svoga rođenja objavio pastirima što ih je upozorio anđeo. Istoga je dana po zvijezdi očitovan i onima „daleko" (Ef2,13) na Istoku. Ipak su mu se mudraci poklonili tek na ovaj dan.

Opća Crkva svih naroda prihvatila je i najpobožnije svetkuje ovaj dan. Jer što su mudraci drugo i bili ako ne prvine naroda? Izraelci su pastiri, mudraci narodi. Oni su „blizu" (Ef2,13), ovi „daleko" (Ef2,13). Jedni su i drugi dotrčali do „zaglavnoga kamena" (Ef2,20). Apostol kaže: „Došao je navijestiti mir nama koji bijasmo daleko i mir onima koji su blizu. On je naš mir. Oboje čini jedno. Dvojicu je sazdao u sebi, u jednome novom čovjeku. Uspostavio je mir. Obojicu je izmijenio za Boga u jednome tijelu. U sebi je uništio neprijateljstva" (Ef 2,17-22).

2. — S pravom ovaj dan nisu nikada s nama htjeli slaviti donatisti, krivovjernici. Oni ne ljube jedinstvo niti su u zajedništvu s Istočnom crkvom gdje se pojavila ona zvijezda. Mi pak Očitovanje Gospodina i Spasitelja svoga Isusa Krista kojim je odabrao prvine narodâ svetkujemo u jedinstvu s narodima. Dječak je i prije nego je znao zvati oca ili majku — kako je o njemu bilo prorečeno — primio „snagu Damaska i plijen Samarije" (Iz 8,4). To znači slijedeće: prije nego je u ljudskome tijelu izgovorio ljudske riječi, primio je moć Damaska — ono za što se Damask ranije uzimao. Negda se taj grad, navodno, odlikovao zemaljskim bogatstvom. U bogatstvu koje su mudraci smjerno prikazali Kristu zlato zauzima prvo mjesto.

Plijen pak Samarije bijahu isti koji u njoj prebivaju. Tu Samarija stoji umjesto idolopoklonstva. U Samariji se izraelski narod odvratio od Gospodina i prihvatio štovanje kumirâ. Gospodin je imao duhovnim mačem nadvladati po svemu zemaljskome krugu đavolsko kraljevstvo. Kao dijete je ovaj plijen ugrabio iz kumirske vlasti: mudrace je koji su mu se došli pokloniti odvratio i obratio od one praznovjerne kuge. Tada još nije na ovoj zemlji govorio jezikom, ali je s neba zborio po zvijezdi. Pokazao je tko je, kamo je i radi koga došao. Nije to činio tjelesnim izgovorom već snagom Riječi koja je „postala tijelo" (Iv 1,14). Riječ je to što „u početku bijaše Bog kod Boga" (Iv 1,1). Postala je tijelom da boravi „s nama" (Iv 1,14) i da dođe k nama, ali i da ostane kod Oca. Gore ne napušta anđele, a dolje po anđelima za se prikuplja ljude. Nebeskim je stanovnicima kao Riječ sjala nepromjenljivom istinom, ali je zbog pretijesna svratišta ležala u jaslama.

Riječi je na nebu pokazala zvijezdu koja je na zemlji očitovala da se Riječ treba klanjati. Tako je Krist i kao dijete što šuti i moćan i velik. Ipak je bio nemoćan pred Herodovim neprijateljstvom. Nošen je od roditelja bježao u Egipat. Na taj način još nije govorio govorom nego svojim udovima koji već postoje. Šutke je kazao: „Ako vas budu progonili u jednome gradu, bježite u drugi" (Mt 10,23).

Krist posjedovaše smrtno tijelo. Njime nas je predstavljao. U određeno je vrijeme u njemu za nas trebao i umrijeti. Zato od mudracâ nije primio samo zlato kao počast i tamjan kao poklonstvo već i mirino ulje za ukop. U nejakoj je djeci koju Herod pogubi pokazao kakvi će biti mučenici koje budu ubijali za njegovo ime. Bit će nevini i ponizni. Dvogodišnja pak njihova doba naznačivaše broj zapovijedi o kojem ovisi sav „zakon i proroci" (Mt 22,37-40).

3. — Ali kome ne pada na pamet pitanje: što znači da su na upit mudracâ gdje se rodio Krist odgovorili Židovi iz Pisama i da se s njima nisu Kristu poklonili? Zar isto ne motrimo i sada? Zar same tajne kojima se pokorava njihova tvrdoća išta drugo pokazuju osim Krista u kojeg oni neće da vjeruju? Nije li isto kada kolju ovcu i blaguju pashu? Zar pucima ne pokazuju Krista kojemu se s njima ne klanjaju?

Često se glede proročkih svjedočanstava koja su nagovijestila Krista — neki sumnjaju da su ih kršćani sastavili pošto su se događaji zbili i više nisu bili budući — prizivamo na židovske svetopisamske knjige kako bismo učvrstili sumnjičave duše. Što o tome reći? Zar Židovi i tada ne pokazuju poganima Krista kojemu se s narodima neće da klanjaju?

4. — Predragi! Oni su mudraci bili naše kršćanske prvine. Mi smo Kristova baština do kraja zemlje. Radi nas je, djelomice, u Izraelu nastalo sljepilo da „narodi uniđu u punini" (Rim 11,25). Razumije se: pošto spoznaju Gospodina i Spasitelja našega Isusa Krista. On je da nas utješi u ono doba ležao u uskom svratištu. Sada — da nas digne uvis — sjedi na nebu. Tako navijestajmo Krista na ovoj zemlji — u ovom predjelu svoga tijela — da se ne vratimo otkuda smo došli i ne ponavljamo stope svoga ranijega života. To izražava činjenica što se ni mudraci nisu vratili putem kojim su došli.

Promijenjeni je put izmijenjeni život. I nama su „nebesa kazala Božju slavu" (Ps 18,2). I nas je istina, sjajeći se iz evanđelja kao zvijezda na nebu, dovela da se klanjamo Kristu. Proročanstvo koje se slavi u židovskome narodu — koje je židovska osuda jer s nama ne idu — mi poslušasmo vjernim uhom. Mi kao kralja i svećenika priznajemo i slavimo Krista koji je za nas umro. Počastili smo ga zlatom, tamjanom i mirinim uljem. Preostaje da propovijedamo i stupamo novom stazom te se ne vraćamo putem kojim smo došli.

V.

1. — Grčka riječ *Epiphania* može se prevedena kazati „objavljenje". Otkupitelj svih naroda, očitovan na današnji dan, pruža blagdan svim pucima. Onome kome pred nekoliko dana slavismo rođenje, danas mu slavimo „objavljenje". Gospodin se naš Isus Krist rodio pred trinaest dana. Predaja kaže da su mu se na današnji dan poklonili mudraci. Da se to zbilo, svjedoči evanđeoska istina. Kojega se pak dana dogodilo, svuda pokazuje odredba ove veličanstvene svetkovine.

Ukazuje se dostojnim — a jest i dostojno — što su narodi dan spasenja svojih predstavnika s radošću priznali i svečanim bogoslužjem uz zahvaljivanje posvetili Gospodinu Kristu. Napokon, oni su mudraci prvi među poganima upoznali Isusa Krista. Gospodinov ih govor još uopće nije bio potaknuo. Ipak su pošli za zvijezdom koja im se ukazala i kao nebeski jezik vidljivo govorila umjesto nijeme Riječi.

Židovske su prvine u vjeri i Kristovu objavljenju bili oni pastiri koju su Isusa vidjeli istoga dana kad se rodio. Došli su „izbliza" (Ef 2,13). Njima su dojavili anđeli, mudracima zvijezda. Pastirima je rečeno: „Slava Bogu na

visinama" (Lk 2,14). Na mudracima se ispunilo: „Nebesa kazuju slavu Božju" (Ps 18,2). Jedni i drugi kao počeci „dvaju zidova" (Ef 2,14) koji dolaze iz protivnih strana — obrezanja i neobrezanja — pohrliše prema „zaglavnome kamenu" (Ef 2,20) da on bude njihov mir „čineći oboje jednim" (Ef 2,14).

2. — Pastiri su, pošto vidješe Krista, slavili Boga. Mudraci su mu se poklonili kada su ga ugledali. U pastirâ je milost prvotinja, u mudracâ poniznost potpunija. Možda su oni pastiri bili manje krivci. Zato su se s veseljem radovali spasenju. Mudraci su bili pritisnuti mnogim grijesima. Stoga su smjernije molili za oproštenje.

Ovdje se govori o onoj poniznosti koju su obilnije posjedovali pogani nego Židovi i koju preporučuje božansko Pismo. Poganin je bio i satnik koji je Gospodina prigrlio punim srcem. Uza sve to, kaza da je nedostojan da Gospodin uniđe u njegovu kuću. Također nije htio da posjeti njegova bolesnika već da naredi pa će ozdraviti (usp. Mt 8,5-10). Vidi se da je iznutra — u srcu — imao onoga kome je iz poštovanja odbio nazočnost svoga krova. Gospodin je rekao: „Ne nađoh toliko vjere u Izraelu" (Mt 8,10).

I ona je Kananejka bila poganka. Pošto je od Gospodina čula da je pas i nedostojna da joj se dobaci kruh što se daje djeci, kao pas je molila mrvice. Zato jer nije nijekala što je bila, nije ni zaslužila da bude pas. I njoj je Gospodin kazao: „Ženo, velika je tvoja vjera" (Mt 15,21-28). Poniznost je u Kananejki rodila „veliku vjeru" jer je sama sebe učinila malenom.

3. — Pastiri, dakle, „izbliza" (Ef 2,13) dolaze vidjeti. Mudraci se pak „izdaleka" (Ef 2,13) dolaze pokloniti. U tome je poniznost kojom je divlja maslina zaslužila da se ucijepi u pitomu te da pitoma protiv naravi donese plod (usp. Rim 11,17). Zavrijedila je da se narav izmijeni po milosti. Cijeli je svijet bio zbog divlje masline divlji i gorak. Pošto je bio pognojen milošću ucjeljenja, opet se zasjao.

Dolaze s kraja zemlje. Po Jeremiji govore: „Uistinu su naši oci štovali laži" (Jr 16,19). Dolaze, ali ne iz jednog kraja svijeta već — kao što kaže evanđelje po Luki — „s istoka i zapada, sa sjevera i juga" (Lk 13,29). Oni će „sjesti u nebesko kraljevstvo s Abrahamom, Izakom i Jakovom" (Lk 13,29).

Tako se čitav svijet s četiri strane trojstvenom milošću poziva na vjeru. U skladu je sa spomenutim brojem — ukoliko se triput pomnoži sa četiri — posvećen apostolski broj dvanaest. U trojstvenoj milosti unaprijed označava spasenje cijeloga svijeta koji ima četiri strane.

Taj je broj izražavao i onaj okrugli pladanj koji se — pun svakovrsnih životinja kao svih naroda — ukazao Petru. I pladanj je s neba visio o četiri niti. Ipak se kao podložen tri put primao (usp. Dj 10,11). Tako se pomnoženo s četiri dobiva dvanaest.

Možda se stoga nakon Gospodnjega rođenja dodaje dvanaest dana. Tada su mudraci kao prvine narodâ došli da Krista vide i da mu se pokone. Zaslužili su ne samo primiti vlastito spasenje već isto tako označiti spas svih naroda.

Najpobožnije, dakle, svetkujmo i ovaj dan. Poklonimo se Gospodinu Isusu koji boravi na nebu. Njemu su se oni naši predstavnici poklonili dok je ležao u svratištu. Oni su kao buduće u njemu slavili što mi slavimo kao ostvareno. Prvine se narodâ pokloniše djetetu što čezne za majčinim grudima. Puci se pak klanjaju onome koji sjedi s desne Boga Oca.

VI.

1. — Pred neki dan slavismo Gospodnje rođenje. Danas svetkujemo „epifaniju". Tom se grčkom riječju izražava Bogojavljenje. Odnosi se na ono što kaže Apostol: „Bez sumnje, veliko je otajstvo pobožnosti što se očitova u tijelu" (1 Tim 3,16).

Tako oba dana pripadaju Kristovu objavljenju. Na Božić se od majke koja je čovjek kao čovjek rodio koji bijaše bez početka Bog kod Oca. Tijelu se objavio u tijelu jer ga tijelo kakav bijaše u duhu nije moglo vidjeti.

Na dan koji se naziva Kristovim rođendanom Isusa su vidjeli židovski pastiri. Današnji su mu se dan koji se u strogome smislu naziva *Epiphania* — to znači „očitovanje" — poklonili poganski mudraci. Pastirima su Krista najavili anđeli, mudracima zvijezda. Anđeli prebivaju na nebesima, zvijezde nebesa rese. Prema tome, i pastirima i mudracima „nebesa najvijestiše Božju slavu" (Ps 18,2).

2. — Jednima se i drugima rodio — „zaglavni kamen" (Ef 2,20). On — kako kaže Apostol — „dvojicu zasniva u sebi, u jednome novom čovjeku. Uspostavlja mir i obojicu mijenja po križu za Boga u jednom tijelu" (Ef 2,14-16).

Što je kut ako ne spoj dvaju zidova koji dolaze iz suprotnoga pravca i tu na neki način stječu „poljubac mira"? Obrezanje i neobrezanje — Židovi i pogani — međusobno bijahu neprijateljski. To je radi onoga dvoje što

između njih bi različito i suprotno. Na jednoj je strani štovanje jednoga pravoga Boga, a na drugoj čašćenje mnogih i lažnih bogova.

Budući da su Židovi bili „blizu" (Ef 2,13), a pogani „daleko" (Ef 2,13), jedne je i druge sebi doveo. Krist je „jedne i druge izmijenio u jednome tijelu za Boga" (Ef 2,16). Isti Apostol u nastavku dodaje: „Križem je u sebi uništio neprijateljstva" (Ef 2,16). Također veli: „Došavši, navjestio je mir vama koji bijaste daleko i mir onima koji su bili blizu. Po njemu, naime, obojica imamo u jednome Duhu pristup Ocu" (Ef 2,18).

Gledajte: zar nije pokazao i dva zida što dolaze iz suprotnosti neprijateljstva i zaglavni kamen — Gospodina Isusa — kojemu jedni i drugi iz različitosti pristupiše? U Kristu su se složile obje strane — oni koji su u nj povjerovali od Židova i od pogana. Kao da je obojima rečeno: pristupite mu i vi iz blizine i vi iz daljine. Rasvijetlite se i „vaša se lica neće crvenjeti" (Ps 33,6).

Piše: „Evo, na Sion stavljam zaglavni kamen, odabrani, skupocjeni. Tko bude u nj vjerovao, neće se smesti" (1 Pt 2,6). Oni koji su odovud i odonud čuli i poslušali — jedni i drugi — dođoše. Održavali su mir i okončali neprijateljstva. Jednima i drugima bijahu prvine pastiri i mudarci. U njima je „vol počeo spoznavati vlasnika i magarac jasle svoga gospodara" (Iz 1,3).

Rogata životinja potječe od Židova. Tu se Kristu spremahu križni rogovi. Od pogana je dugouho blašče. Kazano je: „Služio mi je narod koji nisam poznavao. Kroz slušanje me je uha poslušao" (Ps 17,45).

Sami posjednik vola i gospodar magarca ležaše u jaslama. Jednom i drugome davaše zajedničku hranu. Mir je, dakle, došao onima koji su bili „daleko" i onima što bijahu „blizu". Izraelski su pastiri — zatekavši se blizu — došli Kristu istoga dana kad se rodio. Vidjeli su i radovali se. Mudraci su pogani. Zatekli su se daleko. Već ih je broj dana dijelio od onoga koji se rodio. Danas su stigli. Našli su i poklonili se.

Trebalo je, dakle, da mi — Crkva što se skuplja od pogana — proslavu ovoga dana kad se Krist očitovao poganskim prvinama pripojimo svetkovanju dana kad se rodio od Židova i da udvojenom svečanošću čuvamo uspomenu na toliko otajstvo.

3. — Kada razmišljamo o ta dva „zida" — jednome od Židova, a drugome od ostalih naroda — koje spaja „zaglavni kamen" te „u svezi mira čuvaju jedinstvo Duha" (Ef 4,3), neka nam dušu ne zbunjuje mnoštvo odbačenih Židova. Među Židovima su bili graditelji, tj. ljudi što htjedoše biti učitelji Zakona. Apostol kaza kakvi su bili. Nisu shvaćali „ni što su govorili ni što su tvrdili" (1 Tim 1,7).

Umnom su zasljepljenošću odbacili stijenu koja je postala „zaglavni kamen" (Ps 117,22). Gospodin je pak postao „zaglavni kamen" (Ps 117,22). Dvama je pucima što dolaze iz suprotnih pravaca pružio po milosti koja veže mirovni spoj. Ne mislimo, dakle, u izraelskom „zidu" na Kristove progonitelje i ubojice ni na one koji su tobože zidali Zakon, ali su rušili vjeru, odbacili „zaglavnu stijenu" i prouzročili uništenje bijednoga grada.

Ne vodimo računa ni o velikome broju Židova raspršenih po zemljama kojima i ne znajući donose svjedočanstvo božanskih Pisama. U takvima Jakov hramlje. Njemu je taknuta i osušena bedrena širina (usp. Post 32,26). To naznačuje mnoštvo naroda što posrće na svojim putovima.

Kod svetog „zida" koji je pristupio miru „zaglavnoga kamena" mislimo na one u kojima se Jakov blagoslivlje. On je i blagoslovljen i hrom. Blagoslovljen je posvećenima, hrom u odbačenima. U tome „zidu" mislimo na ljude što su kao mnoštvo prethodili i slijedili Spasiteljevo magare i vikali: „Blagoslovljen koji dolazi u ime Gospodnje" (Mt 21,9). Imajmo pred očima one koji su među Židovima izabrani da budu učenici i apostoli. Neka se misli na Stjepana koji je na grčkome nazvan imenom vijenca i bio prvi okrunjen mučeništvom nakon Gospodnjega uskrsnuća. Neka se između tih progonitelja misli na tolike tisuće vjernika kada je došao Duh Sveti.

Treba voditi računa o Crkvama o kojima Apostol kaže: „Osobno sam bio nepoznat jedejskim Crkvama koje su bile u Kristu. One su samo to čule da onaj koji nas je ranije progonio sada propovijeda vjeru koju je negda pustošio. I radi mene veličahu Boga" (Gal 1,22-24).

Tako valja misliti o izraelskome „zidu" koji je sada spojen sa „zidom" što dolazi od ostalih naroda i koji je sada pozamašan. Zaglavna je „stijena" ranije bila položena u štali. Sada se uspravila do nebeskog vrhunca. To se, dakle, nije uzdalud proreklo za Krista Gospodina.

KORIZMENA PROPOVIJED

1. — Ovi nas sveti dani kada opslužujemo četrdesetnicu potiču da vam govorimo o bratskoj slozi. Neka svatko prekine s tužbom koju ima protiv koga da se sam ne uništi. To, braćo moja, ne prezrite. Ovaj smrtni i krhki život kušaju bezbrojna iskušenja. Stoga moli da ne potone. U nijednome pravedniku život ne može biti bez ikakvih grijeha. Ali postoji sredstvo po kojem možemo živjeti. Poučio nas je Bog-Učitelj da u molitvama reknemo: „Oprosti nam duge naše kao što i mi otpuštamo dužnicima svojim" (Mt 6,12).

S Bogom smo sklopili ugovor i uredbu. Potpisali smo obveznicu kao uvjet kojim se isplaćuje dug. Punim pouzdanjem ištemo „oprosti nam" ako i sami opraštamo. Ako ne opraštamo, ne računajmo s time da se i nama opraštaju grijesi. Ne varajmo sami sebe. Neka se nitko ne vara. Bog ne vara nikoga.

Ljudski je ako se ljutimo. Kamo sreće da ni to ne bismo mogli, ali je ljudski gnjeviti se. Međutim, tvoja se srdžba koja je — kad nastane — neznatna grančica ne smije zalijevati sumnjama te u mržnji narasti do grede. Jer jedno je gnjev, drugo mržnja. I otac se često srdi na sina, ali ga ne mrzi. Gnjevi se da ga popravi. Ako se zato jari da popravi, iz ljubavi se ljuti. Zbog toga je rečeno: „U oku svoga brata vidiš trunak. U svome pak ne vidiš ni gredu" (Mt 7,3).

Kod drugoga kudiš jarost, a u samom sebi zadržavaš sumnju. Gnjev je, uspoređen s mržnjom, sitna grančica. Ali ako grančicu hraniš, postat će deblo. Ako je iščupaš i baciš, neće biti ništa.

2. — Međutim, ako ste svratili pozornost što ste zapazili? Morala vas je prestrašiti misao svetoga Ivana dok se čitaše njegova poslanica. Ivan, naime, veli: „Tmine su minule, svjetlost već blista". U nastavku pak dodaje: „Tko za se kaže da je u svjetlu, a mrzi svoga brata, još je uvijek u tami" (1 Iv 2,9).

Možda će netko pomisliti da je u Ivana riječ o tminama kakve uznici trpe po zatvorima. Kad bi samo o njima bio govor! Ali ni u takvima nitko ne želi biti. Međutim, u zatvorske mrkline mogu zatvoriti i nevine. U takve su tame zatvarali mučenike. Tame se prostirahu svuda naokolo, a svjetlost carevaše u njihovim srcima. Mučenici u zatvorskim tamama nisu vidjeli očima, ali su Boga motrili ljubavlju prema bratstvu.

Želite li znati kakve su tmine o kojima je kazano: „Tko mrzi svoga brata, još uvijek je u tami" (1 Iv 2,9)? Ivan to otkriva na ovome mjestu: „Tko mrzi brata, ubojica je" (1 Iv 3,5). Tko mrzi svoga brata hoda, izlazi, ulazi, udaljuje se. Ne sputavaju ga nikakvi lanci. Nije u nikakvom zatvoru. Ipak ga, uza sve to, veže optužba.

Ne misli da je mrzitelj izvan zatvora. Njemu je tamnica njegovo srce. Čuo si: „Tko mrzi svoga brata, još je vazda u tami" (1 Iv 2,9). Ali da ne bi prezreo tmine, Ivan je dodao riječ: „Tko mrzi svoga brata, ubojica je" (1 Iv 3,15).

Mrziš svoga brata i u sigurnosti se šećeš. Nećeš da se izmiriš, iako ti Bog za to pruža priliku. Eto, već si ubojica i još živiš. Da je Bog srdit, smjesta bi bio ugrabljen s mržnjom na brata. Bog ti oprašta. Oprosti i sam sebi. Pomiri se sa svojim bratom. Ti bi možda to htio, ali on neće. Neka ti je to dosta! Posjeduješ zašto ga možeš žaliti. Sebe si razriješio. Ako se želiš pomiriti, a on neće, sa sigurnošću reci: „Oprosti nam duge naše kako i mi opraštamo svojim dužnicima" (Mt 6,12).

3. — Možda si sagriješio protiv brata. Htio si se s njime izmiriti. Želiš mu reći: oprosti mi, sagriješih protiv tebe. Ali on neće da oprosti. Ne želi otpustiti dug. Neće da ti oprosti što mu duguješ.

Neka on pazi pošto stane moliti. Što će onaj koji tebi ne htjede oprostiti što si možda protiv njega sagriješio učiniti kada dođe na molitvu? Može kazati: „Oče naš koji jesi na nebesima". Štoviše, smije nastaviti: „Sveti se ime tvoje". Neka čak i ovo rekne: „Dođi kraljevstvo tvoje". Neka nastavi: „Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji". Još neka produži: „Kruh naš svagdanji daj nam danas". Rekao si! Pazi da ti ne dođe na pamet preskočiti što slijedi i nešto drugo kazati. Nemaš kamo pobjeći. Tu si stao. Prema tome, reci! Ali ako nemaš razloga kazati: „Oprosti nam duge naše", nemoj ni reći. Gdje je pak ono što reče isti Apostol: „Ako kažemo da nemamo grijeha, sami sebe varamo. I istina nije u nama" (1 Iv 1,8).

Međutim, savjest grize zbog lomnosti. U ovome je vijeku bezakonje svuda u izobilju. Stoga reci: „Oprosti nam duge naše". Ipak zamijeti što slijedi. Nisi htio oprostiti grijeh svome bratu, a usprkos tome nakanio si reći: „Kako i mi opraštamo svojim dužnicima". Ili to nećeš reći? Ako ne rekneš, ništa nećeš dobiti. Ako rekneš, reći ćeš što je lažno. Reci, dakle, i istinu reci! Ali kako ćeš reći istinu kada nisi htio svome bratu oprostiti grijeh?!

4. — Onoga opomenuh. Sada tebe — bio tko bio, glavno je da ima i takvih — tješim jer si svom bratu rekao: oprosti mi, sagriješih protiv tebe. To si kazao od svega srca, u pravoj poniznosti, a ne hinjenom ljubavlju. Bog vidi u srcu kojim si kazao. Ipak ti onaj nije htio oprostiti. Ne budi zabrinut. Obojica ste sluge. Imate Gospodina. Duguješ sluzi kakav si i sam. Nije ti htio oprostiti. Prizovi Gospodina obojice. Što je tebi oprostio Gospodin, neka i sluga zahtijeva ako može.

Još i ovo. Prekorio sam čovjeka koji nije htio oprostiti svome bratu kad je tražio da mu oprosti. Opomenuo sam ga da učini što nije htio. Inače neće kada moli primiti što želi. Opomenuo sam i onoga koji je tražio oproštenje grijeha od svoga brata i nije primio. Taj može biti siguran kod svoga Gospodina za ono što nije postigao od svoga brata.

Postoji još nešto na što upozoravam. Protiv tebe je sagriješio tvoj brat i nije htio reći: oprosti mi što zgriješih protiv tebe.

Takva je „zelja" napretek. Kad bi ga Bog istrijebio sa svoje njive, tj. iz vaših srdaca! Ima, naime, mnogo ljudi koji znaju da su sagriješili protiv svoje braće i neće da reknu: oprosti mi! Nisu se stidjeli griješiti. Stide se moliti. Zbog zla se nisu crvenjeli, a sram ih je da se ponize.

U prvome, dakle, redu opominjem navedene. Svi koji ste u svađi sa svojom braćom, na sebe se pozivate. Ispitujte se. Pravednim se sudom prosuđujete u nutrini svojih srdaca. Dolazite do zaključka da niste trebali činiti što ste učinili i da niste smjeli reći što ste kazali. Tražite, braćo, oproštenje od svoje braće. Učinite što kaže Apostol: „Opraštajte jedni drugima kao što je i Bog u Kristu nama oprostio" (Ef 4,32). Učinite! Neka vas ne bude sram tražiti oproštenje.

Govorim svima: muževima i ženama, mladima i starima, laicima i klericima. Govorim i samom sebi. Svi počujmo i svi se bojmo ako smo se ogriješili o svoju braću. Još uvijek posjedujemo primirje da živimo. Stoga ne umiremo. Sve dosad živimo. Još nismo osuđeni. Dok živimo, činimo što naređuje Otac koji će biti sudac. Tražimo od braće oproštenje. Možda smo ih, griješeći protiv njih, u čemu uvrijedili, ponešto ranili.

Postoje osobe koje su za uređenje ovoga svijeta niska položaja. Ako od njih tražiš oproštenje, uznesu se od oholosti. Ovo želim kazati: dogodi se da koji gospodar sagriješi protvi svoga sluge. Jedan je, doduše, gospodar, a drugi sluga. Ali su obojica sluge nekome trećem. Obojica su otkupljeni Kristovom krvlju. Ipak bi se učinilo krutim zapovijediti i narediti da gospodar — ako možda sagriješi protiv sluge jer ga je nepravedno optužio i udario — rekne: oprosti mi, udijeli mi oproštenje. On bi to, dakako, bio dužan učiniti. Ali bi sluga mogao početi da se oholi. Kako, dakle, postupiti? Neka se gospodar pred Božjim očima pokaje. Neka pred Božjim očima kazni svoje srce. Ako ne može — jer ne dolikuje — reći sluzi da mu udijeli oproštenje, neka blago s njime govori. Blagi je govor traženje oproštenja.

5. — Preostaje upraviti riječ ljudima protiv kojih se drugi ogriješiše, ali ne htjedoše moliti za oproštenje. Onima, naime, koji nisu htjeli pružiti oproštenje braći što traže oproštenje već sam govorio.

Sada se obraćam na vas sve. Budući da su ovi dani sveti, neka se ne produže vaše razmirice. Držim da ste neki razmišljali u svojim srcima. Znate da sa svojom braćom imate stanovite prepirke. Zaključili ste da vi niste protiv njih sagriješili nego oni protiv vas.

Sada mi ne velite da je moja dužnost govoriti s ovog mjesta, a vama šutjeti i slušati. Ipak možda razmišljate u sebi, govorite i ovo kažete: želim se izmiriti, ali onaj me je ozlijedio. O mene se ogriješio. Ipak neće da pita oproštenje.

Što, dakle, kazati? Hoću li reći: pođi k njemu? Ti traži oproštenje! Daleko od toga! Ne želim da lažeš. Neću da kažeš: udijeli mi oproštenje. Znaš da se nisi ogriješio o svoga brata. Što bi ti koristilo da budeš svoj vlastiti optužitelj? Što ti može oprostiti čovjek kojega nisi povrijedio ili protiv kojega nisi sagriješio? To ti ništa ne bi koristilo. Stoga neću da to činiš. Spoznao si dobro i dobro razglobio. Znaš li da je drugi protiv tebe sagriješio, a ne ti protiv njega?

Odgovara da zna. Neka ti tvoje znanje bude i tvoje presuda. Ne idi svome bratu koji se ogriješio o tebe. Više od njega ne traži oproštenje. Među vama drugi moraju biti mirotvorci. Oni će protivnika prekoriti da najprije od tebe moli oproštenje. Ti jedino budi spreman oprostiti. Budi posve pripravan od srca oprostiti. Ako si spreman oprostiti, već si oprostio.

Imaš zato ćeš još moliti. Moli za njega da od tebe traži oproštenje. Znaš da mu šteti ako to ne traži. Moli za nj da traži. U svojoj molitvi reci Gospodinu: Gospodine, ti znaš da se nisam ogriješio o onoga brata. On je, zapravo, sagriješio protiv mene. Udi mu što je protiv mene sagriješio ako od mene ne traži oproštenje. Od sve te duše molim da mu oprostiš.

6. — Rekoh vam, eto, što posebice ovih dana kad postite i opslužujete svoje propise i svoja uzdržavanja morate učiniti da se izmirite sa svojom braćom. I ja ću se radovati vašem miru jer me rastužuju vaše svađe. Kad „svi jedni drugima među sobom oprostite ako tko ima kakvu pritužbu protiv koga" (Kol 3,13), veselo ćemo proslaviti vazam. Bezbrižno ćemo slaviti muku Onoga koji nikome ništa nije dugovao, a za dužnike je isplatio dug. To je Isus Krist. On nije protiv nikoga sagriješio, a protvi njega je sagriješio cijeli svijet. Isus ipak ne traži kazne već obećaje nagrade. Njega, dakle, imajmo za svjedoka u svojim srcima ako se o koga ogriješismo te iskrenim srcem tražimo oproštenje.

Ako je tko sagriješio protiv nas, budimo spremni udijeliti oproštenje. Molimo za svoje neprijatelje. Ne čekajmo, braćo, da se osvetimo. Što je osveta ako ne sićenje tuđim zlom.

Znam da ljudi svaki dan dolaze, sagibaju koljena, čelom udaraju o zemlju. Kadkad suzama miju svoje zaplakano lice. U velikoj poniznosti i pometnji vapiju: Gospodine, osveti me! Pogubi moga neprijatelja! Moli, jasno, da smakne tvoga neprijatelja i spasi tvoga brata. Neka pogubi neprijateljstvo, spasi narav. Tako moli da te Bog osveti: neka propadne tko te progonio, ali da ostane koji ti se vraća.

PROPOVIJEDI ZA VELIKI PETAK

I.

1. — Muka je Gospodina i Spasitelja našega Isusa Krista zalog slave i nauk o strpljivosti. Što sve sebi ne obećavaju vjernička srca na temelju Božje milosti?! Božji je Sin — koji je s Ocem suvječan — držao neznatnim da se za ta srca kao čovjek rodi od čovjeka. Čak je i umro od ruku ljudi što ih je sam stvorio.

Veliko je što nam Gospodin obećaje za budućnost. Ali je još uzvišenije — i toga se sjećamo — što je već učinjeno za nas. Gdje smo bili ili što smo bili kada „Krist umrije za bezbožne" (Rim 5,6)? Tko će posumnjati da će Krist svetima dati svoj život kad im je već darovao svoju smrt? Zašto ljudska krhkost oklijeva vjerovati da će se zbiti pa će ljudi negda živjeti s Bogom? Već se i nevjerojatnije dogodilo: Bog je za ljude umro.

Tko je Krist? On je Riječ što „bijaše na početku". I Riječ „bijaše kod Bog i Bog bijaše Riječ" (Iv 1,1). Ta je Božja Riječ „postala tijelo i boravila među nama" (Iv 1,14).

Gospodin u samome sebi nije posjedovao čime bi umro za nas. Zato je od nas uzeo smrtno tijelo. Na taj je način Besmrtni mogao umrijeti. Tako je htio smrtnima dati život. Najprije je osobno postao dionik onih što ih je kasnije učinio svojim dionicima.

Mi ne posjedovasmo temelja na kojem bismo živjeli od sebe. Krist pak od sebe ne mogaše umrijeti. Zato je uzajamnim sudjelovanjem s nama sklopio čudesnu trgovinu. Naše je čime je umro, ali je njegovo od čega ćemo živjeti.

Od nas je uistinu uzeo tijelo zbog kojeg je umro. Kao Stvoritelj čak ga je i poklonio. Život pak koji ćemo u Kristu i s Kristom živjeti nije uzeo od nas. Krist je imao našu narav koja nas čini ljudima. Umro je u onome što je uzeo od nas, a ne onim što je u sebi. Narav, naime, u kojoj je Krist Bog nipošto ne može umrijeti.

S obzirom na stvoreno u Kristu — kao Bog Krist je i to stvorio — Isus je u tome umro. Sam je sazdao tijelo u kojem je preminuo.

2. — Ne trebamo se, dakle, crvenjeti zbog smrti svoga Gospodina Boga. Baš naprotiv! Posve se u nju uzdajmo i njome dičimo. Krist je od nas preuzeo smrt koju je u nama našao. Ali nam je najvjernije obećao u sebi dati život koji ne možemo posjedovati po sebi.

Krist nas je toliko ljubio da je, premda bez grijeha, za grešnike pretrpio što po grijehu zaslužismo. Kako nas kao pravedne neće obdariti onaj koji opravdava? Kako onaj što po istini svetima obećaje nagrade te nagrade zaista neće i dati kada je podnio bezbožničku kaznu, a bijaše bez opačine?

Stoga, braćo, bez straha ispovijedajmo i javno proglasimo da je Krist za nas raspet. Ne bojmo se već radujmo. Govorimo to bez stida i s ponosom. Pavao je u tome vidio zalog slave i stoga preporučivao. Apostolu je pri ruci bilo mnogo velika i bežanskoga što se kao Kristovo dalo preporučiti. Pavao ipak ne reče da se u Kristu diči čudesnim. Krist je — kao Bog kod Oca — stvorio svijet. Postao je čovjek kao i mi, ali je i svijetom vladao. Pavao usprkos tome izjavljuje: „Bilo od mene daleko da se ičim hvastam osim križem našeg Gospodina Isusa Krista" (Gal 6,14).

Pavao je vidio tko je, za koga i gdje visio. Unaprijed je osjetio božansku uzvišenost što dolazi iz tog neiskazivog Božjeg poniženja.

3. — Ipak ima ljudi koji nam se rugaju što štujemo raspetoga Gospodina. Ali sebe držeći pametnima, zapravo su neizlječivo ludi i očajni. Uopće ne shvaćaju ni što vjerujemo ni što govorimo. Mi ne tvrdimo da je u Kristu umrlo ono po čemu je Bog nego čime je bio čovjek.

Znamo, naime, što se događa kada umre svaki čovjek. Razumna je duša ono što je najviše čovjek. Njome se čovjek razlikuje od životinje, posjeduje razumnost, razdvaja ljudsko i božansko, vremenito i vječno, lažno i istinito. Ta, dakle, duša ne umire s tijelom. Kad tijelo premine, ona se udaljuje živa. Uza sve to kažemo: čovjek je umro.

Zašto se također ne bi na isti način reklo: umro je Bog? Tako bi se shvatilo da nije moglo umrijeti ono što je Bog već smrtno što je Bog prigrlio za smrtne. Kad čovjek umre, u tijelu ne umire njegova duša. Tako je i s Kristom. Kada je on izdahnuo, nije u čovjeku umrlo njegovo božanstvo.

Ali protivnici kažu: Bog se nije mogao sjediniti s čovjekom te da Krist s njime bude jedan. To je tjelesna i isprazna misao i ljudsko poimanje. Po njemu se još teže dade vjerovati da se duh može sjediniti s tijelom nego Bog i čovjek. Usprkos tome nijedan čovjek nije čovjek ako se ljudski duh ne sjedini s ljudskim tijelom.

Zaključimo: teže je i čudesnije sjedinjenje duha i tijela nego duha i duha. Čovijekov duh nije tijelo kao što ni ljudsko tijelo nije duh. Ipak se to dvoje sjedinjuje da nastane čovjek.

„Bog je duh" (Iv 4,24). Koliko je stoga bilo jednostavnije da se Bog — kako bi jedan Krist bio iz obojega — duhovnim udioništvom sjedini s čovjekom koji ima duh, a ne s tijelom gdje nema duha.

4. — Hvalimo se, dakle, i mi križem Gospodina našega Isusa Krista. Po križu nam je svijet raspet i mi svijetu. Da se ne crvenimo zbog toga križa, stavili smo ga na samo čelo, tj. na mjesto stida.

Pokušajmo sada tumačiti koliki je i kako spasonosan nauk strpljivosti u ovome križu. Ali koje su riječi dovoljne za tu zbilju i koje vrijeme za riječi?! Koji se čovjek što najistinitije i najpozornije vjeruje u Krista usuđuje oholiti dok ga Gospodin ne samo rječju već i svojim primjerom poučava u poniznosti? Koliko je taj nauk koristan kratko napominje ova svetopisamska misao: „Srce se uznosi prije pada i ponizuje prije slave" (Izr 18,12). S tim se i ovo slaže: „Bog se protivi oholima, a poniznima daje milost" (Jak 4,6). Tu je i ovo: „Tko se uzvisuje, ponizit će se. Tko se ponizuje, uzvisit će se" (Lk 14,11).

Apostol nas potiče da ne budemo mudri glede na veliko već da se družimo sa skromnima. Stoga treba — ako se može — razmišljati o tome u koji ponor oholosti pada čovjek kada ne pristaje uz poniznoga Boga. Nadasve je štetno da čovjek nestrpljivo podnosi što je htio pravedni Gospodin dok je Bog strpljivo podnio što je htio nepravedni neprijatelj.

II.

1. — Svečano se čitala i svečano slavi muka onoga čija je krv uništila naše prijestupe. Tako se, godišnjom pobožnošću, plodnije osvježava naše pamćenje. Samim se mnoštvom naroda jasnije prosvjetljuje naša vjera.

Blagdan, dakle, od nas traži da vam o Gospodnjoj muci održimo propovijed kakvu će Gospodin nadahnuti. Naš se Gospodin za naše spasenje i na korist u provođenju ovoga života udostojao da nam u onome što je pretrpio od neprijatelja pruži primjer strpljivosti, ali isto tako da se za evanđeosko dostojanstvo — ako sam htjedne — ništa tako ne odbije trpjeti.

Krist u svome smrtnome tijelu nije ništa iz nužnosti prepatio. Sve je dragovoljno podnio. Zato s pravom vjerujemo da je htio te svaki pojedini događaj ima određeno značenje ukoliko se zbio i bio zabilježen u vezi s njegovom mukom.

2. — Isus je, predan da se raspne, sam nosio svoj križ. Time je ostavio znak ustrajnosti. Prethodno je pokazao što mora činiti tko ga želi slijediti. To je i riječju naznačio kada kaza: „Tko me ljubi, neka nosi svoj križ i neka me slijedi" (Mt 16,24). Tko upravlja svojom smrtnošću, na neki način nosi svoj križ.

3. — Raspet je na mjestu koje se zove Kalvarija. Isus je time izrazio da se u njegovoj muci događa oproštenje svih grijeha. O njima se kaže u Psalmu: „Moje su se opačine umnožile više no kose na mojoj glavi" (Ps 39,13).

4. — Dvojica bijahu s Isusom raspeti sa svake strane. Time pokazuje da će trpjeti i oni koji su s lijeva i zdesna. O onima se zdesna kaže: „Blaženi koji trpe progonstvo radi pravde" (Mt 5,10). Za one slijeva veli: „Kada bih predao svoje tijelo da se sažeže, a ljubavi ne bih imao, ništa mi ne bi koristilo" (1 Kor 13,3).

5. — Na Isusov je križ postavljen natpis. Na njemu je pisalo: „Kralj židovski". To pokazuje da Židovi — ni ubijajući Krista — nisu mogli učiniti da im nije kralj koji će im najočiglednijom vlašću uzvratiti po njihovim djelima. Stoga se u Psalmu pjeva: „On me je postavio za kralja na Sionu, svome svetome brdu" (ps 2,6).

6. — Natpis bi napisan na tri jezika: hebrejski, grčki i latinski. Time se obznanilo da Isus neće samo kraljevati nad Židovima nego i na drugim narodima. Stoga u istom Psalmu reče: „Ja sam postavljen za kralja na Sionu, njegovu svetom brdu" (Ps 2,6). Tu je vladao hebrejski jezik. Ali kao da odmah dodaje grčki i latinski te govori: „Gospodin mi je kazao: ti si moj Sin, ja sam te danas rodio. Traži od mene i dat ću ti narode za tvoju baštinu i krajeve zemlje za tvoj posjed" (Ps 2,6-7).

To ipak ne znači da su jedino grčki i latinski jezici među narodima. Ali su oni najodličniji — grčki radi književnih izučavanja, latinski zbog rimske moći. Iako su ta tri jezika pokazala da se Kristu mora podložiti sveobuhvat svih naroda, ipak na križu nije pisalo „kralj naroda" već jedino „židovski kralj". Na taj se način u vlastitosti imena istaknulo podrijetlo sjemena.

Kazano je: „Zakon će poteći sa Siona i Gospodnja riječ iz Jeruzalema" (Iz 2,3). Tko su što u Psalmu govore: „Puke nam je podložio i narodi su pod

našim nogama" (Ps 46,4)? Oni o kojima kaže Apostol: „Ako su narodi imali dijela u njihovim duhovnim dobrima, moraju im služiti i u tjelesnima" (Rim 15,27).

7. — Židovski su prvaci svjetovali Pilatu neka nipošto ne piše da je Isus židovski kralj već da je on sam kazao kako je židovski kralj.

Pilat predstavljaše divlju maslinu koju je trebalo ucijepiti na one slomljene grane. Bio je čovjek iz narodâ. Pisao je ispovijed narodâ o kojima s pravom sam Gospodin kaza: „Od vas će se uzeti kraljevsto i dati narodu koji vrši pravdu" (Mt 21,43).

Ali to ne znači da Isus nije i židovski kralj. Korijen nosi divlju maslinu, a ne divlja maslina korijen. Makar su se one grane zbog nevjernosti otkinule. Bog zato ne ostavlja svoj narod koji unaprijed pozna. Apostol kaže: „I ja sam Izraelac" (Rim 11,1).

Premda su sinovi kraljevstva, nisu htjeli da Božji Sin nad njima vlada. Stoga moraju otići u vanjske tmine. Ipak će mnogi doći s Istoka i Zapada. Poleći će u „Božjemu kraljevstvu s Abrahamom, Izakom i Jakovom" (Mt 8,11-12), ali neće s Platonom i Ciceronom.

Pilat je napisao „židovski kralj", a ne grčki ili latinski. Krist će, uza sve to, kraljevati nad narodima. I što je napisao, napisao je. Nije mijenjao kako su nevjernici željeli. Tako je za Pilata bilo prorečeno u Psalmima gdje piše: „Razlogu ne iskrivljuj natpis" (Ps 56,1).

Svi puci vjeruju u židovskoga kralja. On vlada nad svim narodima. Ipak je židovski kralj. Onaj korijen bijaše toliko jak da je u se mogao pretvoriti navrnutu divlju malsinu. Ali divlja maslina nije sposobna da pitomoj uništi ime.

8. — Odjeća je Kristova razdijeljena na četiri dijela. Vojnici su je razgrabili. To je naznačilo Kristova otajstva što će proputovati sve četiri strane svijeta.

9. — Vojnici su ždrijebali o Kristovu tuniku ozgo tkanu bez ureza. Nisu je dijelili. To dovoljno pokazuje da vidljiva otajstva — i ona su Kristova odjeća — može svatko posjedovati: dobri i zli. Ali iskrena vjera koja ljubavlju ostvaruje cjelovito jedinstvo ukoliko se Božja ljubav „razlila u našim srcima po Duhu Svetome što nam je dat" (Rim 5,5) ne pripada svima. Kao ždrijebom se daje skritom Božjom milošću. Zato je Petar rekao Šimunu koji je imao krst, ali ne i vjeru: „Nema ti česti ni dijela u ovoj vjeri" (Dj 8,21).

10. — Videći s križa majku, Isus ju je preporučio ljubljenome učeniku. Tada je, dok kao čovjek umire, prikladno očitovao ljudski osjećaj. Taj trenutak još nije bio nastupio kada je — pretvorivši vodu u vino — rekao majci: „Što je između mene i tebe, ženo? Još nije došlo moje vrijeme" (Iv 2,4). Od Marije nije uzeo što je imao u božanstvu. Od nje je primio što je visilo na križu.

11. — Kazao je: „Žedan sam". Time je od svojih tražio vjeru. Ali „je među svoje došao i njegovi ga ne primiše" (Iv 1,11). Umjesto ljubazne vjere, pružili su mu — i to u spužvi — ocat nevjere. Uistinu ih treba usporediti sa spužvom jer nisu čvrsti već napuhani. Nisu neposrednim pristupom ispovijesti otvoreni nego su zavojitim krivinama zasjeda šupljikavi.

Ono piće imaše i izop koji je skromna stabljika. Kažu da veoma snažnim korijenom prijanja uz stijenu. Bijaše, dakako, u onome narodu pojedinaca kojima je počinjeno zlodjelo — pošto su ga odbacili — služilo da njime u pokori ponizuju dušu. Poznavaše ih onaj koji uze hizop s octom.

Isus je molio i za njih. To svjedoči drugi evanđelist. Obješeni na križ kaza: „Oče, oprosti im jer ne znaju što čine" (Lk 23,34).

12. — Krist reče: „Dovršeno je. Potom nakloni glavu i vrati duh". Time ne izrazuje nužnosti svoje smrti već vlast nad njom. Krist čeka dok se ne ispuni što se za nj unaprijed reklo. I ovo je napisano: „U mojoj me žeđi napojiše octom" (Ps 68,22). Gospodin ima vlast da položi svoju dušu. Tako je sam svjedočio (usp. Iv 10,18).

Duh je iz poniznosti vratio. To znači „naklonivši glavu". Opet će ga — podigavši glavu — poslije uskrsnuća primiti. Da Isusova smrt i sagibanje glave bijahu znamen velike moći, navijestio je patrijarha Jakov blagosivljajući Judu. Reče: „Ležeći si uzišao, spavao si kao lav" (Post 49,9). Uzlaženjem je naznačio smrt, vlast lavom.

13. — Onoj su dvojici prebili golijeni, Isusu nisu. Bio je umro. Samo je evenđelje razjasnilo zašto se tako zbilo. Trebaše da se i tim znakom pokaže da je židovski vazam kao proroštvo nagovijestio Krista. To je ondje gdje se naređuje da ovci ne lome kosti.

14. — Kada su mu kopljem proboli bok, na zemlju je potekla krv i voda. To bez sumnje naznačuje otajstva koja stvaraju Crkvu. Crkva je nastala kao i Eva: iz boka usnuloga Adama koji bijaše „lik budućega" (Rim 5,14).

15. — Isusa sahraniše Josip i Nikodem. Neki su ovako rastumačili ta imena: Josip znači „umnoženi", a ime se Nikodem kao grčko sastoji — kako mnogi znaju — od riječi „pobjeda" i „narod". U imenu *nikos* znači „pobjeda", *dêmos* „narod". Tko se pak smrću umnožava? Onaj što kaza: „Ako zrno pšenice ne ugine, ostaje samo. Ugine li, umnaža se" (Iv 12,24). Tko smrću pobjeđuje progoniteljski narod? Onaj koji će uskrsnućem suditi narode.

PROPOVIJEDI ZA VAZMENO BDJENJE

I.

Blaženi nas apostol Pavao sokoli da ga nasljedujemo. Između mnogih drugih oblika svoje kreposti navodi i „češća bdjenja“ (2 Kor 11,27).

Koliko, dakle, moramo radosnije bdjeti u ovome bdjenju što je majka svih svetih bdjenja? U njemu bdije čitavi svijet. Ovdje pak nije riječ o „svijetu“ o kojemu piše: „Ako tko ljubi svijet, u njemu nije Očeva ljubav. Sve je što je u svijetu požuda tijela, pohlepa očiju i ulagivanje ljudima. To nije od Oca“ (1 Iv 2,15-16).

Takvim svijetom — to su sinovi nevjernosti — ravnaju đavli i njihovi glasonoše. Na nama je da se protiv njih borimo. Tako veli isti Apostol. Kaže: „Nama se nije boriti protiv tijela i krvi već protiv prvaka, vlasti i ravnatelja u svijetu ovih tmina“ (Ef 6,12).

To negda bijasmo i mi. Ali sada smo svjetlo u Gospdinu. Stoga se svjetlošću bdjenja oduprimo tminskim upravljačima.

Prema tome, u ovoj svečanosti bdije jedino onaj svijet o kojem se kaže: „Bog je u Kristu sa sobom izmirio svijet. Nije im ubrojio njihove opačine“ (2 Kor 5,19).

Sjajna je po svemu krugu zemaljskome slava ovoga bdjenja. Sili da tjelesno bdiju i oni koji — ne kažem — srcem spavaju već su zakopani u užasnu nevjeru. I oni bdiju ove noći. Na njoj se i vidljivo ispunja što veoma davno prije bi obećano: „I noć će biti svijetla kao dan“ (Ps 138,2). To se događa u pobožnim srcima. Njima je rečeno: „Nekada ste bili tama. Sada ste svjetlo u Gospodinu (Ef 5,8).

Isto se zbiva kod svih takmaca: onih koji vide u Gospodinu i onih koji mu zavide. Ove, dakle, noći bdije i neprijateljski i izmireni svijet. Jedan — oslobođen — bdije da hvali Liječnika, drugi — osuđen — bdije da prokune Suca. Ovaj bdije žarak i blještav od pobožnih razmišljanja. Onaj je iscrpljeno budan. Škrguće zubima.

U ovoj svetkovini jednome nikako ne dopušta spavati ljubav, drugome opačina; jednome kršćanska krepost, drugome đavolska zavist. Stoga nas naši neprijatelji i ne znajući potiču da bdijemo za se kad radi nas i oni bdiju koji nam zavide.

Od ljudi koje nikako ne obilježuje Kristovo ime — a ipak ove moći ne spavaju — mnogima je to od boli i stida. Nekima je jer se primiču vjeri te od straha Božjega ne spavaju.

Ova, dakle, svečanost iz različitih razloga drži budnim. Kako tek mora u radosti bdjeti Kristov prijatelj kada i neprijatelj bdije sa žaljenjem? Na koji će način sa žarom u tolikoj Kristovoj slavi bdjeti kršćanin ako se i pogani stidi spavati? Kako li dolikuje da je u tolikoj Kristovoj svetkovini budan onaj koji je unišao u ovu ogromnu kuću kada već bdije i onaj koji se tek odlučuje unići?

Dakle, bdijemo! Molimo da ovo bdjenje proslavimo iznutra i izvana. Bog nam govori u svojim čitanjima, a mi njemu u svojim molitvama. Ako poslušno slušamo Božje riječi, u nama stanuje onaj koga molimo.

II.

Znamo, braćo, i najčvršćom vjerom držimo da je Krist za nas umro jednom: pravednik za grešne; gospodar za sluge; slobodni za sužnje; liječnik za bolesne; blaženi za bijedne; bogati za siromašne; tražitelj za izgubljene; otkupitelj za prodane; pastir za stado i — a to je od svega najdivnije — stvoritelj za stvorenje. Zadržao je što je uvijek bio, a predao što je postao. Skriveno je Bog. Čovjek je ukoliko se vidi. Po snazi je oživitelj. Slabošću je smrtan. U božanstvu je nepromjenljiv, a tijelom podložen patnji. Apostol kaže: „Radi naših je grijeh bio predan, ali je zbog našega opravdanja uskrsnuo“ (Rim 4,25).

Da se to jednom dogodilo, znate najbolje. Svetkovina pak to tijekom vremena ponavlja kao da se češće zbiva. Ipak istina na brojnim svetopisamskim mjestima izjavljuje da se jedanput obistinilo. Usprkos tome, istina i svetkovanje nisu u suprotnosti te jendo laže, a drugo kazuje istinito. Ono što istina navodi kao jednom u zbilji događeno, blagdan češće ponavlja da se slavi u pobožnim srcima.

Istina obznanjuje kako se obistinjeno zbilo. Svetkovanje događeno ne ostvaruje. Ono ga slavi. Tako ne dopušta da prošlo mine. Prineseni je Krist „naš vazam“ (1 Kor 5,7). On je, jasno, jednom ubijen. Više ne umire. Smrt odsele njime neće vladati (usp. Rim 6,9). Stoga — po riječi istine — kažemo da se vazam zbio jednom i više ga neće biti. Ali — u smislu blagdana — velimo da vazam dolazi svake godine. Smatram da tako treba shvatiti što

piše u Psalmu: „Ljudsko će ti promišljanje prikazati, a preostalo razmišljanje posvetiti svečani dan" (Ps 75,11). Kada se pamćenju ne bi povjerilo razmišljanje, ne bi se od onoga što se rekne o vremenitim događajima nakon stanovita razdoblja našli nikakvi ostaci. Zato motreći istinu, ljudsko razmišljanje priznaje Gospodina. Ostaci razmišljanja koji su u sjećanju ne prestaju — spoznavši vremena — slaviti svetkovine da se razmatranje ne prosudi nezahvalnim.

Ovdje pripada veličanstvena svečanost ove noći. Sada bdjenjem u neku ruku po ostacima razmišljanja obistinjujemo Gospodnje uskrsnuće. Njega kroz razmišljanje točnije ispovijedamo kao već jedanput ostvareno. Neka prazna svečanost ne načini one bezbožnima koje propvijedana istina učini učenicima.

Ovo svetkovanje po svemu svijetu ovu noć čini slavom. Ono potvrđuje povorke kršćanskih naroda, zbunjuje židovske tmine i tjera poganske kumire.

III.

1. — Gospodin naš Isus Krist učinio je dan koji stvori svojom smrću tužnim, a uskrsnućem slavnim. Stoga posredstvom svečanoga svetkovanje u pamet dozivamo oba vremena. Bdijemo sjećajući se Gospodnje muke i radujemo se ispovijedajući njegovo uskrsnuće. Ovo je naš godišnji blagdan i naš vazam. Nije mu kao kod staroga naroda znamen klanje životinje. Ispunjen je — kao za novi narod — Spasiteljevom žrtvom. „Naša je pasha žrtvovani Krist" (1 Kor 5,7). „Staro je minulo, a novo, evo, nastalo" (2 Kor 5,17).

Za jednim tugujemo, drugome se veselimo i zato radujemo. I što se radi nas i za nas tužno zbilo kao i radosno što je obećano slavimo zahvalnim blagdanom i ne mimoilazimo neharnim zaboravom.

Bdijemo, dakle, predragi! Do ove se noći protegnuo Kristov ukop da u ovoj istoj noći uskrsne tijelo kome se u ono doba rugahu na drvetu, a sada mu se klanja na nebu i na zemlji.

Drži se da ova noć pripada idućemu danu koji je Gospodnji dan. Uistinu trebaše da Gospodin noći uskrsne jer je svojim uskrsnućem rasvijetlio naše tmine. Nije psalmist uzalud za nj od davnine pjevao: „Ti ćeš, Gospodine, rasvijetliti moju svjetiljku. Obasjati ćeš, Bože moj, moju tamu" (Ps 17,29).

Naša pobožnost, prema tome, slavi veliko otajstvo. Naša vjera, osnažena Kristovim uskrnsućem, već bdi. Ova se noć, obasjana našim bdjenjem, jasno blista. Zbog toga možemo s Crkvom raspostranjenom po krugu zemaljskoma danas dostojno razmatrati da se ne nađemo u noći.

Ova je veličanstvena svečanost posvuda u Kristovo ime skupila brojne i najrazličitije narode. Za njih se sunce udaljilo, ali im dan nije iščeznuo. Obasjana je zemlja zamijenila rasvijetljeno nebo.

2. — Ako tko traži razloge za ovo naše veliko bdjenje, može ih vješto naći i na pitanja odgovoriti. Ovu je noć rasvijetlio onaj koji nam je poklonio slavu svoga imena. Njemu govorimo: „Rasvijetlit ćeš moje tmine" (Ps 17,29). On daje svjetlo našim srcima. Kao što razdraganih očiju motrimo ovaj bljesak svjetiljaka, tako prosviječenom pameću uočavamo razlog ove prejasne noći.

Zbog čega, dakle, kršćani noćas bdiju svečanom godišnjicom? Sada, naime, nadasve bdijemo. Obično se ni ne pomišlja na neku drugu takvu svečanost kada s posebnom željom pitamo: „Kada ćemo bdjeti"? i odgovaramo: „Do toliko ćemo dana bdjeti". Stječe se dojam da druga bdjenja nisu važna ako se usporede s ovim.

Apostol je Crkvi preporučio ustrajnost u postovima i bdjenjima. Na se sjaćajući kaza: „Bijah često u postovima i bdjenjima" (2 Kor 11,27). Ali je bdjenje ove noći takvo da opći naziv ostalih bdjenja samo za se prisvaja kao vlastito.

Stoga ćemo najprije malo — što Gospodin dade — progovoriti općenito o bdjenju, a potom o ovom zasebnom i noćašnjem bdjenju.

3. — Mi radimo da steknemo pokoj u drugome životu. Njega nam nakon smrti ovoga tijela i po svršetku ovoga vijeka obećaje Istina. U onome životu nećemo nikada spavati kao što nikada nećemo ni umrijeti. Što je spavanje ako ne svakodnevna smrt koja čovjeka odovud niti potpuno odnosi niti duže zadržava? Što je smrt doli dug i veoma duboki san i kojega Bog budi čovjeka? Gdje se ne javlja nikakva smrt, na djelo ne stupa ni san koji je slika smrti.

Uostalom, spavanja ni nema osim za smrtnike. Anđeosko odmaranje nije takvo. Budući da anđeli uvijek žive, snom nikada ne krijepe zdravlje. U njih je život i bdjenje bez svršetka. Za anđele je živjeti bdjeti, a bdjeti živjeti.

Mi smo u tijelu koje se „raspada“ i „pritišće dušu“ (Mudr 9,15). Stoga ne možemo živjeti, a da spavanjem ne obnavljamo sile. Život prekidamo slikom smrti da barem na razmake možemo živjeti.

Iz kazanoga slijedi da tko god čisto i nevino s ustrajnošću obavlja bdjenja, bez sumnje se vježba u anđeoskome životu. Krhkost našega tijela zemaljskim teretom pritišće nebeske želje. Tko bdije, dugotrajnim se bdjenjem uvježbava protiv smrtonosne tvari. Stječe zaslugu u vječnome životu.

Ni sa sobom nije u skladu tko želi vječno živjeti, a nije mu drago duže bdjeti. Želi da smrt uopće ne postoji. Ipak ne nastoji da joj smanji sliku.

To je i uzrok i razlog zašto kršćanin mora češće u bdjenjima vježbati duh.

4. — Sada, braćo, ukratko nešto drugo spomenimo. Duh usmjerite na posebnost bdjenja u ovoj noći.

Već kazasmo zašto smo dužni češće oduzimati od sna i dodavati bdjenjima. Sada nam je prozboriti o tome radi čega nadasve ove noći bdijemo s tolikim mnoštvom naroda.

Nijedan kršćanin ne sumnja da je Gospodin Krist trećega dana uskrsnuo od mrtvih. Sveto evanđelje svjedoči da se to zbilo ove noći. Nema dvojbe da se dan broji od prethodne noći. To se pak ne odnosi na tijek dana što se spominju u *Postanku* makar su i tu tmine prethodile danu. Tmine „bijahu nad bezdanom“. Tada Bog kaza: „Neka bude svjetlo, i svjetlo bi“ (Post 1,2-3).

Ali spomenute tame još nisu bile noć. Zato još ni dani nisu postojali. Naravno, „Bog je razdijelio svjetlost i tamu“ (Post 1,4). Najprije svjetlo nazva danom i potom tmine noću. Od nastanka svjetla do slijedećega jutra naziva se jedan dan. Očito je da su svi oni dani počinjali sa svjetlošću i da su svi s istekom noći dovršavali jutrom.

Međutim, stvoren je čovjek. Ali se udaljio od svjetla pravednosti i zapao u tmine grijeha. Iz njih je čovjeka oslobodila Kristova milost. To je razlog što sada dane brojimo polazeći od noći. Kušamo od tame doći svjetlu, a ne od svjetla tami. U to se s Gospodnjom pomoći nadamo.

Tako govori i Apostol. Kaže: „Noć je prošla. Dan se približio. Stoga odbacimo djela tame i obucimo se u oružje svjetlosti“ (Rim 13,12). Prema tome, dan je Gospodnje muke — kada je Krist raspet — došao nakon već

protekle vlastite noći. Zaključen je i dovršen danom priprave koju Židovi također nazivaju „čistom večerom“. Subotnje pak obdržavanje počinje početkom te noći. Sada je već subotnji dan. Počeo je svojom noći i svršava s večeri na početku noći kojom počinje početak dana Gospodnjega. Gospodin ga je posvetio slavom svoga uskrnsuća.

Sada ovom svečanošću slavimo uspomenu na noć koja pripada početku Gospodnjega dana. Bdijući provodimo noć kada je Gospodin uskrsnuo. Život o kojem nešto ranije rekosmo da ne pozna nikakvu smrt niti ikakav san Gospodin je za nas započeo u svome tijelu. To je tijelo uskrisio od mrtvih. Ono više ne umire. Smrt nad njm više ne vlada (usp. Rim 6,9).

Oni koji su Krista ljubili, tražili su ga. Stoga su u sami osvit došli na njegov grob. Ali tijelo nisu našli. Anđeli su im odgovorili da je već uskrsnuo. Očito je, dakle, da je one noći uskrsnúo kojoj kao zadnje pripadaše ono praskozorje. Zato nešto dužim bdjenjem pjevamo Uskrslome. On će nam zauzvrat udijeliti da s njime trajno živimo i bez konca vladamo.

Možemo čak pretpostaviti da je možda u sate dok obavljasmo ovo bdjenje Gospodnje tijelo još uvijek bilo u grobu i još nije uskrslo. Ali ako i pod tim uvjetima bdijemo, nismo nedosljedni. Krist je spavao da mi bdijemo kao što je i umro da mi živimo.

IV.

Sama vas, predragi, svečanost ove svete noći potiče na bdjenje i molitvu. Stoga vam dugujemo i svoju svečanu besjedu. Tako će pastirski glas Gospodnje stado potaknuti protiv suprotnih i zavidnih sila i ravnatelja tmina koje su kao kakve noćne nemani.

Apostol kaže: „Nama se nije boriti protiv pùti i krvi“, tj. protiv ljudi koji su slabi zbog smrtnoga tijela. Boriti nam se protiv „prvaka i sila i upravitelja svijeta ovih tama, protiv opakih duhova na nebesima“ (Ef 6,12).

Pavao navedenim riječima naznačuje đavla i njegove poslanike. Oni ipak nisu nikako upravitelji svijeta što postoji i o kome piše: „I svijet je nastao po njemu“ (Iv 1,10).

Pošto sam Apostol za spomenute kaza da su „ravnatelji svijeta“ smjesta se — da tko ne misli na svijet što se na brojnim svetopisamskim mjestima naziva nebo i zemlja — donekle tumači. Dometnuo je „ovih tmina“.

Htjede reći: nevjernikâ. Stoga onima koji već postadoše vjernicima kaže: „Nekoć ste bili tama. Sada ste svjetlo u Gospodinu“ (Ef 5,8).

Opaki se, dakle, dusi nalaze u nebeskim prostorima. Ipak nisu ondje gdje sjaje raspoređene zvijezde i prebivaju sveti anđeli. Dusi su u najdonjem tamnom obitavilištu zračnoga prostora gdje se magluštine gomilaju. Uza sve to piše: „On nebo prekriva oblacima“ (Ps 146,8). Tu lete i ptice koje se nazivaju „nebeski krilaši“ (Ps 49,11).

U tim, dakle, nebsima borave najopakiji dusi, a ne u onoj višoj mirnoći nebesnika. Protiv tih nam se duhova nalaže duhovni rat. Kad svladamo zle anđele, uživat ćemo u nagradi koja će nas neraspadljivom vječnošću pridružiti dobrim anđelima.

Stoga isti Apostol naznačujući tamno đavlovo prvenstvo, veli: „Po duhu ovoga svijeta, po prvaku moći ovoga zraka što sada djeluje u sinovima nevjere (...)“ (Ef 2,2).

To, dakle, što je „duh ovoga svijeta“, to su „upravitelji svijeta“. Kao što je ondje protumačio što naziva svijetom — to su „sinovi nevjere“ — tako i ovdje tumači dodatkom „ove tmine“. Što, naime, ondje kaza izričajem „prvak vlasti u zraku“, na ovome mjestu veli izrazom „u nebsima“.

Hvala Gospodinu Bogu našemu! On nas je oslobodio „iz vlasti tame i prenio u kraljevstvo Sina svoje ljubavi“ (Kol 1,12-13). Od onih smo tmina odlučeni evanđeoskim svjetlom. Od onih smo pak moći otkupljeni dragocjenom krvlju. Stoga bdijte i molite da ne padnete „u napast“ (Mt 26,41).

U vas je svih koji imate vjeru što djeluje „kroz ljubav“ (Gal 5,6) prvak ovoga svijeta izbačen „iz srdaca“ (Iv 12,31). Ali vani „obilazi poput lava što riče i traži da koga proguta“ (1 Pt 5,8).

Ne dajte, dakle, mjesta đavlu, ma s koje strane htio provaliti. Onaj koji ga je, trpeći za vas, prognao vani, u vama prebiva protiv njega. Dok je nad vama đavao vladao, „bili ste tama“. Sada ste „svjetlo u Gospodinu“. Živite kao „sinovi svjelta“ (Ef 5,8).

U majci koja je svjetlo bdijte protiv tame i njezinih ravnatelja. Iz krila majke-svjetla molite Oca svjetlilâ.

V.

1. — U knjizi koju nazivamo *Postanak* Pismo kaže: „I vidje Bog da je svjetlost dobra. I Bog razdijeli svjetlo i tmine. I Bog svjetlo nazva dan. Tame prozva noć“ (Post 1,4-5).

Bog je, dakle, svjetlo nazvao dan. Nema dvojbe da dani bijahu za one kojima kaže apostol Pavao: „Negda bijaste tama. Sada ste svjetlo u Gospodinu“ (Ef 5,8). Onaj ih je prosvijetlio koji zapovjedi da svjetlo poraste iz tame.

Ova „djeca“ koju motrite izvana u bjelini i iznutra očišćenu i koja bjelinom odjeće predočuju sjaj duša bijahu tama dok ih je tištila noć vlastitih grijeha. Sada su se oprala kupelju oproštenja. Zalivena su vrelom mudrosti i polivena svjetlom pravednosti.

„Ovo je dan koji učini Gospodin. Kličimo i radujom se u njemu“ (Ps 117,24). Neka nas čuje Gospodnji dan; neka nas čuje dan sazdan od Gospodina; neka nas čuje i posluša da se radujemo i veselimo u njemu. Jer ovo je — po Apostolovoj riječi — naša radost i kruna: ako „stojite u Gospodinu“ (Fil 4,1).

Počujte nas, dakle, novi sinovi čiste majke. Poslušajte nas sinovi djevice majke. Budući da ste nekoć bili tama, a sada svjetlo u Gospodinu — hodite kao sinovi svjetla. Držite se sinova svjetla! Da bih to isto još jasnije kazao: družite se s dobrim vjernicima! Postoje — što je naročito loše — i zli vjernici. Nazivaju se vjernicima, ali to nisu. Vjernici su u kojima Kristova otajstva trpe nepravdu. Tako žive da sami propadaju i druge upropašćuju. Sami loše žive i zato propadaju. Druge upropašćuju jer pružaju primjere opaka života. Vi se, predragi, ne družite s takvima. Tražite dobre, s dobrima se družite i budite dobri.

2. — Ne čudite se velikome mnoštvu loših kršćana. Oni pune Crkve i imaju dijela u oltaru. Velikim riječima hvale biskupa ili svećenika dok raspredaju o dobrom ponašanju. Po njima se ostvaruje što naš otkupitelj proriče u Psalmu: „Navijestio sam i govorio. Umnožili su se preko mjere“ (Ps 39,6).

S nama mogu biti u Crkvi ovoga vremena. Ali neće moći biti u zboru svetih što će se oblikovati poslije uskrsnuća.

Crkva ovoga doba sliči gumnu. Tu je zrnje pomiješano s pljevom kao i u Crkvi dobri i zli. U Crkvi će se poslije suda naći samo dobri bez ikakvih

zlih. Na tome je gumnu žetva koju su sijali apostoli, zalijevali učitelji do sadašnjega vremena i koju su mljela progonstva brojnih neprijatelja. Evo što jedino još preostaje: još se nije očistila posljednjim vijanjem.

Doći će onaj o kome kazaste u Vjerovanju: „Otuda će doći suditi žive i mrtve“. I evanđelje veli: „Imat će vijaču u svojoj ruci i očistiti svoje gumno. I skupit će svoju pšenicu u žitnicu, a pljevu spaliti neugasivim ognjem“ (Mt 3,12).

Što govorim neka čuju i stariji vjernici. Tko je zrno, neka se s drhtanjem raduje. Neka ustraje i da se nije udaljio od gumna. Neka se ne kuša svojom prosudbom tobože osloboditi pljeve. Bude li se sada htio odijeliti od pljeve, neće moći ostati na gumnu. I kada dođe onaj koji bez pogreške odlučuje, što ne nađe na gumnu, neće pohraniti u žitnicu. Tada će se uzalud zrnje koje se sada udaljilo s gumna hvaliti klasjem. Ona će se žitnica napuniti i zatvoriti. Što ostane vani, opustošit će plamen.

Tko je, predragi, dobar, neka podnosi zloga. Tko je loš, neka se povede za dobrim. Na ovome se gumnu mogu zrna iskvariti i postati pljeva, ali i zrna mogu iz pljeve uskrsnuti. To se, moja braćo, svaki dan događa. Ovaj je život pun muka i utjeha. Svaki dan padaju i propadaju koji su se pričinjali dobri. Koji se pak doimahu zli, obraćaju se i žive.

Bog „ne želi bezbožnikove smrti već da se obrati i živi“ (Ez 18,23). Čuj me, zrnje! Vi me poslušajte koji ste što želim da budete. Čuj me, zrnje! Ne budite tužni zbog pomiješanosti s pljevom. Neće s vama biti zauvijek.

Koliko je ono čime pljeva pritišće? Lagano je, hvala Bogu. Mi pak budimo samo zranje pa pljeva — koliko je bilo — neće biti teška. Bog je vjeran. Neće dopustiti da budemo kušani povrh onoga koliko nam je moguće. Uz kušnju će odrediti i kraj te ćemo moći podnijeti (usp. 1 Kor 10,13).

Neka nas čuje i pljeva! Gdje god bila, neka nas posluša! Ne bih želio da je ima ovdje. Riječ joj upućujemo da je možda ne bude. Čuj me, dakle, pljevo! Uostalom, ako poslušaš, nećeš ni biti pljeva. Dakle, čujte! Bila vam od koristi Božja strpljivost! Druženje sa zrnjem i opomene učinit će vas zrnjem!

Kiše vam Božjih riječi nije nedostatak. Neka u vama ne bude Božja njiva besplodna. Opet prozelenite, ozrnite, dozrijte. Onaj koji vas je posijao, želi naći klasje, ne trnje.

USKRSNE PROPOVIJEDI

I.

1. — Krist „bijaše u svijetu“. Svijet je „nastao po njemu“. Ipak ga „svijet nije upoznao“ (Iv 1,10). Koji je svijet nastao po Kristu? Koji ga svijet nije upoznao? Nije o tome riječ da ga nije upoznao svijet koji je osobno sazdao. Koji je to svijet koji je Krist stvorio? To je nebo i zemlja. Kako ga ne poznavaše nebo kada je za njegove muke sunce potamnilo? Kako ga zemlja nije poznavala ako se potresla dok je visio? Krista nije upoznao svijet gdje vlada onaj o kome se kaže: „Dolazi, evo, gospodar ovoga svijeta, ali na meni ništa ne nalazi“ (Iv 14,30).

Zle ljude nazivamo svijetom. Nevjerni se zovu svijet. Ime su stekli po onome što ljube. Ako ljubimo Boga, postajemo bogovi. Prema tome, ljubeći svijet nazivamo se svijet. Ali „Bog je u Kristu svijet izmirio sa sobom“ (2 Kor 5,19). Tako, dakle, „svijet nije Krista upoznao“ (Iv 1,10). Da li čitavi svijet?

2. — „U svoje vlastito dođe. Ali njegovi ga ne primiše“ (Iv 1,11). Dakle, „u svoje[...]“ Sve je Kristovo. Ali se „njegovim vlastitim“ nazivaju oni otkuda mu bijaše majka i otkuda je uzeo tijelo. Njima je unaprijed slao vjesnike svoga dolaska. Vlastitima je dao i Zakon. Također ih je oslobodio iz egipatskoga ropstva. Za tjelesnoga im je oca odabrao Abrahama. Po istini je rekao: „Ja sam prije Abrahama“ (Iv 8,58). Nije se ovako izrazio: ja sam bio prije nego što je Abraham bio. Nije ni ovo kazao: nastao sam prije nego je Abraham bio. Također ne reče: prije nego je Abraham bio, ja jesam. „Riječ bijaše u početku“. Ona nije nastala. Prema tome, „dođe u vlastito i njegovi ga ne primiše“ (Iv 1,11).

3. — „Ali koji ga primiše [...]“ (Iv 1,12). To su, dakako, apostoli. Oni su Krista primili. To su i oni što ped njegovim živinčetom nošahu grane. Išli su i pred njim i poslije njega. Prostirali su svoje haljine i veoma glasno klicali: „Hosana Sinu Davidovu! Blagoslovljen koji dolazi u ime Gospodnje“ (Mt 21,9).

Tada farizej rekoše Isusu: utišaj mladež! Neka ti to ne kliču! Isus je uzvratio: „Ako ovi zašute, kamenje će klicati“ (Lk 19, 40).

Dok je Isus to govorio, nas je imao pred očima. Ako ovi budu šutjeli, kamenje će zboriti. Tko je kamenje ako ne ljudi koji štuju kamenje? Ako mladi Izraelci budu šutjeli, vikat će veliki i mali neznaboški narodi. Tko su

stijene ako ne ljudi o kojima govori sami Ivan koji je došao posvjedočiti za svjetlo? Kada je vidio kako se Židovi ohole zbog Abrahamova potomstva, rekao im je: „Potomstvo zmijino“ (Lk 3,7).

Židovi govorahu da su Abrahamovi sinovi. Ivan im je odvratio: „Zmijino potomstvo“ (Lk 3,7). Je li nanio nepravdu Abrahamu? Nipošto! Ime im je dao po ćudoređu. Da su bili Abrahamovi sinovi, nasljedovali bi Abrahama.

Židovi rekoše Isusu: „Mi smo slobodni. I nikada nismo nikome služili. Mi za oca imamo Abrahama“. Isus im uzvraća: „Kada biste bili Abrahamovi sinovi, činili biste Abrahamova djela. Budući da vam govorim istinu, želite me ubiti. To Abraham nije činio“ (Iv 8,33-40).

Od Abrahama se rodiste, ali ste se izrodili. Što, dakle, reče Ivan? Ovo: „Zmijino potomstvo! Tko vam je pokazao bijeg od buduće srdžbe“ (Lk 3,7)? Dolažahu, naime, da se krste Ivanovim krštenjem radi pokore. „Tko vam je pokazao bijeg od buduće srdžbe? Plodite, dakle, plod dostojan pokore. I ne govorite u svome srcu da imate Abrahama za oca. Bog je u stanju od ovih stijena sazdati Abrahamove sinove“ (Lk 3,7-8). Bog je moćan da od kamenja koje su vidjeli duhom... Govoraše njima, ali se odnosilo na nas. „Moćan je Bog iz ovoga kamenja podignuti Abrahamove sinove“. O tim stijenama kaza: „Ako ovi budu šutjeli, kamenje će vikati“ (Lk 19,40).

Sada ste čuli i uzvikujete. Ispunilo se: kamenje će izvikivati. Mi dolazimo od neznabožaca. U svojim smo ocima štovali kamenje. Stoga nas nazivahu psima. Sjetite se što je čula majka koja vikaše za Gospodinom. Bila je Kananejka. Štovala je kumire. Bila je služavka zlih duhova.

Što reče Isus? Kaza: „Nije dobro kruh uzeti od sinova i baciti psima“ (Mt 15,26). Jeste li zapazili da psi ližu pomazane stijene? Takvi su svi kumirski štovatelji. Ali je za vas došla milost. „Koji ga primiše, dade im moć da postanu Božji sinovi“ (Iv 1,12). Pred sobom, evo, imate netom rođene. „Dade im moć da postanu Božja djeca“ (Iv 1,12). Kojima to dade? „Onima što vjeruju u njegovo ime“ (Iv 1,12).

4. — Ali kako postaju Božjim sinovima? Takvi se ne rađaju „iz krvi niti iz muževlje volje niti iz tjelesne volje nego su rođeni iz Boga“ (Iv 1,13).

Dakle, čujte: ovi su se rodili iz Boga. Primili su moć da postanu Božji sinovi. Rodiše se iz Boga — ne iz krvi. Kakvo je prvo rođenje? Kakvo je to bijedno rođenje što potječe od bijednih? Otkuda se najprije rodiše koji su se

rodili iz Boga? Satkani su od krvi — krvi muška i ženska. Rodili su se iz muževa i ženina tjelesnoga sjedinjenja.

Otkuda su se sada rodili iz Boga? Prvo rođenje potječe od muška i ženska. Drugo je rođenje iz Boga i Crkve.

5. — Evo, „rođeni su iz Boga“ (Iv 1,13). Kako se zbilo da su se „iz Boga rodili“ koji se najprije rodiše od ljudi? Otkuda to da je Krist „prebivao među nama“ (Iv 1,14)?

Razlika je ogromna. Krist je postao tijelo, a ljudi duh. Što je to? Kolikog li, braćo moja, dostojanstva?! Uzdignite duh! Nadajte se da ćete steći i bolje zbilje. Ne odajite se svjetovnim požudama! „Cijenom ste kupljeni“ (1 Kor 6,20). Zbog vas je Riječ „postala tijelo“ (Iv 1,14). Radi vas je onaj koji bijaše Božji Sin postao Sin čovječji: da biste vi što bijaste ljudski sinovi postali sinovi Božji.

Što je Krist bio i što je postao? Što ste vi bili i što ste postali? Krist je bio Sin Božji. Postao je Sin čovječji. Vi ste bili ljudski sinovi. Postadoste Božji sinovi. S nama je podijelio zlo da nam udijeli dobra.

Ali Krist se i onim čime je postao Sin čovječji od nas razlikuje. Mi postajemo ljudski sinovi po putenoj požudi. Krist postade Sin čovječji po Djevičijoj vjeri. Majka svakoga čovjeka liježe i začinje. Svaki se čovjek rađa od svoga oca i svoje ljudske majke. Krist se pak rodio „od Duha Svetoga i Djevice Marije“.

Isus je k nama došao, ali se nije mnogo od sebe udaljio. Od sebe se, štoviše, ukoliko je Bog, nikada nije udaljio. Samo je našoj naravi dodao što je bio. Postao je Sin čovječji, ali nije prestao biti Sin Božji.

Time je posrednik što je u sredini. Što je u sredini? Što nije ni gore ni dolje. Kako to — ni gore ni dolje? Krist nije gore jer je tijelo. Nije ni dolje jer nije grešnik. Ipak je ukoliko je Bog uvijek gore.

Krist nam nije tako došao što je ostavio Oca. Od nas je otišao. Otišao je, ali nas nije ostavio. Doći će k nama, ali Oca neće napustiti.

II.

1. — Ovu riječ upravljam onima koji su se krstili na današnji dan i koji su se preporodili u Isusu Kristu. Ali po njima govorimo i vama drugima i njima po vama.

Postadoste, evo, Kristovi udovi. Ako razmišljate o tome što ste postali, sve će vaše kosti reći: „Gospodine, tko ti je sličan" (Ps 34,10)? Božja se, naime, dobrota ne da dostojno pojmiti. Nedostaje svaki govor i ljudsko razumijevanje za to da vam je pristupila milostiva milost koju niste zaslužili nikakvim prethodnim zaslugama. Stoga se i naziva milost jer se daje milosno. Koja milost? Da ste Kristovi udovi, Božji sinovi i Jedinorođenčeva braća. Krist je jedini. Na temelju čega ste vi onda braća? Krist je jedini po naravi. Vas pak milost čini braćom.

Postali ste Kristovi udovi. Stoga vas opominjem: za vas se toliko ne bojim zbog pogana, Židova i krivovjernika koliko radi loših katolika. U Božjemu narodu odaberite koga ćete nasljedovati. Htjednete li se povoditi za mnoštvom, nećete se naći među onim malim brojem što kroči uzanim putem.

Čuvajte se: bluda, krađa, varka, krivih zakletava, nedopuštenoga i parničenja. Od sebe protjerajte pijanstvo. Preljuba se bojte kao smrti — i to ne smrti što razdvaja dušu od tijela nego smrti gdje će duša vječno gorjeti s tijelom.

2. — Braćo moja, moji sinovi, kćeri moje, sestre moje! Znam da đavao svoje vrši. Ne prestaje govoriti u srcima ljudi koje drži vezane svojim lancima. Poznato mi je da đavao razvratnima i preljubnicima koji nisu zadovoljni sa svojom ženom govori u srcu: puteni grijesi nisu veliki. Protiv toga đavlova šaputanja moramo istaknuti Kristovo utjelovljenje.

Evo, na temelju čega dušmanin zavodi kršćane tjelesnim mamcem: što je teško prikazuje lakim, mekim što je kruto i gorko slatkim. Ali koja je korist od toga što sotona prikazuje lakim što Krist objavljuje teškim? Zar đavao nešto novo stvara kad kršćanskim vjernicima veli da uopće nije teško što rade? Čovjeku kaže: griješiš u svome tijelu! Griješiš li u duhu? Lako se uništava tjelesni grijeh. Bog lako dijeli oproštenje.

Što đavao poduzima veliko? Ostvaruje spletku koju zasnova u raju: „Jedite i bit ćete kao bogovi. Uopće nećete umrijeti". Bog je, naime, kazao: „Onoga dana kada budete jeli, smrću ćete umrijeti" (Post 2,17). Dolazi neprijatelj i veli: „Nećete umrijeti. Samo će vam se otvoriti oči". Božja se zapovijed preskočila, a đavlov nagovor poslušao. Potom se Božja naredba otkrila istinitom, đavlova prijevara lažnom. Je li, molim vas, koristilo što žena reče: „Zmija me zavela"? Da li je vrijedilo izvinjenje? Ako je vrijedilo, zašto je slijedila osuda?

3. — Zato, braćo moja, moji sinovi koji imate žene kažem da drugo ništa ne upoznajte. Vi koji ne posjedujete žene, a želite se oženiti, čuvajte se za njih neoskvrnjeni kao što želite i vi njih naći netaknute.

Vi što zavjetovaste Bogu uzdržljivost, ne okrećite se natrag. Evo, kažem vam, dovikujem, sebe odrješujem: Bog me je psotavio da dajem, a ne utjerujem. Ipak gdje možemo, gdje se pruži prilika, gdje je dopušteno i gdje znamo: grdimo, korimo, osuđujemo, izopćujemo. Ipak ne popravljamo. Zašto? Jer „nije ništa koji sadi ni koji zalijeva već koji daje da raste" (1 Kor 3,7). Sada, doduše, govorim i opominjem. Ali koje od toga koristi ako me Bog ne usliša za vas i nešto ne učini u vama, tj. u vašim srcima?

Ukratko: vas svjetujem, vjernike zastrašujem, vas izgrađujem. Udovi ste Kristovi. Ne slušajte mene već Apostola. On kaže: „Hoću li otkinuti Kristove udove i učiniti ih bludničinim udima" (1 Kor 6,15)? Ali će netko uzvratiti: žena koju imam nije bludnica već moja suložnica. Sveti biskupe! Suložnicu si mi pretvorio u bludnicu! Zar rekoh gornje? Apostol doviknu, na me pade pogrda.

Osobno hoću da budeš nepokvaren. Zašto na me nasrćeš kao luđak? Ti koji to govoriš, imaš li ženu? Kažeš: imam. Dobro! Rekoh: htio ti ili ne htio, ona je što s tobom spava osim tvoje žene bludnica.

Eto! Idi i reci joj da ti je biskup nanio nepravdu. Imaš svoju zakonitu ženu, a druga s tobom spava. Ona je — bila što bila — već rekoh, bludnica. Ali ti tvoja žena čuva vjernost. Osim tebe jedinoga, ne pozna niti kani upoznati ikoga drugog. Ona je čista. Zašto ti činiš preljub? Ona ima jedino tebe. Zašto ti posjeduješ dvije žene?

Moja je suložnica moja sluškinja. Idem li tuđoj ženi? Odlazim li javnoj bludnici? Zar mi nije dopušteno raditi što hoću i u vlastitoj kući? Kažem ti: nije! U pakao odlaze oni koji to čine. Gorjet će u vječnome ognju.

4. — Neka mi se dopusti ovdje govoriti i besjediti. Koji su takvi, neka se za života poprave da ne bi kasnije htjeli, a ne mogli. Smrt dolazi nenadano. Poslije se više ne popravlja već šalje u oganj. Kada će nastupiti zadnji tren, ne zna se. Ipak se ponavlja: popravljam se. Kad ćeš se popraviti i promijeniti? Kažeš: sutra. Toliko ponavljaš „sutra", „sutra" te si se pretvorio u gavrana.

Kažem ti: ususret ti ide propast kada se povodiš za gavranovim glasom. Onaj je, naime, gavran čiji glas oponašaš pobjegao iz korablje i nije se više vratio (usp. Post 8,7). Ti se, brate, vrati u Crkvu koju je u ono doba predstavljala korablja.

Čujte me, kršteni! Poslušajte me koji se po Kristovoj smrti iznova rodiste. Zaklinjem vas imenom što je zazvano na vas, žrtvenikom kojem ste pristupili, otajstvima koja primiste, budućim sudom živih i mrtvih — zaklinjem vas i obvezujem Kristovim imenom da ne slijedite ljude za koje znate da su takvi. Neka — naprotiv — u vama ostane tajinstvo onoga koji ne htjede sići s križa, ali je htio uskrsnuti iz groba.

III.

I, 1. — Veličinu nam božanske milosti prema nama pokazuje Sin Božji koji se van vremena rodio iz Oca. Što bijaše prije nego je bio u čovjeku? Pretpostavite da ste pitali i odgovorili. Razmislimo, braćo moja! Prije nego se rodio iz Marije, da li je Krist bio ili ga nije bilo? Znajte da pitamo gdje uopće nije dopušteno sumnjati.

Na naša razmišljanja odgovara sam Gospodin. Bi mu rečeno: „Još nemaš ni pedeset godina, a vidio si Abrahama"?! On odgovori i kaza: „Uistinu, uistinu vam kažem: prije nego Abraham posta, ja jesam" (Iv 8,57-58).

Dakle, bio je. Ali još ne bijaše čovjek. Da ne bi tko tvrdio da je bio anđeo, sveto vam evanđelje reče da je bio Krist. Tražite li što je bio? „U početku bijaše Riječ. I Riječ bijaše kod Boga" (Iv 1,1). Eto što bijaše. Na početku „bijaše Riječ" (Iv 1,1). Riječ nije u početku nastala. Riječ „bijaše" (Iv 1,1).

Čuj što o ovome svijetu kaže Pismo: „U početku načini Bog nebo i zemlju" (Post 1,1). Tražite li po čemu načini? U početku „bijaše Riječ„ (Iv 1,1). Po njoj nasta nebo i zemlja.

Riječ nije postala već „bijaše Riječ". Preostaje istražiti o kakvoj se riječi govori jer se i naše besjede nazivaju riječima. Ali naše riječi nastaju razmišljanjem i rađaju glasom. Međutim, što se misli i izgovara, prolazi. Što pak bijaše ona Riječ? Riječ bijaše „kod Boga" (Iv 1,2).

Reci gdje je bila i što je bila. Već rekoh. Kazalo je sveto evanđelje: „U početku bijaše Riječ". Kaži gdje bijaše, reci što bijaše. I „Riječ bijaše kod Boga".

Ali pitah kakva riječ? Hoćete li čuti što bijaše? „I Bog bijaše Riječ". O, Riječi! Kakva Riječ? Tko da rastumači Riječ? „I Bog bijaše Riječ". Da li ju je možda stvorio Bog? Daleko od toga!

Čuj što kaže sveto evanđelje: „Sve je po njoj postalo " (Iv 1,3). Što znači „sve"? Po Riječi je nastalo što god je Bog načinio. Kako je postao onaj koji je sve načinio? Da li je sam sebe sazdao? Uostalom, ako sam sebe stvara, bio je dok se sam sazdavao. Ako, dakle, bijaše koji je sam sebe sazdao, nikada ne bi da ga ne bijaše.

II, 2. — Na koji je način takva Riječ u Djevici? „Sve je postalo po njoj" (Iv 1,3). Što je „sve"? Što god je Bog načinio, nastalo je po Riječi.

Nemoj, brate, od toga i tolikoga djela dijeliti Duha Svetoga. Od kojega tolikog djela? Anđeosko stvaranje nije malo već veliko djelo. Anđeli se klanjaju Kristovu tijelu dok sjedi Ocu zdesna.

Takvo je, dakle, djelo prije svega učinio Duh Sveti. U tome je djelu spomenut kada je anđeo svetoj Djevici navijestio budućega sina. Djevica je obećala djevičanstvo. Imaše muža koji joj nije oduzeo već čuvao čistoću. Štoviše, ni čuvar nije bio jer ju je Bog čuvao. Muž je bio svjedok Marijine djevičanske čistoće da se ne bi mislilo kako je preljubom zanijela.

Kada je anđeo Djevici navijestio, rekla je: „Kako će se zbiti? Ja muža ne poznam" (Lk 1,34). Da je bila kanila spoznati, ne bi se bila čudila. Ono je čuđenje bilo dokazom odluke. „Kako će se to zbiti kad muža ne poznam? Kako će se dogoditi"?

Anđeo joj reče: „Duh će Sveti sići u te". Tako će se, eto, obistiniti što tražiš. „I Sila će te Svevišnjega osjeniti. Stoga će se Sveto što se od tebe rodi zvati Božji Sin" (Lk 1,34-35).

Dobro kaza: „Osjenit će te". Tako tvoje djevičanstvo neće osjetiti žeđ za požudom. I kada je zatrudnjela, o njoj je rečeno: „Našlo se da Marija u krilu nosi od Duha Svetoga" (Mt 1,18). Duh Sveti je, dakle, sazdao Kristovo tijelo. I sami je Božji Sin sačinio svoje tijelo. Čime dokazujemo? Time što kaže Pismo: „Mudrost je sebi sagradila kuću" (Mudr 9,1).

II, 3. — Dakle, pripazite! Kako se u krilo zatvara toliki Bog, Bog kod Boga i Božja Riječ po kojoj je sve postalo? Da li je Riječ ostavila nebo da bude ondje? Je li otišla iz neba da se nastani u Djevičinoj utrobi?Kako bi anđeli živjeli da je Riječ ostavila nebo?

Ali da bi čovjek blagovao anđeoski kruh, Gospodar je anđela postao čovjek. Ljudsko razmišljanje još luta svojim maglama. Posrće, traži i govori da pronađe kako Božja Riječ u Djevičinu krilu nije ostavila ni anđele ni Oca. Kako se mogla zatvoriti u ono krilo? Mogla je biti, ali se nije mogla zatvoriti.

Pitaju: kako je toliki mogao biti u tako sićušnome mjestu. Utroba je, dakle, obvuhvatila što ne obuhvaća svijet. I nije se umanjio da bude u krilu. Bio je u utrobi i bijaše velik. Koliki bijaše? Reci koliki je bio i što bijaše?

III. — Reci što bijaše. „I Bog bijaše Riječ" (Iv 1,1). To, velim, znam i ja koji razgovaram s tobom. Ali ni ja ne shvaćam.

Razmišljanje postiže da se raširimo. Proširenje nas širi. Širenje nas čini sposobnima. Međutim, ni osposobljeni nećemo moći sve razumjeti.

Svoju vlastitu riječ stavljam kao poređenje. Eto, što govorim i što ću govoriti, to čujete. Tu riječ shvaćate. To je ljudska riječ. Ako pak ni nju ne uspijevate razumjeti, uvidite koliko ste od drugoga daleko.

Sigurno je da se čudimo kako je Krist uzeo tijelo, rodio se od Djevice, a nije se odvojio od Oca. Evo, što vam u svezi s tim velim: prije nego dođoh k vama razmišljah što ću vam kazati. Dok sam razmatrao što ću vam govoriti, već je riječ bila u mome srcu. Ne bih vam govorio da ranije nisam razmišljao.

Vidim da si Latin i da ti treba reći latinsku riječ. Da si Grk, morao bih ti govoriti grčki. Ali riječ koja je u srcu nije ni latinska ni grčka. Ono što je u mome srcu u potpunosti prethodi tim jezicima. Tome tražim zvuk. Tražim nešto što prenosi. Tražim kako će, ne udaljujući se od mene, doprijeti do tebe. Čuli ste, eto, što je u mome srcu. Već je i u vašem. U mome je i u vašemu. Vi počeste imati, ali ni ja nisam izgubio. Kao što je moja riječ prigrlila zvuk i po njemu se čuje, tako je Božja Riječ uzela tijelo te se po njemu vidi.

Rekoh kako sam bio sposoban. A što rekoh? Jer tko sam što rekoh? Čovjek sam, a htjedoh govoriti o Bogu. Bog je toliki i takav da ga ne možemo iskazati, ali ga ne smijemo ni prešutjeti.

IV, 4. — Zahvaljujem ti, Gospodine. Ovo što govorim ili htjedoh govoriti, ti poznaš. S tvoga sam stola mrvicama one hranio koji su tvoji sluge kao što sam i sam. Ti ih pasi. One iznutra hrani koje si preporodio.

Što bijaše ovo mnoštvo? Bilo je „tama". Sada je „svjetlo u Gospodinu". Takvima govori Apostol: „Negda ste bili tmina. Sada ste svjetlost u Gospodinu" (Ef 5,8).

Krštenici! Bili ste nekoć tama. Sada ste svjetlo u Gospodinu. Ako ste svjetlo, i dan ste. Bog je svjetlo „nazvao dan" (Post 1,5). Bijaste tama. Bog vas je načinio svjetlom i danom. O vama smo pjevali: „Ovo je dan koji učini Gospodin. Kličimo mu i veselimo se u njemu" (Ps 117,24).

Bježite od tmine. Pijanstvo spada u mrak. Nemojte otići trijezni i vratiti se opiti. Vidjet ćemo vas po podne. Duh je Sveti počeo boraviti u vama. Neka se ne udalji. Ne protjerajte ga iz svojih srdaca — Duh je dobar gost. Našao vas je prazne, ali vas je ispunio; nađe vas gladne, ali vas je nahranio; pronađe vas žedne, ali vas je napojio. Neka vas Duh napaja. Aposotol kaže: „Ne opijajte se vinom. U piću je sav razvrat". Želeći nas nekako poučiti čime se moramo pojiti reče: „Ispunite se Duhom Svetim. Pjevajte između sebe himne, psalme i duhovne pjesme. U svome srcu pjevajte Gospodinu" (Ef 5,18-19).

Zar nije sličan pijanu čovjeku tko se veseli u Gospodinu i s velikim mu kliktanjem pjeva hvale? To pijanstvo potvrđujem: „Jer u tebe je, Bože, vrelo života. Pojit ćeš ih iz potoka svoje žudnje". Odakle? „Jer kod tebe je, Bože, vrelo života. I u tvome ćemo svjetlu vidjeti svjetlost" (Ps 35,9-10).

Božji je Duh i piće i svjetlo. Kad bi u mraku našao izvor, zapalio bi svejtiljku da do njega dođeš. Ne pali svjetiljku na izvoru svjetla. Izvor ti neposredno svijetli. Sebi će te dovesti. Kada dođeš piti, pristupi i rasvijetli se. „Pristupite mu i rasvijetlite se" (Ps 33,6). Ne odlazite da ne biste opet potamnili.

Gospodine Bože! Pozovi nas i tebi ćemo pristupiti. Osnaži da se ne udalje. Svoje sinove učini novima: nejačad starcima, ali ne i starce mrtvacima. U toj je mudrosti dopušteno ostariti, ali nije preminuti.

IV.

Čuste da se ovako propovijeda o Gospodinu Kristu: „U početku bijaše Riječ. I Riječ bijaše kod Boga. I Bog bijaše Riječ" (Iv 1,1). To je Gospodin Krist. Da se nije ponizio već da htjede uvijek tako ostati, čovjek bi bio propao.

Spoznajemo Boga-Riječ kod Boga; priznajemo jedinorođenoga Sina jednaka s Ocem; ispovijedamo „svjetlo od svjetla" i dan iz dana. Krist je dan što načini dan. Sam nije od Dana načinjen nego rođen. Tko je pak dan koji učini Gospodin? Zašto dan? Jer je svjetlo. „ I Bog svjetlo nazva dan" (Post 1,5).

Istražimo koji je dan učinio Gospodin da se u njemu veselimo i radujemo. Kod prvog se stvaranja svijeta čita: „Tame bijahu nad bezdanom. I Božji je Duh lebdio nad vodom. I reče Bog: neka bude svjetlo. I svjetlo je nastalo. I Bog razdvoji svjetlo od tmine. I svjetlo nazva dan, a tame nazva noć“ (Post 1,2-5).

To je dan koji stvori Gospodin. Da li je on dan u kome moramo kliktati i radovati se? Drugo je dan koji načini Gospodin i koji nadasve moramo spoznati da bismo se u njemu veselili i radovali. Vjernicima je koji vjeruju u Krista kazano: „Vi ste svjetlo svijeta“ (Mt 5,14). Ako su svjetlo, onda su dan jer svjetlo prozva danom.

I ovdje je na jučerašnji dan Božji Duh lebdio nad vodom. I tama je bila nad ponorom dok su ova „djeca“ još nosila svoje grijehe. Pošto im se, dakle, po Duhu Svetome oprostiše grijesi, Bog je rekao: „Neka bude svjetlo, i svjetlo je postalo“. To je „dan koji načini Gospodin. Radujmo se i veselimo u njemu“ (Ps 117,24).

Upravimo apostolskim izrekama riječ tome danu. Dane koji učini Gospodin! Nekada ste bili tama. Sada ste svjetlo u Gospodinu. Veli: „Bili ste nekoć tama“. Bili ste ili niste bili? Sjetite se svojih čina, ako niste bili. Promotrite svoje savjesti i koga se odrekoste. Dakle: „Bili ste nekoć tama, a sada ste svjetlo“. To pak niste u sebi već „u Gospodinu“. Stoga „hodajte kao sinovi svjetla“ (Ef 5,8).

Ovo je kratko. Ali neka je dosta. I kasnije ćemo raditi. Danas moramo „djeci“ govoriti o oltarskim tajnama.

V.

Svog se obećanja sjećam. Vama što se netom krstiste obećah jednu propovijed gdje ću izložiti otajstvo Gospodnjega stola. Stol sada imate pred očima. Prošle ste mu noći postali dionici. Morate znati što ste primili, što ćete primati i što ste dužni svednevice primati.

Kruh koji na oltaru vidite — posvećen Božjom riječi — Kristovo je tijelo. Kalež — točnije što kalež sadrži — Kristova je krv. Gospodin Krist navedenome htjede povjeriti svoje tijelo i krv koju je za nas prolio zbog oproštenja grijeha. Ako ste kako valja primili, jeste što primiste.

Kaže Apostol: „Mnogi smo, ali smo jedan kruh i jedno tijelo“ (1 Kor 11,17). Tako je izložio tajnu Gospodnjega stola — „mnogi smo jedan kruh i jedno tijelo“.

U ovome vam se kruhu preporučuje kako morate ljubiti jedinstvo. Je li euharistijski kruh nastao od jednoga zrna? Voda ih je nakon određena mrvljenja sjedinila. Ako, naime, pšenicu ne sameljemo i ne polijemo vodom, uopće ne dobiva oblik koji se naziva kruh.

Tako ste i vi u neku ruku najprije samljeveni kroz poniženje u postu i tajnom đavlova izgona. Potom je slijedilo krštenje. Poliveni ste vodom da dobijete krušni oblik. Kruha pak nema bez vatre. Što, dakle, označuje oganj? Hoću reći pomazanje uljem? Hranitelj je vatre otajstvo Duha Svetoga.

Na to pazite kada se čitaju *Djela apostolska.* Upravo ćemo početi s čitanjem te knjige. Danas počinjemo sa spisom koji zovemo *Djela apostolska.* Tko želi napredovati ima otkuda.

Kada dolazite u crkvu, ostavite isprazne priče. Pomno pazite na Pisma. Mi smo vaše knjige. Pazite i uočite kako će na Pedesetnicu doći Duh Sveti. Ovako će sići: ukazat će se u plamenim jezicima. Duh udahnjuje ljubav kojom gorimo za Boga i preziremo svijet. Ta ljubav spaljuje naše sijeno i poput zlata čisti srce. Duh Sveti, dakle, dolazi. Poslije vode slijedi vatra. Tako postajemo kruh. To je Kristovo tijelo. To na neki način naznačuje jedinstvo.

Redoslijed otajstava u vlastitome redu znate. Poslije molitve najprije ste upozoreni da „gore imate srce“. To dolikuje Kristovim udovima. Postali ste Kristovi članovi. Gdje je vaša Glava? Udovi imaju Glavu. Da Glava nije prethodila, ni udovi ne bi za njom došli. Kamo je otišla naša Glava? Što ste ispovjedili u Vjerovanju? Ovo: „Treći je dan uskrsnuo od mrtvih. Uzašao je na nebo. Sjedi Ocu zdesna“.

Prema tome, naša je Glava na nebu. Zato pošto se kaže „gore srce“ uzvraćate „imamo kod Gospodina“. Dakle, vaše je srce „gore“: kod Gospodina. Ali to ne pripisujete svojim silama, svojim zaslugama i naporima. Božji je dar ako nam je srce „gore“. Stoga biskup ili svećenik koji prinosi žrtvu u nastavku kada je puk već uzvratio „gore imamo srce kod Gospodina“, veli: „Hvalu dajmo Gospodinu Bogu svojemu“ što nam se srce nalazi „gore„.

„Dajmo hvalu“! Jer da Bog nije udijelio, srce bismo imali na zemlji. I sami ste tome svjedoci. Uzvraćate: „Dostojno je i pravedno“ da se Bogu zahvalimo. Bog čini da nam se srce nalazi „gore“ kod naše Glave.

Sada dolazi posvećenje Božje žrtve. Ali Bog htjede da i mi osobno budemo njegova žrtva. To se očitovalo kada se zbila ona prva Božja žrtva koja smo i mi, tj. onaj znak što pokazuje zbilju. Pošto se, dakle, obavi posvećenje, molimo Gospodnju molitvu koju ste primili i vratili. Poslije nje se rekne: „Mir s vama“. Tada se kršćani cjeluju svetim poljupcem. To je znamen mira. Što naznačuju usne, neka je u savjesti. Ovo želim reći: kako ti se usne primiču usnama tvoga brata, neka ti se srce jednako ne udaljuje od njegova srca.

Ta su, dakle, otajstva velika. Zaista su ogromna. Želite li znati kako nam se preporučuju? To kaže Apostol: „Tko nedostojno blaguje Kristovo tijelo ili pije Gospodnju čašu, kriv je za Gospodnje tijelo i krv“ (1 Kor 11,27).

Što znači „nedostojno primati“? Primati s prezirom i s ruganjem. Pričinja ti se priprostim jer vidiš. Što pak vidiš, prolazi. Nevidljvo što vidljivo naznačuje ne prolazi već ostaje.

Uzima se, blaguje i troši. Da li se Kristovo tijelo uništava? Da li se troši Kristova Crkva? Da li nestaju Kristovi udovi? Nipošto! Ovdje se čiste, tamo krune.

Ostat će, prema tome, što se naznačuje iako se čini da prolazi što naznačuje. Stoga tako primajte da na sebe mislite, u srcu posjedujete jedinstvo i srce uvijek gore uprvljate.

Neka vam ufanje ne bude na zemlji već u nebnu. Neka vam je vjera u Boga čvrsta. Neka je Bog primi. Što sada ovdje ne vidite, ali u to vjerujete — tamo ćete vidjeti gdje se budete bez kraja radovali.

VI.

1. — Ne smijemo vas poslije napora minule noći dugo zadržati govorom jer tijelo je slabo premda je duh spreman. Ovih dana nakon Gospodnje muke pjevamo Bogu aleluja. Te dane držimo svečanima i u radosti do Pedesetnice kada je s neba poslan obećani Duh Sveti. Od tih je dana sedam ili osam — sada ih provodimo — određeno za otajstva „djece“. Nešto su se ranije nazivali „sutražiteljima“. Sada se zovu „djeca“. Nazivali

su se „suiskatelji“ jer su išćući kucali na majčinsku utrobu da bi se rodili. Nazivahu se „djecom“ ukoliko se sada rodiše za Krista. Ranije su se rodili za svijet. U njima se obistinilo što je u vama moralo očvrsnuti.

Vi im koji ste već vjernici pružite primjer kojim će napredovati, a ne propasti. Sada rođeni gledaju u vas: kako vi živite koji se nekoć rodiste. Isto čine i oni što se rađaju po Adamu. Najprije su mališani. Kada počnu zapažati, gledaju na vladanje starijih te ih oponašaju. Mlađi ide onamo kamo ga vodi stariji. Stoga želimo da stariji ide dobrim putem da zbog nasljedovanja ne propadne i stariji i mlađi.

Zato vam, braćo, koji ste na neki način po dobi preporođenja već roditelji govorim i potičem vas da tako živite te se s onima koji se povode za vama veselite, a ne da propadnete.

Recimo da upravo rođeni vidi nekoga pijanog vjernika. Bojim se da će u sebi reći: zašto je onaj vjernik, a ipak toliko pije? Vidi li kakva lihvara, tužna davatelja, bijesna utjerivača sebi će kazati: tako ću činiti i ja.

Reci mu: već si vjernik, ne čini. Krstio si se i iznova rodio. Izmijenio si nadu. Neka se mijenja i ponašanje. Odgovorit će: zašto su taj i taj vjernici?!

Ostalo ni ne spominjem. Tko bi sve iznio? Stoga, moja braćo, kada loše živite vi koji ste već vjernici, Bogu ćete polagati račun o sebi i ovima.

2. — Sada se obraćam na same novokrštenike da na gumnu budu zrnje i da ne slijede pljevu koju vjetar nosi. Inače ćes njome propasti. Neka po težini ostanu ljubav da dopru u kraljevstvo besmrtnosti.

Vas, braćo, sinovi, nove klice majke Crkve zaklinjem onim što primiste. Uprite pogled u onoga koji vas je pozvao. On vas je ljubio, izgubljene tražio, pronađene rasvijetlio. Ne slijedite izgubljeničke staze kojima luta vjerničko ime. Ne pita se koji su pozvani nego da li su u suglasnosti s vlastitim imenom. Ako je rođen, gdje je novi život? Ako je vjernik, gdje je vjera? Čujem ime. Daj da vidim i zbilju.

Odaberite koga ćete nasljedovati. Boga se bojte. U Božju crkvu ulazite sa strahopočitanjem. Pažljivo slušajte Božju riječ. Zadržite je u sjećanju, u pameti razglabjate i ispunite djelima. Izaberite koga ćete slijediti. Neka vam srce ne rekne: gdje ćemo takve naći? Budite takvi i takve ćete naći. Sve slično prijanja uz slično. Ako živiš kao izgubljen, neće ti se pridružiti nitko osim tko je izgubljen. Počni živjeti čestito. Vidjet ćeš koliki će te drugari okružiti i koliko će ti bratstvo čestititati. Uostalom, ne nalaziš što ćeš nasljedovati? Budi što će drugi slijediti!

3. — Danas moramo kod Božjega oltara „djeci" govoriti o oltarskoj tajni. Već smo im govorili o otajstvu Vjerovanja koje su dužni vjerovati. Raspravljali smo i o otajstvu Gospodnje molitve: kako će moliti. Isto smo tako raspredali o otajstvu zdenca i krštenja. Sve su to obrazloženo čuli i predano primili.

Dosad pak nisu ništa čuli o otajstvu svetoga žrtvenika koji su danas vidjeli. Danas im se o tome mora propovijedati. Propovijed treba da je kratka i zbog našega umora i radi njihove pouke.

VII.

1. — To je, predragi, što vidite na Gospodnjemu stolu kruh i vino. Ali pošto se rekla riječ, taj kruh i to vino postaju tijelo i krv Riječi. Gospodin „u početku bijaše Riječ". I Riječ bijaše „kod Boga i Bog bijaše Riječ" (Iv 1,1). Zbog svoga milosrđa ne prezre što stvori „na svoju sliku" (Post 1,27). Stoga je — kako znate — „Riječ postala tijelo i prebivala među nama" (Iv 1,14). Sama je Riječ „uzela čovjeka" (Fil 2,7), tj. ljudsku dušu i tijelo. Ostajući Bog, postade čovjek. Gospodin je za nas trpio. Radi toga nam je u ovome otajstvu predao svoje tijelo i krv. Ono i nas same u to preobrazuje. I mi smo, naime, postali Kristovo tijelo. Mi po Kristovu smilovanju jesmo što primamo.

Sjetite se što je ovaj stvor negda bio na njivi. Zemlja ga je rodila, kiša hranila i razvila do klasa. Potom je ljudski trud klasje donio na gumno, žito izvršio, izvijao, spremio u žitnicu, opet iznio, samljeo, polio vodom, ispekao i na samome kraju dobio kruh.

Sjetite se i samih sebe. Nije vas bilo. Stvoreni ste i doneseni na Gospodnje gumno. Vršidbu su obavili volovski trudi, tj. evanđeoski navjestitelji. Kada su vas kao katekumene odlagali, čuvali su vas u žitnici. Kazaste svoja imena. Postovi su vas i izgoni zloduha mljeli. Potom pristupiste vodi. Poliveni ste i postadoste jedno. Ispečeni ste kada je pristupio žar Duha Svetoga. Tako ste postali Gospodnji kruh.

2. — To ste, eto, primili. Kao što, dakle, vidite da je jedno što je nastalo, tako ste i vi jedno ako se ljubite i držite jednu vjeru, jedno ufanje i nepodijeljenu ljubav. Kad pak krivovjernici ovo primaju, protiv sebe uzimlju svjedočanstvo. Idu, naime, za diobom, a ovaj kruh označuje jedinstvo.

I vino je bilo u mnogome zrnju. Sada je jedno. Jedno je u slasti kaleža, ali tek nakon pritiska u tijesku.

I vi poslije svih postova, napora, poniženja i stiskanja već u ime Kristovo dođoste do Gospodnjega kaleža. I vi ste ovdje na žrtveniku. To ste s nama. To smo zajedno. Zajedno pijemo jer zajedno živimo.

3. — Sada ćete isto čuti što ste i jučer čuli. Ali danas vam se tumači što ste čuli i što ste odgovorili. Možda ste i šutjeli dok se odgovaralo. Jučer naučiste što se danas mora odgovoriti.

Poslije pozdrava koji vam je poznat — riječ je o „Gospodin s vama" — čuli ste uzvik „gore srce". Cijeli je život istinskih kršćana „gore srce". Za kršćane koji su kršćani u zbilji i po istini, a nisu samo kršćani po imenu, sav je život „gore srce".

Što znači „gore srce"? Znači nadu u Boga, a ne u se. Ti se nalaziš dolje. Bog je gore. Ako u se imaš nadu, srce je dolje. Nije gore. Stoga kada od svećenika čujete „gore srca", odgovarate: „Imamo kod Gospodina". Nastojte da vam je odgovor istinit. Odgovarat ćete na Božjemu sudu. Neka bude kako govorite. Nek jezik ne odzvanja, a savjest pobija.

Ali Bog daje i to da vam je „srce gore", a ne vaše sile. Stoga — pošto kazaste da srce imate „kod Gospodina" — svećenik nastavlja pa veli: „Hvalu dajmo Gospodinu Bogu svome". U koju svrhu zahvaljujemo? Zato što nam se srce nalazi gore. Da nam ga Bog nije uzdignuo, ležali bismo na zemlji.

Što se unaprijed zbiva u svetim molitvama koje ćete čuti ovo je: kada se rekne riječ, nastaje Kristovo tijelo i krv. Ako, naime, oduzmeš riječ, samo je kruh i vino. Reci riječ i već je drugo. To drugo: što je? Kristovo tijelo i Kristova krv. Oduzmi riječ, kruh je i vino. Dodaj riječ, zbit će se otajstvo.

Na to reknete *amen*. Reći *amen* isto je što i potpisati. U prijevodu *amen* znači „uistinu".

Potom slijedi Gospodnja molitva koju ste već primili i vratili. Zašto se Očenaš moli prije nego se primi Kristovo tijelo i krv? Možda je radi ljudske slabosti naša misao nešto nedolično mislila, jezik štogod nepotrebna izlanuo, oko štogod nedostojno motrilo, uho nešto nepotrebno laskavo čulo. Ako smo takvo što zbog kušnje ovoga svijeta i po slabosti ljudskoga života počinili, očistit će Gospodnja molitva kada kažemo „otpusti nam duge naše". Tako ćemo sa svom sigurnošću pristupiti. Što primimo, nećemo jesti i piti „sebi na osudu".

Nakon Očenaša slijedi: „Mir s vama". Poljubac je mira veliki znamen. Poljubi na taj način da voliš. Ne budi Juda! Juda je izdajnik. Krista je ustima poljubio, ali mu je u srcu radio o glavi.

Ali možda netko protiv tebe gaji neprijateljski osjećaj. Niti ga možeš uvjeriti niti mu dokazati. Prisiljen si da ga podnosiš. U svome srcu ne uzvraćaj zlo za zlo. On mrzi, ti ljubi. Siguran ćeš poljubiti.

Malo si čuo, ali je veliko. Neka ti se rečeno malenošću ne pričini otrcanim. Neka ti zbog značenja bude milim. Niste, uz to, ni opterećeni. Možete zadržati što je izneseno.

PROPOVIJEDI ZA USKRSNI TJEDAN

I.

Kao što pjevamo svome Gospodinu, tako — njegovom pomoći — i činimo. Gospodin je načinio svaki dan. Ipak ne piše bez razloga poglavito o jednome: „Ovo je dan koji učini Gospodin" (Ps 117,24).

Čitamo da je Bog — pošto utemelji nebo i zemlju — rekao: „Neka bude svjetlo. I nasta svjetlo. I prozva Bog svjetlo danom, a tamu noću" (Post 1,3-5).

Ipak postoji jedan zasebni dan koji moramo naročito preporučiti. O njemu kaže Apostol: „Hodajmo časno kao po danu" (Rim 13,13).

Ovaj obični i svakidašnji dan nastaje sunčevim izlaskom i zalaskom. Ali postoji i drugi dan. Tada Božja Riječ blista u vjerničkim srcima. Izgoni tamu, ali ne očinju tamu već mrak opakih navika. Taj dan spoznajmo i u njemu se veselimo!

Čujmo Apostola koji govori: „Sinovi smo svjetla i sinovi dana. Nismo od noći ni od tmine" (1 Sol 5,5). Također veli: „Kao danju hodimo pošteno — ne u žderanju ni opijanjima; ne u svađi i zavisti. Naprotiv, obucite Gospodina Isusa Krista i u pohotama se ne brinite za tijelo" (Rim 13,13-14).

Ako to činite, svim srcem pjevajte: „To je dan koji učini Gospodin" (Ps 117,24). Što pjevate, to i jeste ako časno živite. Koliki se ovih dana opijaju? Koliko ih je kojima je malo što se ovih dana opijaju već se, uz to, sramno i okrutno svađaju? Takvi ne pjevaju: „Ovo je dan koji učini Gospodin" (Ps 117,24). Gospodin im kaže da su tama i da ih on nije načinio.

Ako želite biti dan koji Gospodn učini, živite čestito. Imat ćete svjetlo istine koja nikada neće zaći u vašim srcima.

II.

1. — Običaj je da se ovih dana čita iz svih knjiga svetoga evanđelja uskrsnuće Gospodina našega Isusa Krista. U današnjemu čitanju zamijetimo kako je sam Gospodin Isus prekorio svoje učenike koji su, njegovi prvi

udovi i koji se držahu njegova boka. Učenici su, naime, tugovali što je Krist bio ubijen, ali nisu vjerovali da je živ. Oci u vjeri još nisu vjernici. Učitelji po kojima će cijeli zemaljski krug povjerovati što oni budu propovijedali i za što će položiti život još nisu vjerovali. Vidjeli su da je Isus oživljavao mrtve, ali nisu vjerovali da je sam uskrsnuo.

S pravom ih je, dakle, Isus prekorio. Bilo je učenicima objavljeno da spoznaju što su po sebi i što će postati po Isusu. Tako je i Petar upoznao sebe kada se kod nadolaska Gospodnje muke uznio, ali se pokolebao kada je muka nastupila. U sebi je vidio sebe. U sebi je trpio nad sobom. Sebe je u sebi oplakao te se obratio onome koji ga je sazdao.

Učenici, evo, još nisu povjerovali. Po našem čitanju još nisu vjerovali, iako su već vidjeli. Kolika li je tek Kristova dobrota prema nama! Dao nam je u ono vjerovati što još ne vidimo. Vjerujemo apostolskim riječima. Apostoli pak nisu vjerovali svojim očima.

2. — Uskrsnuće je našega Gospodina Isusa Krista novi život za one koji u nj vjeruju. Upravo u tome i jest otajstvo Isusove muke i uskrsnuća. Treba ga na zaseban način poznavati i vršiti.

Nije Život bez razloga pristupio smrti. Izvor života — otuda se pije da se živi — ne pije bez osnove na zemlji čašu koju nije bio dužan piti. Krist, naime, nije morao umrijeti. Otkuda je došla smrt? Ako joj tražimo vrutak, grijeh je otac smrti. Da se nikada nije sagriješilo, nitko ne bi umro.

Prvi je čovjek pri stvaranju primio Božji zakon. Ta je Božja naredba glasila: ako je čovjek opsluži, živjet će; ako je prekrši, umrijet će. Čovjek nije vjerovao da će umrijeti. Stoga je učinio zbog čega je umro. Tako je spoznao da je bila istina što kaza onaj koji je postavio zakon. Otuda smrt, otuda smrtnost, otuda rad, otuda bijeda, otuda i druga smrt nakon prve. Riječ je o vječnoj smrti poslije tjelesne smrti.

Svaki se, dakle, čovjek rađa podložan smrtnoj prinudi i pod paklenim zakonima. Ali se to ne odnosi na čovjeka koji je postao čovjek da čovjek ne propadne. Taj, naime, nije došao podložan smrtnim uredbama. Stoga se kaže u Psalmu: „Slobodan je među mrtvima“ (Ps 87,6).

Djevica je bez požude začela Isusa. Rodila ga je kao djevica i trajno ostala djevicom. Gospodin Isus Krist živo je bez grijeha. Nije zbog krivnje umro. S nama je dijelio kaznu. Nije imao udjela u grijehu. Smrt je pak „kazna za grijeh“ (Rim 6,23). Isus je došao umrijeti. Nije došao griješiti.

Dijeleći s nama kaznu, ali ne i grijeh, Isus je dokinuo i grijeh i kaznu. Koju kaznu? Onu koja nas je imala s pravom zateći nakon ovoga života.

Krist je, dakle, raspet da na križu očituje smrt „našega staroga čovjeka“. Uskrsnuo je da u svome životu objavi „novost“ (Rim 6,4) našega života. Tako, naime, uči apostolski nauk. Apostol kaže: „Predan je radi naših grijeha, a uskrsnuo zbog našega opravdanja“ (Rim 4,25).

Toj je zbilji znamen obrezanje što je dano ocima. Stoga se osmoga dana obrezivalo svako muško dijete. Obrezanje se vršilo „kamenim nožićima“ (Jš 5,2). „Stijena pak bijaše Krist“ (1 Kor 10,4). Tim se obrezanjem naznačivalo odlaganje tjelesnoga života što ostvaruje Kristovo uskrsnuće osmoga dana. Sedmi se tjedni dan dovršava subotom. Gospodin je u subotu — sedmi dan u tjednu — ležao u grobu. Osmi je dan uskrsnuo. Kristovo nas uskrsnuće obnavlja. Osmi nas, dakle, dan obrezuje. Živimo u toj nadi!

3. — Slušajmo Apostola koji kaže: „Uskrsnuli ste s Kristom“ (Kol 3,1). Kada ćemo mi uskrsnuti koji još nismo umrli? Što, dakle, Apostol htjede kazati riječima: „S Kristom ste uskrsnuli“ (Kol 3,1)? Da li bi i Krist uskrsnuo da najprije nije umro? Apostol govoraše živima koji još nisu umrli, ali su već uskrsnuli. Što znači? Pogledajte što govori: „Ako ste uskrsnuli s Kristom, težite za onim što je gore gdje je Krist koji sjedi s Božje desne. Tražite što je gore, a ne što je na zemlji. Vi ste mrtvi“ (Kol 3,1-3).

To govori Pavao, a ne ja. Rekao je istinu. Stoga isto i sam ponavljam. Zbog čega to i osobno tvrdim? „Povjerovah i zato sam govorio“ (Ps 115,1). Ako čestito živimo, mrtvi smo te ćemo i uskrsnuti. Tko još nije umro, nije ni uskrsnuo. Još živi grešno. Živi li grešno, uopće ne živi. Treba da umre kako ne bi umro. Što znači: neka umre da ne umre? Neka se promijeni da ne bude osuđen.

Ponavljam Apostolove riječi: „Ako ste uskrsnuli s Kristom, neka vam ono bude užitak što je gore gdje je Krist koji sjedi Bogu zdesna. Tražite što je gore, a ne što je na zemlji. Vi ste umrli i vaš je život skriven u Bogu s Kristom. Kada se Krist — vaš život — pojavi, i vi ćete se s njime pojaviti u slavi“ (Kol 3,1-3).

To su Apostolove riječi. Onome tko još nije umro velim da umre. Onome tko grešno živi poručujem da se izmijeni. Ako je živio grešno i više ne živi opako, umro je. Ako pošteno živi, uskrsnuo je.

4. — Ali što znači čestito živjeti? „Čeznuti za onim što je gore, a ne za onim što je na zemlji" (Kol 3,19). „Dokle god si zemlja, ići ćeš u zemlju" (Post 3,19). Kada ližeš zemlju — ljubeći zemlju, očito, ližeš zemlju — postaješ neprijatelj onoga o kome kaže Psalam: „Njegovi će neprijatelji lizati zemlju" (Ps 71,9).

Što bijaste? Ljudski sinovi. Što ste sada? Božji sinovi. „Sinovi ljudski! Dokle ćete s teškim srcem? Zašto ljubite ispraznost i tražite laž" (Ps 4,3)? Koju laž tražite? Reći ću odmah. Znam da želite biti sretni. Pokaži mi lopova, razbojnka, razvratnika, zločinca, bogohulnika, čovjeka zablaćena svim opačinama, zasuta svim nevaljalstvima i zlodjelima, a ne voli provoditi sretan život. Znam da svi želite živjeti sretno. Ali na temelju čega čovjek živi sretno? To ne želite istraživati. Tražiš zlato. Misliš da će te ono usrećiti. Ali zlato ne čini sretnim. Zašto tražiš laž? Zašto se želiš uzvisiti u ovome vijeku? Ovo je razlog: misliš da će te ljudska čast i svjetovni sjaj usrećiti. Ali svjetovni sjaj ne usrećuje. Zašto tražiš laž? Sve drugo što ovdje tražiš — kada tražiš na svjetovan način te tražiš ljubeći i ližući zemlju — tražiš da budeš blažen. Ali te sretnim neće učiniti nikakva zemaljska datost. Zašto ne prestaneš tražiti laž?

Što će te, dakle, usrećiti? „Sinovi ljudski, dokle s otežalim srcem" (Ps 71,9)? Kako vi što zemljom opterećujete svoje srce možete željeti da ne budete teška srca? Dokad su ljudi bili teška srca? Bili su teška srca prije nego je Krist došao i prije nego je uskrsnuo.

„Dokle s teškim srcem? Zašto ljubite ispraznost i tražite laž" (Ps 4,3)? Htijući biti blaženi, tražite zbilje zbog kojih ste bijedni. Vara vas što tražite. Laž je što tražite.

5. — Želiš biti blažen? Ako želiš, pokazat ću kako možeš biti sretan. Slijedi na spomenutom mjestu: „Dokle s teškim srcem? Zašto ljubite ispraznost i tražite laž? Znajte (...)" Što? Ovo: „Gospodin je uzdigao svoga sveca" (Ps 4,4).

Krist je došao u naše bijede. Gladnio je, žednio, bio umoran, spavao, činio čudesa, zlopatio se, bio bičevan, okrunjen trnjem, popljuvan pljuvačkom, iščuškan, prikovan na križ, ranjen kopljem, položen u grob. Dovršivši patnju i pošto je smrt umrla, treći je dan uskrsnuo.

Eto, neka vam oko bude kod Kristova uskrsnuća. Gospodin je „uzvisio svoga sveca" (Ps 4,4). Uskrisio ga je od mrtvih. Iskazao mu čast: na nebu mu sjedi zdesna.

Krist ti pokazuje u čemu moraš uživati ako želiš biti sretan. To na zemlji ne možeš biti. U ovome životu ne možeš biti blažen. To ne može nitko. Ti tražiš što je dobro. Ali ova zemlja nije domovina zbilje koju tražiš.

Što tražiš? Blaženi život. Ali ga ovdje nema. Pretpostavimo da zlato tražiš na mjestu gdje ne postoji. Zar ti onaj koji zna da ga tu nema neće reći: „Što kopaš? Zašto prevrćeš zemlju? Kopaš jamu u koju ćeš pasti i u njoj nećeš ništa naći".

Što ćeš odgovoriti onome tko te opominje? Reći ćeš: „Tražim zlato". Odgovorit će: „Ne kažem ti da je ništa što tražiš. Dobro je što tražiš. Ali nije ondje gdje tražiš".

Ti kažeš: „Želim biti blažen". Dobro je što tražiš, ali ga nema ovdje.

Ako je Krist ovdje posjedovao sreću, i ti ćeš je imati. Ali što je on našao u predjelu tvoje smrti? Čuj! Došavši s drugih strana, u ovome je svijetu našao čega je ovdje u izobilju: napore, tuge, smrt. To, eto, imaš tu. Toga je tu izobilno. S tobom je blagovao ono čega ima previše u sobičku tvoje bijede. Ovdje je pio ocat. Pio je žuč. To, eto, nađe u tvojoj klijeti.

Tebe je pozvao na svoju veliku gozbu — nebesku gozbu, anđeosku gozbu. Tu je kruhom on sam. Sišao je, dakle, i u tvojoj sobici našao spomenuta zla. Nije prezreo tu i takvu tvoju gozbu. Ipak je obećao svoju.

Što nam govori? Slijedeće: „Vjerujte! Vjerujte da ćete pristupiti dobrima moga stola jer nisam omalovažio zla s vaše trpeze". Uzeo je tvoje zlo. Hoće li ti dati svoje dobro? Zacijelo će dati. Obećao nam je svoj život. Ali čak je još nevjerojatnije što je već učinio. Prije toga nam je kao zalog već dao svoju smrt.

Skoro da Krist ovako govori: „Pozivam vas na svoj život. Tu nitko ne umire. Tu je život zaista blažen. Tu se hrana ne kvari. Osvježuje i ne propada. Evo, kamo vas pozivam: u anđeoski kraj, prijateljstvu Oca i Duha Svetoga, na vječnu gozbu, u svoje bratstvo. U jednu riječ — samome sebi. Zovem vas u svoj život. Ne vjerujete da ću vam dati svoj život? Kao zalog uzmite moju smrt".

Sada, dakle, živimo u ovome raspadljivome tijelu. Promjenom ćudoređa umrimo s Kristom. Ljubavlju prema pravednosti živimo s Kristom. Blaženi ćemo život primiti kada dođemo onome koji je k nama došao i kada počnemo biti s onim koji je umro za nas.

III.

1. — I danas čitasmo o uskrsnuću Gospodina našega Isusa Krista, ali iz druge evanđeoske knjige. Riječ je o evanđelju po Luki. Najprije smo, naime, čitali o uskrsnuću po Mateju, jučer po Marku, danas po Luki. Takav je slijed među evanđelistima. Na taj su način i Kristovu smrt opisali svi evanđelisti.

Ovih pak sedam ili osam dana pruža mogućnost da se Gospodnje uskrnsuće pročita iz svih evanđelista. Muka se obično čita jedino po Mateju jer se samo jedan dan čita.

Jednom odlučih da se i Muka čita svake godine po drugome evanđelisti. Tako i učinismo. Ali ljudi nisu čuli što su uobičajili te ih je to uznemirilo. Međutim, tko ljubi Božja pisma i ne želi ostati neznalica, pozna sve i sve pomno istražuje. Pojedinac u tome napreduje u skaldu s „mjerom vjere koju Bog svakome dijeli" (Rim 12,3).

2. — Sada svratimo pozornost na ono što čusmo dok se danas čitalo. Danas smo istaknutije čuli što sam jučer preporučio vašoj ljubavi. Pred očima imam učeničku nevjeru. Po njoj shvaćamo koliko nam je dobročinstvo Krist iskazao kad vjerujemo što ne vidimo.

Krist je učenike pozvao. Poučio ih, s njima živio na zemlji, trajno pred njihovim očima činio silna čudesa. Uskrsavao je i mrtve. Ipak nisu vjerovali da je u stanju uskrsnuti svoje tijelo.

Žene su došle na grob. Tijelo u njemu nisu našle. Od anđela su čule da je Krist uskrsnuo. Žene su javile muževima. I što piše? Što ste čuli? „To se njihovim očima pričinilo kao tlapnja" (Lk 24,11).

Ogromne li bijede ljudskoga usuda! Kada je Eva kazala što zmija reče, smjesta se čulo. Povjerovalo se ženi što laže i tako postasmo smrtni. Nije se povjerovalo ženama koje govorahu istinu da bismo živjeli. Ako nije trebalo vjerovati ženama, zbog čega je Adam povjerovao Evi? Ako se mora vjerovati ženama, zbog čega učenici nisu povjerovali svetim ženama?

U spomenutoj činjenici moramo vidjeti dobrotvornu providnost svoga Gospodina. Ima, naime, razloga zašto je Gospodin Isus Krist učino da najprije ženski rod objavi da je uskrsnuo. Po ženskome je rodu čovjek pao. I obnovljen je po ženskoj lozi. Krista je rodila Djevica, a žena je javila da je uskrsnuo. Tako je smrt po ženi, ali je i život po ženi. Međutim, učenici nisu povjerovali kako im rekoše žene. Smatrali su da luduju. Ipak su javljale istinito.

3. — I druga dvojica, evo, iđahu putem i međusobno govorahu o onome što se dogodilo u Jeruzalemu: o židovskoj zloći i o Kristovoj smrti. Išli su i ćaskali. Tugovali su za Kristom kao da je mrtav. Nisu znali da je uskrsnuo.

Krist se ukaza i onoj se dvojici učini kao treći putnik. S njima se sjedinio prijateljskim razgovorom. Ali su njihove oči bile zatvorene da ga ne bi prepoznali. Trebalo je da se njihovo srce bolje pouči. Stoga se prepoznavanje odložilo. Krist pita dvojicu o čemu su između sebe razgovarali. Tako će reći što je, inače, znao. I što ste čuli u evanđelju? Učenici su se stali čuditi što ih Isus — kao da mu je nepoznato — nešto pita što je posve jasno i očito.

Rekoše: „Jedini si jeruzalemski hodočasnik koji ne zna što se tu dogodilo". On upita: „Što"? Rekoše: „Ono o Isusu Nazarećaninu koji je bio prorok moćan na djelu i riječi" (Lk 24,18). Zar to, učenici? Zar je Krist — proročki gospodar — bio samo prorok? Svome sucu dajete navjestiteljevo ime. Prisvojili ste tuđi rječnik. Što htjedoh reći kad kazah „tuđi rječnik".

Kada Isus reče svojim učenicima: „Što kažu ljudi — tko je Sin čovječji", učenici — sjetite se — iznesoše tuđa mišljenja. Kazaše: „Jedni tvrde da si Ilija, drugi Ivan Krstitelj, treći Jeremija ili neki od proroka" (Mt 16,13-23).

Ti su odgovori dolazili od tuđinaca, a ne od učenika. Na iste riječi, eto, dođoše i učenici. Ali što vi sada kažete „tko sam ja"? Vi ste mi odgovorili tuđim sudovima. Sada želim čuti vašu vjeru. Tada reče Petar — jedan za sve jer je u svim jedno te isto — „Ti si Krist, Sin živoga Boga". Nisi tek neki od proroka već Sin živoga Boga. Ispunitelj si proroka, stvoritelj si i anđela. „Ti si Krist: Sin živoga Boga".

Petar je čuo što dolikovaše da čuje iz tih i takvih usta. Čuo je: „Blago tebi Šimune, sine Jonin. Nije ti to objavilo tijelo i krv nego moj Otac koji je na nebesima. I ja ti velim: ti si Petar i na toj ću stijeni sagraditi svoju Crkvu. I paklena je vrata neće pobijediti. Tebi ću dati ključeve nebeskoga kraljevstva. I što god razriješiš na zemlji, bit će razriješeno i na nebu. I što god svežeš na zemlji, bit će svezano i na nebu".

To je zavrijedila čuti vjera, a ne čovjek. Jer što bijaše čovjek po sebi? Ono što veli Psalam: „Svaki je čovjek lažac" (Ps 115,11).

4. — Neposredno je poslije tih riječi Krist učenicima nagovijestio svoju muku i smrt. Petar se prestrašio i rekao: „Gospodine, neka je to daleko od tebe! Neka se to ne dogodi" (Mt 16,22-23). Na to će Gospodin:

„Odstupi, sotono, od mene". Petar pa sotona? Gdje su riječi: „Blago tebi, Šimune sine Jonin?" Zar je sotona blažena? Petar je po Božjemu blažen, a po čovjeku sotona. Uostalom, sami je Gospodin rastumačio zašto je Petra nazvao sotonom. Reče: „Ne shvaćaš zbilje koje su Božje nego koje su ljudske". Kako je onda blažen? Stoga što ti nije objavilo „tijelo i krv već moj Otac koji je na nebesima". Zbog čega je Petar poslije „sotona"? „Ne shvaćaš što je Božje". Dok si to shvaćao, bio si blažen. Sada „shvaćaš što je ljudsko".

Eto tako se mijenja učenikova duša: kao izlazak i zalazak. Sad bijaše uspravna, sada oborena. Čas je svijetla, čas puna tame. Božjim bi prosvijetljena, svojim sva u tami. Što je rasvjetljivaše? „Pristupite mu i rasvijetlit ćete se". Po čemu postade tama? „Tko laže, govori od svoga".

Božji je Sin govorio. Život govoraše. Ipak se Petar prestrašio da će Život umrijeti. Ali Život nikako ne može umrijeti. Osim toga, Sin je Božji došao umrijeti. Da nije došao umrijeti, od čega bismo živjeli?

5. — Otkuda nama život, a Kristu smrt? Krista čujte: „U početku bijaše Riječ. I Riječ bijaše kod Boga. I Bog bijaše Riječ" (Iv 1,1). Tu traži smrt! Gdje? Otkuda? Kako bijaše Riječ? Riječ bijaše kod Boga, Bog Riječ. Nađeš li ondje tijelo i krv, našao si smrt. Pitam: otkuda, dakle, onoj Riječi smrt? Ili: otkuda život nama koji se nalazimo na zemlji te smo smrtni, raspadljivi i grešni.

Riječ ne posjedovaše ništa zbog čega bi mogla umrijeti. Mi ne imasmo osnova koji bi nam pružio život. Riječ je na temelju našega prihvatila smrtna da nam po svome daruje život. Kako Riječ postade smrnta zbog našega? Riječ je „postala tijelo i boravila među nama" (Iv 1,14). Prema tome, Riječ je od nas uzela što je za nas prikazala kao žrtvu.

Odakle nam, dakle, život? I život „bijaše svjetlo ljudima" (Iv 1,4). Krist je nama život. Mi njemu smrt.

Ali kakva smrt? Po dostojanstvu, a ne po nuždi. Umro je svojom vlašću. Tako se udostojao, htio i smilovao. „Imam vlast položiti svoju dušu. Također posjedujem vlast da je opet uzmem" (Iv 10,18).

Petar to nije znao. Stoga se prestrašio kada je čuo za Gospodinovu smrt. Ali je Gospodin već ranije govorio da će umrijeti i treći dan uskrsnuti. Zbilo se što je unaprijed kazao. Ipak koji čuše, nisu povjerovali.

„Već je treći dan otkada se to dogodilo. Mi smo pak mislili da će on biti taj koji će otkupiti Izraela" (Lk 24,21). Nadali ste se. Više se ne nadate? Odustali ste od nade.

Neka vas pridigne koji ide s vama. Bili su učenici, slušali su Krista. S njime su živjeli. Držali su ga za Učitelja. On ih je poučavao. Uza sve to nisu mogli nasljedovati i imati vjeru razbojnika koji je visio na križu.

6. — Lako je moguće da neki od vas ne znaju što sam kazao o razbojniku. Nisu čuli Muku po svim evanđelistima. Upravo je evanđelist Luka ispripovjedio što velim.

I Matej kaže da su s Kristom raspeli dva razbojnika. Međutim, nije rekao Matej već Luka da je jedan od razbojnika psovao Gospodina, a drugi povjerovao u Krista. Sjetimo se razbojnikove vjere koju Krist poslije uskrsnuća ne nalazi kod svojih učenika.

Na Križu je visio Krist. Visio je i razbojnik. Krist je bio u sredini. Razbojnici sa strane. Jedan se rugao, drugi vjerovao. Onaj u sredini prosuđivao. Razbojnik što se rugaše ovo je govorio: „Ako si Božji Sin, sebe oslobodi". Drugi mu razbojnik reče: „Zar se ne bojiš Boga? Ako mi s pravom trpimo za svoja djela, što je ovaj učinio"? Potom se okrenu Isusu: „Gospodine, sjeti me se kada dođeš u svoje kraljevstvo" (Lk 23,39-43).

Velike li vjere! Ne znam što bi joj se moglo dodati. Pokolebali su se oni koji su vidjeli da je Krist uskrisivao mrtve. Onaj mu je povjerovao koji je vidio da s njime zajedno visi na križu. U trenutku kada su se oni pokolebali, on je povjerovao. Kakav li je plod Krist ubrao sa suhoga stabla!

Što je Gospodin rekao? Poslušajmo! Rekao je: „Zaista ti kažem, danas ćeš biti sa mnom u raju". Ti sebe odlažeš, ali te ja priznajem. Tako je razbojnik od razbojstva prenio nadu na suca, sa suca na križ i s križa u raj. Motreći, uostalom, svoje zasluge, nije rekao: „Sjeti me se i danas me oslobodi". Kazao je: „Kada dođeš u svoje kraljevstvo, sjeti me se". Dok ne dođeš u svoje kraljevstvo, zaslužujem patnje. Isus odvraća: „Nemoj tako. Provalio si u nebesko kraljevstvo. Nanio si silu. Povjerovao si i oteo. Danas ćeš sa mnom biti u kraljevstvu. Ne ostavljam te za kasnije. Tolikoj vjeri danas uzvraćam što sam dužan".

Razbojnik veli: „Sjeti me se kada dođeš u svoje kraljevstvo". Nije jedino vjerovao da će uskrsnuti već i to da će kraljevati. Raspetome, pribijenom na križ, okrvavljenom i obješenom kaže: „Kad dođeš u svoje kraljevstvo [...]. Učenici pak rekoše: „Mi se nadasmo". Gdje je razbojnik našao nadu, učenik ju je izgubio.

7. — U nastavku smo, predragi, spoznali veliko otajstvo. Poslušajte! Isus je išao s njima. Prihvatio je gostoprimstvo. Razlomio je kruh i oni su ga prepoznali.

Ni mi ne recimo da ne poznamo Krista. Ako vjerujemo, poznajemo ga. Malo je kazati da poznamo ako vjerujemo. Ako vjerujemo, mi ga posjedujemo. Učenici su Krista imali na gozbi. Mi ga posjedujemo iznutra — u duši. Ali više je Krista posjedovati u srcu nego u kući. Naše nam je srce nutarnjije nego naš dom. Gdje vjernik treba Krista spoznati? Vjernik to zna. Katekumen, naprotiv, ne zna. Ipak neka nitko pred Isusom ne zatvori vrata da ne uđe.

8. — Jučer sam upozorio i podsjetio vašu ljubazost da se Kristovo uskrnsuće u nama nalazi ako živimo čestito. Hoću reći: ako naš stari i zli život umre, a svaki dan novi raste.

Ovdje je pokornikâ u izobilju. Red je veoma dug kad se na njih polaže ruka. „Pokornici, molite"! I pokornici idu moliti.

Ispitujem pokornike. Susrećem ljude koji opako žive. Kako se pokajati za ono što se zbiva? Tko se kaje, više neka ne čini. Tko čini, vara ime i zlodjelo ostaje. Neki su od sebe zatražili mjesto pokore. Neke smo izopćili. Odvedeni su na mjesto ljudi koji vrše pokore.

Oni koji su od sebe tražili, žele i dalje činiti što su radili. Koje izdvojismo, ti su smješteni na pokorničko mjesto. Ne žele se otuda maknuti. Kao da je mjesto pokore nešto odabrano! Ono što mora biti mjesto poniznosti, postaje mjesto opačine.

Vama se koji nosite ime pokornika — a to niste — obraćam. „Što ću vam reći? Da vas hvalim? U tome ne halim" (1 Kor 11,22). Radije uzdišem i plačem. Što da činim postavši „stara pjesma"? Izmijenite se, izmijenite! To molim. Životni je konac nestalan. Svaki čovjek hoda sa svojom smrću. Ćudoredno življenje odgađate smatrajući da će život biti dug. Uzdate se u dug život. Nenadane se smrti ne bojite. Neka život bude dug. Pazite da bude ćudoredan. Ja ipak tražim jednoga pokornika, ali ga ne nalazim. Koliko je bolji život koji je dug i krepostan nego dug i zao?! Dug i loš ručak niti tko želi imati niti podnositi. Gotovo svi žele posjedovati dug i opak život. Zaista je veliko što živimo. Neka to veliko bude i dobro. Reci mi koje zlo želiš u svim svojim djelima, mislima i žudnjama?

U zemlji ne želiš loš usjev. Jasno je da ne želiš loš već dobar. Isto je tako s dobrim stablom, dobrim konjem, dobrim slugom, dobrim prijateljem, dobrim sinom, dobrom ženom. Što da nabrajm te velike zbilje? Čak ni samu odjeću ne želiš imati lošu već dobru. Napokon, ni postol ne želiš osim ako je dobar. Navedi mi nešto loše što želiš ili neko dobro koje ne voliš!

Mislim da ne čezneš za zlim već dobrim dvorcem. Jedino želiš posjedovati lošu dušu. Zašto sam sebe vrijeđaš? Zašto sam sebi nanosiš štetu? Među svojim dobrima ne želiš da je išta drugo osim tebe samoga loše.

Smatram da govorim kao obično. Neki možda čine što su naviknuli. Ne rekoh „jamačno" već „možda". Neka me nitko ne ocrnjuje da sam govorio više strašeći nego potičući. Pred Bogom „stresam svoje haljine" (Dj 18,6).

Strah me da mi se ne predbaci kako se bojim. Što želite? Ja vršim svoju dužnost. Tražim vaš plod. Želim od vaših dobrih djela posjedovati radost, a ne novac. Bogatim me ne čini tko ćudoredno živi. Ipak neka živi kreposno i ja ću biti bogat. Sve je moje bogatstvo vaša nada u Krista.

Moja radost, moja utjeha, i predah u mojim opasnostima kroz sva iskušenja nije ništa drugo doli vaš čestiti život. Preklinjem vas: ako ste sami sebe zaboravili, meni se smilujte.

IV.

1. — Danas se dovršilo čitanje o Gospodnjemu uskrsnuću što je nastavak evanđelja po Luki. U njemu čusmo kako se Gospodin pojavio posred svojih učenika što raspravljahu o njegovu uskrsnuću. U nj nisu vjerovali. Uskrsnuće im se pričinjalo tako nenadanim i nevjerojatnim da čak „motreći nisu vidjeli". Živim su, naime, promatrali ono tijelo koje oplakaše kao mrtvo. Vidješe da među njima stoji onaj za kojim su tugovali dok je visio na križu. Prema tome, učenici su vidjeli. Ali nisu vjerovali svojim očima da pravo vide. Smatrahu da se varaju. „Držali su — čuste — da vide duh" (Lk 24,37). Ono što su kasnije o Kristu vjerovali najgori krivovjernici, prethodno su uz kolebanje vjerovali apostoli. Ima, naime, i danas ljudi koji ne vjeruju da je Krist posjedovao tijelo. Takvi uništavaju Djevičin porod. Ne žele vjerovati da se Krist „rodio od žene" (Gal 4,4). Spomenuti iz svoje vjere — ili još točnije svoje nevjere — posve izbacuju da je „Riječ postala tijelo" (Iv 1,14).

Ipak je ovdje pred nama sveukupna povijest našega spasenja. Da nađe čovjeka, onaj je postao čovjekom koji je kao Bog stvorio čovjeka. Krist za oproštenje naših grijeha nije prolio lažnu već istinitu krv. Pravom je svojom krvlju uništio „zadužnicu" (Kol 2,14) naših grijeha. Sve to — upravo sve — kušaju lištiti smisla prokleti krivovjernici. Ništa od toga ne vjeruju kao ni

manihejci. Drže da je Gospodin — kada se očitovao ljudskim očima — bio duh, ali nije bio tijelo.

2. — Evo što kaže evanđelje: Gospodin stajaše među svojim učenicima koji još ne vjerovahu da je uskrnsuo. Gledali su ga i smatrali da vide duh. Ako nije nikakvo zlo vjerovati da je Krist bio duh, a ne tijelo — ako u tome nema zla, neka se to mišljenje oprosti učenicima. Budite pomni pa ćete razumijeti što hoću da reknem. Bog će dati da mogu reći. Dat će da mogu tako reći kako je korisno da čujete.

Rečeno, evo, ponavljam. I ljudi koji su dostojni prezira i preziru tijelo, a ipak žive „po tijelu" kadšto slijedeće govore i na ovaj način varaju: „Tko bolje vjeruje o Kristu — oni što kažu da je imao tijelo ili mi koji velimo da je bio Bog, da je bio duh te se ljudskim očima nije ukazalo tijelo već Bog? Što je bolje — tijelo ili duh"?

Što odgovoriti ako ne da je duh bolji od tijela? Ali protivnik uzvraća: „Ako priznaješ da je duh bolji od tijela, znači da o Kristu bolje mislim ja koji kažem da je bio duh, a ne tijelo".

Nesretna zabludo! Zar kažem da je Krist bio tijelo? Ti kažeš: duh. Ja: duh i tijelo. Ti ne kažeš bolje već manje. Počuj, dakle, sve što kažem. Hoću reći što kaže katolička vjera, tj. najutemeljenija i najjasnija istina.

Ti kažeš da je Krist bio samo duh — duh koji je i naš duh, tj. naša duša. Kažeš da je Krist bio samo to. Čuj što govoriš. Govorim što kažeš. I Krist je bio duh one naravi i biti otkuda je i naš duh. Pripazi koliko manje tvrdiš jer u Kristu bijaše i Riječ i tijelo. Ti veliš: jedino ljudski duh. Ja kažem: Riječ, duh i tijelo — Bog i čovjek. Ako kanim oboje reći i ako želim kazati obje zbilje, služim se ovim sažetkom: Bog i čovjek — i pravi Bog i pravi čovjek. Ničega nema lažna u Kristovu čovještvu niti je što lažna u njegovu božanstvu. Krist je Bog i čovjek.

Ali ako od mene tražiš glede samoga čovjeka, opet ću reći dvoje: ljudska duša i ljudsko tijelu. Ti si čovjek po duši i tijelu. On je zato Krist što je Bog i čovjek.

Eto, što ja tvrdim.

3. — Ali ti misliš da bolje govoriš jer kažeš: bijaše duh, duhom se ukazivaše, kao duh se prikazivao i kao duh prebivao među ljudima. To veliš. Ja rekoh da su to mislili i učenici. Ako ne govoriš nikakvo zlo i ako je dobro što kažeš, bilo je i ono dobro što su učenici mislili. Ako je Gospodin njima dopustio da to misle i tebi se mora dopustiti. Što ti vjeruješ, vjerovali su i oni.

Je li dobro što ti vjeruješ? U tome je slučaju bilo dobro i ono što su oni vjerovali.

Ipak ne bijaše dobro. Učenicima veli Gospodin: „Zašto ste se prestrašili"? Prestravljenost je vjerovala što ti vjeruješ. Što? „Vjerovahu da vide duh". I Gospodin doda: „Zašto ste uznemireni i misli se uzdižu u vaše srce" (Lk 24,38-39)?

Spomenute su misli zemaljske. Da su bile nebeske, bile bi se spustile u vaše srce, a ne bi se popele. Zbog čega nam se rekne: „Gore srce"? Zato da se zemaljske misli ne nađu u našemu srcu koje smo gore postavili. „Zašto ste uzrujani te se misli penju u vaše srce? Pogledajte moje ruke i moje noge. Opipajte i vidite".

Malo vam je motriti. Stavite ruku. Ako je malo vidjeti i nije dovoljno dotaknuti, opipajte. Ne reče samo „dotaknite" već „opipajte" i „razgledajte". Neka vam se ruke uvjere ako vam oči lažu. Opipajte i vidite. Oči imate u rukama. Što pipate i vidite? „Duh nema ni tijelo ni kosti kako vidite da ja imam".

S učenicima si bio u zabludi. S učenicima se i popravi. Dopuštam da je ljudski. Držao si da je Krist duh. To je mislio i Petar. Tako i ostali učenici. Smatrahu da „vide duh". Ali nisu ostali u toj zabludi.

Da znaš da je posve krivo što im je bilo u srcu, Liječnik ih nije takve otpustio. Pristupio je i primjenio lijek. U srcima je vidio rane. I da ih izliječi, nosio je na tijelu ožiljke.

4. — Tako, dakle, vjerujmo. Znam da tako vjerujete. Ali da na ovoj Gospodnjoj njivi ne bude „zle trave", obraćam se i onima koje ne vidim. Neka nitko o Kristu ne vjeruje osim što Krist htjede da se o njemu vjeruje. I kolike li je koristi da vjerujemo što je htio da se o njemu vjeruje! Krist nas je otkupio. Naše je spasenje tražio. Za nas je prolio svoju krv. Što se na nj nije nužno odnosilo, za nas je podnio. Donio nam je što nismo zaslužili. To, eto, vjerujmo!

Tko je Krist? Sin Božji, Božja Riječ. Što je Božja Riječ? Božja je Riječ što ne može kazati ljudska riječ. Od mene tražiš što je Božja Riječ? Kada bih ti htio kazati što je ljudska riječ, ne bih bio sposoban rastumačiti. To me zamara. Tu oklijevam i podliježem. Ne mogu razjasniti snagu ljudske riječi: koliko manje Božje Riječi?!

Evo: prije nego vam stanem govoriti što kanim reći već je riječ u mome srcu. Još je nisam ni rekao i već je kod mene. Ja je izričem. Ona dopire do

tebe. Meni se ne vraća. Pažljivi ste da od mene možete čuti riječ. Kada govorim, hranim vaše pameti.

Kada bih donio tjelesnu hranu, između sebe biste je podijelili. Do pojedinca ne bi došla u cjelini. Što bi vas više bilo, na više biste dijelova razdijelili što bih stavio pred vas. Pojedinac bi toliko manje primio koliko bi bio veći broj sudionika.

Upravo iznesoh hranu za umove. Rekoh: uzmite, primite, jedite. Prihvatiste, jedoste i niste dijelili. Što god kažem sve svima stoji na raspolaganju. Ali isto je tako sve za pojedince. Prema tome, ne može se dostatno razjasniti koju silu posjeduje ljudska riječ. Vi me pak pitate: što je Božja Riječ?

Božja Riječ hrani beskrajne anđeoske tisuće. Anđeli se, naime, hrane duhom i u duhu ispunjuju. Božja Riječ ispunja nađele, ispunja svijet, ispunja Djevičino krilo. Ni ondje se ne raspršuje u prostor niti se ovdje stješnjuje.

Što je Božja Riječ? Neka rekne Jedinorođenac. On je Sin jedincati. Neka kaže što je Božja Riječ. Kratko o sebi govori. Ipak je veliko što kaže: „Ja i Otac jedno smo“ (Iv 10,30). Ne želim da brojiš riječi o jednoj Riječi.

Sve ljudske riječi što se uopće mogu kazati nisu dovoljne kroz tumačenje razjasniti jedincatu Riječ. Riječ, dakle, koja se ne može rastumačiti „postade tijelo i boravila je među nama“ (Iv 1,14). Uzela je čitava — tako reći potpuna — čovjeka: ljudsku dušu i tijelo.

Valjda želiš još nešto pobliže čuti jer i živina posjeduje „dušu“ i tijelo. Zato kada spominjem ljudsku dušu i ljudsko tijelo, tvrdim da je Krist uzeo cijelu ljudsku dušu. Bijaše, naime, ljudi koji su u tome zapali u krivovjerje. Govorili su da Kristova duša nije imala razum. Nije tobože posjedovala razum niti razumnost već je u Kristovoj duši namjesto pameti, uma i razumnosti bila Božja Riječ.

Neću da tako vjeruješ. Sve je otkupio onaj koji je sve stvorio. Riječ je uzela sve i sve oslobodila. U Kristu se nalazi ljudski um i pamet i duša koja oživljuje tijelo. Tu je također istinsko i potpuno tijelo. Ondje jedino nema grijeha.

V.

1. — Gospodin se Isus poslije uskrsnuća na mnoge načine ukazivao svojim vjernicima. Tako su svi evanđelisti imali građe za pisanje. Duh ih prisjećaše na zbilje koje su pisali. Jedan je kazao ovo, drugi rekao ono. Poneki je mogao ispustiti štogod istinito, ali nijedan nije mogao kazati ništa lažno. Smatrajte da je sve kazao jedan te isti. Uistinu je jedan i kazao jer je u svima bio jedan Duh.

Što smo danas čuli? Čuli smo da učenici nisu vjerovali da je Isus uskrsnuo kao što mu ni to nisu htjeli vjerovati kada im je unaprijed navijештao. Ipak je činjenica očita. Napisana je da se Bogu obilno zahvalimo što u onoga vjerujemo koga ne vidimo. Jedva da se učeničke oči i ruke osvjedočiše u ono što mi vjerujemo.

2. — Čuli ste da je Isusov učenik ušao u grobnicu. „Vidio je složene pokrivače i povjerovao jer još nije poznavao Pisma kao ni to da je Isus trebao uskrsnuti od mrtvih“ (Iv 20,8-9).

Tako čuste. Čitali smo. „Vidio je pokrivače i povjerovao“? Što je povjerovao? Što kaza žena: „Uzeše iz groba moga Gospodina“ (Iv 20,2). Ako ste sušali — svakako ste slušali — ovo je rekla ona žena: „Iz groba su uzeli moga Gospodina i ne znam gdje su ga položili“ (Iv 20,15).

Kad su to čuli, stali su zajedno trčati. Učenik je ušao u grobnicu. Vidio je pokrivače i povjerovao što je kazala žena. Povjerovao je da su Krista uzeli iz groba. Zbog čega? Stoga što još „nije poznavao Pisma i da Isus treba uskrsnuti od mrtvih“. Unišao je, nije našao. Morao je povjerovati da je Isus uskrsnuo, na ne da su ga ukrali.

3. — Što, dakle, sve to znači? Obično vam svake godine o tome propovijedamo. I to se čitanje svečano čita. Stoga neka i sama propovijed svečano istakne zašto je Gospodin Krist ono rekao ženi koja ga je već prepoznala.

Krist je najprije kazao: „Koga tražiš? Zašto plačeš“ (Iv 20, 15)? Žena je pak mislila da je Krist vrtlar. Ali ako držiš da smo mi Kristove biljke, onda je on vrtlar. Zar nije vrtlar tko „sije gorušičino zrno“ što je naročito sićušno i otporno? Zrno je raslo, penjalo se i oblikovalo toliko stablo da su se čak ptice nebeske odmarale u njegovim granama.

Sam Isus kaže: „Budete li imali vjeru kao gorušičino zrno (...)“ (Mt 17,20). Gorušičino se zrno čini malenim. Vanjštinom nije od njega ništa prezrivije. Ipak nije ništa tako jako. Međutim, što je gorušičino drvo doli silni žar i najdublja sila vjere u Crkvi?

Rekosmo: žena je mislila da je Krist vrtlar. Rekla mu je: „Gospodine — nazva ga Gospodinom iz počasti jer je molila za dobročinstvo — ako si ga ti uzeo, pokaži mi gdje si ga položio i ja ću ga uzeti" (Iv 20,15).

Rečeno kao da podrazumijeva: meni je nužan tebi nije. Ženo! Misliš da je nužan preminuli Krist. Živa ga prepoznaj! Ti tražiš mrtva. Gospodin vidi da ga kao mrtva traži. Ali nam mrtav uopće ne bi bio od koristi da nije uskrsnuo od mrtvih.

Tražila ga je mrtva. On se ukazao živ. Živ. Kako? Kazao je ženino ime: Marija. I čim je čula svoje ime, odmah reče: Učitelju! Vrtlar je, naime, mogao reći: koga tražiš i zašto plačeš? Ali jedino je Krist mogao kazati: Marija. Ime je rekao onaj koji je pozvao u nebesko kraljevstvo. Rekao je ime — Marija — što ga je sam zabilježio u svoju knjigu. Ona kaza: „Rabboni! To unači Učitelj".

Žena ga je sada upoznala — njega od koga je dolazila svjetlost da ga može spoznati. Sada vidi da je Krist onaj koga je ranije držala za vrtlara. Gospodin joj kaza: „Nemoj me doticati. Još nisam uzišao svome Ocu" (Iv 20,17).

4. — Što želi kazati riječju: „Nemoj me doticati, još nisam uzašao svome Ocu"? Ako ga nije mogla dotaknuti dok još stoji na zemlji, može li ga dotaknuti kada sjedi na nebu? Kao da je Krist rekao: sada me ne dotiči. Dotiči me kada uziđem Ocu.

Neka se vaša ljubav sjeti jučerašnjega čitanja. Čitali smo da se Gospodin ukazao učenicima. Ali su oni smatrali da vide duh. On pak htjede da od njih ukloni tu zabludu. Stoga je dopustio da ga dotaknu. Što je rekao? Juče smo čitali. I o tome sam propovijedao. Kazao je: „Što ste uznemireni? I zašto se misli penju u vaše srce? Pogledajte moje ruke i moje noge. Opipajte i vidite" (Lk 24,37-39).

Da li je već uzašao Ocu kada je govorio: „Opipajte i vidite"? Pri tome je svojim učenicima omogućio da ga dodirnu. Ali nije samo dopustio da ga dotaknu nego i da ga opipaju. Tako će imati vjeru u istinsku put pravoga tijela. Čvrstoća će istine stajati na raspolaganju ljudskih doticaja.

Isus, dakle, pušta da ga opipaju ruke učenika. Ženi pak kaže: „Nemoj me doticati. Još nisam uzašao svome Ocu". Što to znači? Muževi su ga mogli doticati samo na zemlji, a ženama je dano da ga dotaknu na nebu. „Još nisam uzašao svome Ocu".

Što znači dotaknuti nego vjerovati? Vjerom dotičemo Krista. Čak je bolje da rukom ne dotaknemo, ali da vjerom dotaknemo nego da rukom opipamo, a vjerom ne dotaknemo. Nije bilo ništa naročito dotaknuti Krista. Židovi su ga dotaknuli kada ga uhvatiše. Doticali su ga dok su ga vezivali. Dotaknuli su ga kada ga raspeše. Doticali su ga (...). Ali doticali su ga se zlo. Stoga su izgubili što su dotaknuli.

Ti, Katolička crkvo, vjerom dotakni. Vjerom dodirni. Ako smatraš da je Krist jedino čovjek, na zemlji si dodirnula. Vjeruješ li da je Krist Gospodin jednak Ocu, dotaknula si kada je uzišao Ocu.

Prema tome, Krist je za nas uzišao kada smo ga shvatili. U ono je doba samo jednom uzišao. Sada svaki dan uzlazi.

Ipak za veoma mnoge nije uzišao. Za mnoge leži na zemlji. Mnogi kažu: nije bio čovjek. Isto tako mnogi tvrde: bio je veliki čovjek. Također ih je mnogo koji govore: bijaše prorok. Bilo je mnogo kršćana koji poput Fotina izjavljuju: Krist bijaše čovjek. Ničega više nije imao. Samo je odličnom pravednošću i mudrošću nadvisio sve pobožne i svete ljude. Ipak nije bio Bog.

Na zemnlji si, Fotine, dotaknuo. Požurio si se dodirnuti. Sud si prenaglio. Nisi dospio do istine da je Ocu jednak. Zato nisi stigao u domovinu. Na putu si zastranio.

5. — Sada saslušajmo Gospodinove riječi: „Uzlazim svome Ocu i vašemu Ocu, svome Bogu i vašemu Bogu" (Iv 20,17). Zašto ne kaza: našemu Ocu i našemu Bogu već s razlučivanjem — „svome Ocu i vašemu Ocu, svome Bogu i vašemu Bogu"?

„Svome Ocu" — jer sam jedini Sin. „Vašemu Ocu" — jer ste to po milosti, a ne od naravi. „Svome Ocu" jer sam to uvijek bio. „Vašemu Ocu" jer „vas ja odabrah" (Iv 15,16).

Uzlazim „ svome Bogu i vašemu Bogu". Kako je Bog Kristov Otac? Ovako: Otac mu je jer ga je rodio. Kako je njegov Bog? Zato ga je i stvorio. Rodio ga je kao jedinorođenu Riječ, a stvorio „iz Davidova sjemena po tijelu" (Rim 1,3). Prema tome, Bog je Kristu i Otac i Bog: Otac po božanstvu, a Bog gledom na slabost.

Počuj na koji je način Bog Kristu Bog. Pitajmo Psalam. Sam je kazao preko proroka: „Od krila moje majke ti si moj Bog" (Ps 21,11). Prije utrobe moje majke moj si Otac, a od utrobe moje majke moj si Bog.

Ali zašto se na spomenutome mjestu nalazi razlika? Mislim na ono: „Uzlazim svome Ocu i vašemu Ocu“. Razlika je stoga jer je Bog drukčije Otac jedinorođenome Sinu, drukčije je naš Otac. Kristu je Otac po naravi, nama po milosti.

Trebalo je, dakle, da Krist rekne: svome Ocu i vašemu Ocu, ali našemu Bogu. Bog je, naime, ukoliko je Bog, stvorenju Bog. Prema tome, i Kristu je Bog jer je i Krist stvorenje ukoliko je čovjek. Bog je Kristu Otac napose. Ali je Kristu i stvoritelj i zato Kristov Bog. Krist je kao čovjek stvorenje. I mi smo stvorenje. Krist je, dakako, kao čovjek „sluga“. Apostol kaže: „Uzeo je slugin lik“ (Fil 2,7). Zbog čega, dakle, i u onoj izreci stoji odvojeno: „Moj Bog i vaš Bog“?

Razlika je očita. Nas je, naime, sve Bog oblikovao posredstvom grešnoga rođenja. Krist je — i kao čovjek — drukčije nastao. On se rodio od Djevice. Žena ga nije začela požudom već vjerom. Krist nije na se navukao grešno Adamovo naslijeđe.

Mi se svi rađamo posredstvom grijeha. Krist se rodio bez grijeha i zato je očistio grijehe. Prema tome, i tu postoji razlika. Otuda izraz „moj Bog i vaš Bog“. Stvoreni ste iz sjemena — od muška i ženska. Došli ste s prijenosom grijeha i putene požude.

„Tko je čist pred tvojim pogledom? Čak ni čedo kome je život na zemlji samo jedan dan“ (Job 14,4). Uostalom žurimo se da se djeci oprosti što nisu živeći počinila nego rođenjem na se navukla.

Tako nije s Kristom. „Moj Bog i vaš Bog (...)“: „moj Bog“ na temelju sličnosti iz grešne puti, a „vaš Bog“ radi grešnoga tijela.

6. — Toliko o evanđeoskome čitanju što se odnosi na Gospodnje uskrsnuće koje napisa evanđelist Ivan. Izrečena bi propovijed trebala biti dovoljna. Uostalom, iz istoga će se Ivanova evanđelja čitati i druga čitanja o Gospodnjemu uskrsnuću. O tome uskrsnuću nije nitko obilnije pripovijedao od svetoga Ivana. Stoga se ne može sve čitati jednoga dana. Čita se još drugoga i trećega dana. Tako se dovrši s čitanjem svega što je o Gospodnjemu uskrsnuću napisao sveti Ivan.

VI.

1. — Gospodin Isus odabrao je u svijetu slabe da zbuni jake. Svoju je Crkvu skupio iz čitavoga svijeta. Nije počeo s vladarima i senatorima nego s ribarima. Inače bi odabrani — ma koje dostojanstvo ranije posjedovali — izabranje sebi pripisali, a ne Božjoj milosti.

Tu otajstvenu Božju odluku, tu odluku našega Spasitelja izlaže Apostol kada kaže: „Pogledajte, braćo, svoj poziv. Braćo, promotrite svoj poziv. Nema tu mnogo tjelesno mudrih niti je mnogo moćnih ili mnogo uglednih. Naprotiv! Bog je odabrao što u svijetu bijaše slabo da smete jako. Odabrao je što je u svijetu nepoznato i prezreno — što ne postoji kao da postoji — da što postoji isprazni te se pred njim ne hvali nijedno tijelo“ (1 Kor 1,26-29).

I prorok je kazao: „Svaka će se uvala isprazniti, a svako brdo i brežuljak sniziti. U polju će se uspostaviti ravnica“ (Iz 40,4).

Danas — konačno — Božjoj milosti jednako pristupaju plemenit i nepremenit, učen i neuk, siromah i bogataš. Kod primanja te milosti oholost se ne stavlja pred poniznost onoga koji niti što zna, niti što ima, niti što može. Što je Isus rekao učenicima? Kazao je: Idite za mnom. Učinit ću da budete ribari ljudi“ (Mt 4,19). Da oni ribari nisu prethodili, tko bi nas bio ulovio? Sada je veliki govornik kome god dobro pođe za rukom izložiti što je ribar napisao.

2. — Gospodin je Isus Krist, dakle, odabrao ribare riba i učinio ih ribarima ljudi. Također je njihovim ulovom htio da nas dijelom pouči o pozivu naroda.

Zamijetite da su dva ribanja i da ih dijeli nužna razdioba. Jedno je kada je Gospodin učenike izabrao između ribara i učinio ih svojim učenicima. Drugo je što ga sada čusmo dok se čitalo sveto evanđelje i koje se dogodilo nakon uskrsnuća Gospodina Isusa Krista. Dakle: prvo je prije uskrsnuća, drugo poslije njega.

Nadasve pak moramo uočiti koja je razlika između dva spomenuta ribarenja. To je splav za našu pouku.

Bijaše to na početku evanđeoskoga propovijedanja. Tad je Krist našao ribare gdje love ribu. Pristupio im je i rekao: „Bacite mreže“ (Lk 5,4-5).

Bacili su i toliko ulovili da su napunili dvije lađe. Lađe je mnoštvo riba do te mjere opteretilo da su gotovo potonule. Potom su se zbog istoga izobilja riba mreže pokidale. Isus im je tada rekao: „Dođite za mnom i učinit ću vas ribarima ljudi" (Mk 1,17). Oni su smjesta ostavili mreže i lađe te pošli za Kristom.

Sada nam je Gospodin Isus poslije uskrsnuća pružio drugo ribanje, različito od gornjega. Onda je rekao: „Bacite mreže". Jedino je kazao: „Bacite mreže". Nije rekao „ni na desnu" ni na „lijevu stranu". Da je, naime, rekao „na lijevu stranu", bio bi isključivo označio zle ljude. Izraz bi na „desnu stranu" označio jedino dobre.

Nije, dakle, rekao ni „desno" ni „lijevo". Stoga su označeni dobri i zli. O njima evanđelje govori na drugome mjestu. Veli da je kuće domaćin — kad je gozba bila pripravljena — razaslao svoje sluge. Oni su „doveli koje mogahu naći, dobre i zle. Tako se svadbena dvorana ispunila uzvanicima" (Mt 22,10).

Sada je Crkva takva. Puna je dobrih i zlih. Crkvu ispunja mnoštvo. Ali je to mnoštvo katkada pritišće. Gotovo kuša dovesti do brodoloma. Sva sila onih koji nećudoredno žive poremećuje one što kreposno žive. Dolazi do velike pometnje. Dok se motre ljudi koji opako žive, za luda se drži tko pošteno živi. To je nadasve stoga što su — gledom na ovozemna dobra — mnogi nepošteni sretni, a mnogi nevini nesretni.

Kako se treba bojati da se od brodoloma ne potisne i potone! Kako se, predragi, treba strašiti da čestit čovjek ne rekne: „Što mi koristi ako časno živim. Onaj, eno, živi grešno. Ipak ga više časte nego mene. Kakva je meni od toga korist što pošteno živim". Zapao je u kušnju. Bojim se da ne potone. Upravljam mu riječ da ne padne dublje, a živi kako valja.

Živiš plemenito. Nemoj se umoriti i gledati nazad. Istinito je obećanje tvoga Gospodara. Tko ustraje do konca, spasit će se (usp. Mt 24,13). Kažeš da drugi grešno živi i da je sretan. Varaš se. Nesretan je. Tim je nesretniji što sebi više utvara da je sretan. Ludost je što ne spoznaje svoju bijedu. Kada vidiš kako se čovjek smije u ognjici, oplakuješ ga kao onoga tko mahnita.

Što ti je obećano, još nije došlo. Čovjek koji ti se pričinja sretnijim, hrani se vidljivim i vremenitim dobrima. Ona ga vesele. Ali ih on nije ni donio niti će ih ponijeti. Gol je došao i „gol će otići" (Job 1,21). S krivih je radosti prešao na istinske boli. Što je pak tebi obećano, još se nije obistinilo. Izdrži da dopreš. Ustraj da sam sebe padom ne okradeš. Bog te neće prevariti. To kratko rekoh da lađe ne potonu.

Prigodom prvoga ribarenja zbilo se nešto veoma neugodno. Pokidale su se mreže. Mreže su se raspucale. Nastala su krivovjerja. Jer što znači „raskol" ako ne „raskid"?

Prvo ribarenje moramo tako snositi i podnositi da nikoga ne zamori prezasićenost. Ipak piše: „Ogađenost me spopade zbog grešnika koji napustiše tvoj zakon" (Ps 118,53).

Lađa javlja da je mnoštvo pritišće. Reklo bi se kao da sama kazuje riječ: „Spopade me mučnina zbog grešnika koji napustiše tvoj zakon" (Ps 118,53). Pod teretom si. Ipak trajno pazi da ne potoneš. Zle zasad moramo podnositi, a ne odvajati.

„Gospodinu ćemo pjevati o milosrđu i sudu" (Ps 100,1). Najprije se pruža milosrđe. Tek se potom obavlja sud. Rastava će se zbiti na suđenju.

Sada me mora čuti dobri i postati boljim. Neka me čuje i zli te bude dobar. Ovo je razdoblje doba pokore. Još nije nastupilo vrijeme osude.

Napustimo to ribanje. Tu se veselje miješa sa suzama. Radost dolazi otuda što se dobri okupljaju. Miješa se sa suzama jer su zli gotovo nepodnošljivi.

3. — Usmjerimo duh na ono novije ribanje. Tu ćemo se okrijepiti i utješiti. Stoga se zbilo poslije Gospodnjega uskrsnuća jer je označilo Crkvu kakva će biti nakon uskrsnuća.

Riječ se, eto, upućuje učenicima dok ribare. Govori Gospodin. Tko ranije govoraše, i sada govori. Ranije kaza što će baciti, sada kamo će baciti: s desne lađine strane.

Sada se, dakle, love koji će stajati s desne strane. Love se kojima je rečeno: „Dođite blagoslovljeni moga Oca. Zaposjednite kraljevstvo" (Mt 25,34).

Apostoli bacaju mreže i love. Kod prvoga ribarenja nije naznačen broj. Samo je napomenuto mnoštvo. Broj nije određen. Sada su preko svake mjere brojni. Dolaze, ulaze, pune crkve. Isti pune crkvu koji i kazališta. Pune preko svake granice. Ipak se ne ubrajaju u broj koji će biti u vječnome životu ako se ne izmijene dok žive.

Da li se pak svi mijenjaju? Na koji način? Čak ni dobri nisu ustrajni. Stoga im je kazano: „Spasit će se tko ustraje do konca" (Mt 24.13). Onima koji su još uvijek zli veli: „Ne želim grešnikovu smrt nego da se obrati i živi" (Ez 33,11).

Ondje, dakle, nije kazan broj jer ih je mnogo i premnogo. Psalam reče: „Javio sam i govorio. Umnožili su se preko broja“ (Ps 39,6).

Sada je riječ o „desno“. I broj se ne prekoračuje. Riba je — ali velikih — sto pedeset tri. Ovo je naznačeno: „I premda su velike, mreža se nije pokidala“ (Iv 21,11). Tada će se okupiti sveti. Krivovjernih razdioba i rascjepa više neće biti. Vladat će mir. Također će se ostvariti savršeno jedinstvo. Nit će tko biti više ni manje. Broj će biti potpun.

Ipak ih je veoma malo, ako ih je sto pedeset tri. Neka je daleka od nas misao da ih je samo toliko iz toga naroda. Koliko više to vrijedi za sveukupnu „Božju kuću“ (Dj 20,28).

Čak i *Otkrivenje* svetoga Ivana evanđelista pokazuje da se vidjelo toliko mnoštvo svetih i ljudi koji su u onoj vječnosti sretni da ih nitko ne može izbrojiti. To tako ondje piše. Ipak svi pripadaju u broj sto pedeset tri. Taj pak broj želim svesti na još veću neznatnost. Ima ih sto pedeset tri. Smanjimo ih na manje: sedamnaest.

Sto pedeset tri dolazi od sedam i deset. Zašto deset i zašto sedam? Deset zbog zakona, sedam zbog Duha. Oblik je sedmerostruk radi savršenosti koja se navješta u darovima Duha Svetoga. Blaženi prorok Izaija kaže: „Na njemu će počivati Duh Sveti“ (Iz 11,23). Pošto je kazao Duh Sveti, nabrojio je sedam kreposti: „Duh mudrosti i razumijevanja; Duh savjeta i snage“. To su četiri. Potom: „Duh znanja i pobožnosti te Duh straha Gospodnjega“.

Počeo je s mudrošću i završio sa strahom. Govorio je silazeći s višega na niže: od mudrosti do straha. Penjanje je od najnižega do najvišega ovo: od straha do mudrosti. „Početak je mudrosti strah Gospodnji“ (Ps 110,10).

To je milosni dar. Tom sedmodjelom moći Duh Sveti djeluje u Božjim miljenicima. Tako zakon može nešto u njima. Ako Duha otkloniš, što može zakon? Uzrokuje prijestup. Stoga je kazano: „Slovo ubija“. Zapovijeda, a ne čini. Nije ubijalo prije nego ti se naredilo. Ako te je Providnost držala za grešnika, ipak te nije smatrala prestupnikom. Zapovijeda se. Ti ne izvršavaš. Zabranjuje se. Ti činiš. Eto, „slovo ubija“.

Zakon pak sadrži deset zapovijedi. Prva je zapovijed da moramo štovati jednoga Boga i nijednoga drugoga. Ne smije se činiti nijedan kumir. Druga zapovijed glasi: „Ne uzmi isprazno ime svoga Boga“. Treća je: subotnji dan opslužuj duhovno, a ne puteno kao Židovi. Tri se navedene zapovijedi odnose na ljubav prema Bogu. Ipak „cijeli zakon i proroci ovise o dvjema zapovijedima“ (Mt 22,37). Riječ je o ljubavi prema Bogu i bližnjemu.

Dosad si čuo što se odnosi na ljubav prema Bogu: jednost, istinitost, spokoj. Sada poslušaj što se odnosi na ljubav prema bližnjemu. Četvrta naredba glasi: „Poštuj svoga oca i svoju majku“. Peta je: „Ne preljubi“. Šesta: „Ne ubij“. Sedma je: „Ne ukradi“. Osma veli: „Ne reci krivo svjedočanstvo“. Deveta je: „Ne poželi što pripada tvome bližnjemu“. Deseta je zapovijed: „Ne žudi za ženom svoga bližnjega“. Tko veli „ne žudi“, nutrinu potresa. Dotiče ponutricu gdje je požuda na djelu.

Taj se, eto, zakon sastoji od deset točaka. Što koristi ako si to naučio, ali ne vršiš? Bit ćeš prekršitelj. Da pak opslužuješ, nužna je pomoć. Otkuda? Od Duha! „Slovo ubija, a Duh oživljuje“.

Sedam dodano deset iznosi sedamnaest. U tome se broju krije svekoliko mnoštvo blaženih. Ali kako doći do broja sto pedeset tri? Već sam vam o tome govorio. Stoga me mnogi pretječu. Ipak izlaganje moramo ponoviti jer je blagdan. Mnogi su zaboravili. Neki nisu ni čuli. Oni koji nisu zaboravili, a čuli su, neka se strpe da se drugi sjete i pouče.

Kada dvojica idu putem — jedan brže, drugi sporije — u vlasti je bržega da pratilac ne odbjegne. Ništa ne gubi tko čuje što je znao. Uz to što ništa ne gubi, mora se veseliti što se poučava koji nije znao.

Ako sedam brojiš od jedan do sedamnaest, ali tako da sve zbrajaš, doprijet ćeš do sto pedeset tri. Zašto na me čekate? Sami brojite!

VII.

1. — Danas se završilo s evanđeljem koje nazivamo Evanđelje po Ivanu. Izneseno je što Ivan pripovijeda kako se Gospodin poslije uskrsnuća ukazao svojim učenicima.

Gospodin je, dakle, oslovio apostola Petra, preuzetoga nijekatelja. Svladavši smrt, i već živ razgovarao je s Petrom. Govoraše: „Šimune Ivanov — tako je nazivao Petra — ljubiš li me“ (Iv 21,15)? Petar je odgovarao kako mu je bilo u srcu.

Ali ako je Petar odgovarao što je imao u srcu, zašto je Gospodin koji poznavaše srca pitao? Uostalom, čudio se i sami Petar. Sa stanovitom je nelagodnošću slušao kao ga pita o kome je znao da pitano zna.

Jednom je pitanje glasilo: „Da li me ljubiš"? Odgovor je bio: „Ljubim te, Gospodine, ti to znaš". Slijedi opet: „Ljubiš li me"? „Gospodine, sve znaš. Ljubim te". Treći se put ponovilo isto. „Petar se ražalostio" (Iv 21,17).

Zašto se, Petre, žalostiš? Zato što triput odgovaraš na ljubav? Jesi li zaboravio trostruki strah? Pusti, neka te Gospodin pita. Liječnik te pita. Na ozdravljenje spada što pita. Neka te obuzima nelagodnost. Pričekaj! Neka se ispuni broj ljubavi. Uništit će broj nijekanja.

2. — Ipak uvijek i svaki put — tj. kod samoga trostrukoga broja svoga pitanja — Gospodin Isus Petru koji mu očituje ljubav povjerava svoje jaganjce. Veli: „Pasi moje jaganjce, pasi moje ovce" (Iv 21,15-17). Kao da htjede reći: što meni uzvraćaš da me ljubiš? Ljubav pokaži na mojim ovcama. Što mi daješ ako me ljubiš kada ti ja poklonih da me ljubiš? Ima gdje ćeš pokazati i obistiniti svoju ljubav prema meni: „Pasi moje jaganjce".

Gospodin je u nastavku pokazao do koje mjere Petar trebaše pasti njegove jaganjce i kolikom se ljubavlju mora pasti ovce koje su stečene ogromnom cijenom. Petar je — ispunivši zakoniti broj trostrukoga odgovora — ispovjedio da je Gospodnji ljubitelj. Kad mu je Gospodin povjerio svoje ovce, čuo je za svoju buduću muku. Tu je Gospodin naznačio da oni kojima povjerava svoje ovce moraju tako ljubiti ovce da su spremni za njih umrijeti. Isto kaže Ivan u svojoj poslanici: „Kao što je Krist za nas položio svoju dušu, i mi moramo polagati za braću" (1 Iv 3,16).

3. — Petar je Gospodinu bio odgovorio stanovitom oholom preuzetošću kada mu je kazao: „Za te dajem i dušu svoju" (Iv 13,37). Ali tada još nije dobio sile kojima bi obećano ispunio. Sada se ispunja ljubavlju da bi to mogao izvršiti. Stoga mu je rečeno: „Ljubiš li me"? Zato je i odgovorio: „Ljubim". To, naime, osim ljubavi ništa ne ostvaruje.

Petre, o čemu je riječ? Čega si se bojao kad si zanijekao? Smrt bijaše sve čega si se strašio. S tobom živ govori koga si vidio mrtva. Smrti se više ne plaši. U onome je pobijeđena za koga si se strašio da umre. Visio je na križu, bio prikovan čavlima, izdahnuo je duh, kopljem je proboden i položen u grob. Toga si se bojao kad si se odricao. Strašio si se da to ne moraš trpjeti. Bojeći se smrti, zanijekao si Život.

Sada shvati! Umro si kada si se pobojao smrti. Krist je preminuo jer si ga se odrekao. Ali je uskrsnuo jer si plakao.

Zašto mu u nastavku kaže: „Idi za mnom"? Uvidio je njegovu zrelost. Sjetite se! Neka se sjete koji su čitali. Koji su čitali, ali su zaboravili, neka se opet sjete. Isto tako neka znaju koji uopće nisu čitali da je Petar rekao: „Ići ću za tobom kamogod pođeš" (Mt 8,19). Gospodin mu je odvratio: „Sada me ne možeš slijediti. Kasnije ćeš me slijediti" (Iv 13,36).

Sada — reče — ne možeš. Obećaješ, ali ja vidim tvoje snage. Motrim nutrinu srca. Bolesnome kazujem pravu istinu. Sada me ne možeš slijediti. Ali ovo liječnikovo očitovanje nije nikakav očaj. Dodao je: „Kasnije ćeš me slijediti". Ozdravit ćeš i slijediti.

Gospodin vidi što se sada zbiva u Petrovu srcu. Vidi dar ljubavi iskazan njegovoj duši. Stoga mu veli: „Idi za mnom". Kazah, doduše, „sada ne možeš", ali sada kažem — „sada me slijedi".

4. — Pojavilo se, međutim, jedno pitanje koje ne smijemo mimoići. Gospodin je kazao Petru: „Idi za mnom". Ali je Petar tada pogledao učenika koga je Isus ljubio, tj. samoga Ivana koji je napisao evanđelje i rekao Gospodinu: „Gospodine, a što s njime"? Znam da ga ljubiš. Kako? Ja ću te slijediti. A on? Gospodin kaza: „Hoću da tako ostane dok ne dođem. Ti me slijedi" (Iv 21,22).

Sam pak evanđelist — onaj koji napisa o onome za koga je rečeno „hoću da tako bude dok ne dođem" — u evanđeoskome nastavku bilježi vlastite riječi. Kaže: „Među braćom se zbog te riječi pronio glas da onaj učenik neće umrijeti". Ali da odstrani taj sud, dometnu: „Nije rekao da neće umrijeti već je jedino kazao — hoću da tako ostane dok ne dođem. Ti idi za mnom".

Prema tome, sam je Ivan navedenim riječima otklonio mišljenje koje držaše da on neće umrijeti. Da se takva što ne misli, reče: „Gospodin nije rekao ovo već ono". Ivan nije obrazložio zašto je Isus ono kazao. Nama je ostavio da kucamo kako bi nam se otvorilo.

5. — Koliko mi se Gospodin udostojao dati te osobno mogu sagledati — bolji će još bolje shvatiti — držim da se navedena teškoća može riješiti na dva načina.

Pođimo od Petrove muke. Recimo da izričaj „slijedi me" znači: za me trpi. Trpi što i ja. Krist je bio raspet. I Petar je bio raspet. Doživio je čavle i okusio raspeće. Ivan ništa od toga nije iskusio. U tome slučaju izričaj „hoću

da on ostane tako" ima ovaj smisao: neka usne bez rane i bez mučenja i neka me čeka. „Ti idi za mnom" — trpi što i ja. Za te sam prolio krv. I ti je za me prolij. Na taj se, dakle, način dade rstumačiti riječ: „Hoću da tako ostane dok ne dođem, a ti me slijedi". Neću da trpi. Ti podnesi muku.

Meni se čini da se navedeno također može razumjeti ako se veže s Ivanovim evanđeljem. Petar je pisao o Gospodinu. Pisali su i drugi. Ali njihovi se spisi prvenstveno bave Gospodnjom poniznošću. Gospodin Krist je i Bog i čovjek.

Što je čovjek? Duša i tijelo. Što je Krist? Riječ, duša i tijelo. Ali kakva duša? I živine imaju „dušu". Krist je sve ovo: Riječ, razumnost, duša i tijelo.

Međutim, u Petrovim je spisima malo govora o Kristovu božanstvu. To pak posebice blista u Ivanovu evanđelju. Ivan je rekao: „U početku bijaše Riječ" (Iv 1,1). Nadvisuje oblake i zvijezde. Premašuje anđele i prekoračuje svako stvorenje. Dopire do Riječi po kojoj je sve stvoreno.

„U početku bijaše Riječ. Ona bijaše na početku kod Boga. Sve je nastalo po njoj" (Iv 1,1-3). Tko da je vidi, tko da je zamisli, tko da je dostojno primi i tko da je dostojno rekne?

„Hoću da tako ostane dok ne dođem". To razjasnih kako sam mogao. On može bolje u vašim srcima.

VIII.

1. — Što se hebrejski kaže *aleluja,* u prijevodu glasi „slavite Gospodina". Slavimo, dakle, Gospodina Boga svoga. Ali ne slavimo samo riječju nego i srcem. Tko srcem slavi, slavi glasom „nutarnjega čovjeka". Glas je u ljudi zvuk. Kod Boga je osjećanje.

2. — Netko — kako ste čitali i čuli — u „svome zanosu" reče: „Svaki je čovjek lažac" (Ps 115,11). Radi toga Toma ne htjede vjerovati dok ne dodirnu Gospodnje tijelo. Činilo mu se laž što njegovi suučenici istinito kazivaše. Za nj je bilo malo čuti istinu. Htio je i dotaknuti. To mu je Gospodin i omogućio. Tako stoji u nastavku evanđelja. To se kasnije čita.

Svatko je, dakle, čuo kako je „svaki čovjek lažac". Ipak se nitko ne smije prikovati uz laž i otuda se ne htjeti maknuti. Nitko ne smije u sebi isprazno kao lažan čovjek premetati misao i sebi govoriti: „Zar da ne budem čovjek? Dok sam čovjek na zemlji, bit ću lažac. Bolje je, dakle, da budem lažac nego da laže Pismo koje veli da je svaki čovjek lažac. Ako ja ne lažem, Pismo laže. Ali kako Pismo ne može lagati, ja ću biti lažac".

Tako pokogod blebeće. Misli da se u sigurnosti kao u luci laži može odmarati. Ali će tu doživjeti brodolom.

Žudio si da se dobro odmoriš kao u kakvu pristaništu. Čuj na kakvu ćeš se liticu nasukati. Piše: „Pogubit ćeš sve koji govori laž" (Ps 5,7). Isto Božje Pismo nadalje kaže: „Sve ćeš uništiti što govori laž". Znači da ćeš sve pogubiti jer je „svaki čovjek lažac". Ali zašto nam se to kaže? U čemu smo opomenuti? U ovome: da smo lašci na temelju svoga. Ako želimo biti istiniti, utecimo se Gospodinu. Po njemu smo istiniti, po sebi lašci.

3. — Da to shvatite, donosim samo ovaj primjer. Kratak je i velik. Kratak jer se brzo rekne, velik jer je pun mudrosti.

Već sami Petar pokazuje što želim kazati. Rekao je Gospodinu Kristu „Ti si Krist, Sin živoga Boga" (Mt 16,16-23). Gospodin je uzvratio: „Blažen si, Šimune, sine Jonin jer ti to nije objavilo tijelo i krv već moj Otac koji je na nebesima".

Istinu si rekao, ali ne od sebe. Otuda, dakle, reče? „Objavio ti je moj Otac koji je na nebesima". Odonuda si blažen. Od Boga dolazi. Jedino si bijedan kada je od tebe.

Gospodin reče Petru: „Blažen si jer ti nije objavilo tijelo ni krv već moj Otac koji je na nebesima". Poslije tih riječi Gospodin Krist stao je predskazivati svoju muku i smrt. Tada Petar smjesta reče: „Gospodine, bilo daleko od tebe!"

Svaki čovjek laže. Eto, malo prije Petar bi istinit. Sada je, evo, lažac. Ali otkuda je Petar istinit? „Nije ti objavilo tijelo i krv nego moj Otac koji je na nebesima". Na temelju čega je Petar lažac? „Otiđi od mene, sotono! Ti ne misliš što je Božje već što je ljudsko."

„Svaki je čovjek lažac".

Nama je, dakle, rečeno: „Svaki je čovjek lažac". Zato je rečeno da sami od sebe bježimo i da trčemo Bogu jerr je jedino on istinit.

IX.

1. — Bogu smo pjevali: „Ovo je dan koji on učini" (Ps 117,24). Zato kažimo što nam Gospodin nadahne. Proročko je Pismo htjelo da tu nešto razumijemo. Htjede da shvatimo kako tu nije riječ o običnome danu već o danu nevidljivu za tjelesne oči. Ne govori se o danu što izlazi i zapada nego danu koji je mogao poznavati izlazak, ali zalaska nema.

Pogledajmo što je isti Psalam već prethodno rekao. Piše: „Kamen koji graditelji odbaciše postao je zaglavni kamen. Gospodin ga je načinio. Čudesan je u našim očima" (Ps 117,24). Potom slijedi: „Ovo je dan koji učini Gospodin". Od zaglavnoga kamena uzmimo osvit ovoga dana.

Tko je zaglavna stijena koju graditelji odbaciše? Gospodin Krist koga odbaciše židovski učitelji. Zakonski su stručnjaci — židovski učitelji — odbacili Gospodina. Rekli su: „Ovaj ne dolazi od Boga. Krši subotu" (Mt 21,9). Već kazaste: „Nije ovaj od Boga kada dokida subotu".

Ali je kamen koji „odbaciše postao zaglavni kamen". Kako zaglavni kamen? Zašto se Krist naziva zaglavnom stijenom? Zato što svaki put sjedinjuje dva poprečna zida.

Apostoli potjecahu od „obrezanja". Poniknuli su iz židovskoga naroda. Otuda dođoše i mnoštva što su prethodila i išla iza Gospodnjega živinčeta govoreći što se nalazi u istome Psalmu: „Blagoslovljen koji dolazi u ime Gospodnje" (Ps 117,26). Otuda dođoše mnoge Crkve o kojima kaže apostol Pavao: „Bijah nepoznat licu judejskih Crkava koje su u Kristu. Tek su toliko čule da naš negdašnji progonitelj sada naviješta vjeru koju je nekoć pustošio. I radi mene su slavili Boga" (Gal 1,22-24).

Svi su spomenuti bili Židovi. Uz Krista su pristajali kao i apostoli. Pristupili su i vjerovali Kristu. Sačinjavali su „jedan zid".

Preostaje „drugi zid". To je Crkva što potječe od pogana. Zidovi su se sjedinili. Mir je u Kristu. U Kristu je jedinstvo jer Krist oboje preobrazuje „u jedno" (Ef 2,14).

Krist je „dan koji Gospodin sazda". Ovo je cjelina dana: glava i tijelo. Glava je Krist, tijelo Crkva. Krist je „dan koji učini Gospodin".

2. — Sjetite se iskonskoga svemirskog stanja. „Tmine bijahu nad bezdanom. Duh je Božji lebdio povrh voda. Bog reče: neka bude svjetlo. I bi svjetlo. I odvoji Bog svjetlo od tmina. I svjetlo prozva danom, tmine noću" (Post 1,2-5).

Mislite na tmine ovih ljudi prije nego pristupiše oproštenju grijeha. Tmine su ležale nad ponorom prije nego su im otpušteni grijesi. Ali je Božji Duh „lebdio nad vodom".

Ovi su sišli u vodu. Ponad vode je lebdio Božji Duh. Odbačene su tame grijeha. Tako su ovi postali „dan koji učini". Tome danu Apostol kaže: „Nekada ste bili tmine. Sada ste svjetlo u Gospodinu" (Ef 5,8). Zar je rekao: bili te tama u Gospodinu? Tame su u vama. Svjetlo je u Gospodinu.

Ali Bog je svjetlo nazvao dan. Njegovom milošću sve postaje što god biva. Oni su po sebi mogli biti tama. Nisu pak mogli postati svjetlo osim da to Gospodin učini. „Ovo je dan koji učini Gospodin". Dan ne načini sam sebe. Gospodin ga sazda.

3. — Zar Toma, jedan od učenika,nije bio čovjek, i to nekako pučki čovjek? Njegovi mu suučenici kazaše: „Vidjeli smo Gospodina". On je uzvratio: „Ako ne taknem i ako prst ne stavim u njegov bok, neću vjerovati" (Iv 20,25).

Evanđelisti ti navješćuju. Zar da im ne vjeruješ? Svijet je povjerovao. Učenik nije povjerovao. O njima je kazano: „Njihov je glas otišao po svoj zemlji i njihove riječi do nakraj svijeta" (Ps 18,5). Njihove se riječi šire. Dopiru do krajeva zemlje. Cijeli svijet vjeruje. Svi javljaju jednome, a on ne vjeruje. Još nije postao dan koji je Gospodin stvorio. Još su tame prebivale u ponoru. Tame su se zadržale na dnu ljudskoga srca.

Neka dođe onaj koji je glava ovoga dana i neka rekne strpljivo, blago, bez srdžbe i kao liječnik: dođi, pristupi, dotakni i vjeruj. Rekao si: ako ne dirnem i ako ne stavim prst, neću vjerovati. Dođi, dodirni, stavi prst. I „ne budi nevjeran nego vjeran". Dođi, stavi prst! Tvoje su mi rane poznate. Za te sam sačuvao svoje ožiljke. Položio je svoju ruku i upotpunio vjeru. Jer što je punina vjere? Da se ne vjeruje da je Krist samo čovjek ili da je jedino Bog već da je čovjek i Bog. To je punina vjere jer je Riječ postala „tijelo i prebivala među nama" (Iv 1,14).

Onome je, dakle, učeniku omogućeno da dotakne ožiljke i udove svoga Spasitelja. Pošto dotaknu, uskliknuo je: „Gospodin moj i Bog moj" (Iv 20,28). Dodirnuo je čovjeka i spoznao Boga. Dotaknuo je tijelo, pogledao u Riječ. „Riječ je postala tijelo i boravila među nama" (Iv 1,14).

Ta je Riječ dopustila da njezino tijelo objese o drvo

Ta je Riječ dopostila da se u njezino tijelo zabiju čavli.

Ta je Riječ dopustila da njezino tijelo probodu kopljem.

Ta je Riječ dospustila da se njezino tijelo sahrani u grob.

Ta je Riječ uskrisila svoje tijelo.

Ta je Riječ svoje tijelo pružila na motrenje očima učenika.

Ta je Riječ dala da njezino tijelo dotiču ruke.

Dotiču ga i kliču: „Gospodin moj i Bog moj".

On je „dan koji učini Gospodin".

PROPOVIJED O ALELUJA

1. — Braćo moja! Ovo je odnos između bijede našega bitka i Božjega smilovanja: vremenu radosti prethodi doba tuge. Želim reći da prije dolazi vrijeme žalosti, a onda razdoblje veselja. Prije je vrijeme truda, potom počinka. Najprije je vrijeme nevolje, zatim vrijeme sreće.

Takav je, rekosmo, odnos između bijede našega opstanka i božanskoga smilovanja. Vrijeme nam tuge, rada i bijede stekoše naši grijesi. Vrijeme radovanja, pokoja i sreće neće nastupiti zbog naših zasluga već po Spasiteljevoj milosti. Jedno zaslužujemo, drugome se nadamo. Zavrijedili smo zlo, nadamo se dobru. To obistinjuje milost onoga koji nas je stvorio.

2. Treba da u vrijeme svoje bijede i u „dane svoje ispraznosti" — kako kaže Pismo — znamo otkuda dolazi tuga. Tuga je nešto kao izmetina. Izmetina je nečist ako se ne stavi na svoje mjesto. Kada se ne nalazi gdje joj je mjesto, kuću čini nečistom. Ako se odnese na svoje mjesto, njivu čini plodnom. Zapazite mjesto koje ratar određuje za gnjojivo.

Apostol kaže: „Tko me razveseljuje? Zar ne onaj koga rastužujem" (2 Kor 2,2)? Na drugome mjestu veli: "Tuga po Bogu prouzročuje pokoru s obzirom na spasenje za koje se ne moramo kajati" (2 Kor 7,10). Tko je po Bogu žalostan, pokornički je zbog svojih grijeha tužan. Tuga nad vlastitom opačinom rađa pravednost. Neka ti se najprije zgadi što jesi da možeš biti što nisi.

Pavao kaže: „Tuga koja je po Bogu rađa pokoru gledom spasenja za koje se ne kajemo". Dakle: rađa „pokoru za spasenje". Kakvo spasenje? „Ono za koje se ne kajemo". Što znači „za koje se ne kajemo"? Znači: za što se uopće ne možeš kajati.

Posjedovali smo život za koji smo se morali kajati. Provodili smo opstanak za koji se trebalo kajati. Ali smo samo preko pokajanja za opako življenje sposobni doprijeti do života kome ne treba kajanje.

Braćo! Hoćete li — da i to reknem — u očišćenom pšeničnom tijestu naći blato? Ipak se do te čistoće, ljepote i sjaja dolazi po blatu. Gnusoba je bila put do nečega što je lijepo.

3. — S pravom i Gospodin u evanđelju kaže o nekom neplodnom stablu: „Već su, evo, tri godine što dolazim do njega. I na njemu ne nalazim ploda. Posjeći ću ga da mi njivi ne smeta" (Lk 13,7).

Ali se težak zauzeo za stablo. Zauzeo se kad je sjekira već zaprijetila neplodnom korijenju i gotovo stablo odsjekla. Ratar se zauzeo kao što se Mojsije zauzeo kod Boga. Seljak se zauze i reče: „Gospodaru, pusti stablo i ovu godinu. Okopat ću ga i košarom gnjojiva pognjojiti. Donese li rod, u redu. Ako ne, doći ćeš i posjeći" (Lk 13,8-9).

To je stablo ljudski rod. Gospodin je u patrijarško vrijeme kao prve godine pohodio to stablo. Također ga je kao druge godine posjetio u doba Zakona i proroka. S evanđeljem je zasjala treća godina.

Gotovo je već trebalo stablo posjeći. Ali milosrdni sprečava milosrdnoga. Onaj koji je htio pokazati da je milosrdan, sam je sebi isprij-ečio zagovornika. Neka se i ove godine, reče, ostavi. Neka se okopa. Jarak je znak poniznosti. Neka se stablu dade sud gnjojiva. Možda će donijeti rod.

Budući da dijelom rađa rod, dijelom ne plodi, Gospodar će doći i stablo „rasjeći" (Mt 24,51). Što znači da će „stablo rasjeći"? Znači da ima i dobrih i zlih. Sada su, tako reći, u jednom društvu: kao da ih obuhvaća jedno tijelo.

4. — Braćo moja! Rekoh: zgodno mjesto za gnjojivo daje plod, nezgodno zagađuje prostor. Tko je tužan, ne znam. Ipak pokoga susrećem žalosna. Vidim nečist i tražim mjesto.

Prijatelju! Reci zašto si tužan. Novac sam izgubio. I nečisto mjesto i nikakav plod. Čuj Apostola: „Svjetovna tuga rađa smrt" (2 Kor 7,10). Nije samo posrijedi nikakav rod već velika opasnost. Isto vrijedi za ostale zbilje koje spadaju na svjetovne užitke. Dugo bi ih bilo nabrajati.

I drugoga vidim kako je žalostan. Uzdiše i plače. Vidim mnogo blata. I ondje tražim mjesto. Ali kad spazih tužna koji plače vidjeh i čovjeka koji moli. Ne znam kakav mi dobar znak pruža čovjek što je žalostan te uzdiše, plače ili moli. Još uvijek tražim mjesto. Što ako ovaj koji moli, zapravo plače uz veliku tužbu i moli za smrt svojih neprijatelja? Čak i tako već moli, plače i vapi. Mjesto je nečisto i plod je nikakav.

Još je značajnije što nalazimo u Pismima. Tko moli da mu neprijatelj umre, pada u Judino prokletstvo: „Neka njegova molitva bude grijeh" (Ps 108,7).

Opet vidjeh kako još jedan uzdiše, plače i moli. Blato vidim, tražim mjesto. Svratih pozornost na njegovu molitvu i čujem kako govori: „Rekao sam, smiluj mi se, Gospodine. Iscijeli mi dušu jer sam tebi sagriješio" (Ps

40,5). Oplakuje grijeh. Njiva mi je nepoznata, očekujem urod. Bogu hvala! Gnjojivo je na dobru mjestu. Ondje nije bez djelovanja. Žito rađa.

Ovo je vrijeme uistinu vrijeme plodonosne tuge. Žalimo i budimo tužni zbog svoga smrtnoga života, zbog preobilja iskušenja, podmuklosti grijeha, požudnih suprotivština i prepirki koje protiv plemenitih misli vode stalno bučne pohlepe.

5. — Ovo vrijeme naše bijede i našega plača predstavlja — ako uopće tko ima takvu nadu u uzdisanje — onih četrdeset preduskrsnih dana. Vrijeme pak radosti što će kasnije doći kao i vrijeme počinka, sreće, vječnoga života i beskonačnog kraljevstva koje još nije nastupilo zastupa ovih četrdeset dana kroz koje se iskazuju pohvale Bogu.

Predočena su nam dva vremena: jedno prije Gospodnjega uskrsnuća, drugo nakon njega. U jednome se sada nalazimo. Drugo je ono u kojemu ćemo — nadamo se — biti. Vrijeme tuge označuje četrdeset korizmenih dana. To znakovito izražavamo i posjedujemo. Ovi su pak dani slika za vrijeme veselja i kraljevanja. To vrijeme označujemo pomoću *aleluja*. Pohvale, doduše, još nemamo. Sada tek čezneš za *aleluja*.

Što znači *aleluja?* Znači „slavite Gospodina". Ovih su pouskrsnih dana u crkvi učestale pohvale Bogu jer će i nama poslije našega uskrsnuća u dio pasti vječno iskazivanje hvale.

Gospodnja muka označava vrijeme u kojem sada plačemo. Bičevanje, okovi, psovanje, pljuvačke, trnova kruna, vino sa žuči, spužva s octom, vrijeđanje, suprostavljanje, sami križ, sveti udovi koji vise na drvetu — što nam sve to naznačuje? Obilježuje vrijeme u kojem živimo: vrijeme tuge, smrtnosti, napastovanja. Stoga je ovo vrijeme ružno. Ali neka ta blatna gnusoba bude na njivi, a ne u kući.

Neka se žalost odnosi na grijehe ne na okradene hlepnje. Vrijeme je gadno. I pak je plodno ako se dobro upotrijebi. Što je neugodnije od pro-đubrene oranice? Njiva je lijepa prije nego se na njoj našao sud gnjojiva. Oranica se najprije pretvori u ogavnost da potom dođe do plodnosti.

Gnusnost je, dakle, ovoga vremena znak. Neka nam ona bude vrijeme plodnosti. Pogledajmo s prorokom koji kaže: „Mi ga motrimo" (Iz 53,2). Kakvoga? „Nije posjedovao lika ni ukrasa". Zašto? Pitaj drugog proroka: „Izbrojili su sve moje kosti" (Ps 21,18). Raspetome su izbrojili kosti. Raspetoga je izgled ružan izgled. Ipak je ta ružnoća rodila ljepotu. Koju? Ljepotu uskrsnuća jer „ljepotom lika prednjači pred sinovima ljudskim" (Ps 44,3).

6. — Braćo! Hvalimo Gospodina! Njegova vjerna obećanja čuvamo iako još ne primamo. Smatrate li neznatnim što držimo onoga koji obećava te da već ištemo dužnika? Bog je obećavatelj. On je postao i dužnik. Dužnik je postao iz svoje dobrote, a ne jer bismo na to imali neko pravo. Što mu dadosmo da ga imamo kao dužnika? Da li je to možda zato jer čuste u Psalmu: „Što ću uzvratiti Gospodinu" (Ps 115,12)?

Izričaj „što ću vratiti Gospodinu" dužnikova je riječ, a ne čovjeka koji traži dug. Onoga pitamo kome dugujemo: „Što ću Gospodinu uzvratiti"? Što znači „što ću uzvratiti"? Otplatit ću. Za što? „Za sve što mi je dao". Što ti je Gospodin dao? Prvo: bijah ništavilo. On me je stvorio. Bio sam propao, tražio me je. Tražio me i našao. Zarobljenog me je otkupio. Bio sam rob, učinio me je bratom.

„Što ću Gospodinu uzvratiti"? Nemaš ništa čime bi uzvratio. Budući da od Gospodina sve očekuješ, što posjeduješ da možeš uzvratiti? Samo čekaj! Ne znam što prorok želi kazati kada pita: „Što ću uzvratiti Gospodinu za sve što mi je dao"? Gledajući posvuda što bi uzvratio kao da je našao. Što nađe? „Uzet ću čašu spasenja" (Ps 115,13).

Imao si nakanu uzvratiti, a još si tražio da primiš. Pogledaj, molim. Ako još uvijek tražiš primiti, još ćeš biti dužnik. Kada uzvratitelj? Ako zauvijek ostaneš dužnik, kada ćeš uzvratiti? Nećeš ništa naći čime bi uzvratio. Ako Bog štogod ne da, nećeš ni imati.

7. — Kad si govorio „što ću uzvratiti", odnosilo se — pazi — na ono što si kazao: „Svaki je čovjek lažac" (Ps 115,11). Tko bi, naime, htio kazati da nešto uzvraća Bogu, lažac je. Svemu se od njega nadamo. Od sebe se samih ničemu ne nadamo osim u Boga. Možda ipak nečemu: grijehu i laži. Tko, naime, kazuje laž, od svoga govori. Uistinu, čovjek u punini obiluje svojim. Tu, zacijelo, posjeduje laž i svoje srce, riznicu laži. Laže koliko može. Zašto? Ono što neplaćeno ima, od sebe ima i stoga ne kupuje. Kada pak dopre do istine te zaželi biti istinit, to neće biti po sebi.

Petar je lažac od svoga. Kada je bio lažac? Gospodin nam je obećao muku. Petar tada reče: „Daleko od tebe, neka se to ne dogodi" (Mt 16,22)! „Svaki je čovjek lažac". Zašto je Petar lažac? Čuj samoga Gospodina: „Ne misliš što je Božje nego što je ljudsko" (Mt 16,23).

Ali Petar je i istinit. Kada? Kad reče: „Ti si Krist, Sin živoga Boga" (Mt 16,16). Otkuda lažljivu čovjeku ta istina? Evo, govori: „Ti si Krist, Sin živoga Boga". Tko govori? Petar. Što je Petar bio? Zar čovjek koji kaza istinu? Zacijelo je „svaki čovjek lažac". Ali, eto, Petrov je jezik i, eto, istina je s

njegova jezika. Kako je onda „svaki čovjek lažac"? Poslušaj kako je svaki čovjek lažac.

Petar je istinit kada ne govori od sebe. Kad govori od sebe, „svaki je čovjek lažac". Otkuda je, dakle, Petar istinit? Čuj samu Istinu: „Blažen si, Šimune sine Jonin". Otkuda si blažen? Od svoga? Nipošto! „Jer ti nije objavilo tijelo i krv već moj Otac koji je na nebesima" (Mt 16,17).

8. — Predragi! Hvalimo Gospodina koji je na nebesima. Recimo *aleluja*. Pružimo ovih dana znak Danu koji nema kraja. Mjesto smrtnosti predstavljajmo vrijeme besmrtnosti. Žurimo se u vječnu kuću.

„Blaženi koji borave u tvojoj kući. Oni će te hvaliti u vijeke vjekova" (Ps 83,5). To kaže Zakon. Kaže Pismo. Kaže Istina. Doći ćemo u Božju kuću koja je na nebesima. Ondje Boga nećemo slaviti pedeset dana već „u vijeke vjekova". Tako piše.

Gledat ćemo, ljubit ćemo, slavit ćemo. Nit će se smanjivati što ćemo gledati niti će propasti što budemo ljubili. Neće ni šutjeti što budemo slavili. Sve će biti vječno. Bit će bez kraja.

Slavimo! Slavimo, ali ne jedino riječima već i ćudorednim vladanjem. Neka slavi i jezik i život. Neka jezik ne bude u svađi sa životom. Neka posjeduju beskrajnu ljubav.

PROPOVIJEDI ZA UZAŠAŠĆE

I.

1. — Gospodnje je uskrsnuće naša nada. Njegovo je uzašašće naše proslavljenje. Danas, naime, slavimo blagdan Uzašašća. Ako, dakle, ispravno, vjerno, sveto i pobožno svetkujemo Gospodnje uzašašće, uziđimo s Gospodinom i imajmo „gore srce". Ali se, uzlazeći, ne uzoholimo. Moramo imati „gore srce", ali „kod Gospodina". Ako je srce u visinama, a nije kod Gospodina, to se naziva oholost. Ali se naziva utočištem kada je „srce kod Gospodina".

Recimo Gospodinu što uzlazi: „Gospodine, postao si naše utočište" (Ps 89,1). Uskrsnuo je, naime, da nam udijeli nadu jer uskrsava što umire. Tako nećemo očajavati nad umiranjem. Nećemo misliti da je smrću okončan naš cijeli život. Bili smo u brizi i za samu dušu. Krist nam je svojim uskrsnućem pružio sigurnost i za tijelo.

Tko, dakle, uzlazi? Onaj koji i silazi. Sišao je da te ozdravi. Uzišao je da te podigne. Padaš ako se uzneseš. Ostaješ ako te on uzdignuo. Gore, dakle, srce, ali kod Gospodina, utočište je. Ali je oholost kada je „srce gore", ali nije „kod Gospodina".

Stoga recimo uskrslome Gospodinu: „Ti si, Gospodine, moja nada". Uzašlome pak kažimo: „Na najviši si vis postavio svoje utočište" (Ps 90,9). Kako ćemo — imajući „srca gore" kod njega — biti oholi kad je on radi nas postao ponizan da ne budemo oholi?

2. — Krist je uvijek Bog. To nikada neće ni prestati biti. To nikada nije ni počeo biti. Ponešto, čak, počinje biti po Kristovoj milosti i nikada neće prestati biti. Kako bi, dakle, prestao biti koji nikada nije počeo biti?

Što je što počinje biti i nikada ne prestaje postojati? Naša će besmrtnost imati početak. Neće imati kraja. Mi, naime, ne posjedujemo već sada što nećemo izgubiti kada počnemo posjedovati.

Krist je, dakle, uvijek Bog. Kakav Bog? Tražiš kakav? Jednak Ocu. Ne traži, dakle, u vječnosti kakvoću nego sreću. Kakav je Krist Bog? Ako možeš, shvati. Ja ti, evo, kažem. Neću te varati.

Pitaš kakav je Krist Bog? Mene poslušaj ili — bolje — sa mnom počuj. Zajedno počujmo i zajedno učimo. Ja, doduše, govorim. Vi slušate. Ali to ne znači da s vama ne slušam i sam.

Kada, dakle, čuješ da je Krist Bog, pitaš: „Kakav je Krist Bog"? Sa mnom poslušaj. Ne slušaj, rekoh, mene već sa mnom. U toj smo, naime, školi svi su učenici. Nebo je stolica našega Učitelja.

Čuj, dakle, kakav je Krist Bog: „U početku bijaše Riječ". Gdje? „I Riječ bijaše kod Boga". Mi obično svaki dan slušamo riječi. Nemoj pomisliti da je takav onaj za koga tražiš kako obično čuješ. „Bog bijaše Riječ" (Iv 1,1). Kažeš ovo: već, eto, vjerujem da je Bog, ali pitam kakav je Bog. „Tražite uvijek njegovo lice" (Ps 104,4).

Nitko neće, tražeći, nazadovati već će poći naprijed. Pitajući napreduje ako pita pobožnost, a ne oholost. Kako pita pobožnost, a kako ispraznost? Pobožnost traži vjerujući, taština prepirući se.

Možda se kaniš sa mnom prepirati i reći: „Kojega Boga štuješ? Kakvoga štuješ Boga? Pokaži mi što štuješ?! Na to ću ti odgovoriti: postoji što mogu pokazati, ali ne postoji kome bih pokazao.

3. — Ja se čak ne usuđujem kazati da već počeh s onim što tražiš. Koliko mogu stupam tragovima onoga tako velikoga Kristova borca — apostola Pavla — koji kaže: „Braćo, ja ni ne mislim da sam to shvatio" (Fil 3,13). Reče: „Ja osobno to [...]" Što znači „ja", a što „to osobno"? Ja koji sam „više nego svi oni radio" (1 Kor 15,10).

Razumio sam, Apostole, u kojem smislu kažeš „ja". To je način govora. Nije uznošenje.

Želiš li čuti u kojem smislu kaže „ja"? Pošto je kazao „radio sam više nego svi oni" ono „ja" sebi je dodao. Reče: „Ja sam više radio od njih svih".

Kao da mu mi dobacujemo: „Tko"? On odgovara: „Ipak ne ja već Božja milost sa mnom". Onaj, dakle, s kim bijaše tolika Božja milost te je, iako kasnije pozvan, više učinio nego prethodnici, kaže: „Braćo, ne držim da sam to dohvatio".

„Ja" se nalazi ondje gdje ne dohvaća. Ljudskoj je slabosti svojstveno „ne dohvatiti". Ali kada je bio uzdignut „u treće nebo i čuo neiskazive riječi koje čovjeku nije dopušteno govoriti", nije kazao „ja". Što je rekao? Kaza: „Poznam čovjeka pred četrnaest godina [...]" (2 Kor 13,2-4).

„Poznam čovjeka [...]" Pavao bijaše čovjek koji je govorio. Ipak kao da je netko drugi učinio što se u njemu zbilo. Stoga nije postao nevjeran.

Prema tome, ne riječkaj se niti prepiri kada od mene tražiš kakvoga Boga štujem. Svakako nije kumir. Prstom ne pokazujem i ne kažem ti: evo,

Boga, koga štujem. Ne kažem ti da je neko nebesko tijelo, kakva zvijezda, sunce ili mjesec. Ne pačim prstom u nebo da bih rekao: to, eto, štujem.

Bog nije ono kamo se prst prostire. Ondje je gdje se um pruža. Promotri onoga koji ne dohvaća, ali traži, čezne, uzdiše i žudi. U njega gledaj! Što za svojim Bogom pruža: prst ili duh? Što Pavao kaže? Veli: „Ne smatram da sam dohvatio. Samo jedno: što je za mnom zaboravih. Naprežem se za onim što predstoji. Hitam za ciljem. To je vijenac Božjega poziva u Kristu Isusu" (Fil 3,13-14).

Pavao kaže: slijedim, idem, na putu sam. I ti pođi ako možeš. Zajedno dođimo u domovinu. Tu nećeš ni ti mene ni ja tebe pitati. Sada, dakle, zajedno vjerujući tražimo da se kasnije — našavši — skupa radujemo.

4. — Tko ti, inače, pokazuje kakav je Krist Bog? Navodim što se sam udostojao kazati po svome sluzi. Neka po istom sluzi rekne svojim slugama koji su sa mnom sluge kao što sam i sam sluga.

Rečeno ti je: „U početku bijaše Riječ". Tražio si gdje je bila. Odgovor glasi: „Riječ bijaše kod Boga". Da zbog uobičajenoga ljudskoga govora ne prezreš navedene riječi, čuo si: „Bog bijaše Riječ". Da li još pitaš kakav je Bog? „Sve je po njemu postalo" (Iv 1,1-3).

Ljubi Boga jer je od njega sve što ljubiš. Nemojmo, zaboravši Stvoritelja, ljubiti stvorenje već motrimo stvorenje i slavimo Stvoritelja. Stoga ti Boga ne mogu pokazati. Pokazujem što je učinio. U pamet dozivam što je stvorio: „Sve je nastalo po njemu" (Iv 1,4).

Bog nije nov, ali je sazdao novo. Vječni je stvorio vremenito. Onaj koji ne zna za promjenu, načinio je promjenljivo. Promatraj učinjeno i hvali Stvoritelja. Vjeruj pa ćeš se očistiti.

Želiš vidjeti? Dobro je i veliko što želiš. Potičem te da želiš. Želiš vidjeti? „Blaženi čista srca. Oni će gledati Boga" (Mt 5,8). Prema tome, najprije vodi računa o srcu koje moraš očistiti. Neka vam to bude zadaća. Na to te pozivam, nastoj oko toga djela. Čisto je što želiš vidjeti, a nečisto čime želiš vidjeti.

Boga zamišljaš kao kakvo golemo i mnogovrsno svjetlo tjelesnih očiju. Prostore razvlači koliko hoćeš. Međaš ne stavljaš gdje ne želiš već stavljaš gdje hoćeš. Sve su to utvare tvoga srca i sama nečistoća u tvome srcu.

Otkloni to i odbaci. Kada bi ti u oko pala prašina, a ti bi hito da ti pokažem svjetlo, najprije bi trebalo pronaći čistioca za tvoje oko. Mnogo je nečistoće u tvome srcu. Tu škrtost nije malena nečistoća. Zgrćeš što nećeš sobom ponijeti. Zar ne znaš da blato nanosiš na svoje srce kada gomilaš? Kako ćeš, dakle, vidjeti što tražiš?

5. — Ti mi reče: pokaži mi svoga Boga. Ja ti odgovaram: pripazi malo na svoje srce. Kažeš: pokaži mi svoga Boga. Velim ti: vodi malo računa o svome srcu. Iz njega ukloni sve što vidiš da se Bogu ne sviđa. Bog ti želi doći. Počuj samoga Gospodina Krista: „Ja i Otac doći ćemo k njemu i kod njega učiniti obitavalište" (Iv 14,23). To, eto, obećaje Bog.

Kada bih, dakle, obećao da ću doći u tvoju kuću, ti bi je očistio. Bog želi doći u tvoje srce. Jesi li lijen da mu očistiš stan? Nije mu drago stanovati sa škrtošću, s nečistom i nezasitnom ženom kojoj si ti kao zapovjedniku služio i uz to tražio gledati Boga.

Što si učinio od onoga što je Bog naredio? Što nisi učinio što je škrtost zapovjedila? Što si uradio od onoga što je Bog zahtijevao? Pokazujem što boravi u tvome srcu, a ti ipak želiš vidjeti Boga.

Ovo sam već kazao: postoji što se može pokazati, ali se nema kome pokazati. Što si učinio od onoga što je Bog naredio? Što si od onoga što je škrtost zapovjedila izostavio? Bog je naredio da gola odjeneš, a ti si se bojao. Škrtost je zapovjedila da obučena opljačkaš i za tim si se pomamio.

Zašto da ti reknem da bi imao ovo ili ono što si učinio što je Bog zapovjedio? Posjedovao bi samoga Boga. Da si izvršio što je Bog naredio, imao bi Boga. Učinio si što je zahtijevala škrtost. Što imaš?

Znam da ćeš mi reći: imam što sam oteo. Otimanjem, dakle, posjeduješ. Imaš nešto kod sebe, a sebe si izgubio.

Kažeš: imam. Gdje to, molim te, gdje? Zacijelo u ložnici, sobičku ili sanduku. Više ne želim nabrajati. Gdjegod to imaš, sada sigurno nemaš sa sobom. Sada, očito, pomišljaš da imaš u kovčegu. Ali je možda i propalo, a ti ni ne znaš. Kada se vratiš kući, možda nećeš ni naći što si ostavio.

Tvoje srce pretražujem. Pitam što si tu imao. Svoj si sanduk, eto, ispunio, ali si svoju savjest uništio. Pogledaj u puna i uči se biti pun. „Gospodin je dao i Gospodin oduzeo. Zbilo se kako se Gospodinu svidjelo. Neka je blagoslovljeno ime Gospodnje" (Job 1,21). Job je sve izgubio. Otkuda je, dakle, crpao te biserne Gospodnje pohvale?

6. — Očisti, dakle, srce koliko možeš. To čini. To uradi. Moli i usrdno traži da Bog očisti i da to ostane. Ponizi se! Ne razumiješ što znači: „U početku bijaše Riječ i Riječ bijaše kod Boga i Bog bijaše Riječ. Ona bijaše u početku kod Boga. Sve po njoj postade i bez nje nije ništa postalo. Što se u

njoj dogodilo, bijaše život. I život bijaše svjetlo ljudi. I svjetlost svijetli u tami i tama je nije obuzela" (Iv 1,1-5).

Evo, zašto ne shvaćaš: „Svjetlo svijetli u tami iakle, ne bi li možda ovo na neki način uspio shvatiti: „Riječ je postala tijelo i prebivala među nama" (Iv 1,14). Po čovjeku Kristu težiš za Kristom Bogom. Bog je u odnosu na te prevelik, ali je postao čovjek. Što od tebe bijaše daleko po čovjeku je postalo posve blizu.

Bog je gdje staješ. Kamo ideš čovjek je. Jedan te isti Krist je i kamo ideš i po kome ideš. On je, dakle, Riječ što „postade tijelom" i koja „prebivaše među nama" (Iv 1,14). Krist je uzeo što nije bio, ali nije izgubio što je bio. Bog je pak uvrijeđen. Također je čovjek uskrsnuo. Nađen je Bog.

Promisli, dakle, kolike je zbilje učinio kao Bog i koliko je pretrpio kao čovjek. Krist je ubijen, ali ne u božanstvu. Ipak je Krist osobno ubijen. Krista ne sačinjavaju dvije osobe — Bog i čovjek — te više ne bismo imali ili priznavali trojstvo nego četvorstvo.

Čovjek je, doduše, čovjek i Bog je Bog, ali potpuni je Krist čovjek i Bog. Krist je, dakle, osobno čovjek i Bog. Kao što si ti čovjek — tijelo i duh — tako je i Krist kao jedinka: čovjek i Bog. Dakle, u potpunome je Kristu tijelo, duša i Bog.

Sami Krist nešto govori što se odnosi na Boga, nešto veli što se odnosi na dušu. Nešto kazuje što se odnosi na tijelo. Ipak sve pripada Kristu. Što kaže kao Bog? Ovo: „Kao što Otac ima u samome sebi život, tako Sinu dade da u samome sebi posjeduje život. Sve što Otac čini, isto čini i Sin na isti način. Ja i Otac jedno smo" (Iv 5,26.19.30). Što Krist izjavljuje po svojoj duši? Veli: „Moja je duša tužna sve do smrti" (Mt 26,38). A što govori po tijelu? Slijedeće: „Razorite ovaj hram i u tri dana ću ga podignuti" (Iv 2,19). Također kaže: „Opipajte i vidite. Duh nema tijelo i kosti kao što vidite da ja imam" (Lk 24,39). To su „riznice mudrosti i znanja" (Kol 12,3).

8. — Sav zakon, zaista, ovisi o ovim dvjema zapovijedima: „Ljubit ćeš Gospodina Boga svog iz svega svoga srca, iz sve svoje duše, iz sve svoje pameti. Bližnjega ćeš svoga ljubiti kao samoga sebe. O tim dvjema naredbama visi sav zakon i proroci" (Mt 22,37-40).

U Kristu imaš sve. Želiš li ljubiti svoga Boga? Imaš ga u Kristu. „U početku bijaše Riječ i Riječ bijaše kod Boga i Bog bijaše Riječ" (Iv 1,1). Da li želiš ljubiti svoga bližnjega? I njega imaš u Kristu. „Riječ je postala tijelo i prebivala među vama" (Iv 1,14).

9. — Neka nas očisti Kristova milost. Neka nas očisti svojim pomoćima i utjehama.

Moja braćo! Po Kristu i u Kristu „vas zaklinjem" (2 Kor 10,1)! Obilujte dobrim djelima: milosrđem, dobrotom, dobostivnošću. Brzo oprostite što se protiv vas sagriješi. Neka nitko ne gaji srdžbu protiv drugoga da sebi kod Boga ne spriječi molitvu.

Usprkos svemu, makar napredujemo i pravedno živimo, ovdje ne živimo bez grijeha jer smo u ovome svijetu. Nisu, naime, grijesi jedino djela koja nazivamo opačinama kao što su „preljubi, blud, svetogrđe, krađe, otimačine i lažna svjedočanstva" (Mt 15,19). Nije samo nabrojeno grijeh. Grijeh je kada gledaš što ne smiješ. Grijeh je slobodno slušati što se nije smjelo čuti. Grijeh je misliti što se nije smjelo misliti.

10. — Ali je naš Gospodin nakon novoporodne kupelji dao druga svakodnevna oproštajna sredstva. Gospodnja je molitva naše svagdanje očišćenje. Recimo i istinu recimo: tu je milostinja. Recimo: „Oprosti nam duge naše kao što i mi opraštamo dužnicima svojim" (Mt 6,12). Također piše: „Udijelite milostinju i sve vam je čisto" (Lk 11,41).

Sjetite se, braćo, što će Krist kazati onima što budu stajali zdesna. Neće kazati: učinili ste ovo ili ono veliko djelo. Reći će: „Ogladnjeh i dadoste mi jesti" (Mt 35,35). Ni onima što budu stajali slijeva neće kazati: počinili ste ova ili ona zlodjela. Reći će: „Bio sam gladan i niste mi dali jesti" (Mt 25,42). Jedni će zbog milostinje otići „u vječni život", drugi zbog neplodnosti „u vječni oganj" (Mt 25,46.41).

Sada se odlučite za desno ili lijevo. Ovo vas pitam: kakvu nadu u spasenje može netko imati ako je lijen u lijekovima, a čest u bolestima? Ali bolesti su neznatne. Ako ih nagomilaš, pritišću.

Mali su grijesi koje imam. Da li ih je mnogo. Kako su neznatni ako terete i nadjačavaju? Što je tanano kao kišne kapi? Ipak napunjuju rijeke. Što je sićušnije od pšeničnih zrna? Ipak pune spremišta.

Ti vidiš da su ti grijesi mali. Ne računaš da ih je puno. Naučio si motriti. Ali ako možeš, izbroji. Ipak je Bog dao svakodnevni lijek.

11. — Veliko je milosrđe onog koji je „uzašao u visinu i zarobio zarobljeništvo" (Ef 4,8). Što znači „zarobio je zarobljeništvo"? Pogubio je smrt. Zarobljeništvo je zarobljeno. Smrt je usmrćena. Što? Zar je samo to učinio onaj koji je uzašao na visinu i zarobio zarobljeništvo? Je li nas, dakle, ostavio? „Evo, ja sam s vama do svršetka svijeta" (Mt 28,20).

I ovo počuj: „Dao je ljudima darove" (Ef 4,8). Otvori njedra pobožnosti i primi dar sreće.

II.

1. — Gospodin je Isus Očev jedinorođenac. Suvječan je s onim koji ga rađa. Jednako je nevidljiv, nepromjenljiv, svemoguć, Bog. Radi nas je — kako znate, čuste, prihvatiste i držite — postao čovjek. Uzeo je ljudski lik. Nije izgubio božanski. Skrovito je moćan, na vani je slab. Umro je da mi ne umremo zauvijek.

Isus je neposredno — tj. trećega dana — uskrsnuo. Nama je tjelesno uskrsnuće obećao za kraj. Dopustio je da ga učeničke oči gledaju i ruke dodiruju. Uvjeravao je u ono što je postao. Nije dokinuo što je uvijek bio. Boravio je — kako ste čuli — s učenicima četrdeset dana. Ulazio je i izlazio. Jeo je i pio. To mu nije nužno trebalo. Tako je dragovoljno htio. Pokazivao je učenicima da ima istinito tijelo: slabost na križu, besmrtnost u grobu.

2. — Današnjega dana, dakle, slavimo dan Isusova uzašašća. Za ovu je crkvu danas i drugi — vlastiti — blagdan. Danas je preminuće svetoga Leoncija, graditelja ove bazilike. Ali neka se zvijezda udostoji potamniti pred suncem. Radije, dakle, kako i počesmo, govorimo o Gospodinu. Dobri se sluga veseli kada se hvali gospodar.

3. — Prema tome, na današnji dan — tj. četrdeset dana poslije svoga uskrsnuća — Gospodin uziđe na nebo. Nismo to vidjeli, ali vjerujemo. Oni koji su vidjeli, propovijedali su i ispunili krug zemaljski. Znate koji su vidjeli i nama dojavili. O njima je prorečeno: „Nisu riječi ni govori. Ni glasovi se njihovi ne čuju. Po cijeloj zemlji iziđe zvuk njihov i do nakraj kruga zemaljskoga riječi njihove" (Ps 18,4-5).

I do nas, dakle, dopriješe i od sna nas probudiše. Današnji se dan, evo, slavi po čitavome svijetu.

4. — Sjetite se Psalma. Kome je kazano: „Uzvisi se, Bože, nad nebesa" (Ps 56,12)? Kome to bi rečeno? Da li se može kazati Bogu Ocu: „Uzvisi se"? On se nikada nije ni ponizio!

Ti se uzvisi: ti koji si bio zatvoren u majčinu krilu;
ti koji si nastao u ženi koju si sazdao;
ti koji si ležao u jaslama;
ti koji si kao nejako dijete sisao grudi u žili kucavici;
ti koga je, iako nosiš svijet, nosila majka;
ti koga je starac Šimun kao dječaka prepoznao i kao velika hvalio;
ti koga je udovica Ana vidjela gdje siše i prepoznala kao svemogućega;
ti koji si zbog nas gladnio, radi nas žednio, zbog nas se umarao na putu.
Da li je gladnio kruh, žednio izvor, put se umarao?
Ti koji si sve to podnio radi nas: ti koji si spavao, a ne drijemaš dok čuvaš Izraela;
ti kojega je na kraju Juda prodao i koga su Židovi kupili, ali ga nisu posjedovali;
ti: uhvaćeni, vezani, bičevani, trnjem okrunjeni, o drvo obješeni, kopljem probodeni;
ti umrli;
ti ukopani;
„Uzvisi se, Bože, nad nebesa"!

5. — Veli „Uzvisi se"! Uznesi se nad nebesa. Bog si. Sjedi na nebu ti koji si visio na drvetu. Očekujemo da ćeš kao sudac doći ti koji si — suđen — čekao. Tko bi to vjerovao da ne pomaže onaj koji sa zemlje diže uboga i siromaha uspravlja iz blata? Taj isti uzdiže svoje kukavno tijelo i stavlja ga s prvacima „svoga naroda" (Ps 112,8). S njima će suditi „žive i mrtve". Ovo slabo tijelo stavlja s onima kojima kaže: „Sjedit će na dvanaest stolica i suditi dvanaest izraelskih plemena" (Mt 19,28).

6. — Dakle, „uzvisi se, Bože, nad nebesa". Već je to učinjeno, već se ispunilo. Ali recimo kako je predskazano da će se ostvariti riječ: „Uzvisi se, Bože, nad nebesa". Nismo vidjeli, ali vjerujemo. Što slijedi pred našim je očima: „Uzvisi se, Bože, nad nebesa i nek je slava tvoja nad svom zemljom" (Ps 56,12).

Neka ono ne vjeruje tko ovo ne vidi. Što znači „i po svoj zemlji slava tvoja"? Znači da je po svoj zemlji tvoja Crkva, tvoja supruga, tvoja zaručnica, tvoja draga, tvoja golubica, tvoja žena. Ona je „tvoja slava". Apostol kaže: „Muž nije dužan pokrivati glavu. On je Božja slika i slava. Žena je muževa slava" (1 Kor 11,7). Ako je žena muževa slava, Crkva je Kristova slava.

III.

1. — Proslava se našega Gospodina Isusa Krista ispunila u njegovu uskrsnuću i uzašašću. Isusovo smo uskrsnuće slavili na uskrsnu nedjelju. Danas svetkujemo uzašašće. Jedan je i drugi dan za nas blagdanski.

Krist je uskrsnuo da nam pruži uskrsni primjer. Uzašao je da nas odozgo štiti. Imamo, dakle, Gospodina i Spasitelja svoga Isusa Krista najprije obješena na križ, a sada sjedi na nebu. Pružio je našu cijenu dok je visio na raspelu. Sjedeći na nebu, skuplja što je otkupio. Kad sve skupi — tijekom vremena skuplja — na kraju će vremena doći. I doći će kao „objavljeni Bog". Tako piše (Ps 49,3). Neće doći kao što je prvi put došao — skriven. Doći će — kako i piše — očitovan.

Trebalo je, naime, da dođe skriven da bude osuđen. Očitovan će doći da sudi. Da je najprije došao očitovan, tko bi se usudio očitovanog suditi? I sam apostol Pavao kaže: „Da su ga poznavali, nikada ne bi raspeli Gospodina slave" (1 Kor 2,8).

Ali da Krist nije bio ubijen, smrt ne bi bila umrla. Đavao je pobijeđen svojim pobjednim znakom. Đavao se radovao kada je zavođenjem u smrt strovalio „prvoga čovjeka". Prvoga je čovjeka zamamom pogubio. Kada je „zadnjega" smaknuo, iz uza je izgubio „prvoga".

2. — Zbila se, dakle, prava pobjeda našega Gospodina Isusa Krista kada je uskrsnuo i uzašao na nebo. Ispunilo se što čuste dok se čitalo *Otkrivenje:* „Pobijedio je lav iz Judina plemena" (Otk 5,5).

Isti se naziva lavom i janjetom: lavom zbog jakosti, janjetom radi nevinosti. Lav je jer je nepobjedljiv, a janje ukoliko je blag. I to je janje — ubijeno — smrću svojom pobijedilo lava što traži koga će proždrijeti. Đavao se zbog divljine naziva lavom, a ne zbog snage.

Petar apostol kaže da moramo biti na oprezu protiv iskušenja. Naime, „vaš neprijatelj obilazi tražeći koga da proguta" (1 Pt 5,8). Kaza i kako obilazi. Obilazi „kao lav što riče i traži da nekoga proguta" (1 Pt 5,8).

Tko ne bi upao u ralje toga lava da nije pobijedio „lav iz Judina plemena" (Otk 5,5)? Lav protiv lava; janje protiv vuka. Đavao se veselio kada je Krist umro, a svladan je samom Kristovom smrću. Uhvatio se na meku kao u mišolovci. Veselio se nad smrću kao predstojnik smrti. Zamka mu je ondje stavljena gdje se radovao. Đavlova je mišolovka Gospodnji križ. Gospodnja je smrt mamac na koji se ulovio.

Evo, uskrsnuo je Gospodin naš Isus Krist. Gdje je smrt što je visjela na drvetu? Gdje je židovsko podrugivanje? Gdje je taština i oholost onih koji su pod raspelom mahali glavom i govorili: „Ako je Božji Sin, neka siđe s križa" (Mt 27,40-42).

Eto, više je učinio nego su oni, rugajući se, tražili. Više je, naime, uskrsnuti iz groba nego sići s drveta.

3. — Kolika li je tek slava[1] što uzlazi na nebo i što sjedi Ocu zdesna? To ne vidimo. Ali ne vidjesmo ni obješena o drvo niti spazismo uskrsnula iz groba. Sve to držimo vjerom i promatramo očima srca.[2]

Pripada[3] nam hvala što vjerujemo iako nismo vidjeli. Krista su i Židovi vidjeli. Nije veliko vidjeti Krista tjelesnim očima. Veliko je u Krista vjerovati očima srca. Kada bi nam se sada Krist ukazao te stao pred nas i šutio: kako bismo znali tko je? I — nadalje — što bi nam, šuteći, koristio? Zar nije bolje što — odsutan — govori u evanđelju nego da nazočan šuti?

Ipak nije odsutan ako se u srcu drži i posjeduje tvoje srce. Kada bi od nas bio odsutan, bilo bi laž što smo upravo čuli: „Evo, ja sam s vama sve do konca svijeta" (Mt 28,20).

2. bis — Danas[4] je, braćo, kako čuste Gospodin naš Isus Krist uzašao na nebo. Neka s njime uziđe i naše srce. Počujmo Apostola koji kaže: „Ako ste uskrsnuli zajedno s Kristom, tražite što je gore gdje je Krist s Božje desne. Čeznite za onim što je gore, a ne za onim što je na zemlji" (Kol 3,1-2).

Krist je uzašao, ali se nije udaljio od nas. Tako smo i mi ondje već s njime iako se još nije zbilo s našim tijelom što nam je obećano. Krist je već uzvišen na nebesima. Mi pak ne smijemo gubiti nadu u savršeno, anđeosko i nebesko obitavanje jer je Krist rekao: „Nitko ne uzlazi na nebo osim onoga koji je sišao — Sin čovječji koji je na nebu" (Iv 3,13).

Navedeno je kazano zbog jedinstva kojim je Gospodin naša glava, mi njegovo tijelo. I kada uzlazi na nebo, mi se od njega ne odvajamo. Onaj koji je sišao s neba, ne uskraćuje nam nebo. Kao da na neki način govori: budite moji udovi ako želite uzići na nebo. U međuvremenu se u tome snažimo.

[1] Da ne opterećujemo spis, ovaj put ne donosimo gotovo nikakva tumačenja vezana uz prevedene tekstove. Pravim pojašnjenjima smatramo raniji i sadašnji uvod u Augustina.

[2] Dotuda se tekst nalazi u PL i PLS. Mi smo, jasno, slijedili PLS.

[3] Otuda do navoda *Mt* 28,20 tekst postoji jedino u PLS.

[4] Naznake 2 bis i 3 bis dolaze otuda što tekst u PL i PLS nije ujednačen.

Za tim plamtimo svim žudnjama. Na zemlji o tome razmišljajmo što ćemo biti na nebesima. Tada ćemo svući smrtno tijelo. Sada odstranimo duhovnu ostarjelost. Lako će se tijelo dignuti u nebeske visine ako duh ne pritišće grešni teret.

3. bis — Neke zbog krivovjerničkih potvorba i to uznemiruje kako je Gospodin sišao bez tijela, a s njim uzašao. To bi tobože bilo suprotno riječima gdje Isus kaže: „Nitko ne uzlazi na nebo osim onoga koji je i sišao" (Iv 3,13). Dakle, umuju: kako je tijelo koje nije sišlo s neba moglo na nebo uzaći?

Ali Krist nije rekao: ništa ne uzlazi na nebo doli ono što je sišlo s neba. Rekao je: „Nitko ne uzlazi osim onoga tko je sišao". To reče za osobu, ne za odjeću osobe. Sišao je bez tjelesnoga pokrova, uzišao s tjelesnim pokrivalom.

Ipak nitko ne uzlazi osim onoga koji je sišao. Nas je sobom tako sjedinio da i s nama sjedinjenima ostaje jedan te isti. Koliko bi, prema tome, bilo još nemogućije da tijelo što ga od Djevice uze u Kristu posjeduje neku drugu osobu?

Tko za nekoga koji se popeo na brdo, zid ili koje više mjesto ne kaže da je upravo on sišao ako je sišao obučen, a popeo se svučen ili je sišao bez oružja dok se uspeo s oružjem? Kako se, dakle, u tome slučaju kaže da se nitko ne penje osim tko silazi, tako u nebo nije osim Krista nitko uzišao. Osim njega nitko nije ni sišao s neba. Ipak je sišao bez tijela, uzišao s tijelom. I mi ćemo uzići. Ali ne po svojoj snazi već zbog svoga sjedinjenja s njime.

Dvoje se nalazi u jednome tijelu. To je veliko otajstvo. Odnosi se na Krista i Crkvu (usp Ef 5,31-32). Zato Krist kaže: „Nisu više dva tijela već jedno" (Mt 19,6).

4. — Isus je postio kada je bio kušan. I još mu je prije smrti trebala hrana. Ali je jeo i pio kada je poslije uskrsnuća bio proslavljen i hrana mu više nije bila potrebna. Kod posta je na sebi pokazao naš napor, ovdje svoju utjehu prema nama. Jedno je i drugo omeđio s četrdeset dana. Četrdeset je dana postio dok je prije smrti svoga tijela bio napastovan u tijelu. Tako piše u evanđelju (usp. Mt 4,1-2).

I opet je bio s učenicima četrdeset dana. To kaže Petar u *Djelima apostolskim.* Veli: „Ulazio je i izlazio; jeo i pio nakon uskrsnuća svoga tijela" (Dj 1,3).

Čini se da broj četrdeset označuje tijek ovoga svijeta za ljude koji su pozvani na milost. Pozvao ih je onaj koji nije došao dokinuti Zakon nego ispuniti. U Zakonu je deset zapovijedi. Kristova se milost već izlila po svijetu. Svijet je pak četverostran. Deset puta četiri iznosi četrdeset. One koje je Gospodin otkupio, skupio ih je s raznih strana — „s Istoka i Zapada, sa Sjevera i s Juga" (Ps 106,2-3).

Posteći, dakle, četrdeset dana prije tjelesne smrti kao da je Isus govorio: uzdržite se od želja ovoga svijeta. Jedući i pijući četrdeset dana poslije svoga uskrsnuća kao da je doviknuo: „Evo, ja sam s vama do svršetka svijeta" (Mt 28,20). Posti se dok traje borbena patnja. Tko kreće u boj, „uzdržava se od svega" (1 Kor 9, 25). Hrana se ostavlja za mirnodopsku nadu. Mir neće biti potpun dok naše tijelo — čije otkupljenje čekamo — ne obuče besmrtnost.

To još nismo postignuli, ali se time dičimo. Već se u nadi time hranimo. Apostol pokazuje da nam je dobro činiti jedno i drugo. Kaže: „U nadi se veselimo, u muci budimo strpljivi" (Rim 12,12). Jedno kao da je u jelu, drugo u postu. Kada krenemo Gospodnjim putem, istodobno se odričemo taštine ovoga svijeta i krijepimo obećanjem budućega. Ovdje ne odlažemo srce. Tamo ga gore hranimo.

IV.

1. — U božanskim je Pismima mnogo skrovitih otajstava koja još sami moramo tražiti ili ih se Gospodin već udostojao objaviti našoj poniznosti. Međutim, nema dosta vremena da ih otkrivamo vašoj svetosti.

Znam da nadasve ovih dana crkvu pune ljudi koji žele brže otići nego su došli. Smatraju nas tegotnima ako katakada duže propovijedamo . Ali kod svojih ručkova — na koje se žure — ako se do večeri zadrže niti se umaraju niti ih odbijaju. S njih čak gotovo nikada ne odlaze uz ikakav stid.

Da ipak ne okrademo vjernike koji dolaze gladni, nećemo — iako kratko — prešutjeti otajstvo činjenice što je Gospodin naš Isus Krist uzišao s onim tijelom u kojem je uskrsnuo.

2. — Dakako, tu je i slabost njegovih učenika. Nije, naime, ni u tome broju nedostajalao ljudi što ih je đavao napastovao nevjerom. Tako je čak jedan Isusov učenik glede Gospodnjega tijela koje poznavaše imao manje vjere u žive udove nego u nedavne brazgotine.

Prema tome, da očvrsne učenike, Isus se udostojao s njima poslije uskrsnuća živjeti punih četrdeset dana — od samoga dana svoje muke do današnjega dana. Pismo kaže da je „ulazio i izlazio, jeo i pio" (Dj 1,3-4). Potvrđivao je da se nakon uskrsnuća učeničkim očima vratilo što je križ oduzeo.

Ipak Isus nije htio da učenici ostanu u tijelu ni da ih duže zadrži putena ljubav. Učenici su htjeli da Isus uvijek s njima bude tjelesno u smislu u kojem se Petar bojao da će trpjeti. Sa sobom su vidjeli učitelja, krijepitelja, tješitelja, zaštitnika — čovjeka kakvima su i sami sebe smatrali. Ako takva što nisu motrili, držali su ga odsutnim. Ali Gospodin je veličanstvom posvuda nazočan.

Isus je zaista štitio učenike. Sam se udostojao reći: kao kvočka „svoje piliće" (Mt 23,37). On je kao i kvočka koja zbog slabosti pilića i sama oslabljuje. Ako se sjetite, pred oči dolaze tolike ptice što legu mlade. Ipak ne vidimo da bi ijedna osim kvočke s mladima slabila. Radi toga je Gospodin uzeo kvočku za primjer. Zbog naše se slabosti i sam uzimanjem tijela udostojao učiniti slabim.

Ipak je bilo potrebito da se učenici ponešto uzdignu i da već počnu Gospodina duhovno shvaćati kao Očevu Riječ, Boga kod Boga i onoga po kome je sve postalo. Ali im to nije dopuštalo tijelo koje su motrili. Prema tome, koristilo im je da se učvrste u vjeri što je četrdeset dana s njima živio. Čak im je bilo još veće dobiti ako se ukloni s njihovih očiju te da im onaj koji je na zemlji s njima živio kao brat s neba kao Gospodin pritječe u pomoć. Tako će naučiti da ga shvaćaju kao Boga.

To je — ako se zamijeti i razumije — naznačio evanđelist Ivan. Gospodin veli: „Neka se ne uznemiruje vaše srce. Ako me ljubite, radujte se što idem Ocu. Otac je od mene veći" (Iv 14,1.28). Međutim, na drugome mjestu kaže: „Ja i Otac jedno smo" (Iv 10,30).

Gospodin sebi tu jednakost ne prisvaja otimačinom već naravlju. Neki mu je učenik rekao: „Gospodine, pokaži nam Oca i dosta nam je". On je odvratio: „Filipe, toliko sam vremena s vama, a Oca ne poznate. Tko mene vidi, vidi i Oca" (Iv 14,8-9).

Što znači: „Tko mene vidi"? Ako je do tjelesnih očiju, vijeli su i oni koji su ga raspeli. Koji je, dakle, smisao izričaju „tko mene vidi"? Ovaj: koji je razumio i koji je vidio okom srca.

Postoje nutarnje uši. Gospodin ih je tražio kada — iako pred njim nije stajao nijedan gluhi — kaza: „Tko ima uši, neka čuje" (Mt 11,15). Tako

postoji i nutarnje motrenje u srcu. Tko njime vidi Gospodina, vidi i Oca jer je Gospodin jednak Ocu.

3. — Poslušaj Apostola koji nam želi objaviti milosrđe onoga koji je zbog nas postao slab da pod svoja krila skupi piliće, Pavao uči druge učenike da i sami — pošto su se iz zajedničke slabosti domogli kakve čvrstine — trpe sa slabošću slabih. Tako je i Krist iz nebeske čvrstoće sišao u našu slabost. Pavao kaže: „U sebi osjećate što je i u Kristu Isusu". Želi reći da se udostoje nasljedovati Božjega Sina u suosjećanju s malenima. „Iako je bio u Božjemu liku (...)". Riječima „bio je u božjemu liku" pokazuje da je Isus s Bogom „jednak".

Obličjem se ne može biti manji od onoga kome je netko lik. Ako je manji, nije mu lik. Da ne bi tko sumnjao, Pavao je dodao i napisao riječ kojom bezbožnima zatvara usta.

Reče: „Budući da je Krist bio u Božjemu liku, nije smatrao otimačinom što je jednak Bogu". Što, premila braćo, znači što kaže Apostol: „Nije držao za otimačinu"? To znači da je jednak po naravi. U koga je, dakle, bila oteta jednakost s Bogom? Kod prvoga čovjeka. Njemu bi rečeno: „Okusite i bit ćete kao bogovi" (Post 3,5). Praroditelj htjede da se dočepa jednakosti. Za kaznu je izgubio besmrtnost.

Onaj kome to nije bilo otimačina, „nije otimanjem ni držao što je jednak s Bogom". Ako, dakle, nije otimačina, tada je narav. Potpuno je udruženje i sami onaj najviši sklad.

Ali što je Krist učinio? Pavao kaže: „Samoga je sebe ponizio uzimljući slugin lik. Postao je sličan ljudima i oblikom kao čovjek. Ponizio se. Postao je poslušan do smrti, smrti na križu" (Fil 2,5-8).

Bilo je malo reći „smrt". Stoga pokazuje vrstu smrti. Zašto navodi i način smrti? Zato jer su mnogi spremni na smrt. Mnogi, naime, kažu: ne bojim se umrijeti, ali želim umrijeti na svojoj postelji, okružen djecom, unucima i ženinim suzama.

Spomenuti, čini se, ne prosvjeduju protiv smrti. Ali odabiru oblik smrti. Tako se kažnjavaju strahom.

Isus je odabrao smrtni oblik koji je od svih najgori. Kao što ljudi za se biraju bolji način umiranja, on je odabrao gori — i to onaj koji za sve Židove bijaše proklet. Nije se bojao umrijeti zbog lažnih svjedoka i osudom suca iako „će doći suditi žive i mrtve". Nije se strašio umrijeti sramotom

križa da sve vjernike oslobodi od svake sramote. Dakle, „postao je poslušan do smrti, smrti na križu".

Ipak je po naravi jednak s Bogom. U moći je veličanstva jak. Slab je po sućuti s ljudima. Jak je da sve načini i slab da sve obnovi.

4. — Čujte, dakle, što kaže kod Ivana: „Da me ljubite, veselili biste se što odlazim Ocu jer je Otac veći od mene". Na koji je način u tome slučaju jednak s Ocem kako tvrdi Pavao? Sami Gospodin veli: „Ja i Otac jedno smo". Drugdje kaže: „Tko mene vidi, vidi i Oca". Kako onda tvrdi: „Otac je veći od mene"?

Braćo! Ta riječ dolazi — koliko mi Gospodin nadahnjuje razumjeti — od onoga koji i kori i tješi. Učenici su se navezali na čovjeka. Nisu mogli misliti da je Isus Bog. Na nj će kao Boga misliti ako se od njih i njihovih očiju udalji čovjek. Kada se ukloni prisnost što se uspostavila s tijelom, učenici će zbog tjelesne odsutnosti naučiti razmišljati o božanstvu.

Isus im, dakle, kaže: „Da me ljubite, radovali biste se što odlazim Ocu". Zašto? Da me — kada odem Ocu — možete pojmiti jednakim s Ocem. Evo, zašto je „veći od mene": sve dok me vidite u tijelu, Otac je „veći od mene". Promislite da li ste tako shvatili. Učenici još nisu naučili misliti o Kristu osim ukoliko je čovjek.

Ovdje govorim nešto razgovjetnije zbog naše braće koja sporije shvaćaju. Oni koji su razumjeli, neka podnose sporost ostalih. Neka nasljeduju samoga Gospodina koji se, „iako bijaše u Božjemu liku, ponizio i postao poslušan do smrti".

Što znači izreka „da me ljubite"? Reče: „Da me ljubite, vi biste se radovali što idem Ocu". Što je ono „da me ljubite" ako ne: vi me ne ljubite? Što, prema tome, ljubite? Tijelo koje vidite. Ne želite da vam ono ode s očiju. Ali „da me ljubite (...)". Što znači „mene"? Sami Ivan kaže: „U početku bijaše Riječ. I Riječ bijaše kod Boga. I Bog bijaše Riječ" (Iv 1,1).

Kada biste me tako ljubili kako je po meni sve nastalo, „radovali biste se što odlazim Ocu". Zbog čega? „Jer Otac je od mene veći". Dok me još vidite na zemlji, Otac je od mene veći. Odlazim od vas. Od pogleda se uklanja smrtno tijelo što je uzeto zbog vaše smrtnosti. Prestajete gledati ovo odijelo koje iz poniznosti uzeh. Ipak se uzdiže na nebo. Tako ćete naučiti čemu se nadate.

Krist nije ovdje ostavio haljinu koju je na zemlji htio obući. Da ju je ovdje ostavio, svi bi zdvajali s obzirom na tjelesno uskrsnuće. Sada ju je uzdignuo na nebo, a ipak ih ima koji sumnjaju u tjelesno uskrsnuće. Ako je Bog u sebi pokazuje, zar će je zanijekati čovjeku? Bog ju je uzeo iz samilosti, čovjek iz nužde. Pokazao ju je. Učenike je učvrstio. Haljinu je uznio.

Kada je tjelesno motrenje bilo uskraćeno očima, učenici više nisu vidjeli čovjeka. Ako je što od tjelesnoga čeznuća i ostalo u njihovim srcima, ono se u njima žalostilo.

Ipak su se zajedno okupili i počeli moliti. Isus im je imao po isteku deset dana — počevši od toga — poslati Duha Svetoga da ih ispuni duhovnom ljubavlju i od njih udalji tjelesne želje. Već je na taj način omogućio da nekako shvate da je Krist Božja Riječ, „Bog kod Boga" i onaj „po kome je sve nastalo".

Ali učenici se nisu mogli ispuniti takvim shvaćanjem dok se s njihovih očiju ne ukloni tjelesna ljubav. Radi toga je Isus rekao: „Da me ljubite, veselili biste se što idem Ocu jer Otac je veći od mene". Od mene je veći ukoliko sam čovjek, ali sam s njime jedank kao Bog. Jednak je po naravi, veći radi Sinova milosrđa.

Bog je ponizio Krista, ali ne samo ispod sebe nego i pod anđele. Tako kaže Pismo (usp. Ps 8,6). Ipak nije manji. I ako držite da je Sin uzimanjem tijela nešto odstupio od Očeve jednakosti, od Oca se nije nikada udaljio. Uzimajući tijelo — čovjeka uze — nije se primijenio.

Tko oblači haljinu, ne preobrazuje se u odjeću. Ostaje u cjelini čovjek i u odijelu. Recimo da senator obuče služničku odjeću. Možda ne može u senatorskoj haljini ući da nekoga utješi tko je vezan u zatvoru. Zato oblači tamničko rublje. Odjeća je kao nečista radi ljudskosti. Ipak iznutra ostaje senatorsko dostojanstvo. Ono je tim potpunije što je senator iz to većega milosrđa htio obući što je tražila poniznost.

Tako je i s Gospodinom. On ostaje Bog, Riječ, Mudrost, božanska Moć. Produžio je ravnati nebesa i upravljati zemljom. Ispunja anđele. Potpun je posvuda. Sav je u svemiru, u patrijarsima, prorocima, svima svetima, Djevičinu krilu. Obukao je tijelo i sa sobom sjedinio kao zaručnicu. Tako poput zaručnika izlazi iz svoje odaje. Zaručuje Crkvu, čistu djevicu.

Zaključimo: Krist je od Oca manji kao čovjek. S Ocem je jednak jer je Bog. Prema tome, odbacite tjelesne želje. Kao da ovo kaže svojim apostolima: vi nećete da me pustite. Nitko ne želi pustiti prijatelja. Svatko ga nago-

vara da ostane malo s nama jer nam se duša krijepi dok ga gledamo. Ipak je bolje da ne vidite ovo tijelo i da razmišljate o božanstvu. Vanjštinom vam se uskraćujem, ali vas iznutra ispunjam samim sobom.

Da li Krist ulazi u srce po tijelu i s tijelom? Srce zaposjeda božanstvom. Po tijelu — očima — govori srcu i izvana potiče. Ali stanuje iznutra da se iznutra obratimo, iz njega oživimo i po njemu oblikujemo. On je nenačinjeni oblik svega.

5. — Isus je, dakle, bio četrdeset dana sa svojim učenicima. Nije to bilo bez razloga četrdeset dana. Možda bijaše dosta dvadeset ili trideset. Četrdeset pak dana označuje raspored ovog cijelog svijeta.

Negda smo raspravljali o broju deset pomnoženu s četri. Podsjećam one koji su čuli. Broj deset izražava svu mudrost koja se raširila na sve četiri strane svijeta, po cijelome krugu zemaljskome. I vremena se dijele na četiri dijela. Godina ima četiri doba. I svijet posjeduje četiri stožera. Ali četiri puta deset iznosi četrdeset.

Gospodin je postio četrdeset dana da pokaže kako je vjernicima uzdržavanje od svake pokvarenosti nužno dok su u ovome svijetu. Ilija je kao predstavnik proroštva također postio četrdeset dana. Pokazao je da i proroštvo uči post. I Mojsije je — kao lik Zakona — postio četrdeset dana te pokazao da i Zakon uči post.

Četrdeset je godina vođen kroz pustinju izraelski narod. Četrdeset je dana korablja plutala nad potopom. Ta je lađa Crkva koja je načinjena od neraspadljiva drveta. Drvo što ne trune jesu duše svetih i pravednih. Ali su u lađi čiste i nečiste životinje. Dokle god se živi u ovome svijetu, i dok se Crkva čisti krstom kao potopom, nužno sadrži dobre i zle. Zato je i korablja sadržavala čisto i nečisto.

Ali pošto je Noa izašao iz korablje, Bogu je prinio žrtvu samo od čistih životinja. Otuda moramo razabrati da se u ovoj lađi nalaze i čiste i nečiste životinje, ali da Bog poslije ovoga potopa prima samo one koji su se očistili.

Braćo! Ovo cijelo vrijeme što se vidi uzmite za četrdeset dana. Čitavo ovo vrijeme, dok smo ovdje, lađa je u potopu. Dokle god se kršćani krštavaju i čiste u vodi, čini se da po valovlju pliva lađa koja se četrdeset dana nalazila u vodama.

Gospodin je ostao s učenicima četrdeset dana. Udostojao se pokazati kroz to vrijeme da je svima nužna vjera u Utjelovljenje, neophodna za slabe. Da je bilo oka što bi Riječ „koja bijaše u početku" (Iv 1,1) motrilo,

vidjelo, zadržalo, prigrlilo, u njoj uživalo, ne bi ni bilo potrebe da Riječ „postane tijelo i boravi između nas" (Iv 1,14). Ali je za ostvarenje i uživanje u navedenome nutarnje oko bilo oslijepilo od prašine grijeha. Ne bijaše više ničega čime bi se razumjela Riječ. Stoga se Riječ udostojala postati tijelo da se ono očisti čime se kasnije može motriti što je sada nemoguće.

Prema tome, utjelovljenje je Kristova tijela vjernicima nužno u ovome životu. Po njemu kroče prema Gospodinu. Ali kada se dopre do spomenutoga motrenja Riječi, neće više biti potrebita nikakva tjelesna uredba. Kristov je boravak u tijelu nakon uskrsnuća kroz četrdeset dana bio nužan da se dokaže kako je vjera u Kristovo utjelovljenje tako dugo nužna dok u ovome životu uočimo da korablja pliva u potopu.

Braćo! Evo, što kažem: vjerujte u Isusa Krista rođena od Marije djevice, raspeta i uskrsnula. Nije potrebno pitati za ono što dolazi poslije ovoga vijeka. To smo već primili u vjeri. To držimo! Nužno je za našu slabost.

Mislite na ljubav „kvočke" (Mt 23,37) koja štiti našu slabost. Smatrajte da je ona blašče na koje onaj milosrdni prolaznik podignu bolesnika koji bijaše ranjen (usp. Lk 10,30.34). Dignuo ga je. Kamo? Na svoje živinče. Tijelo je Gospodnje blago. Što će ti se, dakle, kazati kada mine ovaj svijet? Budući da si ispravno vjerovao u Kristovo tijelo, sada uživaj u njegovu veličanstvu i blaženstvu. Slabome je bio potrebit slabi. Jakome će biti nužan snažni.

6. — I ti ćeš odložiti slabost. Tako si čuo od Apostola: „Treba da ovo raspadljivo obuče neraspadljivost i da ovo smrtno odjene besmrtnost" (1 Kor 15,53). Još kaže: „Tijelo i krv neće baštiniti Božje kraljevstvo" (1 Kor 15,50). Zašto neće baštiniti? Zar tijelo neće uskrsnuti? Daleko od toga! Tijelo će uskrsnuti. Ali što će se zbiti? Promijenit će se. Postat će nebesko i anđeosko tijelo. Zar anđeli posjeduju tijelo? Ovo je važno: uskrsnut će ovo tijelo — upravo ovo što se ukapa; što umire; što se vidi; dotiče, mora jesti i piti da može trajati; što obolijeva; trpi boli. To će tijele uskrsnuti: zlima na vječne kazne, dobrima da se promijene.

Što će tijelo postati kada se promijeni? Tada će se nazivati nebesko, a ne smrtno tijelo. Treba da ovo „raspadljivo tijelo odjene neraspadljivost i da ovo smrtno tijelo obuče besmrtnost" (1 Kor 15,53).

Ljudi se čude što Bog od puti tvori nebesko tijelo, a on je sve načinio iz ništavila. Gospodin je — dok se nalazio u tijelu — od vode sazdao vino. Ipak je nekima čudno što od puti može načiniti nebesko tijelo. Nemojte, dakle, sumnjati da je Bog u stanju da to provede u djelo.

Anđela nije bilo. Da bi bili, po Božjem su božanstvu ono što jesu. Onaj koji je i tebe mogao sazdati kada nisi postojao, zar ne može učiniti da opet budeš što si bio? Zar zbog svoga vlastitoga Utjelovljenja nije sposoban dati časni sjaj tvojoj vjeri?

Pošto, dakle, ovo mine, dogodit će nam se što kaže Ivan: „Predragi, Božji smo sinovi. Još se nije očitovalo što ćemo biti. Znamo da ćemo mu biti slični kada se objavi. Gledat ćemo ga kakav jest". (1 Iv 3,2).

Pripremite se na to gledanje. U međuvremenu dok ste u tijelu, vjerujte u utjelovljenoga Krista. Tako vjerujte te ne smatrajte kako vas je zavela neka neistina. Istina nikada ne laže. Ako laže, kamo ići po savjet? Što činiti i kome se povjeriti? Dakle: Istina, istinita Riječ, istinita Mudrost, istinita Božja moć „posta tijelo" (Iv 1,14), istinito tijelo.

Reče: „Opipajte i vidite. Duh nema kosti i žile kako vidite da ja posjedujem" (Lk 24,39). Ono bijahu prave kosti, prave žile, pravi ožiljci. Bilo je pravo što se god dotaknulo i pravo što god se shvatilo.

Doticali su čovjeka, shvaćali Boga. Dodirivahu tijelo, poimaše Mudrost. Ticali su slabost, u duhu su vidjeli Silu. Sve bijaše istinito. Potom je tijelo — to jest Glava — pošlo u nebo. Slijede ostali udovi. Zašto? Jer treba da oni prilično snivaju i da svatko uskrsne u svoje vrijeme. Da je i Gospodin htio onda uskrsnuti, ne bi postojao u koga bismo vjerovali. Krist htjede u sebi za Boga osloboditi prvine usnulih da se — videći što se u njemu dogodilo — nadaš onome što se kao dar ima na tebi izvršiti.

Sav će se Božji narod izjednačiti i sjediniti s anđelima. Neka vam nitko, braćo, ne kaže: ludi kršćani vjeruju da će tijelo uskrsnuti. Tko uskrsava? Tko je uskrsnuo? Tko se iz podzemlja vratio ovamo i govorio vam? Krist se odonud vratio!

Bijedniče! Pokvareno i opako ljudsko srce! Da mu je djed uskrsnuo, vjerovao bi mu. Gospodar je svijeta uskrsnuo i neće da mu vjeruje.

7. — Braćo moja! Čuvajte istinitu, pravu, katoličku vjeru. Sin je s Ocem jednak. I Božji je Dar — Duh Sveti — jednak s Ocem. Stoga su Otac i Sin i Duh Sveti jedan Bog, a ne tri. Nisu stupnjevima međusobno podložni. Božanstvom su sjedinjeni i jedan Bog.

Sin je radi nas kao Riječ „postao tijelo i boravio među nama" (Iv 1,14). Nije „smatrao otimačinom što je jednak s Bogom. Sebe je ispraznio. Uzeo je slugin lik i ukazao se kao čovjek" (Fil 2,6-7).

Braćo! Znate da je ovo Trojstvo zaista jednako. Ono što je rečeno — „Otac je od mene veći" (Iv 14,28) — kazano je zbog tijela koje je Gospodin uzeo. Zašto nije o Duhu Svetome nikada kazano da je manji? Zato što nije uzeo tijelo.

Promotrite što rekoh. Ispitajte sva Pisma, pregledaje sve stranice, čitajte sve retke. Nikada nećete naći da je Duh Sveti manji od Boga. Prema tome, onaj se naziva manjim koji je radi nas postao manji da mi po njemu postanemo veći.

V.

1. — Svečanošću ovoga dana upućene potičemo, nemarne poučavamo. Danas svečano slavimo Gospodinovo nebesko uzašašće.

Gospodin, naš Spasitelj, bio je odložio tijelo, ali ga je ponovno uzeo pošto je uskrsnuo od mrtvih. Pokazao se učenicima živ, a oni su očajali kada je umro. Dopustio je da ga oči motre i ruke dotiču. Tako je izgrađivao vjeru i pokazivao istinu.

Za ljudsku je krhost i slabašni nemir bilo malo da Isus samo jedan dan objavi tako veliko otajstvo pa se odovud povuče. Stoga je proživio s učenicima ne zemlji — kako čusmo dok se čitahu *Djela apostolska* (1,3) — četrdeset dana. „Ulazio je i izlazio, jeo i pio" da obznani istinitost. Za to, inače, nije osjećao nuždu. Samoga je četrdesetoga dana koji danas svetkujemo na očigled učenika koji su ga pratili pogledima uzašao na nebo.

2. — Učenici su se najprije čudili dok su motrili kako Isus uzlazi. Ipak su se veselili što se penje u visinu. Glava je prethodila. I to je nada za udove. Učenici čuše i anđeoski glas: „Ljudi Galilejci! Što stojite gledajući u nebo? Ovaj će Isus tako doći kako vidite da odlazi na nebo" (Dj 1,2-11).

Što znači: „Tako će doći"? Doći će u onome liku da se ispuni što piše: „Vidjet će koga su proboli" (Iv 19,37). „Tako će doći". Doći će ljudima i kao čovjek će doći. Ali će doći Bog-čovjek. Doći će pravi čovjek i Bog da ljude učini bogovima.

Uzlazi nebeski sudac neba. Zazvonio je nebeski glasnik. Imajmo dobar razlog da se ne bojimo budućega suda.

Uzašao je. Vidješe koji su nam javili. Povjerovali su koji nisu vidjeli. Drugi su se, ne vjerujući, izrugivali. „Svi nemaju vjere" (2 Sol 3,2). Vjera

nije u svih. Ali i sami Gospodin „zna koji su njegovi" (2 Tim 2,19). Zašto onda raspravljamo što je Bog uzašao na nebo? Radije se čudimo što je sašao u podzemlje. Čudimo se Kristovoj smrti. Uskrsnuće više hvalimo nego mu se čudimo.

Naš je grijeh naša propast. Kristova je krv naša cijena. Njegovo je uskrsnuće naše ufanje i njegov povratak naše dobro. Moramo čekati dok opet ne dođe onaj koji je Ocu zdesna.

Neka mu rekne naša žedna duša: „Kada će doći"? Moja je duša „žedna živoga Boga" (Ps 41,8). Kada će doći? Doći će! Ali kada će doći? Želiš li da dođe? Kamo sreće da te nađe spremna!

3. — Ne mislimo da samo mi s čeznućem govorimo o svome Gospodinu: kada će doći? To su željeli i njegovi učenici. Kada bih vama koji čeznete, čekate, dvoumite i želite znati kada će doći naš Gospodin Bog mogao to reći: kakvim bih vam se pričinio? Ali vi se uopće ne ufate da se od mene može takva što čuti. Ako vas ima koji se ipak tome nadate, ludujete.

Kad biste pred svojim očima i vlastitim rukama posjedovali samoga Gospodina Isusa Krista te da — nazočan u tijelu — živi i govori, znam da biste ga iz iste želje pitali i rekli mu: Gospodine, kada ćeš doći?

Sami su učenici pitali prisutnoga Gospodina Isusa Krista. Vi ne možete pitati što su oni pitali, ali poslušajte što su čuli. Oni su živjeli u ono doba. Nas još nije bilo. Ali ako im vjerujemo, pitali su i za nas i za nas čuli.

Učenici su, dakle, slijedeći očima Krista koji je kanio uzići pitali i rekli mu: „Gospodine, da li ćeš se u ovo vrijeme objaviti"? Kome govorahu? Onome koga su gledali nazočna. „Hoćeš li se u ovo vrijeme očitovati"? Što to znači? Zar nisu motrili prisutnoga? Zar nisu nazočnoga doticali? Što znači: da li ćeš se u ovo doba uprisutniti? Ovo: znali su da je Kristova nazočnost budući sud. Po njoj će ga vidjeti njegovi i tuđi. Kada je, naime, uskrsnuo, vidjeli su ga samo njegovi.

Znali su, dakle, i zadržali u vjeri da će doći vrijeme kada će suđeni suditi; kada će odbačeni ispitivati i odbacivati; kada će — vidljiv za oba dijela čovječanstva — jedne staviti zdesna, druge s lijeva. Reći će što će svi čuti. Prinijet će što neće svi primiti. Strašit će, ali se neće jedni i drugi prepasti.

Učenici su znali da će se to zbiti, ali su tražili kada. Hoćeš li se u ovo doba očitovati? Podrazumijeva se: ne nama jer te i sada vidimo već onima koji nisu vjerovali u te. „Reci nam: da li ćeš u ovo doba biti tu i kada nastaje izraelsko kraljevstvo" (Dj 1,6).

Koje kraljevstvo? Kraljevstvo o kojemu govorimo: „Dođi kraljevstvo tvoje" (Mt 6,10). Ono kraljevstvo za koje će čuti postavljeni zdesna: „Dođite, blagoslovljenici moga Oca! Primite kraljevstvo koje vam je pripravljeno od početka svijeta". Tada će kazati i onima slijeva: „Idite u vječni plamen koji je pripravljen za đavla i njegove glasnike" (Mt 25,34.41).

Strašna riječ. Treba da je se bojimo. Ali „pravednik će biti u vječnoj uspomeni. Neće se prepasti zlog glasa" (Ps 111,7). Jednima je ovo, drugima ono. Ali u jednome je i drugome istinit jer je na obje strane pravedan.

4. — Ali poslušajmo da li su čuli što su pitali. Ako nisu pitano čuli, držimo što su čuli i ne bojmo se onoga što će doći.

„Gospodine, da li ćeš se u ovo vrijeme objaviti"? I mi mu — kao da vidimo Gospodina nazočna u tijelu — recimo: Gospodine, da li ćeš se u ovo doba očitovati i kada nastaje izraelsko kraljevstvo? Kada nastaje kraljevstvo tvojih, kraljevstvo poniznih i taština oholih?

To ste, zacijelo, tražili i željeli čuti. Promotrimo što je Gospodin odgovorio. I da janjci ne odbiju čuti što su ovnovi čuli.

Čujmo što je kazao sami Gospodin. Kome? Petru, Ivanu, Andriji, Jakovu i tolikim drugima koji su veoma dostojni. Zatekao ih je nedostojne, ali ih je učinio dostojnima.

Učenici su rekli: „Hoćeš li se u ovo doba očitovati" i „kada nastupa izraelsko kraljevstvo"? Isus je odgovorio: „Nije vaše da znate vremena koja je Otac zadržao u svojoj vlasti" (Dj. 1,6-7). Što to znači? Petru je rečeno: „Ne spada na vas." Ti pak, kažeš: Moje je. „Nije vaše znati vremena koja je otac zadržao u svojoj vlasti."

Što vjerujete, dobro vjerujete jer će se dogoditi. Što te se pak tiče kada će se zbiti? Spremi se za vrijeme kada bude došlo. „Nije na vama znati vremena koja je Otac ostavio u svojoj moći". Neka znatiželja ustukne i neka je zamijeni pobožnost. Je li tvoj posao kada će Gospodin doći? Tako živi kao da će se danas obistiniti pa se nećeš bojati kada se vrati.

5. — Ali pogledajte raspored i nauk dobroga, jedinstvenoga i jedincatoga Učitelja. Nije kazao što iskahu, ali je rekao što nisu pitali. Znao je da im nije korisno znati što su pitali. Ono pak za što je znao da im koristi rekao je iako ga nisu pitali.

Kazao je: „Nije vaše znati vremena". Čemu ti vremena? Čini se da tražiš vremena da izbjegneš vrijeme. „Ne pripada na vas da poznate vremena koja je Otac položio u svoju vlast".

Kao da mu učenici odgovaraju: što, dakle, spada na nas? Sada čujmo što posebice na nas spada. Baš čujmo! Pitali su što nije potrebno da se kaže, ali je rekao što se mora čuti: „Ne pripada na vas znati vremena koja je Otac zadržao u svojoj vlasti". Ali što morate znati?

6. — „Primit ćete silu Duha Svetoga koji će sići na vas i bit ćete mi svjedoci". Gdje? „U Jeruzalemu". Bilo je prirodno da to čujemo jer se tim riječima propovijeda i objavljuje Crkva. Najavljuje se jedinstvo i prekorava razdioba.

Kazao je apostolima: „I bit ćete mi svjedoci". Vjernicima se govori, govori se Božjim posudama, rečeno je sudovima milosrđa. „Bit ćete mi svjedoci". Gdje? „U Jeruzalemu — gdje sam ubijen — i u cijeloj Judeji i Samariji te do nakraj svijeta" (Dj 1,8).

Eto, to čujte; to, eto, držite. Budite zaručnica i sigurni čekajte zaručnika. Zaručnica je Crkva. Gdje je koja je kao buduća propovijedana? Gdje je ona koju su najavili spomenuti svjedoci? Gdje što je kao buduća naviještena?

Mnogi će kazati: eto, tu je. Čujem gdje drugi tvrdi: evo, tu je. Što ti kažeš? Evo, ovdje je. Već sam tamo pošao, ali drugi istim glasom doziva natrag: evo, tu je. Ti sa svoje strane: eto, tu je; drugi sa svoje: evo, ovdje je.

Pitajmo Gospodina, njemu se utecimo. Dijelovi mogu vikati. Mi slušamo cjelinu. Jedan dovikuje iz jednoga kuta: evo, tu je; drugi iz drugoga: ne, već je ovdje.

Ti, Gospodine, reci. Kaži koju si Crkvu otkupio; pokaži koju si ljubio. Pozvao si nas na svoju svadbu. Pokaži svoju zaručnicu da ne remetimo tvoje želje.

Gospodin govori otvoreno. I očito pokazuje. Ne ostavlja na cjedilu one koji pitaju. Ne voli svađalice. Govori svojim učencima. Onima koji raspravljaju ne govori. Protivi se ljudima što se prepiru. Možda apostoli o tome još nisu pitali. Razbojnici još ne razdijeliše Kristovo stado. Mi iskusismo diobene patnje. Zato revno tražimo jedinstvo.

Apostoli pitaju kada će biti sud. Gospodin uzvraća s mjestom za Crkvu. Ne odgovara na ono što su pitali već predviđa naše muke. Reče: „Bit ćete mi svjedoci u Jeruzalemu". Malo je. Nisi samo za to položio cijenu da jedino to otkupiš: „U Jeruzalemu (...)". Još reci: „Sve do nakraj zemlje (...)". Došao si do konca. Zašto ne okončaš svađe?

Neka mi više nitko ne kaže: evo, tu je; ne, ovdje je. Neka šuti ljudska preuzetost; neka se čuje božansko naviještanje: neka se opslužuje istinsko obećanje — „u Jeruzalemu, čitavoj Judeji i Samariji te do nakraj svijeta".

Pošto to kaza, „oblak ga uze" (Dj 1,9). Više nije bilo potrebno da se išta doda. Tako se o drugome neće ni razmišljati.

7. — Braćo! Redovito se kao nešto veliko slušaju posljednje riječi roditelja što odlazi u grob. Zar da se prezru riječi Gospodina što uzlazi na nebo?

Mislimo da je naš Gospodin ostavio oporuku i u njoj ostavio vlastite oproštajne riječi. Predvidio je buduće svađe među zlim sinovima. Unaprijed je vidio da će ljudi kušati od tuđega posjeda za se stvarati dijelove. Zašto ne bi dijelili što nisu kupili? Zašto ne bi trgali za što nisu položili cijenu?

Međutim, Gospodin nije htio da se dijeli košulja koja je ozgo tkana i uopće nije šivana. Kockom je pala u dio (usp. Iv 19,23). Ta haljina naznačuje jedinstvo i propovijeda ljubav. Ozgo je tkana. Pohlepa je sa zemlje, ljubav odozgo.

Braćo! Gospodin je ostavio oporuku. Ostavio je posljednje riječi. Pogledajte, zaklinjem vas. I neka vas ganu kao i nas. Ako se može, neka vas to dirne.

8. — Zbog lika čovjeka koga uze postoje dva proslavljenja: jedno kada je treći dan uskrsnuio od mrtvih i drugo kada je pred očima svojih učenika uzašao na nebo. Ta su dva Kristova proslavljenja — i ona se ističu — već postala zbilja. Preostaje još jedno. I ono će biti u ljudskome obličju. Bit će kada se pojavi na sudu.

Duh Sveti kaza po Ivanu evanđelistu: „Duh još nije bio dan jer se Isus još nije proslavio" (Iv 7,39). „Duh još nije bio dan". Radi čega još nije bio dan? „Jer se Isus još nije bio proslavio". Čekalo se, dakle, s davanjem Duha dok se Isus ne proslavi.

Isus je s pravom dvaput proslavljen — uskrsnućem i usašašćem. Također je dvaput dao Duha. Poklonio je jedan. I jednoga je dao. Darovao ga je jedinstvu. Ipak je dao dvaput. Prvi put, pošto uskrsnu reče svojim učenicima: „Primite Duha Svetoga. I dahnu u njihovo lice" (Iv 20,22). To je prvo davanje.

Potom, opet, obećaje da će poslati Duha Svetoga. Kaže: „Primit ćete snagu Duha Svetoga koji će sići na vas“ (Dj 1,8). I na drugome mjestu veli: „Sjedite u gradu. Ja ću ispuniti Očevo obećanje koje ste čuli iz mojih usta“ (Lk 24,49).

Nakon što uziđe i u nebu osta deset dana, posla Duha Svetoga koji je buduća duhovska svetkovina.

9. — Gledajte, moja braćo! Od mene se traži: zašto je Isus dvaput darovao Duha Svetoga? Mnogi su o tome kazali mnogo. Kao ljudi su tražili i nešto rekli što nije protiv vjere: ovaj ovo, onaj ono. Ipak ni jedno ni drugo ne prekoračuje pravilo istine.

Kada bih tvrdio kako osobno znam zašto je Krist dvaput dao Duha, lagao bih vam. Ne znam. Tko rekne da zna što ne zna, preuzet je. Tko niječe da zna što pozna, nije zahvalan. Priznajem vam, dakle, da još tražim zašto je Gospodin u dva maha darivao Duha Svetoga. Želim doći do nečega što je sigurno. Neka mi Gospodin zbog vaših molitava pomogne. I neću vam prešutjeti što se udostoji dati.

Već rekoh da ne znam. Što misliti o onome što još ne znam i još ne držim za sigurno? Ipak sam posve osvjedočen da je dao. Neću pak šutjeti što mislim. Ako je točno, neka Gospodin potvrdi. Ako je što drugo istinitije, neka to udijeli.

Smatram, dakle, ali amo smatram da se Duh Sveti zato dvaput udijelio da se istaknu dvije zapovijedi ljubavi. Dvije su naredbe. Ljubav je jedna. „Ljubit ćeš Gospodina Boga svoga od svega srca i iz sve svoje duše“ i „ljubit ćeš svoga bližnjega kao samogao sebe. O tim dvama nalozima ovisi sav Zakon i proroci“ (Mt 22,37-40).

Jedna je ljubav. Dva su propisa. Duh je jedan Duh. Dva su darivanja. Ipak nije jedan Duh dan prije, drugi kasnije jer ni bližnjega ne ljubi druga ljubav već ona što ljubi Boga. Dakle, nema druge ljubavi. Istom ljubavlju kojom ljubimo bližnjega ljubimo i Boga. Ali jedno je Bog, drugo bližnji. Jednom se ljubavlju ljube. Usprkos tome, nisu jedno koje ljubimo. Zato se na prvome mjestu naređuje — jer je veliko — ljubav prema Bogu. Ljubav prema bližnjemu je druga. Međutim, počinje se od druge da se dođe do prve. „Ako ne ljubiš brata koga vidiš, kako ćeš moći ljubiti Boga koga ne vidiš“ (1 Iv 4,20).

Poučavajući nas, valjda, o ljubavi spram bližnjega, vidljiv na zemlji i blizak bližnjima dade — dahom u njihovo lice — Duha Svetoga. S neba je

iz Ljubavi — koja je poglavita u nebu — poslao Duha Svetoga. Na zemlji primi Duha Svetoga i ljubi brata; primi s neba — ljubi Boga. S neba je što si na zemlji primio. Krist je dao na zemlji, ali je s neba što je darovao. Poklonio je onaj koji je sišao s neba. Ovdje je našao onoga kome će udijeliti, ali je odonud donio što daje.

10. — Što, dakle, braćo? Hoću li možda i to navesti da ljubav pripada Duhu Svetome? Čujte Pavla: „Ne samo to već se dičimo u nemirima. Znamo da patnja stvara strpljenje, strpljenje kušnju i kušnja ufanje. Nada pak ne vara jer se Božja ljubav razlila našim srcima“ (Rim 5,3-5).

Odakle se Božja ljubav razlila u našim srcima? Otkuda? Što si sebi dao? U što si od sebe stavljao sigurnost? „Što imaš da nisi primio“ (1 Kor 4,7)? Otkuda, dakle? Odonud kako slijedi u Pavla: „Po Duhu Svetome koji nam je dan“ (Rim 5,5).

11. — Spomenuta se ljubav obistinjuje samo u crkvenome jedinstvu. Djelitelji je nemaju. Tako kaže apostol Juda: „To su što sami sebe odvajaju. Tjelesni su. Ne posjeduju Duha“ (Jd 1,19). Zašto se odvajaju „koji sami sebe odlučuju“? Jer „su tjelesni i nemaju Duha“. Nestaju jer nemaju povez ljubavi.

Te je ljubavi puna „kvočka“ što zbog pilića posta slaba i svoj glas ponizuje s pilićima i širi svoja krila. Veli: „Koliko puta htjedoh skupiti tvoju djecu“ (Mt 23,37)! Skupiti, a ne razdijeliti. Kaza: „Imam i druge ovce koje nisu iz ovoga ovčinjaka. Treba da i njih dovedem te da bude jedno stado i jedan pastir“ (Iv 10,18).

Isus s pravom nije uslišao brata koji se tužio na brata i govorio: „Reci, Gospodine, mome bratu da sa mnom razdijeli baštinu“ (Lk 12,13). Veli: „Gospodine, kaži mome bratu“. Što? „Neka sa mnom podijeli baštinu“. Gospodin mu odgovara: „Reci, čovječe“! Zašto želiš dijeliti osim zato što si čovjek? Jedan kaže: „Ja sam Pavlov“. Drugi kaže: „Ja sam Apolonov. Zar nisu ljudi“ (1 Kor 3,4)?

„Reci, čovječe, tko me postavio djeliteljem baštine među vama“? Došao sam sabrati, a ne dijeliti. Stoga kaže: „Zato vam velim da se čuvate svake pohlepe“ (Lk 12,13-15).

Pohlepa teži za tim da razdijeli kao i ljubav da sjedini. Što znači „čuvajte se svake pohlepe“? Ovo: napunite se ljubavi. Mi se — posjedujući ljubavi koliko nam je moguće — prizivamo na Gospodina protiv brata kao što je učinio i onaj čovjek. Ipak to ne radimo istim glasom i istom molbom.

Onaj je govorio: „Gospodine, reci mome bratu da sa mnom podijeli nasljeđe". Mi velimo: Gospodine, reci mom bratu da sa mnom čuva baštinu.

12. — Braćo! Vidite što ćete najviše ljubiti i čega se najsnažnije držati. Gospodin, proslavljen uskrsnućem, preporučuje Crkvu. Isto tako preporučuje Crkvu dok se proslavljuje uzašašćem. Šaljući s neba Duha Svetoga, također preporučuje Crkvu.

Poslije uskrsnuća kaza svojim učenicima: „To sam vam govorio dok sam još bio kod vas. Trebalo je da se sve ispuni što je o meni pisano u Zakonu, prorocima i Psalmima. Tada im otvori pamet da razumiju Pisma. I rekao im je da je tako pisano. Bilo je nužno da Krist na taj način trpi i treći dan uskrsne od mrtvih" (Lk 24,44-48).

Gdje je preporuka Crkve? „I da se u njegovo Ime propovijeda pokora i oproštenje grijeha". Gdje? „Po svim narodima počevši s Jeruzalemom" (Lk 24,47).

To kaza proslavljen uskrsnućem. Što reče kada se imao proslaviti uzašašćem? Ono što čuste: „Bit ćete mi svjedoci u Jeruzalemu, cijeloj Judeji i Samariji i do na kraj zemlje" (Dj 1,8).

Što se zbilo samim dolaskom Duha Svetoga„? Došao je Duh Sveti. Oni koje posve ispuni, govorili su jezicima svih naroda. Pojedini čovjek, govoreći svim jezicima, što je drugo predstavljao nego jedinstvo u svim jezicima?

Držeći to, u tome čvrsti, time osnaženi i oto privezani, nepokoljebljivom ljubavlju kao „mladići slavimo Gospodina" (Ps 112,1). Kličimo *aleluja*. Da li na jednoj strani? Otkuda? Dokle? „Od sunčeva izlaska do zapada slavite ime Gospodnje" (Ps 112,3).

DUHOVSKE PROPOVIJEDI

I.

1. — Između ostalih božanskih riječi koje čusmo dok se pjevao Psalam, nadasve je prikladno, uz Božju pomoć, razglabati i tumačiti izreku kojom se kaže: „Popravit će se pravednik u milosrđu i prekorit će me. Ulje pak grešničko neće pomazati moju glavu" (Ps 140,5). Neki su vjerovali da je „grešnikovo ulje" ljudsko ulje, a „svaki je čovjek lažac" (Ps 115,11). Kristovo pak ulje — jer Krist uopće ne imaše nikakva grijeha — nije, iako ga dijeli službenik, grešničko ulje.

Na pameti se moraju imati ove tri datosti: tko daje; kome se daje i po kome se daje. Iz tih se razloga ne bojimo grešnikova ulja. Naime, posredni službenik ne dokida darovateljevo dobročinstvo.

2. — Sada, zacijelo, slavimo blagdan Duha Svetoga. Na pedeseti dan koji već poče bijaše na jednome mjestu stodvadeset duša. Među njima su se nalazili: apostoli, Gospodinova Majka i drugi ljudi jednoga i drugoga roda. Molili su i čekali Kristovo obećanje, tj. dolazak Duha Svetoga.

Nada čekaoca ne bijaše uzaludna jer ni obećavateljevo obećanje nije bilo lažno. Zbilo se što se očekivalo. Našlo je čiste posude koje će obećano primiti.

„Ukazaše im se jezici, razdijeljeni kao oganj. On je sjeo na svakoga od njih. I počeše govoriti jezicima kako im je Duh davao zboriti" (Dj 2,3-4). Svaki je pojedinac govorio svim jezicima. Time se unaprijed nagoviještala buduća Crkva u svim jezicima. Jedan je čovjek bio znak jedinstva. Svi su pak jezici u jednome čovjeku svi narodi u jedinstvu. Govorili su koji bijahu puni. Oni koji su bili prazni, čudili su se i — to je još prekornije — snebivali i klevetali. Govorahu: „Ovi su pijani i puni mošta" (Dj 2,13).

Luda li i klevetničkoga prijekora! Pijan čovjek ne uči tuđi jezik već svoj gubi. Ipak je istina govorila po neznalicama i klevetnicima. Oni, zaista, bijahu puni novoga vina jer su postali „nove mješine" (Mt 9,17). Ali se stare mješine čuđahu novima. Nisu se, klevećući, ni obnavljale ni ispunjale.

Ipak su odbacili klevetu. Čim su stali slušati apostole kako govore, polažu račun i navješćuju Kristovu milost, slušanjem su se pokajali, kajanjem izmijenili i promijenjeni povjerovali. Pošto su povjerovali, zavrijedili su dobiti ono čemu su se kod drugih čudili.

3. — Potom se počelo davati Duha Svetoga po apostolskome služenju. Apostoli polagahu ruke i Duh je dolazio. Ipak to ne pripadaše ljudima da službenik sebi ne pripiše više nego što je službenik. Jedan daje, drugi poslužuje. To je posvjedočio Duh da ljudi sebi ne prisvoje što pripada Bogu.

Tako se i Šimun htio hvastati. Držao je da se to pripisuje ljudima. Stoga je apostolima obećao novac da i na njegovo polaganje ruku siđe Duh Sveti. Šimun nije upoznao milost. Da ju je bio spoznao, bio bi milosno primio. Zato što je htio kupiti Duha, nije zaslužio da ga Duh otkupi (usp. Dj 8,18-25).

Što si, čovječe, da se želiš nadimati? Dosta ti je da se ispuniš, a ne da se nadimaš. Tko se ispuni, bogat je. Tko se nadima, isprazan je.

Ali Duh se — vele— davao po ljudima. Da li je stoga bilo ljudsko što se darivalo? Ipak se — kažu — nije mogao dati osim po svetim ljudima. Da li je i na apostole došao po ljudima? Apostoli polagahu ruke i Duh Sveti je dolazio. Tko je na njih položio ruke kada je došao k njima?

4. — Primite i čuvajte božanske primjere. Oni su Božji govori, vlast Pisma, vjerą u riječima i istina u primjerima. Sve čitamo, sve vjerujemo.

Polaganjem je apostolskih ruku mnogima dan Duh Sveti. Ali primili su ga i oni koji su ga davali. Kada su ga primili? Kada se u zaključanoj sobi našlo stodvadeset ljudi. Svaki je među njima molio, nitko nije polagao ruku. Duh je sišao dok su molili. Ispunio je molitelje. Ispunjene je učinio službenicima i po njima davao svoje.

Još čujte. Filip, evanđeoski navjestitelj, propovijedaše evanđelje u Samariji. Bio je jedan od sedmorice đakona. Dvanaestorici su apostola radi potreba u službi dodali sedam đakona. Jedan je od njih — kako rekoh — bio Filip. On je zbog snažne propovjedničke riječi s pravom zaslužio da se nazove evanđeoskim vjesnikom.

Iako su to i ostali radili,Filip je — spomenuh — u Samariji širio evanđelje. Mnogi su u Samariji povjerovali i, povjerovavši, krstili se. Kada su apostoli čuli, poslaše im Petra i Ivana da na krštene polože ruke i, polažući na njih ruke, zazivanjem isprose Duha Svetoga (usp. Dj 8,4-17).

Šimun se divio tolikoj apostolskoj milosti. Htio je dati novac. Kao da se ono što se zaziva iznosi kao kupljivo! Bio je odbačen i smatran nedostojnim tolike milosti (usp, Dj 8,18-24).

Primili su, dakle, samarijski vjrnici Duha Svetoga po apostolskim rukama. Ali je spomenuti Šimun smatrao da Božji dar pripada ljudima. I da se ta

sumnja ne učvrsti kod slabih, kasnije je neki uškopljenik kraljice kandake dolazio iz Jeruzalema kamo je išao da se moli. Sjedeći u zapregu, čitaše proroka Izaiju.

Tada Duh Sveti reče Filipu da pristupi kolima. Filip je krštavao u Samariji. Na nikoga nije polagao ruke. Apostolima je javio da dođu te da polaganjem ruku njegovi krštenici zavrijede primiti Duha Svetoga. Taj je Filip pristupio zapregu. Pitao je uškopljenika da li razumije što čita. Odgovorio je da će uz tumača shvatiti. Molio je Filipa da se popne u kola. Filip se popeo i s njime sjeo. Zamijetio je da u proroku Izaiji čita što je bilo naviješteno o Kristu: odveden je kao ovca da se žrtvuje [...] i ostalo što prati isti ulomak.

Potom je uškopljenik pitao da li je prorok govorio o samome sebi ili nekome drugome. Budući da se pružila prigoda kao otvorena vrata, Filip je navijestio Krista, spasenjska vrata. Sve se to zbivalo na putu. Tada su došli do vode. I uškopljenik reče Filipu: „Evo vode, priječi li tko da se krstim"? Filip je uzvratio: „Ako vjeruješ, može se obaviti". Uškopljenik će: „Vjerujem da je Isus Božji Sin". Sišli su u vodu i Filip ga je krstio. Pošto su izašli iz vode, Duh je Sveti sišao na uškopljenika (usp. Dj 8,26-40).

Eto, tu bijaše Filip koji je krštavao u Samariji i krštenima doveo apostole. Krstio je, ali ruke nije položio. Duh pak da pokaže kako Šimun nije u pravu kada pomišlja da je Božji Duh ljudski dar, slobodno pristupa čovjeku i čini ga slobodnim. Došao je, i kao Bog ispunio. To je kao što je i Gospodin došao i otkupio.

5. — Možda će koji svadljivac kazati da Filip što u Samariji krstavaše uopće nije bio đakon već apostol. I među apostolima se, naime, jedan zove Filip. Uz to se jedan od sedmorice đakona prikladno naziva evanđelistom.

Takv neka misli što hoće. Pitanje odmah rješavam. U odlomku se šuti da li je Filip bio apostol ili đakon. Neka to ostane neizvjesnim. Ali piše da je Duh Sveti sišao na uškopljenika odmah pošto je izišao iz vode. Tu pak nitko ne spominje polaganje ruke.

6. — Što sada kažeš? Ovo, veli, kažem: na onih je prvih stodvadeset Duh Sveti došao bez polaganja ruke jer je tada došao prvi put. Otada ne dolazi na nikoga ako se ne položi ruka.

Ali zaboravio si stotnika Kornelija. Pomnjivo čitaj i pametno razumij. O stotniku se Korneliju čita u *Djelima apostolskim* (10, 1-48). Tu se propovijeda i o silasku Duha Svetoga.

Stotniku je Korneliju bio poslan anđeo koji je javio da su primljene njegove milostinje i uslišane molitve. Stoga mora poslati po Petra koji boravi u Jopi u kući kožara Šimuna i s njime se sastati.

Tada se između Židova i nežidova — onih koji su od Židova i onih koji nisu od Židova, a povjerovali su — vodila žestoka rasprava da li evanđelje treba propovijedati neobrezanima. U tome se uvelike oklijevalo u času kada Kornelije šalje poslanike. U međuvremenu je onaj koji je posvuda upozorio Petra da je ovdje i ondje riječ o nebeskome kraljevstvu. Dok se to zbiva kod Kornelija, istodobno je i Petar ogladnio u Jopi. Uzašao je da se moli dok mu ne spreme jelo. I Petrov se duh dignuo do zanosa: od najnižega do najvišega, ali ne da zaluta već da vidi.

Pristupio mu je kolut spušten s neba. Sličio je nebeskome pladnju za gladnoga. Kolut je bio pričvršćen s četiri vrpce. Sadržavao je sve životinjske vrste: čiste i nečiste. Višnji je glas potresao gladnoga: „Petre, ustani! Kolji i jedi“ (Dj 10,13)! Petar je čuo. Na pladnju je vidio nečiste životinje koje obično nije doticao. Odgovorio je glasu: „Daleko od mene, Gospodine. Nikada nečisto i blatno nije ušlo u moja usta“ (Dj 10,14). Riječ mu reče: „Što je Bog očistio, ne reci da je nečisto“ (Dj 10,15). Nije se pred Petra iznijelo tjelesno jelo već mu se javilo da se Kornelije očistio. Sve se ponovilo triput i sud se vratio na nebo.

Očito otajstvo. Kolut je krug zemaljski. Četiri vrpce što vežu kolut četiri su svjetska stožera. Pismo ih spominje kada kaže: „S istoka i zapada, sa sjevera i s juga [...]“ (Lk 13,29). Životinje su svi puci. Kolut triput spušten očitovanje je Trojstva. Petar je Crkva. Ogladnjeli Petar Crkva je koja žudi za vjerom narodâ. Nebeski je glas sveto evnađelje.

„Zakolji i jedi“: uništi što jesu, učini što jesi. Dok se Petar nije slagao s naredbom, upravo je javljeno da ga neki vojnici — polani od Kornelija — žele vidjeti. Duh Sveti će Petru: „Idi s njima! Ja sam ih poslao“ (Dj 10,20).

Petar nije zbog viđenja više oklijevao. Bio je siguran. Javlja se — čitamo — Korneliju koji mu ponovno dolazi ususret. Ponizno mu se klanja i još se poniznije diže. Dolaze u kuću. Nalaze mnogo ljudi na okupu. Pričaju Petru zbog čega su po nj poslali. Zahvaljuju mu što je došao. Petar otvara usta i počinje naviještati evanđelje poganima. To je milost Gospodina Isusa Krista. O tome se uvelike raspravljalo. S Petrom su bili neki koji su od Židova uzvjerovali. Njih je moglo potresti ako se neobrezani krste. Zato Petar otvoreno reče: „Vi, braćo, znate kako je za Židova mučno pristupiti ili družiti se s poganinom. Ali meni je Bog pokazao da za nijednoga čovjeka ne reknem da je nečist i blatan“ (Dj 10,28). I on — izgladnio — pogleda na pladanj.

7. — Gdje su što prosvjedovaše? Sve sam ono sprijeda pripovijedao jer želim pitati: gdje su koji govorahu da se Duh Sveti daje ljudskom vlašću?

Pošto je Petar održao propovijed, povjerovao je Kornelije i svi pogani — znači nežidovi — što bijahu s njime. Odmah su se — i prije nego se pokrstiše — napunili Duhom Svetim.

Što na to ima kazati ljudska preuzetost? Duh Sveti ne dolazi samo prije položenih ruku nego i prije samoga krštenja. Dolazi svojom odlukom, a ne iz prisile. Silazi prije krsnoga pranja da otkloni osporavanje iz obrezanja. Inače bi klevetnici i nerazumni mogli Petru dobaciti da je loše učinio dajući Duha Svetoga.

Ispunilo se, eto, i dokazalo što Gospodin kaže: „Duh puše gdje hoće“ (Iv 3,8). Ispunilo se, evo, i pokazalo da je Gospodin istinu rekao: „Duh duva gdje hoće“ (Iv 3,8).

Ipak oholi krivovjernik još ne otklanja drski duh. Još govori: moje je. Ne uzmi od njega već od mene. Ti kažeš: pitam što je Božje. On uzvraća: zar nisi čitao da grešnikovo „ulje neće pomazati njegovu glavu“ (Ps 140,5)? Ulje je, dakle, tvoje? Ako je tvoje, ne treba mi. Ako je tvoje, zlo je. Ali ako je Božje, dobro je i po tebi koji si loš. Blato ne može onečistiti sunčanu zraku. Ti da uprljaš Božje ulje? Sebi za vlastito zlo imaš jer zao posjeduješ što je dobro. Zao si primio što je Božje. Nisi, odijeljen, skupljao već razdvajao. Oni koji nedostojno jedu, jedu i piju „sebi osudu“ (1 Kor 11,20). Blaguju nedostojno. Znači li da ne blaguju?

Krist je nedostojnome Judi pružio zalogaj. Juda ga je blagovao sebi na osudu. Da li je primio od zloga? Je li primio zlo? Zato je kriv što je od dobroga dobro zao primio.

Dakle, spasonosno ulje nije grešničko ulje. Kada se dobro primi, dobro je. Dobro je, ako se i zlo primi. Ali je jao ljudima koji zlo primaju dobro.

8. — Uoči svetopisamski smisao. Možda na nešto upozorava što se dade bolje shvatiti. Reče: „Pravednik će me u milosrđu popraviti“ (Ps 140,5). Prekoravatelj šiba, ali ljubi i štuje. Laskavac zaluđuje. Jedan se smiluje, drugi upropašćuje.

Tvrda je šiba onoga tko šiba. Blago je ulje čovjeka koji se ulaguje. Svi laskavci mažu glavu. Ipak ne iscjeljuju utrobu. Ljubi onoga tko ti spočitava, ali se boj ulizice.

Ako ljubiš istinoljubivoga kuditelja i čuvaš se lažljivoga ulizice, možeš reći što smo pjevali: „Popravit će me pravednik u milosrđu i pekorit će me“. Ali „grešnikovo ulje — ulizičino laskanje — „neće pomazati moju glavu“ (Ps 140,5).

Pomaži glavu! Glava je velika. Velika glava, ohola je glava. Bolje je zdravo srce nego velika glava. Ali zdravo srce čini kudiočeva šiba. Veliku glavu stvara grešničko ulje — pristajanje uz laskavca. Ako ti je glava postala velikom, boj se njezine težine: da te ne odvede u propast.

Mislim da uz Božju pomoći za skrovitu izgradnju vaših srdaca za ovaj trenutak o toj jednoj tvrdnji u Psalmu dovoljno kazasmo.

II.

1. — Svečanošću današnjega dana vršimo spomen na Gospodina, velikoga Boga, i na veliku milost što se razlila po nama. Blagdan se stoga slavi da se iz pamćenja ne izbriše što se jednom zbilo.

Svečanost kao naziv potječe od onoga što se u duhu uobičajilo. Tako se govori o riječnome postojanom trajanju kada rijeka ni ljeti ne presuši već teče cijele godine. Jednako i riječ „godišnji“ znači „preko godine“. Tako kažemo „svečano“ jer se „obično“ slavi u duši.

Danas svetkujemo dolazak Duha Svetoga. Gospodin je s neba poslao Duha Svetoga koga je obećao na zemlji. Obećao je da će ga ovako poslati s neba: „Duh ne može doći ako ja ne odem. Pošto odem, poslat ću vam ga“ (Iv 16,7). To su čekali njegovi učenici: stodvadeset duša (usp. Dj 1,15). Udesetostručen je apostolski broj jer je Gospodin odabrao dvanaestoricu, a Duha poslao na stodvadeset ljudi.

Čekajući, dakle, to obećanje nalazili su se u jednoj kući. Molili su se. Za Duhom su već žudili u vjeri, molitvi i duhovnoj čežnji. Bili su „nove mješine“. Iščekivali su s neba „novo vino“ i ono je došlo. Već je bio onaj veliki Grozd nogama zgnječen i proslavljen. Čitamo u evanđelju: „Duh još nije dan, jer Isus još nije bio proslavljen“ (Iv 7,39).

2. — Čuli ste što odgovori. Veliko je čudo. Svi su koji bijahu nazočni poznavali samo jedan jezik. Došo je Duh Sveti. Ispunili su se. Stadoše govoriti različitim jezicima svih naroda koje nisu poznavali kao što nisu njihove jezike ni učili. Ali ih je poučio Duh koji je došao. Ušao je, ispunili su se, ulio je. I tada ovo bijaše znak: tko god bi primio Duha Svetoga, ispunio bi se i smjesta govorio svim jezicima. Ipak to ne vrijedi isključivo za onih stodvadeset.

To nas uče sama Pisma. Pošto su ljudi povjerovali, krstili su se, primili Duha Svetoga i govorili jezicima svih naroda. Nazočni su se zaprepastili. Jedni su se divili, drugi smijali i govorili: „Ovi su pijani. Puni su mošta“ (Dj 2,13).

Smijali su se, ali su i nešto istinito govorili. „Mješine su se ispunile novim vinom“. Čuli ste dok se čitalo evanđelje: „Nitko ne stavlja novo vino u stare mješine “(Mt 9,17). Tjelesni čovjek ne shvaća duhovno. Putenost je starost. Milost je novina. Što se čovjek više obnovi u Božjem, obilnije shvaća što istinito misli.

Mošt je vreo i jezici su naroda tekli iz uskipjeloga mošta.

3. — Braćo! Zar se sada ne daje Duh Sveti? Tko tako misli, nije dostojan da ga primi. Dariva se i sada. Zašto nitko ne besjedi jezicima svih naroda kao što svatko govoraše tko se u ono doba ispunio Duhom Svetim? Zašto? Stoga jer se ispunilo što je ono naznačivalo. Što to? Kada slavismo Uzašašće — sjetite se — kazali smo vam da je Gospodin Isus Krist preporučio svoju Crkvu i uzašao.

Učenici pitahu: „Kada će biti konac svijeta“? Isus reče: „Nije vaše da znate vremena ili trenutke što ih je Otac pridržao u svojoj vlasti„ (Dj 1,7). Također je obećao što se danas ispunilo: „Primit ćete silu Duha Svetoga koji će sići na vas. I bit ćete mi svjedoci u Jeruzalemu, cijeloj Judeji i Samariji i do kraja svijeta“ (Dj 1,7-8).

U ono je doba Crkva bila u jednoj kući. Primila je Duha Svetoga. Bila je u malome broju ljudi, ali u jezicima čitavoga svijeta. To, eto, upravo isticaše. Što, naime, znači da je ona mala Crkva govorila jezicima svih naroda? Znači: da ova velika Crkva govori jezicima svih naroda — od sunčeva izlaska do zapada.

Sada postaje zbiljom što je u ono vrijeme bilo obećano. Čuli smo, vidimo. „Čuj kćeri, i vidi“ (Ps 44,11). Čuj obećanje, vidi ispunjenje.

Nije te prevario Bog tvoj; nije te prevario suprug tvoj; nije te prevario koji te bogato obdario svojom krvlju. Nije te prevario koji te ružnu učini lijepom i od nečiste djevicom. Ti si sebi obećana. Obećana si u malome broju, ispunjena u velikome.

4. — Neka, prema tome, nitko ne kaže: primio sam Duha. Zašto ne govorim jezicima svih naroda? Ako, braćo moja, želite imati Duha Svetoga, motrite što slijedi. Naš se duh — od kojega živi svaki čovjek — naziva duša. Naš se duh, dakle, kojim živi svaki pojedinac zove dušom. Uočite što duša čini u tijelu. Oživljava udove: očima gleda; ušima čuje; nosnicama miriše; jezikom govori; rukama djeluje; nogama hoda. Duša je istodobno u svim udovima. Tako živе. Svima daje život, službe pojedinima. Ne čuje oko; ne gleda ni uho ni jezik; ne govori ni uho ni oko. Ipak živе. Živi uho, živi i jezik. Dužnosti su različite, život zajednički.

Tako je i s Božjom Crkvom. U jednima koji su sveti tvori čudesa, u drugim svetima govori istinu, opet u trećim svetima čuva djevičanstvo, bračnu čistoću — u jednima ovo, u drugima ono. Svatko obavlja svoje, ali svi žive zajedno.

Što je pak duša ljudskome tijelu, Duh je Sveti Kristovu tijelu. To je Crkva. Duh Sveti u cijeloj Crkvi vrši što duša čini u svim udovima jednoga tijela.

Naučite čega se valja čuvati. Upoznajte što ćete opsluživati i čega se bojati. Dogodi se da se u ljudskome tijelu ili od ljudskoga tijela otkine koji ud: ruka, prst, noga. Da li duša slijedi otpalo? Dok se nalazilo u tijelu, živjelo je. Odsječeno, gubi život.

Tako je čovjek i kršćanin i katolik dok živi u tijelu. Ako se odvoji, postao je krivovjernik. Duh ne slijedi otpali ud. Ako, dakle, želite živjeti od Duha Svetoga, opslužujte ljubav, ljubite istinu, čeznite za jedinstvom. Tako ćete doprijeti do vječnosti.

III.

1. — Današnji nam je dan svečan zbog dolaska Duha Svetoga. Pedeseti je poslije Gospodnjega uskrsnuća. Pomnoženih je sedam tjedana. Ali ako zbrajate sedam tjedana, dobit ćete četrdesetdevet. Jedan se dodaje da nam se preporuči jedinstvo.

Što je postignuo silazak Duha Svetoga? Čime je Duh poučio o svojoj nazočnosti? Kako ju je pokazao? Svi su govorili jezicima svih naroda. Bilo je na jednome mjestu stodvadeset osoba. Broj je dvanaest — apostolski broj posvećen otajstvom — pomnožen s deset.

Što, dakle? Da li su pojedinci na koje siđe Duh Sveti govorili pojedinim jezicima svih naroda — jedan ovim, a drugi onim te su u neku ruku među se razdijelili jezike svih naroda? Ne tako! Pojedini i jedan te isti čovjek govoraše jezike svih naroda. Jedan je čovjek govorio jezicima svih naroda. To je jedinstvo Crkve u jezicima svih naroda. I tu se, eto, očituje jedinstvo Katoličke crkve koja je raširena po svemu svijetu.

2. — Tko, dakle, posjeduje Duha Svetoga, nalazi se u Crkvi koja govori jezicima svih ljudi. Svaki koji je izvan te Crkve, nema Duha Svetoga. Duh se Sveti udostojao očitovati u jezicima svih naroda da svatko shvati kako posjeduje Duha Svetoga ako ga obuhvaća jedinstvo Crkve koja govori svim jezicima.

Apostol Pavao kaže: „Jedno je tijelo i jedan duh" (Ef 4,4)). Pogledajte svoje udove. Tijelo se sastoji od mnogih udova, ali sve članove oživljuje jedan duh. Evo, ljudskim duhom po kojem sam i sam čovjek, sjedinjujem sve udove. Udovima zapovijedam da se miču. Oči naprežem da gledaju; uši da slušaju; jezik da govori; ruke da posluju; noge da hodaju. Uloge su među udovima podijeljene, ali sve drži jedan duh. Mnogo se naređuje, mnogo se zbiva. Ipak jedan zapovijeda i jednome se služi.

Što je naš duh — tj. naša duša — za naše udove, Duh Sveti je za Kristove članove. To je Crkva. Stoga Apostol, spomenuvši „tijelo" te da ne bismo shvatili mrtvo tijelo, reče: „Jedno je tijelo" (Ef 4,4). Ali te pitam: da li to tijelo živi? Živi! Od čega? Od jednoga Duha. „I jedan je Duh" (Ef 4,4).

Pogledajte, braćo, svoje tijelo i požalite one koji se otkidaju od Crkve. Kod naših udova — dok živimo i dok smo zdravi — svi udovi obavljaju svoje službe. Ako jedan član bilo s čega trpi, zajedno pate svi udovi. Ipak jer je ud u tijelu, može ga boljeti, ali ne može izdahnuti. Što je izdahnuti doli ispustiti duh?

Pretpostavimo da se udo odsiječe iz tijela. Da li duh odlazi s njime? Ipak član zna što je: prst je; pesnica je; ruka je; uho je. I izvan tijela posjeduje oblik, ali nema života. Tako je i s čovjekom odvojenim od Crkve. Tražiš od njega otajstvo, nalaziš; tražiš krštenje, nalaziš; tražiš Vjerovanje, nalaziš. Oblik je tu, ali ako te iznutra ne oživljuje Duh, uzalud se na vani hvališ oblikom.

3. — Bog, predragi, veoma mnogo preporučuje jedinstvo. Neka vas slijedeće potakne: kada je Bog u početku stvaranja sve sazdao, na nebu je načinio zvijezde, na zemlji bilje i stada. Rekao je: „Neka zemlja rodi" (Post

1,11). I nastala su stabla i sve zelenje. Kazao je: „Neka vode proizvedu bića što plivaju i lete“ (Post 1,20. I tako se zbilo. „Neka zemlja proizvede živu dušu svega blaga i životinja“ (Post 1,24). I tako se dogodilo.

Da li je Bog od jedne ptice načinio ostale ptice? Je li od jedne ribe stvorio sve ribe, od jednoga konja sve konje, od jedne životinje sve životinje? Nije li zemlja istodobno puno toga proizvela i mnogobrojnim mladim mnogo toga ispunila?

Došlo je na red da se stvori čovjek. Načinjen je jedan i od jednoga ljudski rod. Bog nije htio ni dvoje odvojeno stvoriti, muško i žensko. Stvorio je jednoga i od jednoga jednu. Zašto tako? Zašto od jednoga počinje ljudski rod? Zato jer se ljudskome rodu svjetuje jedinstvo. I Gospodin Krist je od jedne — Djevica je jedinstvo. Drži djevičanstvo i čuva neoskvrnjenost.

4. — Sam Gospodin apostolima preporučuje crkveno jedinstvo. Ukazuje se. Oni misle da vide duh. Straše se. Učvršćuju. Isus im kaže: „Što ste uzenemireni? Zašto se misli penju u vaše srce? Pogledajte moje ruke. Opipajte i vidite. Duh nema kosti i tijelo kao što vidite da ja imam“ (Lk 24,39).

Eto, dok su još od veselja uznemireni, Krist uzima jelo, ali ne iz potrebe već jer hoće. Uzima pred njima. Protiv bezbožnika objavljuje istinitost tijela. I preporučuje crkveno jedinstvo.

Što kaže? Veli: „Zar vam to nisam govorio dok sam još bio s vama? Trebaše da se sve ispuni što je napisano u Mojsijevu zakonu, prorocima i Psalmima o meni. Tada im je — kaže evanđelje — otvorio razum da razumiju Pisma“. I rekao im je: „Pisano je i trebaše da Krist trpi i treći dan ustane od mrtvih“ (usp. Lk 24,25-27).

To je naša Glava. To je Glava. Gdje su udovi? To je zaručnik. Gdje je zaručnica? Čitaj ženidbeni ugovor i počuj zaručnika. Tražiš zaručnicu? Od nje čuj. Nitko mu ne oduzima njegovu i nitko ne podmeće svoju. Od njega čuj? Gdje tražiš Krista? U ljudskim pričama ili evanđeoskoj istini? Isus je trpio, treći dan uskrsnuo, ukazao se svojim učenicima. Njega već imamo. Gdje ga tražimo? Pitajmo ga. „Trebalo je da Krist trpi i da od mrtvih uskrsne treći dan“ (usp. Lk 24,46).

To se već, eto, zbilo. Već se vidi. Reci, Gospodine! Ti, Gospodine, kaži da ne lutamo. „Trebaše da se u njegovo ime naviješta pokora i oproštenje grijeha u svim narodima počevši od Jeruzalema“ (Lk 24,47).

Počinje se od Jeruzalema i do nas dopire. I ondje je i ovdje. Nije odonud otišao da nama dođe. On je prerastao. Nije se iselio. To je objavio neposredno poslije svoga uskrsnuća. Bio je s apostolima četrdeset dana. Kaneći uzaći na nebo, opet je preporučio svoju Crkvu. Zaručnik koji je imao otputovati svojim je prijateljima na brizi ostavio vlastitu zaručnicu ali ne da ona ljubi nekoga od njih već da njega ljubi kao zaručnika, njih kao zaručnikove prijatelje. Nikoga od njih ne smije ljubiti kao zaručnika.

O tome ljubomorno skrbe zaručnikovi prijatelji. Ne daju da se zaručnica pokvari razuzdanom ljubavlju. Mrze kada se tako ljube. Promotrite zaručnikova gorljivog prijatelja. Kada je vidio kako zaručnica na neki način bludi po prijateljima, reče: „Čujem da su razdori među vama. Dijelom i vjerujem“ (1 Kor 11,18). „Kloini mi o vama, braćo, javiše da su među vama prepirke. Svaki od vas kaže: ja sam Pavlov; ja Aplonov; ja Kefin; ja Kristov. Je li Krist razdijeljen? Da li je Pavao za vas raspet? Jeste li se krstili u Pavlovo ime“ (1 Kor 1,11-13)?

To je prijatelj! Od sebe odbija ljubav tuđe zaručnice. Ne želi da ga namjesto zaručnika ljubi. Tako će sa zaručnikom moći vladati. Prema tome, Crkva je preporučena. Dok je uzlazio na nebo, učenici su Isusa pitali za svršetak svijeta. Rekli su: „Kaži nam kada će se to zbiti i kada je vrijeme tvoga dolaska“ (Mt 24,3). Ovako im je uzvratio: „Nije vaše da znate vremena koja je Otac ostavio u svojoj vlasti“ (Dj 1,6).

Čuj, učeniče, što si od Učitelja naučio: „Primit ćete moć Duha Svetoga koji će sići na vas“ (Dj 1,8). I zbilo se. Četrdesetog je dana uzašao na nebo. Na današnji se dan, evo, ispunjuju dolaskom Duha Svetoga svi koji su nazočni i govore jezicima svih naroda.

I po jezicima se svih naroda preporučuje samo jedinstvo. Preporučuje ga uskrsli Gospodin; preporučuje ga dok uzlazi; potvrđuje ga Duh Sveti koji danas silazi.

IV.

1. — Godišnjom svetkovinom slavimo dolazak Duha Svetoga. Blagdanu se duguje svečano okupljanje, svečano čitanje i svečano propovijedanje. Prvo se dvoje već ostvarilo. Veoma ste se mnogi okupili i čuli ste što se čitalo. Učinimo i treće. Neka se poslušnost našega jezika ne uskrati onome koji je i neukima dao sve jezike i u svim narodima podjarmio jezike učenih i različite svjetske jezike skupio u jedinstvo vjere.

„Iznenada se s neba čuo šum kao kad nahrupi snažan vihor. I ukazali su se podijeljeni jezici poput vatre koja se spustila na svakoga od njih. I počeli su govoriti jezicima kako im je Duh davao zboriti" (Dj 2,2-4).

Onaj dah nije napuhao već oživio. Ni onaj oganj nije spalio već potaknuo. U njima se ispunilo što je mnogo ranije prorečeno: „To nije riječ. Ni govor nije. Nije ni glas što se može čuti". Što slijedi ostvarili su kada su bili razaslani propovijedati evanđelje: „Po svoj se zemlji razliježe njihov zvuk i njihove riječi do konca kruga zemaljskoga" (Ps 18,4-5).

Što je Duh Sveti nagovijestio jezicima svih naroda koje davaše onima koji su naučili samo jezik svoga naroda? Htjede da tada to bude znak njegove nazočnosti. Duh je nagovijestio da će svi narodi povjerovati u evanđelje. Tako je najprije svaki vjernik i potom samo crkveno jedinstvo govorilo svim jezicima. Što na to kažu ljudi koji se ne žele uključiti i pridružiti kršćanskome društvu koje u svim narodima donosi plod i raste? Mogu li nijekati da Duh Sveti i sada silazi na kršćane? Zašto, dakle, sad ni kod nas ni kod njih nitko ne govori jezicima svih naroda, a to u ono doba bijaše znamen dolaska Duha? Zato jer se to sada ispunja što je u u ono vrijeme bilo predoznačeno. U ono je doba svaki pojedini vjernik govorio svim jezicima. Prema tome, i sada su svi jezici naši. Udovi smo tijela u kome se nalaze.

2. — S pravom se smatra da krivovjernici i raskolnici — iako priznamo da imaju Kristovo krštenje — ne primaju Duha Svetoga ako se po zajedništvu ljubavi ne drže sveze jedinstva. Tada će, naime, jezici naroda biti i njihovi jer gdje su jezici bit će i oni — u istome Kristovu tijelu što posvuda raste. Čuvat će jedinstvo Duha „u svezi mira" (Ef 4,3).

Sluga je koga ne veže taj vez. Apostol kaže: „Nismo ponovno u strahu primili ropski duh već smo primili Duha sinovskoga posinjenja. U njemu kličemo: abba, Oče" (Rim 8,15). Stoga iskreno smatramo da je Duh Sveti u ono doba jezicima svih naroda očitovao svoju prisutnost. To je zato da se u ovo doba — kada se tako ne pokazuje — ne misli da ga netko ima ukoliko se uputio u krsno otajstvo, ali se odvaja od jedinstva svih naroda.

Isto tako da se ne shvati kako je nužno da svatko tko ima trojstveni krst posjeduje i Duha Svetoga, i u samome se jedinstvu zbila velika razlika. Tako zamjećujemo da su neki tek poslije krštenja zaslužili Duha Svetoga. Riječ je o onima u Samariji kada im dođoše apostoli. Inače su bili kršteni u apostolskoj odsutnosti.

Neki su — to je izniman slučaj — Duha primili i prije krsta. Tako je višnjom vlašću kojoj čovjek ne može ništa prigovoriti podijeljen — dok je

Petar govorio — Korneliju i onima koji su bili s njime. Na neke Duh silazi smjesta poslije krštenja. Tako je sišao na uškopljenika kome je Filip iz proroka Izaije navijestio Krista. Na druge — oni su većina — Duh dolazi polaganjem apostolskih ruku. Na neke se spustio premda nitko nije na njih položio ruku, ali su svi molili. To se dogodilo samoga onoga dana koji danas svečano slavimo i kada je s apostolima bilo u jednoj zatvorenoj dvorani stodvadeset duša.

Na neke je Duh sišao iako nitko nije položio ruku niti je tko molio već su svi slušali Božju riječ. Tako se s onima zbilo koje malo ranije spomenuh: s Kornelijem i njegovim slugama.

Zašto, dakle, Duh dolazi sad ovako, a sad onako? U tu svrhu da se što ne pripiše ljudskoj slabosti već da se sve vrati božanskoj milosti i vlasti.

Prema tome, ta nas razlika između krsnoga primanja i darivanja Duha Svetoga dosta poučava. Ne smijemo misliti da smjesta posjeduju Duha Svetoga kojima ne niječemo da imaju krštenje. Koliko više to vrijedi za ljude koje uopće nije oboružala nikakva ljubav prema kršćanskome jedinstvu.

„Božja se ljubav razlila u našim srcima". Ali to nije po nama samima već — kako slijedi — „po Duhu Svetome koji nam je dan" (Rim 5,5).

U ono su doba jezici svih naroda u jednome čovjeku naznačivali da je Duh Sveti prisutan. Tako ga sada naznačuje ljubav prema jedinstvu među svim narodima.

3. — Apostolove su riječi: „Sjetilni čovjek ne shvaća što je Božji Duh" (1 Kor 2,14). Sjetilne, dakako, kori. Njima kaže: „Svaki među vama tvrdi — ja sam Pavlov; ja Apolonov; ja Kefin; ja Kristov. Da li je Krist razdijeljen? Zar je Pavao za vas raspet? Ili ste se krstili u Pavlovo ime" (1 Kor 1,12-13)?

Kao što duhovni ljudi uživaju zbog jedinstva, tako puteni teže za razdorima. O tima, skroz otvoreno pišući, bilježi apostol Juda: „Oni — ćutilni sami sebe odlučuju od stada jer nemaju Duha" (Jd 19).

Ima li što očitije? Je li što jasnije? Stoga neka bezumni prestanu sebi laskati i govoriti nam: što ćemo primiti kada vam pristupimo? I sami priznate da posjedujemo Kristovo krštenje. Mi im odgovaramo: imate Kristovo krštenje. Dođite te ćete imati i Kristova Duha. Bojte se onoga što piše: „Tko nema Kristova Duha, ni nije njegov" (Rim 8,9).

Krista ste obukli otajstvenim oblikom. Obucite ga i nasljedovanjem njegova primjera. Krist je trpio „za nas i ostavio nam primjer da slijedimo njegove stope" (1 Pt 2,21).

Ne budite takvi da „posjedujete oblik pobožnosti ,ali odbijate njezinu moć" (2 Tim 3,5). Koja je pobožna snaga veća od ljubavi prema jedinstvu? Kaže se u Psalmu: „Vidio sam kraj svakoga svršetka. Tvoja je zapovijed veoma široka" (Ps 118,96). Koja je to zapovijed? Ona o kojoj kaza: „Dajem vam novu zapovijed da se uzajamno ljubite" (Iv 13,34). Zašto je široka? Zato što se „Božja ljubav razlila u našim srcima" (Rim 5,5). Zašto je konac svakog dovršetka? Stoga što je „ljubav punina zakona" i „što se sav zakon sažima u govoru gdje je napsano: ljubit ćeš svoga bližnjega kao samoga sebe" (Rim 13,9-10; Gal 5,14).

Bližnje ljubite kao sami sebe ako ne dopuštate da se o vama vjeruje neko zlo koje se u vama nije ni vidjelo ni dokazalo. Isto tako ako o cijelome zemaljskom krugu vjerujete što niste vidjeli ni dokazano primili..

4. — Čini se da izgovarate „Gospodin Isus". Možda i ne shvaćajući vodite računa o onome što Apostol kaže: „Nitko ne govori Gospodin Isus osim u Duhu Svetome" (1 Kor 12,3). Ali Pavao namjerno i na neki naročit način upotrebljava izričaj „govori". Kaže: „Nitko ne govori Gospodin Isus osim u Duhu Svetome" (1 Kor 12,3). Ostvaruje se ako se „govori" činima, a ne samo riječima.

Mogu reći „Gospodin Isus" I oni o kojima Isus kaže: „Što govore, činite; ali što čine, ne činite" (Mt 23,3).

Sva krivovjerja koja ni vi ne odobravate izgovaraju „Gospodin Isus". One koje nađe u Duhu Svetome, neće izbaciti iz kraljevsktva nebeskoga. Ipak kaže: „Neće svatko tko mi govori Gospodine, Gospodine ući u nebesko kraljevstvo". Ali „nitko ne kaže Gospodin Isus osim u Duhu Svetome". Očito je da to ne čini nitko, ali se podrazumijeva na spomenuti način, tj. djelima. Zato je Isus u nastavku dodao: „Onaj će ući u nebesko kraljevstvo tko vrši volju moga Oca koji je na nebesima" (Mt 7,21).

O nekima kaže i Apostol: „Vele da poznaju Boga, ali djelima to niječu" (Tit 1,16). Kao što se niječe djelima, djelima se i govori. Na taj je način rečeno: „Nitko ne kaže Gospodin Isus osim u Duhu Svetome" (1 Kor 12,3).

Ako, dakle, niste pristupili jedinstvu, odvajajući sami sebe puteni ste i nemate Duha. Ako ste pristupili prividno, „Sveti će Duh stege pobjeći od lažljivca" (Mudr 1,5).

Znajte: po iskrenoj ljubavi imate Duha Svetoga kada svojom pameću pristanete prianjati uz jedinstvo. To odgovorimo kada pitaju: što ćemo primiti? Mi im, braćo, pružimo primjer dobrih djela. Ne oholimo se jer stojimo niti nad palima očajavajmo.

V.

1. — Danas slavimo svetu svetkovinu nadasve svetoga dana. Danas je došao Duh Sveti. Stoga nas ova lijepa i draga svečanost potiče da nešto reknemo o samome Božjemu daru, njegovoj milosti i obilju Božjega milosrđa prema nama: tj. o osobi Duha Svetoga.

U Gospodnjoj školi govorimo pred suučenicima. Svi, naime, imamo jednog Učitelja. U njemu smo svi jedno. On nas je — da se zbog učitelja ne uznosimo — upozorio i kazao: „Ne dopuštajte da vas ljudi zovu učiteljima. Jedan je vaš učitelj — Krist" (Mt 23,8).

Dakle, pod vodstvom se toga Učitelja čija je učiteljska stolica nebo moramo uputiti u njegovo Pismo. Zato pripazite na ovo malo što ću reći. Onaj daje koji nalaže da govorim. Koji znate, ponovite; koji niste znali, saznajte. Učitelj često potiče duh koji je pobožno znatiželjan. Pretpostavka je da ljudska krhost i slabost uopće dopusti istraživati takve zbilje. Ona to, dakako, dopušta.

Ono što Sveta pisma skrivaju ne zatvara se da se niječe već radije da se otvori čovjeku koji kuca. Sami Gospodin kaže: „Ištite i primit ćete. Tražite i naći ćete. Kucajte i otvorit će vam se" (Mt 7,7). Duh učenih ljudi često uznemiruje pitanje zašto je obećani Duh Sveti poslan pedesetoga dana poslije Gospodinove muke i uskrsnuća.

2. — Vašu ljubav najprije na to upozoravam da vam ne bude dosadno malo razmisliti zašto je Gospodin osobno kazao: „Duh ne može doći ako ja ne odem" (Iv 16,7).

Činilo bi se — tumačeći u doslovnom smislu — kao da je Gospodin Krist pethodno na nebesima nešto čuvao. Silazeći otuda, ono što čuvaše ostavio bi Duhu Svetome da dalje čuva. Zato nam Duh ne bi mogao doći ako se ne vrati onaj koji će preporučeno opet preuzeti.

Isto bi se tako moglo pričiniti da nismo sposobni „nositi" jedno i drugo niti smo u stanju podnositi nazočnost obojice. Također bi se dalo misliti da

se jedan od drugoga odvajaju ili da oni — kada nam dolaze — podliježu stješnjenju, a ne da nas proširuju.

Što, dakle, znači: „Duh ne može doći ako ja ne odem? Korisno vam je da ja idem. Inače, ako ne odem, Branitelj vam neće doći" (Iv 16,7). Što ta izreka znači? Njegovim darom naznačujemo koliko shvaćamo, mislimo, poimamo te što vjerujemo. Vaša ljubav neka ukratko sasluša.

Meni se čini da su učenici bili privrženi Gospodinovu ljudskome liku. Kao ljude prožimao ih je ljudski osjećaj prema Kristu kao čovjeku. Isus je pak htio da oni radije imaju božanski osjećaj. Htio je putene ljude učiniti duhovnima. Ali se to postaje jedino darom Duha Svetoga.

Krist, prema tome, kaže: šaljem vam dar kojim postajete duhovni. Taj je dar Duh Sveti. Duhovni nećete moći postati ako ne prestanete biti puteni. Tjelesni prestajete biti ako se s vaših očiju ukloni „tjelesni lik" da se u vaša srca pohrani „Božji lik" (Fil 2,6). Gospodin je posredstvom toga ljudskoga lika — to je „slugin lik" — „uzimljući slugin lik sam sebe ponizio" (Fil 2,7).

Petrovo se osjećanje odnosilo na taj „slugin lik" kada se Petar pobojao da će umrijeti onaj koga je mnogo ljubio. Ljubio je Gospodina Isusa Krista kao čovjek čovjeka, kao tjelesni tjelesnoga, a ne kao što duhovan ljubi božansko veličanstvo.

Gospodin osobno pitaše svoje učenike kime ga ljudi drže. Oni su mu odgovorili ponavljajući tuđa mišljenja. Jedni govorahu da je Isus Ivan, drugi Ilija, treći Jeremija ili neki od proroka. Na to ih Isus zapita: „Što vi kažete tko sam ja"? Petar — jedan u ime drugih, jedan za sve — reče: „Ti si Krist, Sin živoga Boga".

To je u punini točno i najistinitije. Takav je odgovor s pravom zaslužio čuti: „Blago tebi, Šimune, Jonin sine! To ti nije objavilo tijelo ni krv nego moj Otac koji je na nebesima". I ja tebi kažem jer si ti meni rekao. Čuj, rekao si. Priznao si. Primi blagoslov. Dakle: „I ja tebi kažem. Ti si Petar". Budući da sam ja „stijena" (1 Kor 10,4), ti si Petar. Ne potječe Stijena od Petra već Petar od Stijene. Naziv Krist ne dolazi od naziva kršćanin nego ime kršćanin od imena Krist.

„I na toj ću stijeni sagraditi svoju Crkvu": ne na Petru — kamenu što si ti nego na Stijeni koju si priznao. „Izgradit ću svoju Crkvu (...)". Izgradit ću tebe koji u svome odgovoru predstavljaš lik Crkve.

To i ostalo je zato jer Petar reče: „Ti si Krist, Sin živoga Boga". Ali je — kako se sjećate — također čuo: „Nije ti objavilo tijelo i krv". Znači: ljudska pamet, ljudska slabost, ljudsko neznanje nego „moj Otac koji je na nebesima".

Potom je Gospodin Isus stao najavljivati svoju muku i kazivati kako će mnogo trpjeti od bezbožnih. Tu se Petar prestrašio. Pobojao se da Krist, Sin živoga Boga, ne nastrada smrću. Krist, Sin živoga Boga — dobri od dobroga, Bog od Boga, živi od živoga, vrelo života i pravi život — došao je, jasno, uništiti smrt, a ne od smrti poginuti. Petar se kao čovjek prepao. Rekoh da je imao sućuti za Kristovo tijelo. Zato reče: „Gospodine, neka ti je Bog milostiv! Daleko od toga da ti se to dogodi"!

Gospodin takve riječi pobija dostojnim i primjerenim odgovorom. Kao što je dostojnu hvalu odao Petrovoj vjeroispovijedi, tako i pravi prijektor za Petrovu uzrujanost. Reče: „Natrag! Sotono, odstupi"!

Gdje li je ono: „Blažen si, Šimune, sine Jonin"? Razlikuj hvaliteljeve riječi ili riječ onoga koji zaustavlja. Razdvoji uzrok vjeroispovijedi i nemira. Razlog je za vjeroispovijed: „Nije ti objavilo tijelo i krv nego moj Otac koji je na nebesima". Vrelo je uzrujanosti: „Ne misliš što je Božje nego što je ljudsko" (Mt 16,13-23).

Zar ne biste htjeli da se takvima rekne: „Korisno vam je da odem. Ako ne odem, Tješitelj vam neće doći". Ako se vašim tjelesnim pogledima ne ukloni ljudski lik, nipošto nećete moći ništa božansko shvatiti, ni osjetiti ni misliti. Neka je to dosta.

Zbog navedenoga je trebalo da se poslije uskrsnuća i uzašašća Gospodina Isusa Krista ispuni njegovo obećanje o Duhu Svetome. Tako je i evanđelist Ivan protumačio Isusovu riječ gdje govori naznačujući istoga Duha: „Ako je tko žedan, neka mi pristupi i neka pije". Evanđelist dodaje i veli: „To govoraše o Duhu koga su imali primiti koji u nj budu vjerovali. Još, naime, Duh nije bio dan jer se Isus još nije bio proslavio" (Iv 7,37-39).

Gospodin naš Isus Krist, proslavljen uskrsnućem i uzašašćem, poslao je Duha Svetoga.

3. — Iz svetih smo knjiga naučili da je Isus sa svojim učenicima poslije uskrsnuća proboravio četrdeset dana. Pokazivaše im istinitost uskrsloga tijela da ne misle kako je kakav privid. S njima je „ulazio i izlazio, jeo i pio".

Četrdesetoga je dana koji smo proslavili pred deset dana ispred njihovih očiju uzašao na nebo. Obećao je da će se vratiti kako je i otišao. Riječ je o ljudskome liku u kojem je suđen. U njemu će i suditi.

Isus je htio na različit dan nego je uzašao poslati Duha Svetoga. Ali to nije učinio ni poslije dva dana ili tri već nakon deset dana. To nas je prisililo ispitati i istražiti stanovite tajne u brojevima.

Četrdeset se sastoji od četiri pomnoženo s deset. U tome se broju — kako mi se čini — krije tajna. Ljudi smo i ljudima govorimo. S pravom se kaže da smo svetopisamski tumači, a ne tvrditelji vlastitih mišljenja.

Broj se, dakle, četrdeset sastoji od četiri puta deset. Imam dojam da označuje ovaj svijet koji sada izgrađujemo i u kojem živimo. Živimo stalno pokretani: tijekom vremena; nepostojanošću zbilja; umiranjem i rađanjem; gramizivošću što oblijeće i stanovitim protokom nepostojanih datosti.

Broj četrdest, dakle, naznačuje ovaj svijet zbog četverodjelosti vremena što ispunja godinu. Također su u ovome svijetu četiri stožera. Svima su poznati. I Sveto ih pismo često napominje: „Od istoka i zapada, sa sjevera i juga [...]„ (Lk 13,29).

Kroz četverodjelna se vremena i po četverostranome svijetu propovijeda Božji zakon kao broj deset. Zato se prvotno i naređuje deset zapovijedi. Zakon je uglavljen u deset naredaba jer se čini da je u tome broju neko savršenstvo. Brojitelj se do njega uspinje. Potom se opet spušta. Ide od jedan do deset i opet počinje od jedan. Isto vrijedi za sto, tisuću i sve što je poviše. Uz određeno zbrajanje desetica šuma brojeva raste u beskraj.

Prema tome, zakon je u broju deset savršen. Isto tako i zakon što se propovijeda po četverodjelnome svijetu. Ali četiri puta deset iznosi četrdeset.

Međutim, dok smo u tijeku ovoga svijeta, naučimo se uzdržavati od svjetovnih požuda. To označuje četrdesetodnevni post. Svima je poznat pod nazivom četrdesetnica. Naređuje ti ga zakon, proroštvo i evanđelje. Zato što je zakon, Mojsije je postio četrdeset dana. Budući da je i proroštvo, Ilija je postio četrdeset dana. Kako je i evanđelje, četrdeset je dana postio i Gospodin Krist.

Kada se, dakle, poslije četrdeset dana navršilo još drugih deset — samo jednom deset dana, naprosto deset, a ne četiri puta toliko — došao je Duh Sveti da se Zakon ispuni po milosti. Zakon je bez milosti slovo što ubija.

Pavao kaže: „Da je dan zakon koji može oživiti, opravdanje bi u punini dolazilo od Zakona. Ali je Pismo sve zatvorilo pod grijeh da se vjernima dade obećanje iz vjere u Isusa Krista" (Gal 3, 22-23). Zato „slovo ubija, a Duh oživljuje" (2 Kor 3,6). Oživljuje, ali ne da nešto drugo ispunja već što slovo naređuje. Ipak slovo samo po sebi sazdaje krivca. Milost oslobađa od grijeha i omogućuje da se ispuni slovo. Stoga se po milosti zbiva oproštenje svih grijeha i obistinjuje vjera koja djeluje po ljubavi.

Nemojte, uza sve to, misliti da osuđujemo slovo. Istina, kazano je da „slovo ubija". Ali to zapravo znači da slovo rađa krivce. Uspostavlja naredbu, a milosti ne pomaže. Smjesta uviđaš da ne vršiš zakon i da si krivac za prekršaj. „Gdje nema zakona, nema ni kršenja" (Rim 4,15).

Zakon se, dakle, ne smije kuditi iako je kazano: „Slovo ubija, a Duh oživljuje". Kao da bi Pavao zakn osudio, a Duha hvalio! Izričaj „slovo ubija" pretpostavlja: samo slovo bez milosti.

Uzmite za primjer tvrdnju gdje se kaže: „Znanje napuhuje". Što znači da „znanje napuhuje"? Ako napuhuje, bolje je ostati neuk. Ali Pavao je dodao: „Ljubav izgrađuje" (1 Kor 8,1). Također je dopunio: „Duh oživljuje". Dao je do znanja da slovo bez Duha ubija, ali da s Duhom oživljuje i omogućuje da se slovo ispuni. Tako i znanje bez ljubavi napuhuje, a ljubav sa znanjem izgrađuje.

Duh Sveti je, dakle, poslan da se ispuni zakon i obistini što je Gospodin rekao: „Nisam došao dokinuti zakon već ispuniti" (Mt 5,17). To daje vjernicima. To poklanja kršćanima. To dijeli onima kojima daje Duha Svetoga. Koliko tko za to postaje sposobniji, toliko mu je lakše kad ispunja zakon.

4. — Vašoj ljubavi govorim što i sami možete istražiti i lako uvidjeti: ljubav ispunja zakon. Strah od kazne čini da čovjek djeluje, ali još uvijek kao sluga. Recimo da činiš dobro jer se bojiš trpjeti zlo i da ne činiš zlo jer se bojiš trpjeti zlo. Ali ako ti se obeća da nećeš biti kažnjen, odmah posižeš za opačinom. Kada bi ti netko rekao: budi spokojan, neće ti se dogoditi nikakvo zlo, učini. Učinio bi. Prema tome, odustaješ zbog straha od kazne, a ne iz ljubavi prema pravednosti.

Još te nije obuzela ljubav. Gledaj, dakle, kako ljubav postupa. Tako se strašimo onoga koga ljubimo da ga se bojimo čistim strahom. I čista se supruga boji muža. Ipak razlikuj bojazni. Čista se žena boji da je odsutni suprug ne ostavi. Preljubnice je strah da je ne zatekne muž koji se vraća.

Ljubav, dakle, ispunja zakon jer „savršena ljubav vani tjera strah" (1 Iv 4,18). Riječ je o ropskome strahu koji dolazi od grijeha. Naprotiv, „čisti Božji strah ostaje zauvijek" (Ps 18,10).

Ako, dakle, ljubav ispunja zakon, odakle je ljubav? Sjetite se, razmislite i uočite da je ljubav dar Duha Svetoga. „Božja se ljubav razlila u našim srcima po Duhu Svetome koji nam je dan“ (Rim 5,5).

Prema tome, Gospodin je Isus Krist s pravom poslao Duha Svetoga kada se ispunilo deset dana — tim se brojem također očituje zakonska savršenost. Milost nam omogućuje ispuniti zakon koji Isus nije došao dokinuti nego izvršiti.

5. — U Svetome se pismu Duh Sveti obično objavljuje brojem sedam, a ne deset. Zakon se veže uz deset, Duh Sveti uz sedam. Poznata je sveza između Zakona i broja deset. Spomenimo pak povezanost Duha Svetoga i broja sedam.

Najprije se, u samoj knjizi — na njezinu početku — koju nazivamo *Postanak* nabrajaju Božja djela. Nastaje svjetlo. Nastaje nebo — koje se naziva svod — između vode i vode. Otkriva se suho tlo. Dijeli se more od zemlje. Zemlji se naređuje da plodno začne sve vrste. Nastaje veće i manje svjetlo — sunce, mjesec i ostale zvijezde. Vode proizvode svoj rod, zemlja svoj. Nastaje čovjek na Božju sliku. Sva svoja djela završava šestoga dana.

U nijednome od toliko nabrojenih i zgotovljenih Božjih djela nije zazvonila riječ posvećenja. Bog reče: „Neka bude svjetlo i nasta svjetlo. I vidje Bog da je svjetlo dobro“ (Post 1,3-4). Pisac nije rekao da je Bog svjetlo posvetio.

„Neka bude svod. I on nasta. Vidje Bog da je dobar“ (Post 1,6). Ipak nije kazao da je svod posvećen. Isto vrijedi i za drugo — ne moramo se zadržavati na posve očitim činjenicama — sve do onoga što nasta šestoga dana. Tako dolazimo do sedmoga dana. Tada nije nastalo nikakvo stvorenje već se napominje Božji odmor. Ipak je Bog posvetio sedmi dan.

Ako se po svim svetopisamskim mjestima traži posvećenje, prvi put se nalazi u sedmome broju dana kod stvaranja. Tu gdje se naznačuje Božji počinak i naš se nagoviješta. Bog se nije naprezao da bi mu trebao odmor. Nije se — tako reći — poslije truda radovao danu kada se ne radi. Bog je posvetio dan kada je dopušteno besposličiti.

Navedeno je tumačenje doslovno. Nama se najavljuje počinak nakon svih naših dobrih djela — kao što je riječ i o Božjemu odmoru poslije svih njegovih dobrih čina. „Bog učini sve. I sve bi veoma dobro. I otpočinu Bog sedmoga dana od svih svojih djela koja učini“ (Post 2,2).

I ti se želiš odmoriti? Najprije učini veoma dobra djela. Židovima je nametnuto tjelesno opsluživanje subote kao i ostalo što ima tajanstveno značenje. Stanovito se nedjelovanje naređuje. Ti čini što ono odmaranje naznačuje. Duhovni je počinak mir u srcu. Mir pak u srcu potječe od vedre savjesti. Prema tome, tko ne griješi istinski održava subotu.

Ljudima koji su morali opsluživati subotu naređuje se: „Ne činite nikakvo ropsko djelo“ (Lev 23,7). Ali svaki je koji „počinja grijeh sluga grijeha“ (Iv 8,34).

Prema tome, sedmi je broj posvećen Duhu Svetome kao dvanaesti zakonu. Isto naznačuje i prorok Izaija na mjestu gdje kaže: „Ispunit će ga Duh mudrosti i razuma, savjeta i jakosti, znanja i pobožnosti, duh straha Božjega“ (Iz 11,2).

Duhovna milost tako reći silazeći k nama počinje od mudrosti i završava kod straha. Mi pak uzlazeći i težeći od najnižega do najvišega moramo početi od straha i završiti kod mudrosti. „Početak je mudrosti strah Gospodnji“ (Ps 110,10).

Predugo je i nadvisuje naše sile — iako ne i vašu žudnju — dozivati u pamet sve naznake o sedmome broju ukoliko se veže s Duhom Svetim. Neka, dakle, izneseno bude dostatno.

6. — Sada svratite pozornost na ono što slijedi. Budući da se milošću Duha Svetoga ispunja zakon, bilo je nužno spomenuti i istaknuti broj deset. To već učinismo. Broj pak sedam dolazi zbog same milosti Duha Svetoga.

Krist je, šaljući nakon deset dana Duha Svetoga, brojem deset istaknuo sami zakon za koji zapovjedi da se izvršava. Gdje ćemo pak naći da se prvenstveno zbog samoga Duha Svetoga ističe broj sedam? Imaš u Tobijinoj knjizi. Tu piše da se sami blagdan — tj. pedesetnica — sastoji od sedmica (usp. Tob 2,1). Kako? Sedam pomnoži sa sobom. Hoću reći sedam sa sedam. U školama se kaže da sedam puta sedam iznosi četrdesetdevet. Računanjem se od sedam puta sedam dolazi do navedenoga oblika broja sedam.

Sami nas Duh Sveti sabire i skuplja .Zato je i kao prvi znak svoga dolaska udijelio onima koji ga prime da pojedinačno govore svim jezicima. Jedinstvo se Kristova tijela oblikuje iz svih jezika proširenih posredstvom svih naroda po čitavome svijetu. U ono je vrijeme pojedinac govorio svim jezicima. Time se naznačilo samo buduće jedinstvo među svim jezicima.

Apostol kaže: „Podnosite se uzajamno u ljubavi. Sve poduzmite da očuvate jedinstvo duha u svezi mira“ (Ef 4,2-3).

Duh nas Sveti, dakle, iz mnoštva sjedinjuje u jedno. To se postiže poniznošću, ohološću ruši. Ponizno je srce kao voda što traži prazni prostor da se u njemu nastani. Oholo je uzdignuće kao kakva brdovita strmina koja vodu odbija te se spušta. Zato je rečeno: „Bog se protivi oholima. Poniznima udjeljuje milost“ (Jak 4,6). Što znači „daje milost“? Daje Duha Svetoga. Ispunja praznine jer ih zatiče za to sposobne.

S time je, dakle, tako. Broju se četrdesetdevet koji nastaje od sedam puta sedam dodaje jedan da se dobije pedeset i tako naznači jedinstvo.

7. — Našu slabost kod našega Gospodina Boga pomaže revnost vaše ljubavi. Zato počujte što dolazi. Meni se čini da je nešto, kada se razjasni, to slađe što je bilo skrovitije dok se nije protumačilo.

Kada je Gospodin prije uskrsnuća odabrao svoje učenike, naredio im je da mreže bace u more. Bacili su i uhvatili nebrojeno mnoštvo riba. Mreže su pucale i pretovarene lađe tonule. Ali Isus tada nije zapovjedio na koju će stranu spustiti mreže. Samo je kazao: „Bacite mreže“ (Lk 5,1-7).

Da je, naime, odredio da se mreže bace s desne strane, bio bi naznačio da hvataju jedino dobre; a na lijevu, samo zle. Budući da su mreže bacili na sve strana — ni lijevo ni desno — označio je i dobre i zle. To je znamen Crkve ovoga vremena i u ovome vijeku.

Tako su izašle i one sluge koji su poslani uzvanicima. Doveli su koga god su našli: dobre i zle. I dvorana se napunila gostima (Mt 22,10).

Sada se, dakle, skupljaju dobri i zli. Zašto se događaju raskoli ako ne zato što pucaju mreže? Zašto Crkvu peku sablazni velikoga broja tjelesnih mnoštava što zlo buče? Zato što pritišću lađe.

Tako je Gospodin postupio pred uskrsnuće.

Isus poslije svoga uskrsnuća opet nalazi svoje učenike gdje love ribu. Zapovjedi im neka bace mreže, ali ne bavilo kako i posvuda. Već smo nakon uskrsnuća. Kristovo tijelo — to je Crkva — neće više iza uskrsnuća sadržavati zle.

Gospodin reče: „Spustite mreže na desnu stranu“. Po njegovu su nalogu mreže bacili zdesna. Uhvatili su određeni broj riba. Prvi put je bilo riba bez broja. Te su ribe označavale Crkvu koja donekle sada postoji na temelju onoga lova. „Navijestio sam i govorio. Umnožili su se preko broja“ (Ps 39,6).

Riječ je, dakle, o nekima koji su prekobrojni i nekako suvišni, ali se ipak skupljaju. Međutim, ondje se s desne strane hvataju prebrojene i velike ribe. Kaza: „Tko bude činio i tako učio, zvat će se velik u kraljevstvu nebeskome“ (Mt 5,19).

Uhvatiše, dakle, sto pedeset i tri velike ribe. Tko ne smatra da se navedeni broj ne bilježi zaludu? Gospodin, uistinu, ne bi — da nije htio ništa izraziti — kazao: „Bacite mreže“. Ne bi odredio da se spuste na desnu stranu. Broj sto pedeset i tri, dakle, ima znakoviti smisao.

Evanđelisti je bila dužnost kazati — obazirući se donekle na onaj prvi ulov gdje su puknute mreže označavale raskole — da u Crkvi vječnoga života neće biti nikakvih raskola ukoliko neće biti nikakvih mimoilaženja. Svi će ljudi biti veliki jer su svi puni ljubavi.

Evanđelist je, dakle, ono što se u početku zbilo donekle shvatio kao nagovještaj razdora. Stoga mu je pripadalo reći prigodom ovoga drugog ulova da se „mreže nisu pokidale iako su ribe bile jako velike“ (Iv 21,1-11).

Kazali smo što izražavaše desna strana — da su svi dobri. Rečeno je i to što je veličina. „Tko bude činio i tako učio, zvat će se velik u nebeskome kraljevstvu“. Također objasnismo što znači da se mreže nisu pokidale: da više neće nastajati raskoli.

Ali što znači broj stopedeset i tri? Jasno je da to neće biti potpuni broj svetih. Neće biti samo stopedeset i tri sveta. Već se onih koji se ne okaljaše sa ženama spominje sto četrdeset i četiri tisuće (usp. Otk 14,4). Spomenuti broj — čini se — raste poput stabla od stanovitoga sjemena. Sjeme je toga ogromnoga broja neki manji broj. Riječ je o deset i sedam.

Od deset se i sedam dolazi do sto pedeset i tri. To se postiže ako brojiš od jedan do sedamnaest i zbrajaš sve brojeve. Ali ako od jedan do sedamnaest ne zbrajaš brojeve, iako ih sve spominješ, bit će ih samo sedamnaest. Tako je kada naprosto brojiš: jedan, dva, tri (...) Ali kao što jedan više dva i više tri daju šest, tako šest, četiri i pet zajedno iznose petnaest. Produžiš li na taj način do sedamnaest, dobivaš sto pedeset tri.

Sada se sjeti što malo ranije spomenuh i istumačih. Pogledaj koga i što označuju brojevi deset i sedam. Deset je zakon. Sedam Duh Sveti.

Što proistječe iz svega? Ovo: u Crkvi vječnoga uskrsnuća neće biti razdora. Tu se nitko neće bojati smrti. Ta će se Crkva oblikovati poslije uskrsnuća. S Gospodinom će biti i zauvijek pobjeđivati oni koji su zakon ispunili po milosti Duha Svetoga i po Božjemu daru čiju svetkovinu slavimo.

VI.

Braćo!

Zasjao nam je dragi dan kada sveta vjernička crkva blista izgledom i srcem plamti. Slavimo dan kad se Gospodin Isus Krist poslije uskrsnuća proslavio uzašašćem i poslao Duha Svetoga.

Piše u Evanđelju da je Krist slijedeće rekao: „Ako je tko žedan, neka dođe k meni i pije. Tko vjeruje u me, rijeka će žive vode teći iz njegove nutrine". Evanđelist nastavlja, tumači i kaže: „To je govorio o Duhu kojega će primiti oni koji budu vjerovali u nj. Još Duh Sveti ne bi dan jer se Isus još nije proslavio" (Iv 7,37-39).

Bilo je, dakle, preostalo da se Isus — pošto je uskrsnuo od mrtvih i uzašao na nebo — proslavi i napokon dade Duha Svetoga. Tako će ga poslati koji ga je obećao. To se i dogodilo.

Gospodin je po uskrsnuću sa svojim učenicima živio četrdeset dana. Uzašao je na nebo. I pedeseti je dan koji danas svetkujemo poslao Duha Svetoga. Piše: „Iznenada se čuo šum s neba kao kada se prolomi snažan vjetar. I ukazaše im se jezici kao oganj koji se spustio na svakoga pojedinačno. I počeli su govoriti svim jezicima kako im Duh davaše besjediti" (Dj 2,1-4).

Taj je vjetar srca čistio od putene pljeve. Plamen je spalio sijeno drevne požude. Jezici kojima su govorili ljudi ispunjeni Duhom Svetim unaprijed označavahu buduću Crkvu u jezicima svih naroda.

Nakon potopa je ohola ljudska bezbožnost protiv Gospodina sagradila visoku kulu. Tada je ljudski rod zaslužio da se razdijeli na različite jezike. Svaki će narod zato govoriti vlastitim jezikom da ga drugi ne razumiju.

Jednako ponizna vjernička pobožnost različitost svih jezika svodi u Crkvi na jedinstvo. U tome smislu ljubav skuplja što je nesloga rasula. Udovi su ljudskoga roda koji je jedno tijelo raspršeni. Ali kada se na spomenuti način sjedine, vraćaju se jedinoj Glavi koja je Krist. Ognjem se ljubavi u jedno stapaju zbog jedinstva svetoga tijela.

Iz toga se dara Duha Svetoga posve isključuju ljudi koji mrze milost mira i ne čuvaju društvo jedinstva. Danas se i oni svečano okupljaju. Također slušaju ista čitanja koja su obećala i poslala Duha Svetoga. Ipak slušaju na osudu, a ne za nagradu. Što im koristi čuti ušima što u srcu preziru? Što im koristi slaviti dan onoga čije svjetlo mrze?

Braćo moja!

Vi ste udovi Kristova tijela, klice jedinstva, sinovi mira. Radosno provedite ovaj dan i u sigurnosti ga slavite. U vama se ispunja što se unaprijed označilo onih dana kada je došao Duh Sveti. Tada je svaki pojedinac koji je primio Duha Svetoga govorio svim jezicima. Tako je i sada. Samo jedinstvo govori po svim narodima svim jezicima. Duha Svetoga imate jer se nalazite u jedinstvu i jer se nikakvim raskolom ne odvajate od Kristove Crkve koja govori svim jezicima.

VII.

To što motrite na Božjemu oltaru vidjeli ste i minule noći. Ali još ne čuste što je, što znači i koliko je velike zbilje otajstvo. Ono je, dakle, što gledate kruh i kalež. To vam kažu i vaše oči. Ali vaša vjera koja traži da se pouči veli da je kruh Kristovo tijelo, čaša Kristova krv. To je pak kazano kratko i za vjeru je možda dosta. Međutim, vjera želi pouku.

Prorok kaže: „Ako ne budete vjerovali, nećete shvatiti" (Iz 7,9). Možete mi sada reći: naredio si da vjerujemo, rastumači da razumijemo. U duši bilo koga može nastati razmišljanje što slijedi. Znamo odakle je Gospodin naš Isus Krist uzeo tijelo — od Djevice Marije. Kao dijete dojio se mlijekom. Hranio se,rastao i razvio do mladićke dobi. Židovi su ga progonili. Obješen je na drvo i na drvetu je smaknut. Skinuli su ga s drveta i ukopali. Treći je dan uskrsnuo. Onoga dana kada je htio, uzašao je na nebo. Tamo je uznio svoje tijelo. Otuda će doći „suditi žive i mrtve". Tu sada „sjedi s desne" Očeve.

Kako je kruh njegovo tijelo? Kako je čaša — ili što je u čaši — njegova krv? To se, braćo, zato naziva otajstvom jer se u tome jedno gleda, drugo poima. Ono što se vidi posjeduje tvarni oblik, a što se razumije pruža duhovni plod.

Ako, dakle, želiš shvatiti Kristovo tijelo, počuj Apostola dok govori vjernicima: „Vi ste Kristovo tijelo i udovi" (1 Kor 12,27). Ako ste Kristovo tijelo i udovi, vaše se otajstvo stavlja na Gospodnji stol. Svoje otajstvo primate.

Na ono što jeste odgovarate *amen.* Odgovarajući potpisujete. Kada čuješ „Tijelo Kristovo", odgovoriš *amen.* Budi Kristov ud da ti *amen* bude istinit.

Zašto, dakle, u kruhu? Ovdje ne iznosimo ništa svoje. Čujmo ponovo samoga Apostola koji govori o ovoj tajni i kaže: „Jedan kruh, jedno smo tijelo mnogi„ (1 Kor 10,17).

Shvatite i radujte se: jedinstvo, istina, pobožnost, ljubav. Jedan kruh! Tko je taj jedan kruh? Mnogi su jedno tijelo. Sjetite se da kruh ne nastaje od jednoga već od mnogih zrnja. Kada se na vama izvršio izgon zloduha, kao da ste tada bili samljeveni. Kada ste se krstili, kao da ste bili pokvašeni. Kada primiste oganj Duha Svetoga, kao da ste ispečeni.

Budite što motrite i primite što jeste. To Apostol kaza o kruhu. Što ćemo misliti o kaležu? Rečeno nije ništa, ali dosta pokazuje. Da nastane vidljivi oblik kruha, zajedno se polijevaju mnoga zrna. Tako se ostvaruje što Sveto pismo kaže o vjernicima: „U njih bijaše jedna duša i jedno srce za Boga" (Dj 4,32). Isto vrijedi i za vino.

Sjetite se, braćo, kako nastaje vino. Puno zrna visi u grozdu, ali se tekućina od zrnja sliva u jedinstvo. Tako je i Gospodin Krist nas označio. Htio je da njemu pripadamo. Na svome je stolu posvetio otajstvo našega mira i jedinstva. Tko prima otajstvo, a ne održava vez mira, ne prima za se otajstvo već svjedočanstvo protiv sebe.

Okrenuti Gospodinu Bogu Ocu svemogućemu čista mu srca — koliko može naša sićušnost — iskažimo najveće hvale. Punom dušom molimo naročito njegovu blagost da se u svojoj dobrostivosti udostoji uslišati naše molitve.

Neka svojom moći neprijatelja odagna od naših čina i misli. Neka nam umnoži vjeru, ravna pamet, udijeli duhovno razmišljanje i privrede nas u svoje blaženstvo: po Isusu Kristu, svome Sinu.

PROPOVIJEDI O VJEROVANJU

I.

1. — Vrijeme je da primite Vjerovanje. U Vjerovanju se ukratko nalazi sve što se vjeruje u odnosu na vječno spasenje.

Vjerovanje se naziva „simbolom" na temelju određene sličnosti. Riječ je zapravo pozajmica. Trgovci međusobno uspostavljaju „simbol". Njime njihovo udruženje održava ugovorno obećanje.

I vaše je društvo duhovna trgovina. Nalikujete „trgovcima koji traže dobri biser" (Mt 13,45). To je „ljubav koju će u vašim srcima razliti Duh Sveti što će vam se dati" (Rim 5,5).

Do ljubavi se dolazi po vjeri koju sadrži Vjerovanje. Vjerujete, naime, u „Boga Oca svemogućega, nevidljivoga besmrtnoga, kralja vjekova, stvoritelja svega vidljivoga i nevidljivoga". Tako i sve drugo vjerujete što o Ocu dostojno govori istiniti razum ili vlast Svetoga pisma.

Od navedena odličja ne odvajajte ni Božjega Sina. Spomenuto se, naime, ne pripisuje Ocu tako da je tuđe onome koji kaza: „Ja i Otac jedno smo" (Iv 10,30). I Apostol o njemu govori: „Budući da je bio u Božjemu liku, nije držao otimačinom što je jednak s Bogom" (Fil 2,6). Otimačina je prisvajanje tuđega. Spomenuta jednakost potječe od same naravi. Kako, uz to, Sin neće biti svemogući kada je sve sam sazdao? Također je „Božja sila i mudrost" (1 Kor 1,24). O toj pak Mudrosti piše da „može sve jer je jedna" (Mudr 7,27).

Sin je u liku u kojem je jednak Ocu po samoj biti nevidljiv. Po naravi je, dakako, nevidljiva Božja Riječ koja „u početku bijaše kod Boga". I Riječ „bijaše Bog" (Iv 1,1). U toj je naravi Sin posve besmrtan. Znači da je u svakome smislu nepromjenljiv.

I za ljudsku se dušu kaže da je na stanoviti način besmrtna. Ali istinske besmrtnosti nema gdje vlada velika promjenljivost kojom se može nazadovati i napredovati. Otuda potječe dušina smrt koja je „udaljenje od Božjega života po neznanju što je u njoj" (Ef 4,18). U tome je dušin život da žurno hita životnome zdencu. Tako će „u Božjemu svjetlu vidjeti svjetlost" (Ps

35,10). I vi po Kristovoj milosti od stanovite smrti koje se odrekoste oživljujete za spomenuti život.

Božja je Riječ jedinorođeni Sin. On živi s Ocem vječno nepromjenljiv. Ne opada jer se ostajanje ne smanjuje. Sin ni ne napreduje jer se njegovo usavršenje ne uvećava.

I Sin je kralj vjekova. Stvoritelj je vidljivoga i nevidljivoga. Apostol veli: „U njemu je stvoreno sve na nebu i na zemlji, vidljivo i nevidljivo, sijela i vlasti, proroštva i moći. Sve je stvoreno za nj i po njemu" (Kol 1,16-17).

Ali Sin je „sam sebe od sebe ispraznio". Nije odložio „Božje obličje" nego „uzeo slugin lik" (Fil 2,7). Stoga se Nevidljivoga gledalo po tom sluginu liku. Nevidljivi se rodio od Duha Svetoga iz Djevice Marije. Svemogući je posredstvom slugina lika postao nemoćan. Trpio je pod Poncijem Pilatom. Besmrtni je na temelju slugina lika umro, bio raspet i ukopan. Kralj je vjekova — po tom sluginu obličju — uskrsnuo trećega dana. Po istom je sluginu liku stvoritelj vidljivoga i nevidljivoga uzašao na nebo otkuda se nije nikada ni udaljio. Po toj naravi sluge Bogu onaj „sjedi zdesna" koji je Očeva ruka. O toj ruci veli prorok: „Kome je objavljena ruka Gospodnja" (Iz 53,1)? U onome će sluginu liku „doći suditi žive i mrtve". U njemu, iako je život živih, htjede biti dionik umrlih.

Krist nam je od Oca i sebe poslao Duha Svetoga, Očeva i Sinova Duha. Poslan je od obojice. Duh se nije od nikoga rodio. Jedinstvo je obojice i obojici jednak.

To je Trojstvo jedan Bog koji je svemoguć, nevidljiv, besmrtan, kralj vjekova, stvoritelj vidljivih i nevidljivih bića. Ipak ne postoje tri boga ili tri svemoćnika odnosno tri stvoritelja. Isto vrijedi za sve drugo što se slično kaže o Božjemu odličju te to ponavljamo. Nema, naime, tri boga već je jedan Bog. U našemu trojstvu Otac nije Sin ni Sin Otac. Duh Sveti nije Sin ni Otac. Otac je Sinov Otac. Sin je Očev Sin. Duh je Duh Oca i Sina. Vjerujte da razumijete. Jer „ako ne budete vjerovali, nećete ni shvatiti" (Iz 7,9).

Na osnovi se te vjere nadate milosti kojom će vam se „oprostiti svi grijesi". Po njoj „ćete se spasiti, a ne po sebi". Spasenje je Božji dar. Ne dolazi „zbog djela da se možda tko ne uzoholi" (Ef 2,8-9). Bit ćete Božji „stvor", stvoreni u Kristu Isusu, u dobrim djelima koja je Bog pripravio da u njima hodite" (Ef 2,10). Ostarjelost svukoste. Obukli ste novoga čovjeka (Ef 4,24). Vi ste „novo stvorenje" (Gal 6,15). Pjevajte „novu pjesmu" (Otk 5,9). Po novoj ćete oporuci baštiniti vječnu baštinu.

Poslije ove smrti što prijeđe na sve ljude i koju dugujemo i svodimo na starost prvoga čovjeka nadate se za konac i uskrsnuću svojih tjelesa. Neće uskrsnuti kao što će uskrsnuti bezbožni da trpe boli. Neće uskrsnuti ni zbog putenih želja kako bezumni misle. Uskrsnut će kako kaže Apostol: „Sije se tijelo s ovozemnim životnim počelom, ali će uskrsnuti prožeto duhom" (1 Kor 15,44).

Tada će sretnome duhu tijelo biti pokoreno. Čudesnom će se srećom podložiti sa svom lakoćom. Neće više „teretiti dušu" (Mudr 9,15). Tijelo više neće tražiti nikakvu okrepu. Neće biti podvrgunto nikakvu slabljenju. Prebivat će u vječnome životu. Tu će sama vječnost biti život našemu duhu i tijelu.

2. — Ovaj, dakle, kratki nagovor o cijelome Vjerovanju izrekoh kako bijah dužan prema vama. Kad ovo Vjerovanje budete čuli u cijelosti, razumjet ćete ovaj naš kratko-svečani nagovor.

Da riječi iz Vjerovanja zapamtite, nipošto ih ne smijete napisati. Morate ih, slušajući, napamet naučiti. Kad Vjerovanje zapamtite, nemojte ga bilježiti. Trajno ga držite i ponavljajte u sjećanju.

Što god budete čuli u Vjerovanju, već se nalazi po božanskim svetopisamskim zabilježbama. Sve malo-pomalo obično dočujete već kako traži potreba. Ali ne dolikuje da se piše što je na rečeni način skupljeno i izraženo u određenome obliku.

Treba se sjetiti Božjega obećanja. Dok po proroku unaprijed naviještaše Novi zavjet, Bog reče: „To je savez koji ću poslije ovih dana uspostaviti s njima. Tako veli Gospod. Stavit ću svoje zakone u njihovu pamet. Upisat ću ih u njihova srca" (Jr 31,33).

Da se naznači spomenuta zbilja — kada čujemo Vjerovanje — ne zapisujemo ga na ploče niti na kakvu drugu tvar već u srca.

Bog vas je „pozvao u svoje kraljevstvo i slavu" (1 Sol 2,12). Njegovom ste se milošću iznova rodili. Bog će vam također dati da Duh Sveti piše u vašim srcima. Tako ćete ljubiti što vjerujete. Vjera će u vama djelovati po ljubavi. Na taj ćete se način svidjeti Gospodinu Bogu koji dijeli sva dobra. Nećete se ropski bojati kazne nego ćete dragovoljno ljubiti pravednost.

Dok ste bili katekumeni, ovo vam se Vjerovanje naznačivalo posredstvom Pisama i pomoću crkvenih nagovora. Sada ste vjernici. Stoga morate kao takvi kroz taj kratki obrazac ispovijedati vjeru. I napredovati trebate.

II.

1. — Apostol kaže: „Svatko tko zazove ime Gospodnje, spasit će se" (Rim 10,13). Tako će biti. Tome spasenju vi hitite koji svoja imena pribilježiste za krštenje.

Riječ je o vječnome spasenju, ne o spasu za kratko vrijeme. Govor je zapravo o spasu koji nam nije zajednički sa životinjima niti je zajednički dobrim i zlim ljudima. Vidite — i svi tako držimo — da zdravlje sadašnjega vremena oko kojega se ljudi nadasve trude da ga steknu ili poprave nemaju samo ljudi već i životinje, velike i male. To se zdravlje proteže od zmajeva i slonova do muha i sitnih crvi. To zdravlje — nadalje — imaju i sami ljudi: koji Boga zazivlju i koji Boga kunu. Zato sveti Psalam kaže: „Gospodine, ljude ćeš i stoku spasiti. Tako se, Bože, umnožilo tvoje milosrđe. Ljudski će se pak sinovi uzdati u pokrov tvojih krila" (Ps 35,7-8).

To, dakle, spasenje po mnogostrukome Božjem milosrđu dopire do posljednjih životinja. Ali će se ljudski sinovi koji pripadaju Sinu čovječjem „uzdati u pokrov krila tvojih" (Ps 35,8).

To činimo u ovome životu. Sada se ufamo u ono što ćemo kasnije primiti. A što nam obećaje isti Psalam? Ovo: „Nasitit će se od obilja tvoje kuće. Pojit ćeš ih iz potoka svoje žudnje jer je u tebi vrutak života" (Ps 35,9-10).

Krist je vrelo života. Postao je čovjek da sada iz njega štogod okusimo. Ali se za nas čuva njegovo obilje koje siti anđele i sve nebeske službenike. Međutim, to dolazi kasnije. Da bismo sada uzmogli do toga doprijeti, zazovimo Boga da nas spasi. To je po Apostolu. On reče: „Spasit će se tko god zazove ime Gospodnje" (Rim 10,13).

Prorok je to nagovijestio. Apostol Pavao kaza da je već prošlo vrijeme kada se ispunilo što je napisano: „Spasit će se tko prizove ime Gospodnje".

Već kazah o kojem je „spasenju" riječ da možda sada ne reknete: zašto se ne spasavaju koji prizvilju Gospodnje ime? Spasit će se! Samo je Apostol dodao: „Kako će zazvati onoga u koga ne vjeruju? Ili kako će u onoga vjerovati za koga nisu čuli? Kako će čuti bez propovjednika? Ali kako će propovijedati ako nisu poslani? Pisano je: kako su lijepe noge navjestitelja mira, vjesnika dobra" (Rim 10,14-15).

Nitko se, dakle, ne može spasiti ako prije ne zazove Ime. Ali nitko ne može zazvati Ime, ako prethodno ne povjeruje. Takav je, prema tome, redoslijed. Najprije vjerujete, potom zazivate. Danas primate Vjerovanje u koje vjerujete. Poslije osam dana primit ćete molitvu kojom ćete zazivati.[5]

2. — Vjerovanje je, dakle, kratko složeno pravilo vjere da duh pouči, a pamćenje ne optereti. Izgovara se malim brojem riječi, ali se iz njega mnogo stječe. Vjerovanje se, prema tome, naziva ono po čemu se kršćani raspoznavaju.

Najprije ću pred vama izreći Vjerovanje. Zatim ću vam ga onoliko rastumačiti koliko se Gospodin udostoji dati. Tako ćete moći razumjeti što želim da posjedujete.

Ovo je to Vjerovanje [...]. Nije mnogo, ali je puno. Ne treba vam brojiti riječi već ih vagati.[6]

„Vjerujem u Boga Oca svemogućega".

Zamijetite kako se brzo rekne, a koliko vrijedi. Bog je, ali je i Otac. Bog je moću, Otac dobrotom. Kako li smo sretni mi kojima je Bog Otac. Vjerujemo, dakle, u nj i sebi sve obećajmo njegovim milosrđem. Svemoguć je. Zato vjerujemo u Boga Oca svemogućega.

Neka nitko ne kaže: ne može mi oprostiti grijehe. Kako svemogući ne može? Ali ti veliš: mnogo sam sagriješio. I ja kažem: ali on je svemoguć. Ti uzvraćaš: takve sam grijehe počinio kojih se ne mogu osloboditi i očistiti. Odgovaram: on je svemoguć.

Evo, što ćete mu pjevati u Psalmu: „Blagoslovi, dušo moja, Gospodina i ne zaboravi dobročinstva onoga koji je milostiv svim opačinama tvojim i koji liječi sve tvoje slabosti" (Ps 102,2-3). Za to nam je nužna Božja svemoćnost. Svakome je stvorenju bila prijeko potrebna u tu svrhu da ga stvori. Bog je svemoguć i može učiniti veliko i malo. Svemoguć je te je sposoban stvoriti nebesko i zemaljsko, besmrtno i smrtno, duhovno i tjelesno. Velik je u velikome, ali nije malen ni u najmanjemu. Bog je svemoguć. Može sazdati sve što hoće načiniti.

[5] Što prethodi uopće nije otisnuto u PL.

[6] Od „Vjerovanje" do „vagati" nedostaje u PL.

Evo, kazat ću što Bog ne može: ne može umrijeti; ne može griješiti; ne može lagati; ne može se prevariti. Ništa ne može što bi mu oduzelo svemogućnost kada bi i to mogao.

Vjerujte, dakle, u Boga Oca. Ispovijedajte ga. Srcem se vjeruje „za pravednost, usnama za spasenje" (Rim 10,10). Pošto uzvjerujete, trebat ćete da i izreknete kada budete Vjerovanje vraćali. Sada primite i zadržite. Kasnije ćete vratiti, ali nikada nećete zaboraviti.

3. — Što slijedi nakon toga? Ovo: „I u Isusa Krista". Veliš: „Vjerujem u Boga Oca svemogućega i u Isusa Krista, Sina njegova jedinoga, Gospodina našega".

Ako je jedini Sin, Ocu je jednak; ako je jedini, iste je biti koja je i Očeva; ako je jedini Sin, svemoći je koja je u Oca; ako je jedini Sin, s Ocem je suvječan. To je Sin u sebi i kod sebe i kod Oca.

Što je za nas? Što je u odnosu na nas?

„Koji se rodio od Duha Svetoga i Djevice Marije".

Eto: kako je, tko i kome došao — po Djevici Mariji u kojoj je bio na djelu Duh Sveti, a ne oženjeni čovjek. Duh je oplodio čistu i sačuvao neoskrvuntu.

Tako se, dakle, zaodjenuo tijelom Gospodin Krist. Tako je onaj postao čovjek koji je načinio čovjeka. Uzeo je što nije bio. Nije izgubio što bijaše. Piše: „Riječ je postala tijelo i prebivala među nama" (Iv 1,14). Nije se Riječ pretvorila u püt već je, ostajući Riječ, uzela tijelo. Vječno nevidljivi postao je — kad je htio — vidljiv i boravio među nama. Što znači „među nama"? Među ljudima. Brojem je postao jedan od ljudi — jedan i jedini; jedini Ocu. Što je nama? I nama je jedini Spasitelj. Nitko, naime, mimo njega nije naš Spasitelj. I nama je jedini Otkupitelj. Nitko osim njega nije naš Otkupitelj — ne zlatom, ni srebrom već svojom krvlju.

4. — Pogledajmo, dakle, samu njegovu trgovinu kojom smo kupljeni. U Vjerovanju rekosmo: „Rođen od Duha Svetoga i Djevice Marije". Što je za nas pretrpio? Slijedi: „Pod Poncijem Pilatom raspet i pokopan". Što je za nas pretrpio? Slijedi: „Pod Poncijem Pilatom raspet i pokopan". Što? Zar je raspet jedini Božji Sin, naš Gospodin? Je li pokopan jedini Božji Sin, naš Gospodin? Čovjek je raspet: Bog se nije izmijenio. Bog nije ubijen. A ipak je kao čovjek ubijen. Apostol kaže: „Da su, naime, znali, ne bi nikada raspeli Gospodina slave" (1 Kor 2,8).

Pavao pokazuje i Gospodina slave, ali je i raspetoga ispovjedio. Tko tvoju haljinu raskida, iako tvoje tijelo ostavi neozlijeđeno, tebi nanosi nepravdu. Ne vičeš zbog svoje haljine i ne kažeš: raskidao si mi haljinu. Veliš: mene si rastrgao i uništio; niti si od mene učinio. To, iako si čitav, govoriš. I istinu kažeš. Ipak s tvoga tijela nije ništa otkinuo koji te ozlijedio.

Tako je raspet i Gospodin Krist. Gospodin je; Očev je jedinorođenac; naš je Spasitelj; Gospodin je slave. Ipak je raspet, ali u tijelu. I pokopan je samo u tijelu. Jer gdje je ukopan i kada je ukopan, tu tada nije bila ni duša. U grobu je ležalo samo tijelo. Ipak ispovijedaš „Isusa Krista Sina njegova jedinoga, Gospodina našega koji je rođen od Duha Svetoga i Djevice Marije". Tko? Isus Krist, jedini Sin Božji, naš Gospodin.

„Raspet pod Poncijem Pilatom". Tko? Isus Krist, jedini Sin Božji, naš Gospodin. „I ukopan". Tko? Isus Krist, jedini Sin Božji, naš Gospodin. Samo tijelo leži, a ti kažeš naš Gospodin? Kažem, dakako, kažem. Motrim odjeću, ali se odjevenome klanjam.

Ono je tijelo bilo Gospodnja haljina. „Iako je bio u Božjemu liku, nije držao otimačinom što je jednak Bogu nego je sam sebe poništio uzimljući lik sluge". Božji lik nije izgubio, ali je „postao sličan ljudima i obličjem nalik na čovjeka" (Fil 2,6-7).

5. — Ne prezrimo ni samo tijelo. Kada je Krist ležao, tada je otkupio. Zašto nas je otkupio? Jer nije uvijek ležao: „Treći dan uskrsnu od mrtvih". To slijedi u Vjerovanju. Nakon što priznadosmo Gospodinovu muku, ispovjedamo i uskrsnuće. Što je činio u muci? Učio je kako ćemo podnositi. Što je učinio uskrsnućem? Pokazao čemu se nadamo. Ovdje je rad, tamo nagrada. Posao u muci, nagrada u uskrnsuću.

Ali nije, uskrsnuvši, ovdje ostao. Što slijedi? „Uzašao je na nebo". I gdje je sada? „Sjedi s desne Ocu". Razumi što znači „zdesna" da ne tražiš gdje je lijeva strana. Božjom se „desnom stranom" naziva vječna sreća. Božja je desna strana neizrecivo, neiskazivo, neshvatljivo blaženstvo i blagostanje. To je Božja „desna strana". Tu Krist sjedi.

Što znači da ondje „sjedi"? Ondje stanuje. Sjedištem se, naime, naziva gdje tko boravi. Sveti je Stjepan Gospodina vidio. Ali ipak nije ni onaj lagao koji je kazao da Gospodin „sjedi s Očeve desne". Kako, naime, kaže Stjepan? Kaže: „Ja, evo, vidim otvoreno nebo i Sina čovječjega gdje stoji s desne Božje" (Dj 7,55).

Budući da je Stjepan vidio gdje Krist „stoji", da li je možda lagao koji govoraše da „sjedi s Očeve desne"? Rečeno je, dakle, „sjedi". To znači: ostaje, boravi. Na koji način? Kao i ti. U kojem položaju? Tko može kazati? Recimo što je učio i što znamo.

6. — Što? „Otuda će doći suditi žive i mrtve".

Priznajmo Spasitelja da se ne bojimo suca. Tko, naime, sada u nj vjeruje i vrši njegove zapovijedi i ljubi ga, neće se strašiti kada dođe suditi žive i mrtve. Ne samo da se neće bojati nego će čeznuti da dođe. Jer što nam je draže nego kada dođe koga želimo i kada dođe koga volimo?

Ipak se bojmo. Bit ćeš naš sudac. Tada će biti naš sudac koji nam je sada odvjetnik. Počuj Ivana: „Ako reknemo da nemamo grijeha, sami sebe varamo i istina nije u nama. Ako pak budemo priznali svoje grijehe, vjeran je i pravedan onaj koji će nam otpustiti grijehe i očistiti nas od svake nečistoće. To sam vam napisao da ne griješite. Ali ako tko sagriješi, imamo odvjetnika kod Oca — Isusa Krista, pravednika. I on je zadovoljština za naše grijehe" (1 Iv 1,8-2,2).

Pretpostavimo da ti neki sudac vodi parnicu. Odvjetnika si poučio. On te prihvatio i tvoju parnicu vodi kako može. Ali je nije završio. Sada čuješ da će on doći kao sudac. Da li bi se uvelike veselio što je onaj mogao biti tvojim sucem koji je malo prije bio tvoj odvjetnik?

Krist sada za nas moli, za nas se zauzima. On nam je odvjetnik. Zar da ga se kao suca bojimo? Naprotiv! Budući da smo prethodno poslali odvjetnika, siguni se nadajmo da će doći kao sudac.

7. — U Vjerovanju je završeno što se odnosi na Isusa Krista, jedinoga Božjega Sina, našega Gospodina. Sada dolazi: „I u Duha Svetoga". Tako se upotpunjuje Trojstvo: Otac i Sin i Duh Sveti. Ali o Sinu se kazalo mnogo jer je Sin uzeo čovjeka. Sin-Riječ postade tijelo, a ne Otac ili Duh Sveti. Ipak je Sinovo tijelo načinilo cijelo Trojstvo. Trojstveni su čini, naime, nedjeljivi.

Tako, dakle, primite Duha Svetoga da ne vjerujete kako je manji od Sina ili da je manji od Oca. Otac, naime, i Sin i Duh Sveti, cijelo Trojstvo, jedan je Bog. Tu ništa nije razdvojeno, ništa različito, ništa nedostatno, ništa drugome suprotno. Sve je uvijek jednako, nevidljivo i nepromjenljivo: Otac i Sin i Duh Sveti.

Neka nas Trojstvo oslobodi od mnoštva grijeha.

8. — Što sada slijedi već se odnosi na nas. Slijedi: „U svetu Crkvu". Mi smo „sveta Crkva". Ali „mi" nisam rekao kao da je riječ o nama koji smo ovdje i o vama koji me sada slušate. Koliko god nas je ovdje po Božjoj smo milosti kršćanski vjernici u ovoj Crkvi, to jest, u ovome gradu, u ovoj pokrajini, u ovome predjelu. To su i svi oni koji su preko mora i koji su po cijelome svijetu jer se ime Gospodnje slavi od izlaska do zalaska sunca. Tako je s općem Crkvom, našom pravom majkom koja je istinita „supruga" onoga „muža". Častimo je jer je gospođa takvoga Gospodina. Što velim? Veliko je i naročito dostojanstvo za muža: našao je bludnicu, načinio djevicu. Ne treba nijekati da je bila milosnica. Inače će zaboraviti osloboditeljevo milosrđe. Kako nije bila grešnica kada je bludničila s kumirima i zlodusima? Blud je srca bio u svima — tjelesni u malome broju ljudi; srca kod svih.

Krist je došao i sazdao djevicu: Crkvu je učinio djevicom. U vjeri je djevica. U tijelu je malo Bogu posvećenih. U vjeri moraju svi vjernici u Crkvi biti djevice — i muževi i žene. U tome mora sjati čistoća, nevinost i svetost.

Želite li spoznati kako je Crkva djevicom? Čujte apostola Pavla. Poslušajte muževa prijatelja koji nadasve ljubi zaručnika, a ne sebe. Pavao kaže: „Opremih vas za jednoga muža" (2 Kor 11,2-3).

To je rekao o Crkvi. Ali o kojoj Crkvi? O onoj kamo god su njegova pisma mogla doprijeti. Kazao je: „Spremih vas za jednoga muža da vas kao čistu djevicu privedem Kristu. Ali bojim se da se ne bi — kao što je zmija lukavošću zavela Evu — vaše pameti iskvarile s obzirom na čistoću koja je u Kristu" (2 Kor 11,2-3).

Gdje se strašiš da se pokvari, ondje je djevica. Reče: „Strah me da se vaše pameti ne iskvare glede na čistoću koja je u Kristu". Zar je drevna zmija tjelesno ležala s Evom? Ipak je uništila djevičanstvo njezina srca.

Crkva je, dakle, djevica. Djevica je i neka ostane djevica. Neka se boji zavodnika da joj ne postane oskvrnitelj. Crkva je djevica. Možda ćeš mi reći: ako je djevica, kako rađa djecu? Ako pak ne rađa djecu, kako prijavismo svoja imena da se rodimo iz njezina krila? Odgovaram: i djevica je i rađa. Nasljeduje Mariju koja je rodila Gospodina.

Zar sveta Marija nije djevica? Zar nije rodila i ostala djevicom? Tako i Crkva: rađa i djevica je. Ako gledaš, rađa Krista jer njegovi su udovi koji se krste. Apostol kaže: „Vi ste Kristovo tijelo i udovi" (1 Kor 12,27). Ako, dakle, Crkva rađa Kristove udove, posve je slična Mariji.

9. — Slijedi: „[...] u oproštenje grijeha". Kada toga u Crkvi ne bi bilo, ne bi bilo nikakve nade. Kada u Crkvi ne bi bilo oproštenja grijeha, ne bi bilo nikakva ufanja u budući život i vječno oslobođenje.

Zahvalimo Bogu koji je svojoj Crkvi dao taj dar. Pristupit ćete, evo, svetom vrelu. Oprat ćete se spasonosnim krštenjem i obnoviti preporodnom kupelji. Bit ćete bez ikakva grijeha penjući se iz one kupelji. Sve što vas je dotle progonilo, tu će se uništiti.

Vaši su grijesi slični Egipćanima koji progoniše Izraelce. Gonili su ih, ali „do Crvenog mora". Što znači: „do Crvenog mora"? Ovo: do Kristova zdenca posvećenog Kristovim križem i krvlju. Što je crveno, crveni se. Ne vidiš li kako se crveni Kristov dio?

Pitaj oči vjere: ako vidiš križ, zamijeti i krv. Ako vidiš što visi, uoči što teče. Koplje je probolo Kristov bok i potekla je naša cijena. Zato se znamenuje Kristovim znakom krst, to jest, voda gdje zaranjate i gdje kao u Crvenom moru prelazite.

Vaši su grijesi vaši neprijatelji. Idu za vama, ali do mora. Kada uniđete i umaknete, grijesi se nište. Tako su Izraelci pobjegli po suhu, a voda je Egipćane prekrila.

Što kaže Pismo? „Od njih ne osta nijedan" (Ps 105,11). Mnogo si griješio; griješio si malo. Griješio si u velikome; sitno si griješio. Što je s izrekom: „Nijedan od njih nije ostao" (Ps 105,11)?

U onom će vijeku živjeti. Tu pak nitko ne živi bez grijeha. Zato se oproštenje grijeha ne nalazi jedino u samome pranju svetoga krštenja već i u nedjeljnoj i dnevnoj molitvi koju ćete primiti za osam dana. U njoj ćete — tako reći — naći svoje dneveno krštenje da zahvalite Bogu koji je svojoj Crkvi dao dar koji ispovjedamo u Vjerovanju. Pošto kazasmo: „sveta Crkva", dodajemo „oproštenje grijeha".

10. — Sada dolazi: „Uskrsnuće tijela [...]" To je već kraj, ali će tjelesno uskrsnuće biti konac bez kraja. Međutim, poslije toga neće više biti nikakve tjelesne smrti, nijedne tjelesne boli, nikakve tjelesne tjeskobe, nikakve tjelesne gladi, nikakave tjelesne utučenosti, nikakve tjelesne starosti ni umora.

Ne boj se, dakle, tjelesnog uskrsnuća. Tjelesna dobra motri, zla zaboravi. Sve što je sad predmet prepirki u svezi s uskrsnućem, toga ondje neće biti. Bit ćemo vječni, jednaki Božjim anđelima. Isti ćemo grad imati sa svetim anđelima.

Gospodin će nas posjedovati. Bit ćemo njegova baština, ali će i on biti naš dio. Sada i sami govorimo: „Gospodine, ti si dio moje baštine" (Ps 15,5). I o nama je kazano njegovom Sinu: „Traži od mene i dat ću ti narode — tvoju baštinu" (Ps 2,8).

Posjedovat ćemo i posjedovat će nas. Držat ćemo i držat će nas. Što velim? Štujemo i njegovani smo. Štujemo Boga, ali smo kao njiva obrađivani. Da znate da nas se obrađuje, počujte Gospodina. On kaže: „Ja sam prava loza, vi mladice, moj Otac ratar" (Iv 15,5.1).

Ako se naziva ratarom, obrađuje njivu. Koju njivu? Nas obrađuje. Ratar ove vidljive zemlje može orati, kopati, saditi i, ako ima vode, zalijevati. Može li dažditi? Može li pokloniti rast, izbaciti klicu, u zemlju zabosti korijen, izmamiti vjetar, granama dodati snagu, opteretiti ih plodovima, ukrasiti lišćem — da li išta od toga može zemljoradnik?

Ipak naš ratar — naš Bog — sve to može u nama. Zašto? Zato što vjerujemo „u Boga Oca svemogućega". Držite, dakle, što smo pred vas iznijeli i što smo vam — kako se Bog udostojao dati — izložili.

11. — Vratiti ćete poslije osam dana što ste danas primili. Neka vas pouče vaši roditelji. Oni vas preuzimlju da budete spremni. Uz molitve koje ovdje slavite bdijte dok pijetao ne zakukuriječe.

Već vam se ovdje počelo pružati samo Vjerovanje. S pažnjom ga držite. Neka nitko ne dršće i neka ga nitko ne izgovara u strahu. Budite spokojni. Mi smo vam očevi. Nemamo učiteljskih šiba i prutova. Ako tko i pogriješi u riječi, neka ne griješi u vjeri.

III.

1. — U skladu sa svojom dobi, samim počecima, prvim nastupom preuzete dužnosti, osjećajem ljubavi prema vama te dok u služenju već stupamo na oltar kamo ćete i sami pristupiti, ni propovijednom vas službom ne smijemo okrasti. Apostol kaže: „Budeš li priznao svoji ustima da je Isus Gospodin i ako u svom srcu ispovjediš da ga je Gospodin uskrsio od mrtvih, spasit ćeš se. Srcem se, naime, vjeruje radi pravednosti. Vjeroispovijed se obavlja zbog spasenja" (Rim 10.9-11).

To u vama ostvaruje Vjerovanje koje morate i vjerovati i izricati da se možete spasiti. Ali i ovo što ćete ukratko primiti da se povjeri sjećanju i izrazuje ustima, nije za vas ni novo ni nečuveno. To, na različite načine

izraženo u Svetim pismima i crkvenim propovijedima, obično slušate. Međutim, sada vam to predajemo, ali ukratko sabrano te stavljeno u stanoviti red i sažeto. Tako će se sagraditi vaša vjera, priparaviti vjeroispovijed, a pamćenje neće opteretiti. Evo što ćete vjerno čuvati i naizust kazati: „Vjerujem u [...]"

2. — To što ukratko čuste morate vjerovati, s toliko riječi zasaditi u pamćenje i ustima izgovarati. Ali sve to treba zaštititi od onih koji protivno misle i koji su zarobljeni đavlom te vjeri stavljaju zamke i protive se spasenju.

Sjetite se da vjerujete da je Bog „svemoguć" i da uopće nema nijedne zbilje koju nije sazdao. Grijeh kažnjava jer ga nije učinio. Grijehom se blati zbilja koju je stvorio.

Sva, dakle, vidljiva i nevidljiva stvorenja: sve što razumnom pameću može biti dionik nepromjenljive istine kao anđeo i čovjek; što god živi i osjeća i premda nema razuma kao što su živa bića na zemlji, u vodi, u zraku te idu, gmižu, plivaju ili lete; što god bilo kako živi bez uma, bez ikakva osjećanja kao što su biljke koje korijenje drže u zemlji, a rastom strše i dižu se u zrak; što god samim tjelesnim obujmom zaprema prostor kao kamen te sva počela ovoga svjetovnog tijesta koja se motre i dotiču — sve je to učinio Svemogući. Najniže je srednjim povezao s najvišim. Svemu što je stvorio odredio je prikladna mjesta i vremena.

Bog nije stvarao iz neke tvari koju nije sam načinio. Nije, naime, tuđe oblikovao. Sam je uspostavio što je oblikovao. Tko kaže da Bog nije mogao nešto učinti iz ničega, kako vjeruje da je učinio ukoliko je svemoguć? Bez dvojbe niječe Svemogućega tko kaže da Bog ne bijaše sposoban učiniti svijet ako nema od čega će ga učiniti.

Kakva je to svemogućnost gdje je tolika oskudica da se kao kod obrtnika ne može doći do djela vlastitog rada ako ne pomogne tvar koju djelatnik nije sam uspostavio? Neka, prama tome, od tih mišljenja i zabluda očisti duh tko vjeruje u „svemogućega Boga".

Ona je bezoblična tvar — tako je zovu — u zbiljama primljiva za oblike. Podlaže se Stvoriteljevu djelovanju. U sve se dade preobraziti što se Stvoritelju svidi načiniti. Bog nije tvar zatekao sa sobom suvječnu da iz nje načini svijet. On ju je, naprotiv, sačinio iz posvemašnjega ništavila zajedno s datostima što ih je od nje napravio. Tvari nije bilo prije samih stvorenja koja su iz nje načinjena. Svemogući je po prvi put iz ničega sve učinio. Sa svime je također sazdao i ono od čega je sve stvorio.

Prema tome, tvar je neba i zemlje — kako su nebo i zemlja stvoreni u početku zajedno s njima stvorena. Nije već postojalo od čega je nastalo što je Bog u početku načinio. Ipak je nastalo što je Gospodin učinio. Što je stvorio, složio je i ispunio i ukrasio.

Ono, dakle, što je Bog „učinio u početku" (Post 1,1), zacijelo je iz ničega sazdao. Moćan je, stoga, — jer je svemoguć — i od onoga što je učinio činiti što mu se prohtije činiti.

3. — Neka bezbožni ne misle da Bog nije svemoguć jer mnogo čine protiv njegove volje. Čak i kada čine što on neće, on od njih čini što je njegova volja. Prema tome, na nikakav način ne mijenjaju niti nadvisuju volju Svemogućega. Volja se Svemogućega ispunja bilo da se čovjek pravedno osuđuje ili milosrdno oslobađa.

Svemogući ne može samo ono što neće. Sa zlima se ne služi po njihovoj opakoj volji već po svojoj pravednoj volji. Kao što se zli zlo služe sa svojom dobrom naravi — tj. njezinim dobrim djelovanjem — i Bog se koji je dobar na dobro služi njihovim zlim djelima. Tako se volja Svemogućega ne može svladati s nikakve strane.

Kada Dobri uopće ne bi imao što pravedno i dobro učiniti sa zlima, ne bi na nikakav način dopustio da se rode ili žive. Ipak te zle nije načinio. Bog je sazdao ljude. Nije stvorio grijehe koji su protiv naravi. Same je naravi stvorio.

Bog ipak nije mogao ne znati da će neki biti opaki. Poznavao je zla koja će zli počiniti. Ali je isto poznavao dobra koja će od njih načiniti.

Tko da kaže riječima i kroz pohvale izrazi koliko nam je dobro donijela Spasiteljeva muka čija se krv prolila za oproštenje grijeha? Ipak se to ogromno dobro ispunilo đavlovom, židovskom i Judinom zlobom. Pravo je da se spomenutima ne upisuje u dobro što je Bog po njima — a ne oni — donio ljudima. Njima se pravedno naplaćuje kaznom jer su htjeli štetiti.

Nađosmo nešto što nam je očitovalo kako se Bog za naše otkupljenje i spasenje dobro poslužio židovskim zločinima i zlodjelom Jude izdajnika. Slično je sa svekolikim stvorenjem. Bog se na dobro služi sa svim skrovitim i zabitnim zavojima u koje ne prodiremo ni očinjom ni umom oštrinom. U svemu se što se u svijetu rađa i odvija ispunja svemoguća volja.

4. — Rekoh, dakle, da Svemogući ne može samo što neće. Ali neka nitko ne misli da sam nepromišljeno rekao kako Svemogući nešto ne može.

Isto je rekao i blaženi Apostol. Kazao je: „Ako mi ne vjerujemo, on ipak ostaje vjeran. Ne može sebe nijekati" (2 Tim 2,13).

Međutim, Bog ne može jer neće. I htjeti ne može. Pravednost ne može htjeti učiniti što je nepravedno. Ni mudrost ne može htjeti što je ludo ili istina što je lažno. To nas uči da svemogući Bog ne može što naznačuje Apostol: „Ne može sebe zanijekati" (2 Tim 2,13). Ali je tu i još puno toga što je slično.

Eto, isto i ja tvrdim. Usuđujem se njegovom istinom reći što se ne usuđujem nijekati. Svemogući Bog ne može umrijeti, mijenjati se, varati, postati bijedan. Boga ne može nitko pobijediti.

Daleko do toga da Svemogući može što takvo. Istina time pokazuje da je Svemogući svemoguć kada navedeno ne može. Istina čak sili kazati da nije svemoguć tko to može.

Bog hoće što je u sebi. Hoće i jest: vječan, nepromjenljiv, istinit, blažen i nesavladiv. Kada bi, dakle, mogao biti što neće, ne bi bio svemoguć. Ali Bog je svemoguć. Dakle: što hoće, može. Stoga što neće, ne može ni biti. Zato se i naziva „svemogući" jer može što god hoće. O Bogu kaže i Psalam: „Na nebu je i na zemlji učinio što je htio" (Ps 134,6).

5. — Svemogući je Bog učinio sve što je htio. Rodio je jedinu Riječ. Po njoj je sve nastalo. Ali Bog nije Riječ sazdao iz ništavila nego iz samoga sebe. Zato Riječ nije načinio već rodio. Bog je „u početku stvorio nebo i zemlju" (Post 1,1). Ali u početku nije načinio Riječ. Riječ „bijaše u početku i Riječ bijaše kod Boga i Bog bijaše Riječ" (Iv 1,1).

Riječ je „Bog iz Boga". Otac je Bog, ali nije iz Boga. Riječ je jedini Božji Sin. Nitko drugi nije Sin iz Očeve biti te Ocu suvječan i s njim jednak.

Riječ je Bog. Nije Riječ kao što je riječ čiji zvuk možemo u srcu razglabati i ustima kazati. Ta je Riječ kakva već kazasmo. Kraće se i bolje ne može kazati. „Bog bijaše Riječ" (Iv 1,1). Nepromjenljivo ostaje kod Oca i s Ocem je nepromjenljiva. O Sinu kaže Apostol: „Budući da se nalazi u Božjem obličju, nije držao za otimačinu što je jednak Bogu" (Fil 2,6).

Sinu je narav što je jednak Ocu, a ne grabež. Tako vjerujemo u Isusa Krista, jedinog Sina Boga Oca, svoga Gospodina.

6. — Onaj koji ne smatraše otimačinom što je u Božjemu liku jednak Bogu i koji nas je stvorio, tražio je i spasio što je bilo propalo. Zato je „samoga sebe ispraznio. Uzimljući slugino obličje, postao je nalik na slugu i oblikom se pojavio kao čovjek" (Fil 2,6-7). O njemu vjerujemo da se rodio „od Duha Svetoga i Djevice Marije".

Oba su njegova rođenja — božansko i ljudsko — čudesno. Božansko je od Oca bez majke, ljudsko od majke bez oca. Božansko je bez ikakva vremena, ljudsko u vremenu određenu do Boga. Božansko je rođenje vječno, ljudsko se zbilo u prikladno vrijeme. Božansko je bez tijela u Očevu krilu, ljudsko s tijelom koje nije oskvrnulo majčino djevičanstvo. Božansko je rođenje bez ikakva spola, ljudsko je bez ikakva muževa zagrljaja.

Kažemo da se Isus rodio od Duha Svetoga i Djevice Marije. Sveta je Djevica upitala anđela: „Kako će se to dogoditi"? Odgovorio je: „Duh će Sveti sići na te i Sila će te Previšnjega osjeniti". Potom je dodao: „Zato će se Sveto što će se roditi od tebe zvati Sin Božji" (Lk 1,34-35). Anđeo ne veli: što će se od tebe roditi, zvat će se sin Duha Svetoga.

Riječ je uzela čitava čovjeka, tj. razumnu dušu i tijelo. Tako Krist koji je jedan i jedan Bog — Božji sin — nije jedino Riječ nego Riječ i čovjek. On je sve to. Zbog Riječi je Sin Boga Oca. Zbog čovjeka je sin čovječji. Ukoliko je Riječ, jednak je Ocu; ukoliko je čovjek, Otac je veći. Ali je zajedno s čovjekom Sin Božji. To je zbog Riječi koja je uzela čovjeka. I zajedno je s Riječju sin čovječji. To je zbog čovjeka kojega je uzela Riječ.

Kristovo se sveto začeće u Djevičinu krilu nije zbilo zbog žara putene požude već radi žarke ljubavi prema vjeri. Zato se kaže da se rodio od Duha Svetoga i Djevice Marije. Jedno od toga ne pripada na osobu koja rađa već na osobu koja posvećuje. Drugo pripada osobi koja začinje i rađa.

Reče: „Zato će se Sveto što će se roditi od tebe zvati Sin Božji (Lk 1,35). Budući da se kaže „sveto", od Duha je Svetoga. Ono „rodit će se od tebe" odnosi se na Djevicu Mariju. Budući da je Božji Sin, zato je „Riječ postala tijelo" (Iv 1,14).

7. — Trebaše da se u „uzetu čovjeku" Nevidljivi vidi i s Ocem suvječni vremenski rodi. Isto je tako bilo potrebno da se nedodirljivi može doticati, nenadvisivi objesiti na drvo, nepovredivi prikovati čavlima i da život i besmrtni umre na križu te pokopa u grob. Sve se spomenuto odnosi na „Sina Božjega, našega Gospodina Isusa Krista".

Otuda nužno slijedi da u srcu vjerujemo radi pravednosti. Srcem zbog spasenja ispovjedamo da je jedan te isti Božji Sin jedinorođeni Gospodin naš Isus Krist ne samo kao čovjek rođen od ljudskog bića već da je do smrti i ukopa trpio sve ljudsko. Božji jedini Sin, naš Gospodin Isus Krist kao cjeli-

na je Riječ i čovjek. On je — da se točnije izrazim — Riječ, duša i tijelo. Zato se odnosi što je bio „u samoj duši tužan do smrti" (Mt 26,38) na punu cjelinu. Tužan je bio jedini Božji Sin, naš Gospodin Isus Krist. Bijaše raspet jedino u čovjeku. Ali se to odnosi na čitavost jer je bio raspet jedini Božji Sin, Isus Krist. Isto se tako odnosi na cjelinu što je samo u tijelu ukopan.

Otkada rekosmo da vjerujemo u „Isusa Krista, Sina njegova jedinoga, svoga Gospodina", otada se što god o njemu kažemo odnosi na „Isusa Krista, našega Gospodina".

Ne čudimo se, dakle, što velimo da je jedini Božji Sin, naš Gospodin ukopan kada se samo ukopalo njegovo tijelo. Slično na primjer kažemo da apostol Petar leži u grobu, iako je prava istina i to što kažemo da s Kristom uživa u miru. Riječ je, dakako, o istome Apostolu jer ne postoje dva apostola Petra nego jedan. O istome, dakle, tvrdimo da u samome tijelu leži u grobu i u samome duhu uživa s Kristom.

U Vjerovanju se dodaje: „Pod Poncijem Pilatom [...]" Dodano je zato da se naznači vremenska istina ili da se još više istakne Krisova poniznost: sve je to Krist pretrpio na ljudskom sudu, a sam će s ogromnom moći doći kao „sudac živih i mrtvih".

8. — „Trećega je dana uskrsnuo" u pravome tijelu koje više nikada neće umrijeti. To su Kristovi učenici okušali očima i rukama da im tolika sreća ne zavede vjeru i da se istina ne prevari.

Zbog kratkoće se odmah dodaje da je Isus „uzašao na nebo". Četrdeset je dana bio sa svojim učenicima. Inače bi se to ogromno čudo Gospodnjega uskrsnuća — da se smjesta uklonilo s njihovih očiju — držalo za igru mašte.

Sada na nebu „sjedi Ocu zdesna". Izraz moramo razborito motriti očima vjere. Ne smijemo pomisliti da je Krist nepomično prikovan na nekoj stolici te mu nije dopušteno stajati i hodati.

Sveti je Stjepan rekao da ga gleda kako „stoji" (Dj 7,55). Ali niti je krivo vidio niti poremetio riječi našega Vjerovanja. Daleko od toga da to mislimo i kažemo. Tek se Kristov boravak u višnjem i neizrecivom blaženstvu tako tumači što se kaže da ondje „sjedi".

Čak se i sjedala nazivaju obitavalištem. Tako ako pitamo gdje je netko, odgovara se: na svom sjedištu. I o Božjim se slugama ponajviše i najčešće kaže: toliko je godina sjedio u ovome ili onome samostanu. To znači: prebivao je, boravio i stanovao.

Taj je način govora poznat i Svetome pismu. Tako je kralj Salamon naredio onom Semeju da boravi u gradu Jeruzalemu. Dodao je i prijetnju. Ako se ikada usudi otuda otići, kaznit će se kako zaslužuje. Kaže se da je Semej u Jeruzalemu „sjedio" (2 Kr 2,38) tri godine. To znači da je ondje toliko boravio.

Sama pak Očeva „desnica" ne potječe od rasporedbe u ljudskome tijelu te bi Otac bio Sinu slijeva ako mu se Sin — u smislu tjelesnih rasporedaba i običaja — nalazi zdesna. Kaže se „Bogu zdesna" ali kao naznaka za neiskazivu uzvišenost časti i sreće. Tako se čita da je rečeno o Mudrosti: „Njezina je ljevica pod mojom glavom, a svojom me desnicom zagrlila" (Pj 2,6). Ako ozdo leži zemaljska udobnost, odozgo se grli vječno blaženstvo.

9. — Iz uzvišenoga će obitavališta gdje je već sada i njegovo besmrtno tijelo „doći" Gospodin naš Isus Krist i „sudit će žive i mrtve". Tako glasi najočevidnije anđeosko svjedočanstvo zabilježeno u *Djelima apostolskim*. Dok su, naime, Apostoli motrili kako Gospodin uzlazi na nebo i napetim ga pogledima pratili, čuli su gdje anđeli govore: „Ljudi Galilejci, što tu stojite? Ovaj Isus koji se od vas uzeo, tako će doći kako ste vidjeli da odlazi na nebo" (Dj 1,11).

Natrag se potiskuje ljudsko očekivanje koje sadrži mnogovrsno i različito. Krist će suditi u obličju u kome je i sam bio suđen. Takva ga, naime, vidješe Apostoli dok je uzlazio na nebo. Čuše da će doći. Taj će lik vidjeti živi i mrtvi, dobri i zli.

Moguće je da se riječju „dobri" označavaju živi, a „zli" riječju mrtvi. Ali je isto tako moguće da su „živi" oni koje će Kristov dolazak zateći da još nisu završili ovaj život. U tome bi slučaju „mrtvi" bili oni koje će oživiti Kristova nazočnost. Tako sam Gospodin govori u evanđelju. Kaže: „Doći će trenutak kada će svi koji su u grobobima čuti njegov glas. I pristupit će uskrsnuću života koji su činili dobro, uskrsnuću osude koji su činili zlo" (Iv 5,28-29).

Jedni će u ljudskome liku vidjeti onoga u koga su vjerovali, drugi koga su prezreli. Bezbožni neće vidjeti Božji lik kojim je jednak s Ocem. Prorok kaže: „Bezbožnoga će ukloniti da ne vidi Gospodinji sjaj" (Iz 26,10). Blaženi su „koji su čista srca". Oni će „vidjeti Boga" (Mt 5,8).

Toliko o Isusu Kristu, jedinom Sinu Božjemu, našemu Gospodinu.

10. — Vjerujemo „u Duha Svetoga koji izlazi od Oca". Duh ipak nije njegov sin. Na Sinu prebiva, ali Sinu nije otac. Od onoga prima što pripada Sinu. Usprkos tome, nije Sinov sin. Duh je Očev i Sinov Duh. I Duh Sveti je Bog. Ne bi imao hrama kada ne bi bio Bog. Ali Apostol kaže: „Zar ne znate da su vaša tjelesa hram Duha Svetoga u vama? Duha imate od Boga" (1 Kor 6,19).

Nismo hram stvorenja nego Stvoritelja. Daleko od nas da smo hram stvorenja. Apostol kaže: „Svet je Božji hram koji ste vi" (1 Kor 3,17).

U Trojstvu nije jedno od drugoga ni veće ni manje. Nema nikakva odvajanja s obzirom na djela niti je ikakva nesličnost u biti. Jedan je Bog Otac, jedan Bog Sin, jedan Bog Duh Sveti. Ipak Otac i Sin i Duh Sveti nisu tri boga već jedan Bog.

Otac nije isti koji i Sin niti je Sin ista osoba kao i Otac. Ni Duh Sveti nije ni Otac ni Sin. Otac je Sinov Otac i Sin Očev Sin. Duh Sveti je Očev i Sinov Duh. Svaki je posebno Bog. I samo je Trojstvo jedan Bog.

Neka ta vjera prožme vaša srca i ravna ispovjeđu. Dok to slušate, vjerujte da razumijete te da kroz napredovanje uzmognete shvatiti što vjerujete.

11. — Svetu Crkvu, svoju majku, kao višnji Jeruzalem i sveti Božji grad častite, ljubite, navješćujte. Crkva se u vjeri koju čuste razvija i raste u odnosu na savkoliki svijet. Ona je Crkva živoga Boga. „Stup je i potporanj istine" (1 Tim 3,15). Crkva u zajedništvu otajstava podnosi zle koji će se na kraju odvojiti. U međuvremenu od njih se razlučuje različitim ćudoređem.

Crkva je zbog svoga žita što sada među pljevom tuži — kod posljednjega će se vijanja za žitnice odvojiti nužna količina — primila ključeve nebeskoga kraljevstva da se u njoj po djelovanju Duha Svetoga ostvaruje oproštenje grijeha. Neka u ovoj Crkvi ponovno oživi duša koja je bila mrtva zbog grijeha. Tako će zajedno živjeti s Kristom čija nas je milost spasila.

12. — Ali ne smijemo ni to sumnjati da će na koncu svijeta uskrsnuti i ovo smrtno tijelo. „Treba, naime, da ova raspadljivost obuče neraspadljivost i da ova smrtnost odjene besmrtnost. Sije se u raspadljivosti, ustat će u neraspadljivosti. Sije se u sramoti, ustat će u slavi. Sije se tijelo s naravnim životom, ustat će duhovno tijelo" (1 Kor 15,53.42-43).

To je kršćanska, katolička, apostolska vjera. Vjerujte Kristu koji veli: „Dlaka s vaše glave neće propasti" (Lk 21,18). Otjerali ste nevjeru. Sada nadasve razmišljajte koliko god više možete.

Što naš Otkupitelj može od našega prezreti kada se ni vlas ne smije zabaciti? Kako ćemo dvojiti da će vječni život pokloniti našoj duši i našemu tijelu kada je za nas uzeo dušu i tijelo u kojem je umro i koje je položio pošto je preminuo i ponovno uzeo da se ne bojimo smrti?

Vašoj sam ljubavi, braćo moja, po svojoj mogućnosti sve izložio što se prenosi u Vjerovanju. Vjerovanje se naziva „simbol" jer se u njemu nalazi ugovorena vjera našega društva. Ispovijedanjem se Vjerovanja kao nekim utvrđenim znamenom prepoznaje vjerni kršćanin.

IV.

1. — Vjerovanje presvetoga svjedočenja što ga zajednički primiste i danas pojedinačno izričete, riječi su u kojima se vjera majke Crkve čvrsto opire o postojani temelj koji je Krist Gospodin. „Drugi temelj ne može nitko položiti osim temelja koji je već postavljen. To je Krist Isus" (1 Kor 3,11).

Primiste, dakle, i vratiste što uvijek morate dušom i srcem držati. To govorite na svojim posteljama. O tome mislite po ulicama. To ni između obrokâ ne zaboravljaj. U tome srcem bdijte i kada tijelom spavate.

Odrekli ste se đavla. Pamet i duh uskraćujte njegovu sjaju i njegovim slugama. Prošlo zaboravite.S novim čovjekom obnovite u svetom ćudoređu sami život. Zaboravili ste što je pozadi. Napréžite se prema onome što je sprijeda. Valja da — kako Apostol kaže — kročite prema „vijencu višnjega Božjeg poziva" (Fil 2,13).

Treba da vjeruješ što još ne vidiš. Tako ćeš s pravom doprijeti do onoga u što si povjerovao. Da li se onaj koji nešto motri tome i nada? Nadamo se onome što ne gledamo. Stoga sa „strpljivošću iščekujemo" (Rim 8,24-25).

2. — Ovo je, dakle, vjera i Pravilo spasenja: „Vjerujemo u Boga Oca svemogućega [...]". Bog je stvoritelj svega, kralj vjekova, besmrtni i nevidljiv. On je svemogući Bog. Na iskonu je svijeta sve načinio iz ništavila. Bog je prije vjekova. Učinio je vjekove i s njima ravna.

Vremenom se ne uvećava. Prostorom se ne prostire. Nikakva ga tvar ne zatvara niti omeđuje. Bog ostaje kod sebe i u sebi samome puna i savršena vječnost koju ljudska misao ne može pojmiti ni jezik iskazati.

Dar koji obećaje svojim svetima „oko nije vidjelo niti uho čulo niti se uzdignulo u čovječje srce" (1 Kor 2,9). Kako da onoga koji obećaje um shvati, srce razumije i jezik iskaže?

3. — Vjerujemo i u „Sina njegova, Gospodina našega Isusa Krista, pravoga Boga od pravoga Boga, Boga Sina od Boga Oca". Ipak Otac i Sin nisu dva Boga. Sin i Otac „jedno su" (Iv 10,30). Po Mojsiju uči narod govoreći: „Počuj, Izraele, zapovijedi života. Gospodin Bog tvoj, jedan je Bog" (Pnz 6,4).

Ali ako želiš shvatiti kako se vječni Sin rodio bez vremena od vječnoga Oca, prekorio te je prorok Izaija koji kaže: „Tko će iskazati njegovo rođenje" (Iz 53,8)? Prema tome, Božje rođenje od Boga ne možeš ni pojmiti ni izreći. Samo ti se dopušta vjerovati da se možeš spasiti. Tako kaže Apostol: „Tko pristupi Bogu, mora vjerovati da Bog postoji i da će biti nagraditelj svojih iskatelja" (Heb 11,6).

Ako pak želiš upoznati Kristovo rođenje po tijelu koje se udostojao uzeti „za naše spasenje", čuj i vjeruj da se rodio „od Duha Svetoga, iz Marije djevice".

Ali tko će spoznati i to Gospodnje rođenje? Tko može dostojno shvatiti da je Bog htio da se „radi ljudi" rodi; da je djevica bez muškog sjemena začela; da je rodila bez oštećenosti i da je nakon porođaja ostala neoskvrnjena?

Gospodin naš Isus Krist udostojao se ući u djevičino krilo. Kao neokaljan je ispunio ženine udove. Majku je bez povrede oplodio. Sam je sebe oblikovao, izišao i roditeljičino krilo očuvao cjelovito. Tako je onu od koje se udostojao roditi ispunio majčinskom čašću i djevičanskom svetošću.

Tko će to dokučiti? Tko iskazati? Tko će, dakle, izreći i to Kristovo rođenje? Čija je pamet dostatna da shvati i jezik da izrekne da Riječ — nemajući nikakav početak rađanja te bijaše u početku — postade tijelo, odabra djevicu i sebi je učini majkom? Riječ je majkom učinila ženu koju je sačuvala djevicom.

Božji je Sin bez ikakve majke Sin Božji. Sin je čovječji a da ga nije sijao nikakav čovjek. Svojim je dolaskom poklonio ženi plodnost. Rođenjem joj nije oduzeo neoskvrnjenost. Što je to? Tko da iskaže? Tko da šuti?

Upravo je čudno: što smo nesposobni kazati, ne smijemo prešutjeti. Propovijedamo kao da zvonimo što ni u misli ne shvaćamo. Toliki Božji dar ne možemo iskazati jer smo mali da očitujemo njegovu veličinu. Ipak smo

ga prisiljeni slaviti. Tako nećemo, šuteći, biti nezahvalni. Ali — Bogu hvala — što se neda dolično kazati, može se vjerno vjerovati.

4. — Vjerujemo, dakle, „u Isusa Krista, Gospodina našega, rođena od Duha Svetoga, iz Marije Djevice". I sama blažena Marija, vjerujući, zače onoga koga je — također vjerujući — rodila. Pošto joj bi obećan Sin, tražila je kako će se to zbiti jer muža nije poznavala. Jedino joj — naravno — bijaše poznat način kako se ljudi začinju i rađaju. Osobno ga, doduše, nije iskusila, ali ga je zbog učestalosti u prirodi upoznala od drugih žena. Marija je znala da se čovjek rađa od muža i žene.

Od anđela je dobila odgovor: „Duh će Sveti doći na te i Sila će te Svevišnjega osjeniti. Stoga će se Sveto što će se od tebe roditi zvati Božji Sin" (Lk 1,35). Kada je anđeo to rekao, Marija je bila puna vjere. Krista je prije začela u duhu nego u tijelu. Rekla je: „Evo, službenice Gospodnje, neka mi bude po tvojoj riječi" (Lk 1,38).

Neka se, kaza, u djevici začeće dogodi bez muževa sjemena. Neka se iz Duha Svetoga i neoskvrnjene žene rodi onaj u kome se cijela Crkva preporađa iz Duha Svetoga. Sveto što se bez muža rađa od majke-čovjeka naziva se Božji Sin. Trebaše čudo da onaj koji se rodio od Boga Oca i bez ikakve majke postane Sin čovječji. Rodio se u tijelu s kojim je kao nejak izišao kroz zatvoreno krilo. U tijelu je i uskrsnuo da s tijelom kao velik uniđe kroz zatvorena vrata.

To je čudesno jer je božansko. Neizrecivo je jer je i neistraživo. Ljudska usta nisu dostatna da protumače jer ni ljudsko srce nije dovoljno da ispita.

Marija je povjerovala i u njoj se zbilo što je povjerovala. I mi povjerujmo da i nama može koristiti što se dogodilo. I to je, dakle, rođenje čudesno. Ipak, čovječe, promisli što je za te tvoj Bog — Stvoritelj za stvorenje uzeo. Kao Bog ostaje u Bogu. Vječni živi s vječnim. Sin — jednak Ocu — nije se za krivice i grešne sluge ustručavao odjenuti slugin lik.

To pak nije poklonjeno ljudskom zaslugom. Radije smo zavrijedili kazne za svoje opačine. Ali da je Bog gledao naše grijehe tko bi bio opstao? Gospodin je, dakle, postao čovjek za bezbožne i grešne sluge. Udostojao se „roditi od Duha Svetoga i Djevice Marije".

5. — Možda se pričinja malo što je Bog za ljude — pravedni za grešnike, nevini za krivce, kralj za sužnje, Gospodar za sluge — došao odjeven u ljudsko tijelo te se pojavio na zemlji i živio s ljudima. Štoviše, raspet je, umro je i bio ukopan.

Ne vjeruješ? Možda veliš: kada se to zbilo? Evo kada: „Pod Poncijem Pilatom [...]" Čak ti je u Vjerovanju ostavljeno i sačuvano ime da ne sumnjaš o vremenu. Vjeruj, dakle, da je Božji Sin „raspet pod Poncijem Pilatom i ukopan".

Ipak „nitko" nema veće ljubavi od te da položi svoj život za svoje prijatelje" (Iv 15,13). Pitaš: nitko? Baš nitko!? To je istina. Krist je tako rekao.

Ali pitajmo Apostola. Neka on odgovori. On veli: „Krist je umro za bezbožne" (Rim 5,6). Ponovno kaže: „Dok bijasmo neprijatelji, s Bogom nas je izmirila smrt njegova Sina" (Rim 5,10).

Tu, dakle, u Kristu nađosmo veću ljubav. Krist svoj život nije dao za prijatelje već za svoje neprijatelje. Božja je ljubav prema ljudima tolika i takva da i grešnike ljubi. Iz ljubavi je za njih umro. Ovo su Apostolove riječi: „Prema nama pokazuje svoju ljubav. Krist je za nas umro dok još bijasmo grešnici" (Rim 5,8).

To i ti vjeruj! Ne stidi se to ispovjediti za svoje spasenje. „Srcem se vjeruje radi pravednosti, a ustima se ispovijeda zbog spasenja" (Rim 10,10).

Da ne sumnjaš i da se ne crveniš od srama, kada si počeo vjerovati primio si na čelo kao na čednu kuću Kristov znak. Sjeti se svoga čela da se ne prepadneš tuđega jezika. Sam Gospodin kaže: „Tko se mene zastidi pred ljudima, i njega će se Sin čovječji stidjeti pred Božjim anđelima" (Mk 8,38). Ne srami se, dakle, poruge križa koji je sami Bog za te bez oklijevanja uzeo. Reci s Apostolom: „Daleko od mene da se hvalim osim križem Gospodina našega Isusa Krista" (Gal 6,14). Isti će ti Apostol odgovoriti: „Ne smatrah da među vama išta drugo znam osim Isusa Krista, i to raspetoga" (1 Kor 2,2). Krista u ono doba raspe jedan narod. Sada se učvrstio u srcima svih naroda.

6. — Ti pak, ma kako se zvao, što se radije želiš dičiti moću nego poniznošću, primi utjehu i posjeduj hvalu. Onaj koji je pod Poncijem Pilatom bio raspet i ukopan, „treći je dan uskrsnuo do mrtvih".

Možda i tu sumnjaš. Možda se bojiš. Kada ti bi rečeno: vjeruj da se rodio, trpio, bio raspet, umro i pokopan, lakše si vjerovao jer se odnosilo na ljudsko. Budući da se sada kaže da je „treći dan uskrsnuo od mrtvih", zar sumnjaš, čovječe?

Iznesimo jedan primjer između tolikih drugih. Pogledaj u Boga i pomisli na Svemogućega. Nemoj dvojiti. Kada te nije bilo, mogao te je načiniti iz ničega. Zašto nije mogao „svoga čovjeka" koga je već načinio uskrsnuti od mrtvih?

Braćo, vjerujte! Gdje je riječ o vjeri, ne treba posizati za dugim govorom. Samo ta vjera kršćane odvaja i luči od ostalih ljudi. Sada i pogani vjeruju da je Krist umro i bio ukopan. Židovi su to u ono vrijeme vidjeli. Da je pak Krist „treći dan uskrsnuo od mrtvih", ne dopušta ni poganin ni Židov.

Uskrsnuće mrtvih razdvaja, dakle, život naše vjere od nevjere mrtvaca. I apostol Pavao, pišući Timoteju, reče: „Sjeti se da je Isus Krist ustao od mrtvih" (2 Tim 2,8).

Braćo, vjerujmo! To što kao obistinjeno u Kristu vjerujemo, nadajmo se da će se ostvariti i u nama: Bog koji obećaje ne vara.

7. — Isus je, pošto uskrsnu od mrtvih, „uzašao na nebo i sjedi zdesna Bogu Ocu". Možda još ne vjeruješ. Ali čuj Apostola koji kaže: „Isti je koji siđe i uziđe ponad sva nebesa da sve ispuni" (Ef 4,10).

Pazi da ne osjetiš kao osvetnika onoga za koga ne vjeruješ da je uskrsnuo. Tko „ne vjeruje, već je osuđen" (Iv 3,18). Onaj koji sada „sjedi Ocu zdesna" kao naš odvjetnik, otuda će doći „suditi žive i mrtve". Vjerujmo, dakle, da budemo Gospodnji „bilo da živimo ili umiremo" (Rim 14,8).

8. — Vjerujmo i u „Duha Svetoga". Bog je. Piše: „Duh je Bog" (Iv 4,24). Po Duhu primamo oproštenje grijeha. Po njemu vjerujemo u tjelesno uskrsnuće i po njemu se uzdamo u život vječni.

Ali pazite da, brojeći, ne padnete u zabludu te mislite da sam naveo tri boga ukoliko sam tri puta spomenuo „jednoga Boga". U Trojstvu je jedna bit, jedna moć, jedna vlast, jedno veličanstvo i jedno ime za božanstvo. Tako je i sam Krist rekao svojim učenicima: „Idite, krštavajte narode — ne u mnogim imenima — već u jednom imenu Oca i Sina i Duha Svetoga" (Mt 28,29).

Predragi! Vjerujući u božansko Trojstvo i u trojstveno jedinstvo, čuvajte se da vas tko ne udalji od vjere i jedinstva Katoličke crkve. „Tko bi vam drukčije naviještao nego što ste primili, neka je proklet" (Gal 1,8). Apostola slušajte, ne mene. On kaže: „Ako bismo vam mi ili nebeski anđeo drukčije naviješto nego što primiste, neka bude proklet" (Gal 1,9).

9. — Predragi! Jamačno zamjećujete kako se u samim riječima svetoga Vjerovanja u smislu zaključka na sva pravila što se odnose na ostajstvo vjere dodaje i kao neka nadopuna kaže „po svetoj Crkvi".

Izbjegavajte, dakle, koliko možete i razne i različite varalice. Budući da su njihove sljedbe i imena „pravo mnoštvo", bilo bi ih sada dugo nabrajati.

Imamo vam mnogo toga reći, ali to sada ne „možete nositi". Jedno preporučujemo vašim molitvama: od onoga koji nije katolik na svaki način odvratite svoju dušu i svoje uho. Tako ćete po „jednoj, pravoj, svetoj i Katoličkoj crkvi" postignuti „oproštenje grijeha i život vječni". U toj su Crkvi Otac i Sin i Duh Sveti jedan Bog kome pripada čast i slava u vijeke vjekova.

PROPOVIJED O OČENAŠU

1. — Rekoste što ste dužni vjerovati. Čuli ste što vam je moliti. Jasno je da ne možete zazivati u pomoć onoga u koga ne vjerujete. Apostol veli: „Kako će zazivati u koga nisu povjerovali" (Rim 10,14)? Zato ste najprije naučili Vjerovanje. U njemu je kratko i znamenito pravilo vaše vjere. Brojem je riječi kratko, ozbiljnošću tvrdnje uzvišeno.

Danas primiste Očenaš koji treba da zadržite. Kazat ćete ga nakon osam dana. Dok se čitalo evanđelje čuli ste da je sami Gospodin Očenaš predao svojim učenicima. Do nas je od njih došao jer je „njihov glas obišao cijelu zemlju" (Ps 18,5).

2. — Nemojte, dakle, prijanjati uz zemaljsko kada stekoste Oca na nebesima. Govorit ćete: „Oče naš koji jesi na nebesima". Počeli ste se uključivati u veliki narod. Kod toga su Oca braćom bogat i siromašan; pred tim su Ocem braća gospodar i sluga; pod tim su Ocem braća vojskovođa i vojnik.

Svi vjerni kršćani na zemlji imaju različite očeve: plemiće i neplemiće. Ipak u pomoć zovu jednoga Oca koji je na nebesima. Ako nam je na nebu Otac, ondje se za nas priprema baština.

Taj je Otac takav da s njime posjedujemo što daje. Daje naslijeđe, ali nam ga ne ostavlja na samrti. Ne umire da naslijedimo. Bog ostaje da mu pristupimo.

Budući da čusmo od koga ištemo, također saznajmo što molimo. Tada možda nećemo takvoga Oca uvrijediti moleći zlo.

3. Što nas je, dakle, Gospodin Isus naučio tražiti od Oca koji je na nebesima? „Sveti se ime tvoje"! Kakvo je to dobro koje od Boga molimo da se „posveti ime" njegovo kada se uopće ne može dogoditi da njegovo ime ne bude sveto?

Božje je ime uvijek sveto. Radi čega, dakle, tražimo da se „sveti" osim da se mi po njemu posvetimo? Prema tome, molimo da se ono što je uvijek sveto u nama posveti.

Kada se budete krstili, u vama će se posvetiti Božje ime. S kojom ćete svrhom isto moliti pošto se krstite? Očito: da u vama ustraje što ste primili.

4. Slijedi nova prošnja: „Dođi kraljevstvo tvoje". Božje će kraljevstvo doći bilo da molimo ili ne molimo. Zašto, dakle, molimo? Stoga da i nama

dođe što će doći za sve svete te da i nas Bog ima u broju svetih za koje će doći njegovo kraljevstvo.

5. — U trećoj prošnji vapimo: „Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji". Što to ima značiti? Ovo: kako ti anđeli služe na nebu, neka ti i mi služimo na zemlji. Njegovi ga sveti anđeli slušaju. Ne vrijeđaju ga. Ljubeći ga, izvršavaju njegove naredbe.

Ali navedene se riječi dadu i drukčije shvatiti. Dakle: „Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji". U nama je nebo duša. Tijelo je zemlja. Što, prema tome, znači: „Budi volja tvoja kako na nebu, tako i na zemlji"? Slijedeće: kako mi slušamo tvoje propise, neka tako i naša pùt nas sluša. Inače ćemo slabije moći izvršiti Božje zakone ako se tijelo i duh svađaju. Kada pak, predragi, pùt žudi protiv duha — kao zemlja protiv neba — i duh žudi protiv pùti da zemlja ne progna nebo. Taj spor ne možemo, doduše, otkloniti, ali zato odbijmo pristanak.

Riječi „budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji" mogu se razumjeti na još jedan način. Nebo su vjernici. Oni su „obukli" sliku „nebeskog čovjeka". To je Kirst. Nevjernici pak nose sliku „zemaljskoga čovjeka". Stoga se nazivaju zemljom.

Mi, dakle, govorimo: „Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji". Velimo, prema tome, svome „dobrome" Ocu: kako u te povjerovaše vjernici, neka uzvjeruju i nevjernici. Tako se učimo moliti za „svoje neprijatelje".

6. — U Očenašu slijedi: „Kruh naš svagdanji daj nam danas". Ako od Oca molimo dar koji je nužan tijelu — naznačujući kruhom sve što nam je prijeko potrebno — ili „svagdanji kruh" shvaćamo kruhom koji ćete primiti s oltara, dobro molimo da nam dade „danas", tj. kroz ovo doba. Kruh nam je nužan za ovo vrijeme dok gladnimo. Kada pak budemo u drugome životu, glad će iščeznuti. Zar će tada trebati da se molimo za kruh?

Dobro molimo da nam dade kruh čak ako je riječ o kruhu za koji kazah da ga primamo sa žrtvenika. U tome slučaju ništa drugo ni ne molimo nego da ne počinimo kakvo zlo koje bi nas udaljilo od takvoga kruha.

Kruh je i Božja riječ koja se svaki dan propovijeda. Ona, dakako, nije kruh za trbuh. Ali je zato kruh za um. Kada pak prohuja ovaj život, nećemo tražiti kruh što taži glad. Isto tako neće trebati da primamo oltarsko otajstvo. Ni ove riječi koje vam govorimo nećemo više morati govoriti. Ni Knjiga se više neće čitati. Tada ćemo motriti onoga koji je Božja Riječ

i po kome je sve postalo. Njime se hrane anđeli. On ih također prosvjetljuje. Po njemu anđeli postaju mudri. Ne istražuju, dakako, riječi krivudava izražaja nego piju jedincatu Riječ. Njome ispunjeni, iznose hvale i ne malakšu s pohvalama. Psalmist kaže: „Blaženi su koji borave u tvojoj kući. Slavit će te u vijeke vjekova" (Ps 83,5).

7. — Ono što je na redu molimo u ovome životu. Govorimo: „Otpusti nam duge naše". Svi će vam se, baš svi, dugovi — to znači grijesi — oprostiti u krštenju. Ali u ovome vijeku nitko ne može živjeti bez grijeha. Možda može bez velike opačine koja ne odvaja od spomenutog kruha. Ipak nitko nije sposoban biti na ovoj zemlji bez pogrešaka. Jasno je da se samo jedan jedini put možemo krstiti. Stoga u Očenašu stječmo mogućnost da se svaki dan očistimo te nam se svaki dan oproste naši grijesi. Uvjet je da vršimo što slijedi: „Kako i mi opraštamo svojim dužnicima".

Upozoravam vas, braćo moja, da ćete biti Božji sinovi, a ne sinovi kakvog velikog čovjeka. Da li se vaš velikaš udostojao da koga od vas posini? Božanska milost sve čini sinovima.

Očenaš ćete, dakle, moliti i poslije krštenja. Štoviše, zapravo ćete ga i moliti nakon krštenja. Tu molitvu, naime, ni nećete moliti osim iza krštenja. Do osam ćete je dana javno izgovariti, ali je nećete moliti. Kako, naime, netko može reći „Oče naš", a još se uopće nije rodio?

Svaki ćete, dakle, dan izgovarati Očenaš. Vi ste mi po Božjoj milosti sinovi, ali ste i moja braća pred onim Ocem. Zato vas oponimnjem i potičem: kada vas netko uvrijedi i protiv vas sagriješi, ali dođe, prizna i zamoli vas da mu oprostite — smjesta od srca oprostite. Inače ćete sebi spriječiti pristup oproštenja što dolazi od Boga. Jer ako vi ne oprostite, ni Bog vama neće oprostiti. To vam kaže sami Bog. Veli: s pravom tražite oproštenje od mene koji ne mogu griješiti. Iako se u meni ne može naći nikakav grijeh, ipak opraštam, a vi nećete da oprostite.

Pristajem. Ne opraštajte. Tada pazite da u vama ne nađem štogod što me sili na osvetu. Tebi je dopušteno da se osvetiš čovjeku koji te uvrijedi. Ali on traži oproštenje. Bio je neprijatelj. Tražeći oproštenje, dokida neprijateljstvo. Ti pak ne kažeš da na to ne pristaješ već da se želiš osvetiti. Pazi da u tebi nešto ne traži osvetu. Ti koji imaš grijeh, želiš osvetiti grijeh. Vodi računa da se na tebi ne osveti onaj na kome se ne može naći grijeh.

I navedeno, dakle, ištemo u ovome životu. Grijesi se mogu oprostiti gdje se mogu i počiniti. U drugome se životu ne opraštaju jer se ni ne počinjaju.

8. — U nastavku molimo: „Ne uvedi nas u napast nego nas izbavi od zla". U napast upada tko pristaje uz iskušavatelja. Korisno je da smo u ovome životu kušani. Ali nije dobro zapasti u iskušenje.

Pretpostavimo da te kuša tko te želi pokvariti novcem. Želi da primanjem novca počiniš kakvo zlo. Iskušan si, ali i ispitan. Ako ne pristaneš, bit ćeš čist. Svjetujem ti da prezreš lakomost. Neka te novac ne pokvari. Protiv napasti zatvori vrata i stavi zasun. To je Božja ljubav. Ali tko može u tome uspjeti ako ne pomogne onaj koga molimo? Ljude napastuju na različite načine. Kušaju ih nagradama i prijetnjama. Tko ne moše zavesti kvareći, želi zavesti zastrašivanjem. Čovjek koji se veže uz Boga i koga Bog uslišava dok moli „ne uvedi u napast" svladava zle ljubavi i nadjačava isprazni strah.

Neophodno je, prema tome, da u ovome životu molimo da ne zapadnemo u napast. Ovdje su na djelu kušnje. Nužno je moliti da se oslobodimo od zla jer je zlo u ovome životu.

U Očenašu je svega sedam kazanih prošnja. Tri se odnose na vječni život, četiri pripadaju na ovaj. „Sveti se ime tvoje": ostaje uvijek. „Dođi kraljevstvo tvoje": to će vječno kraljevati. „Budi volja tvoja" kako na nebu tako i na zemlji": tako će uvijek biti. Ovo neće biti vazda: „Kruh naš svagdanji daj nam danas". Isto tako nije zasvagda: „Otpusti nam duge naše". Neće se trajno održati niti „ne uvedi nas u napast nego nas izbavi od zla". Navedeno je nužno samo ondje moliti gdje se pojavljuje iskušenje i gdje se nalazi zlo.

Neka vas Očenaš osnaži. Od Boga Oca koji je na nebesima ne učite jedino iskati što želite već isto tako što morate željeti.

PROPOVIJED ZA KATEKUMENE

1. — Osnove naše službe i vaši začeci pri odluci da se nebeskom milošću rodite iz krila vjere moraju od usta dobiti pomoć. Tako će vas naš govor korisno poučiti, a vaš začetak nas korisno utješiti. Mi govorima upućujemo, vi uzvratite plodom vjere.

Svi u skladu s pozivom kojim nas je pozvao Gospodin trčimo njegovim putem i stazom. I da se nitko nije natrag obazirao! Istina, što se ne vara i ne može prevariti, otvoreno kaže: „Nitko tko položi ruku na plug pa se okrene nazad, neće biti prikladan za nebesko kraljevstvo" (Lk 9,62).

Da pak za tim žudite i da se svim pokušajima svoga duha oko toga trudite, pokazuje samo vaše ime. Nazivate se ljudima što zajednički ištu. Što su, naime, drugo oni što zajedno ištu ako ne ljudi koji skupno mole? Izričaji: „su - učitelji", „su - trkači" i „su - sjedioci" ništa drugo ni ne znače osim „zajednički poučavati", „zajednički trčati" i „zajednički sjediti". Isto je i s riječju „su-tražitelji". Sastavljena je tako da zapravo izražava „zajedno iskati" i „zajedno željeti".

Što je pak ono jedno što tražite i za čim hlepite? Zar ne ono što onaj neustrašivi - odbacivši putene žudnje i nadvladavši svjetovne bojazni - spominje pa kaže: „Ako protiv mene ustanu tabori, moje se srce neće bojati. Ako se protiv mene zametne rat, ja ću se u te nadati" (Ps 26,3). Izrazujući što misli, dometnu i kaza: „Jedno sam tražio od Gospodina. Ovo sam iskao -da stanujem u Gospodnjoj kući sve dane svoga života" (Ps 26,4).

Kada razjašnjuje blaženstvo toga predjela i obitavališta, zaključuje i govori: „[...] da razmatram Gospodinovo uživanje i budem zaštićen njegovim hramom" (Ps 26,4).

2. — Moji drugari! Uvidite kojem ćete Božjem uživanju doći kada odbacite svjetovni užitak. Ako prezrete svijet, imat ćete čisto srce. Vidjet ćete onoga koji je stvorio svemir. I vi ćete - kao i on - u njegovoj milosti pobijediti svijet. Zaista ćete ga odmah nadvisiti i pogaziti ako se prvotno ne oslonite na svoje sile već na pomoć najmilosrdnijega Boga.

Sebe ne prezirite. Još se nije očitovalo što ćete biti. Znajte da ćete mu -kada se pojavi - biti slični. Tada će se ukazati što ćete biti. Znajte: nećete ga vidjeti kakav je k nama došao u „punini vremena" (Gal 4,4) nego kakav trajno ostaje i kakav nas je stvorio.

Svucite sa sebe „staroga čovjeka" da se odjenete „novim" (Kol 3,9-10). Gospodin s vama sklapa ugovor. Živjeste za svijet, predavali ste se pùti i krvi, nosili ste lik „zemaljskoga čovjeka" (1 Kor 15,49). Kao što ste, dakle, nosili sliku onoga koji je „od zemlje" (Post 2,7), unaprijed nosite lik onoga koji je „s neba" (1 Kor 15,49).

Riječ je „postala tijelo" (Iv 1,14). Zato kao što ste svoja tjelesa „kao oružje stavljali na raspolaganje grijehu i opačini, tako sada svoje udove upotrebljavajte kao oružje pravednosti za Boga" (Rim 6,19).

Vaš vas je napadač za vašu propast naoružao vašim kopljima protiv vas. Neka vas, zauzvrat, vaš zaštitnik protiv njega za spasenje oboruža vašim udovima. On vam neće nanositi nikakvu štetu ako ne posjeduje vaše udove koje ste mu uskratili. Protivnik će vas s pravom napustiti ako se vaša želja i volja od njega otkloni.

3. — Eto, s vjerskom vam se dražbom i tržnicom predlaže na kupnju nebesko kraljevstvo. Razgledajte i zgrnite blaga za svoju savjest. Zajednički sakupite bogatstva svoga srca. Badava kupujete ako priznajete da je milost što vam se nudi nezaslužena. Ništa ne trošite, a veliko je što stječete.

Ne budite jeftini u vlastitim očima. Vaš vas i sveopći Stvoritelj procjenjuje tako skupima da za vas svaki dan lije najskupocjeniju krv svoga Jedinorođenca. Na ovaj način nećete biti jeftini: ako skupocjeno razlikujete od jeftina; ako ne služite stvorenju već Stvoritelju; ako vam ne gospodare vaši niži nagoni te se - bezgrešni - čistite od smrtnoga i velikoga grijeha; ako sjeme Božje riječi koje i sada nebeski ratar sije na njivu vašega srca na putu ne gazi prolaz nedostojnih ili već proklijalo kao na kamenitu tlu ne gnječi glupost najkruće savjesti ili ga među trnjem ne guše pogubne bodljike vaših požuda.

Budete li se čuvali zemlje koja je štetna i koju treba osuditi, primit će vas sasvim plodonosno i veoma bogato tlo. S velikim ćete zadovoljstvom vratiti svome sijaču i zalivatelju stostruko umnožene plodove. Ako čak za to ne budete sposobni, uzvratit ćete šezdesetorostruku mjeru u plodu. Pa ako vam ni to ne pođe za rukom, neće biti nezahvalan ni vaš tridesetorostruki doprinos (usp. Mt 13,1-23). Sve će primiti nebeske žitnice. Svi će se spremiti u vječni počinak.

Nebeski se kruh sprema od plodova sviju. Njime će se obilato i spasonosno nasititi svaki radnik što bez prijevare posluje u Gospodnjemu vinogradu - ukoliko se evanđeoskim propovijedanjem razglasuje slava najvećega sijača, dažditelja, zalivača i darovatelja samoga rasta.

4. — Pristupite mu, dakle, u skrušenu srcu. Bliz je svima koji skršiše srce. I on će vas duhom ponizne spasiti (Ps 33,19). Takmičeći se, pristupite da se prosvijetlite. Još ste tama i u vama je tama. Ali bit ćete svjetlo u Gospodinu koji „rasvjetljuje svakoga čovjeka što dolazi na ovaj svijet" (Iv 1,9).

U svijetu budite hrabri. Preobrazite se za Boga. Nek vam se gadi negdašnje babilonsko sužanjstvo. Evo, Jeruzalem, ta nebeska majka, dolazi u susret i radosno zove. Zaklinje vas da želite život i žudite vidjeti dobre dane koje nikada niste imali niti ćete ih igda u ovome svijetu posjedovti. Tu su se vaši dani gubili kao dim. Kojima se uvećavahu, smanjivali su se; kojima su rasli, opadali su i kojima su se penjali, prolazili su. Vi što ste mnoge i zle godine živjeli za grijeh, želite gledati Boga, ali ne mnogo godina koje moraju dovršiti i koje hite uroniti u smrtnu sjenu već kroz dobre godine koje su po istini blize vječnome životu. Tu vas neće moriti glad ni žeđ. Vjera će biti vaše jelo, a mudrost piće. Sada u vjeri blagosivajte Gospodina u Crkvi. Onda će vas neposredno najobilatije natapati Izraelovi izvori.

5. — U međuvremenu, za ovoga proputovanja, neka su vam vaše suze kruh danju i noću. Svaki vam dan govore: „Gdje je vaš Bog" (Ps 41,4)? Putenima ne možete pokazati što „oko nije vidjelo ni uho čulo niti se popelo u ljudsko srce" (1 Kor 2,9). Dok ne dođete i dok se ne pojavite pred očima svoga Boga, nemojte malaksati.

Doći će i sam će ispuniti obećanja. Svojevoljno se označio za dužnika. Nitko ga nije izmijenio, ali se zbog svoga obećanja udostojao biti dužnikom. Mi smo dugovali. Toliko dugovasmo koliko smo griješili. Gospodin je došao bez duga jer je bez ikakva grijeha. Nas je našao pritisnute pogibeljnim dugovima koji se moraju osuditi. Od vječnoga nas je duga oslobodio razrješujući što nije oteo.

Mi smo počinili grijeh i očekivali kaznu. Krist nije postao dionik našega grijeha, ali je postao zajedničar u kazni. Istodobno je htio oprostiti grijeh i kaznu. Krist će vjerničke duše izbaviti iz dugova i opačina. One od srca govore: „Vjerujem da ću vidjeti Gospodnja dobra u zemlji živih" (Ps 26,13).

Za tom zemljom ne smijemo žuditi zemaljskim ili smrtnim nego nebeskim načinom i živim srcem. Riječ je o zemlji kojoj u jednome Psalmu netko - raspaljen ljubavlju prema njoj - veselo pjevajući kaže: „Ti si moje ufanje; moj dio u zemlji živih" (Ps 141,6).

Za tom zemljom idu koji na ovoj zemlji mrtve svoje udove s obzirom na život vječni. Tu pak nije govor o udovima koji sastavljaju tjelesni ustroj ovoga tijela već o udovima koji bijedno oslabljuju krepčinu duše. Pavao apostol, „odabrani sud", posve ih očevidno nabraja i označuje. Veli: „Mrtvite svoje udove koji su na zemlji. To su: razvrat, nečistoća, nered, zla pohota i škrtost koja je robovanje kumirima" (Kol 3,5).

Eto, što na ovoj zemlji smrtnih morate vi mrtviti što žudite živjeti u onoj zemlji živih. Kristovi udovi postajete tako što za navedenim ne posižete i činite bludničinim udovima. Je li ijedna bludnica gnusnija i sramotnija od razvrata stavljena na prvo mjesto i škrtosti stavljene na zadnje? Pavao je škrtost točo nazvao robovanjem kumirima. Razvrat morate spoznati i izbjegavati ne samo u tjelesnoj raspojasanosti već i u slabosti duše da ne upadnete u propast kojom prijeti čisti zaručnik i pravedni sudac. Njemu se veli: „Svakoga si pogubio tko se udaljuje od tebe" (Ps 72,27).

Koliko li ćete mu pravednije i korisnije u čistu srcu pojedinačno vi klicati: „Dobro je prianjati uz Boga" (Ps 72,28). Neka to pristajanje udijeli ona ljubav o kojoj se također kaže: „Nehinjena ljubav mrzi zlo i pristaje uz dobro" (Rim 12,9).

6. — Eto, gdje je vaše igralište; eto, gdje se takmaci bore; eto, gdje je trkačko trkalište; eto, gdje je poprište da se udara šakama. Ako snažnom mišicom želite satrti najpogubnijega borca protiv vjere, ništite zlo i grlite dobro. Želite li tako trčati da pobijedite, bježite od Opakoga i slijedite Pravednoga. Ako kanite tako udarati rukama da ne mlatite po zraku već da muški tučete neprijatelja, krotite svoje tijelo i držite u podložnosti. Uzdržavajte se od svega. Pravilno se borite: kao dionici nebeske nagrade i neraspadljivoga vijenca pobijedite.

Ono što u vama činimo kod zaklinjanja imenom vašega Otkupitelja, dovršite ispitivanjem i skrušenošću u srcu. Mi se molitvama Bogu i prijetnjama protiv ostarjeloga dušmanina odupiremo njegovim varkama. Vi ustrajte dobrim željama i pokajanošću srca da biste umakli tminama i bili preneseni u sjajno Kristovo kraljevstvo.

To vam je sada posao i trud. Mi protiv đavla skupismo prokletstva dostojna njegovih opačina. Vi mu svojim odvraćanjem i pobožnim odricanjem najavite najglasovitiji rat. Treba oboriti, svladati i odstraniti Božjega, zajedničkoga i nadasve svoga vlstitoga neprijatelja. Njegov se bijes protiv Boga ukazuje drzak, protiv vas bezbožan i protiv samoga sebe

pogibeljan. On uvijek i posvuda zameće boj, postavlja zamke, oštri svoje raznovrsne i varljive jezike. Vi iz svojih srdaca priznavanjem Spasiteljeva imena istiještite sve protivnikove otrove.

7. — Sada će se ukloniti i zaplijeniti najopakija zavođenja i najsramotniji mamci s kojima je đavao nadraživao. Sada će se uništiti neprijateljevo sužanjstvo kojim vas je sramotno posjedovao. S vas se skida jaram kojim vas je dušmanin grozno pritiskao. Međutim, satvlja se na njegovu šiju. Vlastiti pristanak poklonite svome Otkupitelju za svoje oslobođenje. U nj se, cijeli skupe novoga naroda, ufaj. Puče koji ćeš se roditi i koji je Gospodin stvorio nastoj se zdravo roditi da ne budeš odbačen kao mrtvorođenče. Evo, krilo je majke Crkve - da te rodi i izvede na svjetlo vjere - u svojoj muci. Nemojte vlastitom nestrpljivošću potresati majčinskom utrobom i suziti vrata svoga porođaja.

Narode koji ćeš biti sazdan hvali svoga Boga. Hvali - koji se stvaraš -svoga Gospodina. Dojit ćeš se, hvali; hranit će te, hvali; odgajat će te, napreduj u mudrosti i dobi.

Ovo je kašnjenje u vremenitome rođenju pripustio onaj koji ne opada vremenskom kratkoćom niti zbog kakve vremenske dužine napreduje. Bog je od vječnih dana isključio sve tjeskobe i svako vrijeme.

Pavao kao dobrostivi odgojitelj upozorava mlade: „Mališani ovdje ne budite po pameti. Zlobom budite nejaki. U pameti budite odrasli" (1 Kor 14,20).

Na prikladan način kao ljudi što se zajednički trude postanite „dječaci" u Kristu. Kao mladići izrastite do potpuna muža. Napretkom u ovoj mudrosti razveselite - kako je pisano - svoga oca. I nemojte svojim nedostatkom rastužiti vlastitu majku (usp. Izr 10,1;15,20).

8. — Ljubite što ćete biti. Bit ćete Božji sinovi, sinovi posvojenja. To će vam se milosno dati i besplatno udijeliti. U tome ćete tim izdašnije i obilnije obilovati što draži budete onome od koga to primiste.

Idite onome koji zna koji su njegovi. Neće mu biti ispod časti da vas prepozna među onima koji su njegovi ako - rekavši Gospodnje ime - odstupite od nepravednosti (usp. 2 Tim 2,19).

Roditelje svoga tijela imate ili ste imali u svijetu. Oni vas rodiše za trud, kaznu i smrt. Ali svatko od vas može u sretnome sirotinstvu o njima kazati: „Otac me moj i majka ostaviše" (Ps 21,11).

Bog je Otac, a Crkva majka. Posve ćete se drukčije od njih roditi nego su vas rodili zemaljski roditelji. Porod od Boga i Crkve ne čeka: rad, bijeda, plač, smrt. Čeka: lakoća, sreća, radost i život. Rođenje je od tjelesnih roditelja jadno, a za rođenjem se od Boga i Crkve čezne. Kada nas roditelji rode, rađaju nas za vječnu kaznu zbog drevnoga grijeha. Bog i Crkva nas preporađaju, ali tu ne preostaje ni kazna ni grijeh. To je novoporod ljudi koji „traže njega i koji traže lice Boga Jakovljeva" (Ps 23,6).

U poniznosti tražite. Kada nađete, doći ćete do sigurne visine. Tada će vaše djetinjstvo biti nevinost, dječaštvo smjernost, mladenaštvo strpljivost, mladost vrlina, starost zasluga, a ostarjelost razboriti i mudri razum. Kroz te se dobre prijevoje i stupnjeve ne razvijaš već stalno obnavljaš. Prva dob ne ugiba da je naslijedi druga niti će rađanje treće biti propadanje druge. Četvrta se ne rađa da treća umre. Peta neće četvrtoj raditi o glavi da dalje ostane. Ni šesta neće pokopati petu.

Spomenute dobi ne dolaze istovrmeno. U pobožnoj i opravdanoj duši zajednički i složno traju. One će te dovesti do sedmoga razdoblja koje je vječni pokoj i mir. Ali pošto si se šest puta — kako čitamo - oslobodio od nužnosti smrtonosne dobi, u sedmoj te dobi zla više neće pogoditi (usp. Job 5,19). Neće ratovati jer ih neće ni biti. Neće ni nadvladati jer se na to neće ni osmjeliti. Ondje će biti sigurna besmrtnost i besmrtna sigurnost.

9. — Ali otkuda to? Od „promjene u desnici Višnjega koji će u tebi blagosloviti tvoje sinove i tvojim međama uspostaviti mir" (Ps 147,13-14). Potičite se, dakle, na ovo: srašćujte i odvajajte se. Srastite s dobrima, odvojite od zlih. Odabrani ste, ljubljeni, predviđeni, pozvani. Vi ste oni koji će se opravdati i proslaviti. Rastite, postajite mladići. Starite u vjeri i zreloj moći, a ne u tjelesnoj pokvarenosti. U plodnoj i smirenoj starosti naviještajte djela Gospodnja. Gospodin vam učini veliko. On je moćan. Njegovo je ime silno i njegovoj mudrosti nema broja.

Vi tražite život. K onome trčite koji je životni vrutak. Kada pobjegnete od tmina svojih ispraznih pohlepa, vidjet ćete u Božjemu Jedinorođencu svjetlo u svjetlu. Jedinorođenac je vaš najblaži Otkupitelj i najblistviji prosvjetitelj.

Ako tražite spas, ufajte se u onoga koji spasava one što se „u nj uzdaju" (Ps 16,7). Ako idete za opjnošću i užicima, ni to neće zanijekati. Samo dođite i poklonite se. Naprijed stupite i plačite pred njim. On „vas je načinio" (Ps 94,6). I napojit će vas iz obilja svoje kuće. Pojit će vas „iz potoka svojih užitaka" (Ps 35,9).

10. — Ali bojte se da vam ne dođe „noga oholosti". Bdijte da vas ne „miču grešničke ruke" (Ps 35,9). Da se prvo ne dogodi, molite da vas Bog očisti od „vaših potajnih grijeha". Da drugo ne nasrne i da vas ne obori, molite da vas poštedi od „tuđih grijeha" (Ps 18,13-14). Ako ležite, ustanite; ustavši, stojte; stojeći, čvrsto prionite i - čvrsto prianjajući - ustrajte. Jaram više ne nosite. Radije polomite njihove uze i od sebe odbacite „njihov jaram" (Ps 2,3). Tako vas opet neće zaustavljati jaram robovanja.

„Gospodin je u blizini. Uopće ne budite zabrinuti" (Fil 4,5-6). Sada jedete kruh patnje. Ali će doći vrijeme kada će vam se poslije kruha tuge dati kruh veselja. Međutim, podnošenjem se ovoga zaslužuje onaj. Tvoje odvraćanje i bijeg prouzročiše kruh plača. Obrati se pokaj i vrati svome Gospodinu. Spreman je skrušenome i onome tko se vrati dati kruh radosti. Uvjet je da ne hiniš i da ne odgađaš s plačem moliti za svoj kruh koji je pun jada i nevolje.

U tolikoj se gomili poteškoća obucite u kostrijet i postom ponizujte svoju dušu. Poniznosti se iznova vrća što se za nijekalo oholosti. Pomno smo vas ispitivali. I nagovaratelja smo na bijeg i odmetnuće grdili svemoću strahotnoga Trojstva. Kostrijet niste nosili. Ipak su se, uza sve to, vaše noge tajanstveno na njemu nalazile.

11. — Morate gaziti mane i kozja krzna. Valja da pokidate dronjke opakih jaradi. Otac vam je svojevoljno došao ususret u najboljoj odjeći. Nije odbio žrtvovati ugojeno tele da utaži vašu pogubnu glad. Hranit ćete se njegovim tijelom i piti i njegovu krv. Njezinim se prolijevanjem opraštaju grijesi, dugovi otpuštaju i peru ljage. Jedite kao siromasi. Tako ćete se nasititi. I vi ćete biti među onima o kojima se kaže: „Siromasi će jesti i nasititi se" (Ps 21,27). Pošto se najedete, za svoj mu spas vratite njegovb kruh i slavu.

Trčite k Bogu i obratite se. Bog obraća odvraćene. U potragu ide za odbjeglima. Izgubljene nalazi; ohole ponizuje; hrani gladne; oslobađa svezane; rasvjetljuje slijepe; čisti nečiste; odmara umorne; uskrsava mrtve; opsjednute i zarobljene izbavlja od zloduha.

Dokazasmo da ste se sada oslobodili od opakoga duha. Čestitamo vam. Opominjemo vas da zdravlje koje se pokazalo u vašemu tijelu čuvate u svojim srcima.

TUMAČENJE IVANA 17,3

1. — Gospodin Isus Krist koji nas s Ocem uslišava udostojao se za nas moliti Oca. Što je sigurnije od naše sreće nego to da za nas onaj moli koji daje što moli? Krist je čovjek i Bog. Kao čovjek moli, kao Bog daje što moli.

Ovo morate zadržati: Krist sve pripisuje Ocu jer nije Otac od njega već on od Oca. Sve vraća vrelu iz kojega potječe. Ali i on je — kao izvor — rođen od Oca. Krist je vrutak života. Prema tome, Otac je vrelo i vrelo je rodio. Izvor je rodio izvor. Ali vrelo što rađa i rođeno vrelo jedno je vrelo -kao što je Bog koji rađa i rođeni Bog jedan Bog. Sin se rodio od Oca.

Otac nije Sin. Sin nije Otac. Otac nije od Sina. Sin je od Oca. Ipak su Otac i Sin jedno zbog jedne biti. I jedan je Bog radi neodvojivoga božanstva.

Čuli ste da je Krist rekao: „Ovo je vječni život - da spoznaju da si samo ti istinski Bog i onaj koga si poslao, Isus Krist“ (Iv 17,3). Pripazite da navedeno ne shvatite tako te držite kako je samo Otac pravi Bog, a da Sin nije pravi Bog.

O tome, naime, posjedujemo božansko svjedočanstvo. Sam Ivan jasno kaže u svojoj Poslanici: „Nalazimo se u pravome njegovu Sinu, Isusu Kristu. On je pravi Bog i život vječni“ (1 Iv 5,20). Shvatite da je Krist pravi Bog i vječni život. Čuste izreku: „Da upoznaju da si ti jedini pravi Bog i onaj koga si poslao, Isus Krist“. Ali morate uključno podrazumjeti „jedini pravi Bog“. Rečenica, dakle, znači ovo: da tebe i koga si poslao — Isusa Krista — spoznaju kao jedinoga pravoga Boga.

2. — S tim smo pitanjem u svoj punini izašli na kraj. Ali što učiniti s Duhom Svetim? Pretpostvka je da se rečenica: „Da spoznaju da si samo ti pravi Bog i onaj koga si poslao Isus Krist“ odnosi na Oca i Krista te ima smisao: da znaju da si ti i Isus Krist jedini pravi Bog. Međutim, mi moramo nastojati da pokažemo kako je i Duh Sveti pravi Bog.

Duh Sveti nije mimoiđen jer o njemu nema riječi. Duh Sveti nije samo Očev Duh ili samo Sinov. On je Očev i Sinov Duh. Kada se, dakle, Duh ne spominje, ali se navode druge dvije osobe, u njima se podrazumijeva i onaj koji pripada obojici.

Navest ću jednu izreku iz Pisma otkuda ćete razumjeti što govorimo. Apostol kaže: „Nitko ne pozna ljudsko osim duha koji je u njemu“ (1 Kor 2,11). Što je ljudsko? Što čovjek misli kao čovjek? Čovjek je u pravome smislu čovjek po svojim mislima. Da li tvoj duh pozna moje misli? Da li moj

duh pozna tvoje misli? „Nitko ne zna što je ljudsko osim duha koji je u njemu“ (1 Kor 2,11). Tako je rekao Apostol. Dodao je: „Jednako nitko ne pozna Božje osim Božjega Duha“ (1 Kor 2,11).

Kako to shvaćamo? Misao je izložena. Ako, dakle, nitko osim Božjega Duha ne pozna što je Božje, znači li to da Božje ne pozna Božji Sin? Neka je daleko od nas to đavolsko poimanje. Neka se od nas ukloni!

Da Božja Riječ ne zna što je Božje? Da Božji Jedinorođenac ne zna što je Božje? Da onaj ne zna što je Božje po kome je sve postalo? Zna! I tko tako zna ako ne Božji Sin?

Kada, dakle, čuješ „nitko ne zna Božje osim Božjega Duha“, otuda ne odjeljuješ Sina. Jednako nemoj odvajati ni Duha Svetoga kada čuješ: „(. . .) da upoznaju da si ti i onaj koga si poslao Isus Krist jedini pravi Bog“.

3. — Krivovjernik veli: ako je samo Bog pravi Bog, ne znam što znate. Pravi je Bog jedino Otac. Njemu je rekao Krist: „[...» da spoznaju da si samo ti pravi Bog“. Dodaj — „i onaj koga si poslao, Isus Krist“. Ali krivovjernik kaže: neću dodati. Uza sve to je dodao. Ali — odvraća — neću dodati. Neću ni ja tebe slušati. Međutim, što ćeš ti koji tvrdiš da je samo Otac pravi Bog kazati o Ivanovoj poslanici gdje se o Kristu čita da je „on pravi Bog i vječni život“?

Kome je, napokon, ili o kome je kazano: „On sve sam čini čudesno“ (Ps 71,18)? Je li rečeno o Ocu, Sinu ili obojici? Ako je kazano, Ocu, slijedi da Sin ne čini čudesno. Što u tome slučaju s onim što sam kaže: „Kao što Otac uskrsava mrtve i oživljuje, i Sin oživljuje koje želi“ (Iv 5,21)?

Iste je vlasti i zato istoga božanstva. Ako, dakle, i Sin tvori čudesa, kako onda Otac čini sam? Ako je pak rečeno kazano za obojicu, znači da su Otac i Sin jedan Bog.

Dodajte Duha Svetoga. Dodajte! Nemojte odvajati da ne budete odlučeni.

4. — Klanjajmo se Bogu čiji smo hramovi. Kada bismo, braćo, zidali hram od drva i kamenja, mogli bismo ga podignuti samo Bogu. Da smo pogani, zidali bismo hramove bogovima. Gradili bismo hramove krivim bogovima kao što su činili nevjernički narodi, tuđi Bogu.

Salomon pak — jer bijaše Božji prorok podigao je hram od drveta i kamena, ali ipak Bogu. Bogu, ne kumiru; Bogu, ne anđelu; Bogu, ne suncu i mjesecu; Bogu koji je načinio nebo i zemlju. Od zemlje je načinio hram živome Bogu koji sazda nebo i zemlju i prebiva na nebu. Bog to nije odbio već je, štoviše, naredio da se učini.

Zašto je zapovjedio da mu se sagradi hram? Zar nije imao gdje stanovati? Čujte svetoga Stjepana. Reče dok je mučen: „Salomon je Bogu sazdao kuću, ali Svevišnji ne boravi u rukotvorenim hramovima" (Dj 7,47-48).

Zašto je, dakle, htio da se načini ili sazda hram? Da hram bude lik Kristova tijela. Onaj je hram bio sjena. Došlo je Svjetlo i sjena je nestala. Ako sada tražiš hram koji je Salomon sagradio, naći ćeš ruševinu.

Zašto je onaj hram ruševina? Jer se već obistinilo što je označivao. I sami se hram Gospodnjega tijela porušio, ali je uskrsnuo. Isusovo je tijelo tako uskrsnulo da se više uopće ne može razoriti. Židovi rekoše Isusu: „Koji znak činiš da ti vjerujemo? On im je uzvratio: razorite ovaj hram i za tri dana ću ga opet podignuti". Govorio im je u hramu koji je Salomon sagradio. Rekao je: „Razrušite ovaj hram". Židovi nisu shvatili što znači riječ „ovaj". Nisu razumjeli izričaj „ovaj". Smatrali su da Isus govori o Salomonovu hramu. Napokon mu rekoše: „Ovaj se hram zidao četrdeset godina, a ti ćeš ga podignuti u tri dana"? Evanđelist neposredno dodaje: „To govoraše o hramu svoga tijela" (Iv 2,18-21).

Naša su, dakle, tjelesa Kristovi udovi. Zato čujmo i drugo što kaza Apostol. Reče: „Zar ne znate da je vaše tijelo hram Duha Svetoga koga imate od Boga u sebi" (1 Kor 6,19)?

Eto, ima hram, a da nije Bog? Kada bi imao drveni i kameni hram, bio bi Bog! Kada bi imao rukotvoreni hram, bio bi Bog, a nije Bog kada posjeduje hram od Božjih udova?

I Duha Svetoga, dakle, pridružite. Duh Sveti je Bog. Jedan je Bog: Otac, Sin i Duh Sveti. Otac nije Sin; Sin nije Otac; Duh obojice nije ni Otac ni Sin. Ali su Otac i Sin i Duh Sveti jedan Bog.

Izgrađujte se u jedinstvu da ne padnete u odvojenje.

5. — Čuli ste što je Isus za nas molio. Kaza, štoviše, što osobno želi. Reče: „Oče, hoću da oni koje si mi dao [...]". Hoću, Oče, činim što hoćeš, učini što hoću. „Hoću". Što? Ovo: „Da i oni budu sa mnom gdje sam ja" (Iv 17,24).

Blažena kućo! Sigurna domovino! Nema neprijatelja, ne pozna kugu. Tu živimo u sigurnosti. Ne tražimo putovati. Sigurnije mjesto ne nalazimo. Što god ovdje na zemlji odabereš, odabireš sa strahom, to jest, u ovome svijetu, u ovome životu koji je pun iskušenja, u ovoj smrtnosti punoj uzdisaja i bojazni. Dok si na zlu mjestu, izaberi sebi mjesto kamo ćeš otputovati iz zloga mjesta.

Na dobro mjesto nećeš moći i doći ako ne budeš dobro činio na zlu mjestu. Kakvo je mjesto gdje nitko ne gladni? Ako želiš stanovati gdje nitko ne biva gladan, u ovome vijeku lomi svoj kruh gladnome. Na onome blaženome mjestu nitko nije tuđinac. Svi žive u vlastitoj domovini. Ako, dakle, želiš biti na dobrome mjestu — kada na lošu mjestu nađeš putnika koji nema kamo unići — primi ga u svoj dom. Pruži utočište na zlu mjestu da dođeš na mjesto gdje ne možeš biti gost.

Na dobrome mjestu nikome ne treba odjeća. Tu nema studeni niti vlada žega. Čemu krov? Čemu pokrivalo? Tu neće biti krova, ali će postojati zaštita. Evo, i tu nalazimo pokrov: „Pod sjenom ću se tvojih krila nadati" (Ps 56,2).

U ovome, dakle, zlom mjestu pruži krov onome koji ga nema da budeš na dobrome mjestu gdje ćeš imati takav krov da nećeš graditi dobro očuvane krovove. Ondje, naime, kiša ne pada. Ondje je vječni izvor istine. Onaj dažd razveseljuje, a ne ovlažuje. Ta je kiša sami životni vrutak. To znači: „Gospodine, kod tebe je izvor života" (Ps 35,10.). Isto tako: „I Rijč bijaše kod Boga" (Iv 1,1).

6. — Braćo! Na zlu mjestu činite dobro da dođete na dobro mjesto. O njemu veli onaj koji nam ga sprema: „Hoću da ondje gdje sam ja i oni budu sa mnom" (Iv 17,24).

Gospodin Krist je uzašao pripraviti. Tako ćemo sigurni doći na pripravljeno. On se pripravlja: u njemu ostanite. Je li Krist mala kuća? Sada se više ne bojiš ni njegove muke. Uskrsnuo je od mrtvih. Ne umire. Smrt njime više neće vladati.

Zlo mjesto i zli dani ovaj su vijek. Ali na zlome mjestu činimo dobro. Ćudoredno živimo u zlim danima. Prolazi zlo mjesto i zli dani. I doći će vječno mjesto i vječni dobri dani. Sami će dobri dani biti jedan dan.

Zašto su, naime, ovdje zli dani? Zato što jedan dan prolazi da dođe drugi. Današnji dan prolazi da dođe sutrašnji. Prošao je jučerašnji da dođe današnji. Gdje ništa ne prolazi, jedan je dan. I Otac je dan. Ali Otac je dan koji nije od nijednoga dana. Sin je dan od dana. Piše: „Pjevajte Gospodinu novu pjesmu. Pjevaj Gospodinu, sva zemljo. Pjevajte Gospodinu i blagosivajte ime njegovo. Dobro navješćujte dan iz dana, njegovo spasenje" (Ps 95,1-2).

Krist je dan. Ako to ne uviđaš, slušaj staroga mudraca. Ako još ne shvaćaš, ma koliko bio mlad, poslušaj ostarjele u istini. Onaj starac Šimun

čeka dijete Gospodina Krista koga je nosila majka, a sadržavao je nebo. Očekuje malenoga, a spoznaje i u svoje ruke uzima velikoga. Od Boga je primio odgovor da neće vidjeti smrt dok ne ugleda Krista Gospodnjega. Uze ga u svoje ruke i kaza: „Sada, Gospodine, otpuštaš svoga slugu po svojoj riječi u miru jer vidješe oči moje tvoje spasenje" (Lk 2,26-27).

Dakle: „Dobro navješćujte dan iz dana — njegovo spasenje" (Ps 95,2). Tako je rekao Šimun: došao je koga sam iščekivao. Što ovdje činim? Uzeo je onoga koji će njega primiti. Nosio je čovjeka, a njega je nosio Krist Bog.

7. — Toga se, dakle, držite. Pružam vam pravilo da se ne prestrašite kada Sin nešto kaže gdje se čini da rečeno uključuje da je Otac od njega veći. Tada govori kao čovjek — a Bog je veći nego čovjek — ili kao rođeni u počast onome koji ga je rodio.

Više ne tražite. Bog je rodio Boga. Veliki je rodio jednakoga. Ako Bog nije rodio „pravoga Boga" i ako Veliki nije rodio Jednakoga, rodio je „nakazu", a ne „pravoga Sina". Ali kako je rodio „pravoga Sina", isto je kao i onaj koga je rodio.

Bibliografija

Alleluia, u DB, 1(1926), 369-370.
R. ARBESMANN, *Fastenspeisen,* u RAC, 7(1969), 493-500.
R. ARBESMANN, *Fasten,* u RAC, 7(1967), 447-493.
R. ARBESMANN, *Fasttage,* u RAC, 7(1969), 500-524.
A. ARENS, *Pfingsten,* u LThK, 8(1963), 421-422.
G. BARDY, *Priscillien,* u DTC, 13(1936), 391-400.
G. BARDY, *Photin de Sirmium,* u DTC, 12(1935), 1532-1536.
G. BARDY, *Saint Augustin, L'homme et l'oeuvre,* Paris, 1948.
A. BLAISE, *Dictionnaire Latin-Francais des auterus chrétienes.* Turnhout, 1954.
M. A. BAILLY, *Dictionnaire grec-francais,* Paris, 1905.
J. BAUR, *Amen,* u LThK, 1(1957).
K. BAUS, *Ostern in der Verkündigung des heiligen Augustinus,* u *Pascatis sollemnia,* Herder, 1959, 57-67.
J. BECKMANN, *Pfingsten,* u RGG, 5(1961), 311-312.
J. BEHM, *Nêstis,* u ThW, 4(1942), 925-935.
P. BENOIT, *Exégèse et théologie,* I. Paris, 1961.
H. W. BEYER, *Diákonos,* u ThW 2(1935), 88-93.
Bible de Jérusalem, Paris, 1978.
H. BIETENHARD, *Amen,* u ThB, 1(1967), 12-13.
Ch. BLENDINGER, *Deksiós,* u *Theologisches Begriffslexikon,* 2(1969), 627-628.
H. BOLKESTIEN, *Almosen,* u RAC, 1(1950), 301-302.
U. BOMM, *Alleluja,* u LThK, 1(1957), 345-346.
R. BULTMANN, Eleêmosýnê, u ThW, 2(1935), 482-483.
P. Th. CAMELOT, *Virginité,* u DTC, *Tables générales,* 3(1972), 4378-4383.
R. CANTALAMESSA, *Ostern in der Alten Kirche,* Bern, 1981.
E. CATTANEO, *Epifania,* u EC, 5(1950), 419-427.
I. CECCHETTI, *Alleluia,* u EC, 1(1948), 899-900.
I. CECCHETTI, *Amen,* u EC, 1(1948), 1030-1032.
A. CHAVASSE, *Le cycle pascal,* u *A.C. Martimort — L'Église en prière. Introduction à la Liturgie,* Desclée, 1961, 693-726.
R. G. COQUIN, *Les origines de l' Épiphanie en Égypte,* u *Noël-Épiphanie-Rétour du Christ, Lex orandi 40,* Paris, 1967, 149-170.
J. DANIÉLOU, *Les origines de l'Épiphanie et les testimonis,* u *Noël, 65-84.*
J. DANIÉLOU, *Bible et liturgie (lex orandi, 11),* Paris, 1058.
N. DEL RE, *Vedovanza,* u DE, 3(1958), 1284-1285.
H. de LUBAC, *La foi chtrétienne. Essai sur la structure dy Symbole des Apôtres,* Paris, 1969.
P. DESEILLE, *Jeûne,* u DS, 12(1973), 1164-1175.
F. di CAPUA, *Il ritmo prosacio in s. Agostino. Miscellanea agostiniana,* 2(1931), 607-764.
J.H. EMMINGHAUS, *Symbol,* u LThK, 9(1964), 1208.
H. ENGBERDING, *Alleluja,* u RAC, 1(1950), 293-299.
B. FISCHER, *Quadragesima,* u LThK, 8(1963), 910-911.
B. FISCHER, *Himmelfahrt Christ,* u LThK, 5(1960), 362.
E. FLICOTEAUX, *Carême,* u DS, 2(1953), 140-152.
R. L. FOLEY, *Nativity of Christ,* u NCE, 10(1967), 250.
H. FRENK *Weihnachten,* u LThK, 10(1965), 984-988.
P. FRANZEN, *Glaubensbekenntnis,* u LThK, 4(1960), 935-938.
A. FRANZEN, *Priscillianismus,* u LThK, 8(1963), 769-771.
A.P. FRUTAZ, *Pentecoste,* u EC, 9(1952), 1156-1160.
B. GÄRTNER, *Epiphánia,* u ThBNT, 2(1969), 990-992.

P. GERLITZ, *Fasten* u TRE, 11(1983), 41-45.
A. G. GIBSON, *Widow,* u NCE, 14(1950), 378-380.
A. GRILLMEIER, *Christ in Christan Tradition, I,* Oxford, 1975.
W. GRUNDMANN, *Deksiós,* u ThW 2(1935), 37-39.
G.B. GUZZETTI, *Elemosina,* u EC, 5(1950), 198-200.
H. HAAG, *Passah,* u LThK, 8(1963), 133-137.
H. HAAG, *Pâque,* u DBSup, 6(1960), 1120-1149.
A. HAHN-G. L. HAHN, *Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der Alten Kirche,* Hildesheim, 1962.
A. HAMMAN, *Vedove,* DPAC, 2(1984), 3556.
V. HAMP, *Almosen,* u LThK, 1(1957), 359-360.
M.L. HELD, *Widow,* u NCE, 14(1967), 903-904.
M. INGUANEZ, *Ascensione,* u EC, 2(1949), 84.
J. JEREMIAS, *Paskha,* u ThW, 5(1954), 895-903.
J. JEREMIAS, *Amen,* u TRE, 2(1978), 386-391.
E.J. JOHNSON, *Pentecost Cycle,* u NCE, 11(1967), 109-111.
E. J. JOHNSON, *Easter and its Cycle,* u NCE, 5(1967), 6-8.
P. JOURNEL, *Le temps de Noël,* u *A.G. Martimort, L' Église en prière. Desclée, 1961, 727-738.*
J.A. JUNGMANN, *Liturgisches Erbe und pastorale Gegenwart,* Tyrolia, 1960.
J.A. JUNGMANN, *Der Gottesdienst der Kirche,* Innsbruck, 1962.
J.A. JUNGMANN, *Liturgie der chrislichen Frühzeit,* Freiburg, 1967.
J.N.D. KELLY, *Altchristliche Glaubensbekenntnisse. Geschichte und Theologie,* Göttingen, 1972.
B. KOTTER, *Photinianer,* u LThK, 8(1963), 483-484.
B. KOTTER, *Photeinos,* u LThK, 8(1963), 483.
A.M. KUNZELMANN, *Die zeitliche Festlegung der Sermones des hl. Augustinus.,* Würuburg, 1928.
A. KUNZELMANN, *Die Chronologie der Sermones des hl. Augustinus,* u *Miscellanea Agostiniana* (MA), 2(1931), 417-520.
K.C. LAMBOT, *S.A. Augustini sermones selecti,* Ultraechti, 1950.
C. LAMBOT, *S.A. Augustinus. Sermones de Vetere testamento. CCL, 41.1,* Turnholti, 1951.
G.W.H. LAMPE, *A Patristic Greek Lexicon,* Oxford, 1961.
Th. C. LAWLER, *St. Augustine, Sermons for Christmas and Epiphany, (ACW, 15).* London, 1963.
J. LEMARIÉ, *Épiphanie,* u DS, 5(1960), 863-897.
A. LESETRE, *Jeûne,* u DB, 3(1926), 1526-1532.
H. LESETRE, *Veuve,* u DB, 5(1912(, 2411-2413.
H. LESETRE, *Main,* u DB, 4(1928), 580-585.
H.G. LIDDEL-R. SCOTT, *A Greek-English Lexicon,* Oxford, 1939.
J. LIEBAERT, *L'incarnation,* Paris, 1966.
B. LOHSE, *Ostern,* u RGG, 4(1960), 1735-1736.
E. LOHSE, *Halleluja,* u RGG, 3(1959), 38.
V. LOI, *Quartodecimani,* u DPAC, 2(1984), 2963-2964.
G. LÖW, *Natale,* u EC, 8(1952), 1667-1673.
F. MANN, *Epiphaniasfest,* u TRE, 9(1982), 762-769.
S. MANY, *Aumône,* u DB, 1(1926), 1244-1253.
J. MARTIN, *Priscillian,* u LThK, 8(1963), 768-769.
M.R.E. MASTERMAN, *Amen,* u NCE, 1(1967), 378.
A. MICHEL, *Symboles,* u DTC, 14(1941), 2925-2939.
Chr. MOHRMANN, *Die altchristliche Sondersprache in den Sermones des hl. Augustin,* Amsterdam, 1965.
G. MORIN, *S. Augustini sermones post Maurinos reperti, Miscellanea Agostiniana,* I. Romae, 1930.
J. MOSSAY, *La Noël et l' Épiphanie en Cappadoce au IVe siècle,* u Noël..., 211-236.
F.X. MURPHY, *Creed,* u NCE, 4(1967), 432-438.
W. NAGEL, *Epiphaniefest,* u RGG, 2(1958), 530-531.
W. J. O'SHEA, *Good Friday,* u NCE, 6(1967), 621-624.
W.J. O'SHEA, *Easter Vigil,* u NCE, 5(1967), 9-13.
W.J. O'SHEA, *Holy Thursday,* u NCE, 7(1967), 105-107.
W.J. O'SHEA, *Holy Week,* u NCE, 7(1967), 107.
A. OEPKE, *Gynê,* ThW, 1(1932), 776-790.
Oxford Latin Dictionary, Oxford, 1968.
E. PAX, *Epiphanie, LThK, 3(1959), 940-941.*
E. PAX, RAC, 5(1962), 832-909, *Eipiphanie.*
E. PAX, *Epiphanie,* LThK, 3(1959), 941-944.
M. PELLEGRINO, *Ricerche patristiche, I.* Torino, 1982.
L. PETIT, *Alleluia,* DTC, 1(1903), 836-839.
R. PIERRET, *Carême,* DS, 2(1953), 136-140.
M. PONTET, *L'exégèse de S. Augustin prédicateur, Théologie,* 7, Aubier, 1944.
S. POQUE, *Augustin d'Hippone. Sermons pour la Pâque,* SChr, 116, Paris, 1966.
K. PRÜMM, *Eiphany,* NCE, 5(1967), 480.
J. QUASTEN, *Quartodezimaner,* LThK, 8(1963), 924.
J. QUASTEN, *Osterfest,* LThK, 7(1962), 1273-1275.
J.D. QUINN, *Ascension of Jesus Christ,* NCE, 1(1967), 930-936.
A. RENOUX, *L'Epiphanie à Jérusalem au IVe et au Ve siècles,* u *Noël...,* 170-193.
B. RIGAUX, *Saint Paul. Les Épîtres aux Thessaloniciens,* Paris, 1956.
W. RORDORF, *Pasqua,* DPAC, 2(1984), 2691-2695.
M.J. ROUËT de JOURNEL, *Enchiridion patristicum,* Herder, 1911.
V. SAXER, *Ascensione,* DPAC, 1(1983), 388.
V. SAXER-F. COCCHINI, *Pentecoste, DPAC,* 2(1984), 2751-2753.
B. SCHALER, *Páskha,* ThB, 1(1967), 324-325.
F.J. SCHIERSE, *Himmelfahrt Christi,* LThK, 5(1960), 358-360.
J. SCHILDENBERGER, *Fasten,* LThK, 4(1960), 33-34.
H. SCHLIER, *Allêlouia.* ThW, 1(1932), 264.
H. SCHLIER, *Amên,* ThW, 1(1932), 339-342.
J. SCHMID, *Amen, LThK, 1(1957), 432.*
P. SCHMIDT-CLAUSING, *Fasten im Christentum,* RGG, 2(1958), 882-885.
H. Ch. SCHMIDT-LAUBER, *Himmelfahrt,* TRE, 15(1986), 341-344.
W. SCHNEEMELCHER, *Photin, RGG, 5(1961), 362-363.*
C. SCHNEIDER, *Kathízô, ThW, 3(1938), 443-447.*
W. SCHWER, *Almosen,* RAC, 1(1950), 302-307.
M. SIMONETTI, *Priscilliano-priscillianismo,* DPAC, 2(1984), 2905-2907.
M. SIMONETTI, *Potino di Sirmio,* DPAC, 1(1983), 1391-1392.
C. SMITH, *Christimas and its Cyole,* NCE, 3(1967), 655-660.
C. SMITH, *Feast of Epiphany, NCE, 5(1967), 480-481.*
S. SOLLE, *Witwe,* ThB, 1(1967), 358-360.
C. SPICQ, *Agapê,* III, Paris, 1959.
C. SPICQ, *L'Épître aux Hébreux,* Paris, 1953.
G. STÄHLIN, *Khêra,' 9(1973), 428-454.*
E. THEODOROU, *Saint Jean Chrysostome et la fête de Noël,* u Noël..., 195-210.
C. TIBILETTI, *Vergine,* DPAC, 2(1984), 3559-3563.
Traduction oecuménique de la Bible. Nouveau Testament, Paris, 1981, TOB.
A. TRAPE, *Aurelius Augustinus,* München, 1988.
F. van der MEER, *Augusinus der Seelsorger,* Köln, 1953.
F. VIGOUROUX, *Amen,* DB, 1(1926), 474-476.
A. VÖGTLE, *Almosen,* LThK, 1(1957), 360.

RÉSUMÉ

Le livre que nous résumons ici est tout naturellement divisé en dux parties différentes. La première est une assez copieuse introduction à la seconde. C' est pourquoi nous allons tout d'abord signaler ce que contient la seconde partie. Dans cette partie, donc, de l'écrit se trouve la traduction des Sermons augustiniens traduits en croate. Il s'agit de pièces suivantes: *In natali Domini; In Epiphania Domini; In Quadragesima, sermo 211; De Passione Domini; In vigiliis Paschae; In die Paschae et In diebus paschalibus (ed. S. Poque); In die Ascensionis; In vigiliis et in die Pentecostes; In traditione et in redditione Symboli; Ad competentes et De oratione Christi.*

Le traducteur s' est servi chaque fois quand il était possible de l' édition critique du texte de saint Augustin.

L'introduction du traducteur englobe douze chapitres plus ou moins longs. Dans le premier l'auteur s'efforce de présenter à ses lecteurs saint Augustin comme prédicateur et d'expliquer la génèse du recueil qu'on appelle ordinairement *Sermones sancti Augustini.*

Le deuzieme chapitre est consacré à l'histoire de la fête de Noël. L'auteur signale la croyance d' Augustin que Jésus est effectivement né le 25 Decémbre. Pour l'évêque d' Hippone cette date illustre et explique mystérieusement l'oeuvre et la personne du Christ. La diminution de la nuit du 25 Décembre annonce la destruction de l'infidélité des hommes vis-à-vis de Dieu inaugurée le jour de la naissance historique du Sauveur divin. La croissance de la lumière à la même date est le signe de la grâce devenant de plust en plus abondante à partir de la venue du Christ. La brieveté de la nuit du solstice hivernal est l'indice de l'abaissement du Fils de Dieu apparu sur la terre.

Dans le chapitre suivant nous avons un aperçu sur l'histoire très compliquée de l'Épiphanie. On nous dit aussi comment Augustin comprenait cette grande fête. Pour Augustin l'Épiphanie est exclusivement l'adoration des mages compris comme prémices des nations paiennes. Augustin témoigne que la fête en question n'est introduite dans l'Église de l'Afrique qu'après la rupture donatiste. Dans son explication théologique du mystère de l' Épiphanie le prédicateur d' Hippone se fonde sur ces textes scripturaires qu'il commente inlassablement: Mt 2,1-12; Ep 2,11-22; 1 P 2,6; Ps 117,22; Es 28,16; Rm 11,17; Lc 13,29 et Ac 10,9-16.

Dans son quatrième chapitre introductif l'auteur parle brièvement du jeûne et des aumônes. La raison en est toute simple: Augustin dans ses homélies rappelle assez souvent ces deux pratiques chrétiennes et en explicite la valeur religieuse qui est considérable.

Le cinquième chapitre est le plus étendu. Il a comme sujet l'histoire de la fête pascale. L'auteur y poursuit assez minutieusement l'évolution de la signification du mot *páskha* utilisé à cette époque-là partout dans l'Église et tout spécialement chez Augustin. On sait que l'evêque d'Hippone a fait une merveilleuse synthèse de tout ce qu'on enseignait avant lui dans l'Église ancienne à propos de la Pâque. Lui-même était admiralblement au courrant de la façon dont on intérpretait cette fête fondamentale en Asie Mineure, dans l'Égypte, chez les Orientaux et dans sa propre théologie occidentale. C'est pourquoi il n'a oublié dans son enseignement aucun aspect vraiment important du mystère pascal.

L'auteur a conçu les deux chapiters suivants ou il traite de l'Ascension et de la Pentecôte comme une brève notice historique et liturguique aidant à comprendre les discours augustiniens prononcés à l'occasion de deux fêtes mentionnées. Malheureusement il n'a pas assez creusé pour trouver l'explication complète que donnait Augustin de l'Ascension et de la Pentecôte. Mais l'auteur s'est rendu clairement compte qu'on pourrait écrire un traité pneumatologique presque parfait rien qu'en se basant sur ce qu'Augustin a dit dans ses homélies de l'Ascension et de la Pentecôte.

Dans son huitième chapitre l'auteur s'intéresse d'abord et tout à fait en général pourquoi dans l'antiquité chrétienne on donnait régulièrement à la confession de foi le nom de „symbole". Pour Augustin le credo chrétien s' appalle „symbole" parce qu'il joue le rôle du signe de reconnaissance parmi les fidèles du Christ et parce qu'il est une brève formule qui réunit tout ce qu'on doit croire pour être sauvé. Augustin est, par ailleurs, plein d'éloge et d'admiration pour la valeur théologique, doctrinale et spirituelle des Symboles en usage dans son temps. Chaque chrétien devrait apprender par coeur et continellement répéter la foi exprimée dans le Symbole.

Les derniers chapitres de l'introduction semblent à première vue quelque peu dissonants dans le contexte. On ne voit pas tout de suite qu'ont affaire ici les explications proposées sur alleluia, amen, sur les veuves, les vierges et celles sur Photin et Priscillien. L'auteur a été amené d'en dire un mot car Augustin lui-même en parle de temps à autre dans les textes rendus dans ce livre en croate.

POGOVOR UREDNIŠTVA

Ovaj uvod, prijevod i tumač izabranih Augustinovih propovijedi na putu od radnog rukopisa do knjige koju držite u rukama prošao je kroz mnogo ruku koje su — svaka na svoj način — doprinijele da hvalevrijedni rad profesora Mandaca dobije prikladnu i ukusnu formu knjige koja govori prvenstveno sadržajem ali i izgledom.

U tom pripremnom radu treba posebno istaknuti doprinos iskusnog knjigoljupca fra Antu Bešlića, časnog starinu koji je, sebi svojstvenom akribijom, detaljno pročitao rukopis, upozorio na nedostatke, a kasnije cijeli tekst pregledao manirom iskusnog korektora. Akademski slikar A. B. Periša je ovdje prikupljene stranice zaodjenuo u korice koje govore i jezikom boja i linija.

Da je ovako relativno glomazni rukopis pretočen u ovu knjigu za nepuni mjesec dana, zasluga pripada neobično uslužnim radnicima i rukovodiocima tiskare „Franjo Kluz" u Omišu, posebno onima koji su radili na neposrednoj pripremi: Marko Trogrlić, Marija Cikoja, Ljiljana Prgomet, Slavica Almić. Jedino zahvaljujući njihovoj dobrovoljnoj požrtvovnosti, ovo je djelo iz pripreme ušlo u tiskarske strojeve za nepuna dva radna tjedna. Brzini rada i kvaliteti knjige doprinijela je i dobrovoljna ekipa bogoslova u Makarskoj, a cijeli rad su pratili i usmjeravali Ivo Kalajžić, tehnički direktor tiskare i fra Marko Babić, glavni tehnički urednik ovoga djela.

Da je ovo djelo moglo ugledati svjetlo dana u ova — za tiskanje knjiga — ne baš pogodna vremena, velika zasluga pripada Mnp. fra Šimunu Šipiću, pokretaču niza s područja otačke literature, koji je ovaj rad podržao moralno i materijalno.

Rad na knjizi je pratio zanos i ljubav prema biserima kršćanske literature i dubini otajstva koje razlažu. Kritičari će procijeniti koliko smo uspjeli. Na dobronamjerne (a i na one druge) kritičare primjenjujemo riječi jedne Augustinove propovijedi na Duhove: *„Pravednik će me u milosrđu popraviti! Prekoravatelj šiba, ali ljubi i štuje. Laskavac zaluđuje. Jedan se smiluje, drugi upropašćuje. Tvrda je šiba onoga tko šiba. Blago je ulje čovjeka koji se ulaguje. Svi laskavci mažu glavu, ali nutrine ne iscjeljuju. Ljubi onoga tko ti spočitava, a boj se ulizice!"*

SADRŽAJ

Sv. Augustin
GOVORI - 1

OTAČKI RADOVI ISTOGA AUTORA

1. B a z i l i j e V e l i k i, DUH SVETI, Makarska, Služba Božja, 1978.
2. A t a n a z i j e V e l i k i, PISMA O KRISTU I DUHU, Makarska, Služba Božja, 1980.
3. K.S.F. T e r t u l i j a n, SPIS O KRSTU, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1981.
4. G r g u r i z N i s e, VELIKA KATEHEZA, Makarska, Služba Božja, 1982.
5. G r g u r i z N i s e, SPIS O DJEVIČANSTVU, Split, Symposion, 1982.
6. O r i g e n, POČELA, Split, Symposion, 1985.
7. A m b r o z i j e, OTAJSTVA I TAJNE, Makarska, Služba Božja, 1986.
8. C i p r i j a n, JEDINSTVO CRKVE, EUHARISTIJA, MOLITVA GOSPODNJA, Makarska, Služba Božja, 1987.
9. A u g u s t i n, POUČAVANJE NEUPUĆENIH, Makarska, Služba Božja, 1988.
10. A u g u s t i n, GOVORI - I,Makarska, Služba Božja, 1990.
11. A u g u s t i n, RUKOVET, (u pripremi), Makarska, Služba Božja

YU ISBN 86-7511-005-7